STANE TERČAK

UKRADENI OTROCI

Stane Terčak, kustos v pokoju, rojen leta 1905 v Radmirju v Gornji Savinjski dolini, se je revolucionarnemu gibanju priključil že pred vojno. V NOB je sodeloval od leta 1941, nato je bil izseljen v Srbijo, od koder se je spomladi leta 1942 vrnil v Ribnico na Dolenjskem; tam je opravljal različne politične in vojaške funkcije. Udeležil se je pohoda 14. udarne divizije na Štajersko, bil pomočnik šefa obveščevalnega centra v 14. diviziji, šef 2. sektorja v štabu IV. operativne cone in obveščevalni oficir glavnega štaba Slovenije.

Stane Terčak je pisec in urednik vrste knjig: Živi zid, Med Mrzlico in Dobrovljami, Celjski Stari pisker, Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih, Ukradeni otroci, Od vstaje do zmage, reprezentančne publikacije Celje, številnih razprav, člankov radijskih oddaj in razstav o NOB. Uredil je tudi muzej revolucije v Celju.

Za svoje publicistično in muzejsko delo je prejel Šlandrovo, Kajuhovo in Valvasorjevo nagrado in zlato značko Društva prijateljev mladine.

Najvažnejše Terčakovo književno delo je dokumentarna razprava »Ukradeni otroci«, ki je izšla leta 1962 in je prejela I. Kajuhovo nagrado za leto 1960. Ker je po prvi izdaji pisec še nadaljeval z raziskavo nacističnega genocida nad slovenskimi otroki in tudi z zbiranjem dokumentarnega gradiva, je ta druga izdaja izčrpnejša in mnogo podrobneje obravnava nasilno preseljevanje naših ljudi med drugo svetovno vojno s Štajerske in Gorenjske. Še posebej skrbno avtor obravnava kruto usodo naših otrok, ki so si jih prisvajale razne nemške organizacije v izpopolnjevanju Hitlerjevega zločinskega programa v obnovi nemške krvi.

V nemških taboriščih je bilo nad 10.000 naših otrok. Po nepopolnih podatkih jih je umrlo 512, za nekaterimi je izginila vsaka sled.

Zlasti je v knjigi pretresljiv boj staršev in sorodnikov otrok, ki so jih nemške družine posvojile in so ostali v Nemčiji, ker jih je ameriško sodišče zaradi naše socialistične ureditve raje prisodilo krušnim staršem.

Sedanje generacije o tem genocidu vse premalo vedo. Zato ta knjiga ni napisana samo v spomin ukradenim otrokom, ampak tudi njihovim otrokom in vnukom, da bodo zvedeli, kaj so morali pretrpeti njihovi starši, dedki in babice, in to samo zato, ker so bili Slovenci in so živeli na pomembnem koščku slovenske zemlje.

BOREC

STANE TERČAK

UKRADENI OTROCI

DRUGA, IZPOPOLNJENA IZDAJA

ZAVOD BOREC V LJUBLJANI
1973

»Ukradeni otroci« je naslov knjige, ki bo marsikoga presenetila. Govorila bo o trnovi poti naših partizanskih mater in o bridki usodi otrok, ki so jih materam trgali iz naročij in od prsi in vozili v otroška taborišča širom po rajhu.

Te otroke, našo najdragocenejšo kri, so nacisti hoteli vzgojiti v zagrizene janičarje našega ljudstva. Njihove matere in očete, v kolikor niso bili v partizanih, so pobili kot talce ali pa poslali v taborišča smrti, da bi za njimi kakor tudi za otroki izginila vsaka sled.

Kar je v knjigi podkrepljeno z nacističnimi dokumenti, fotografijami in izjavami živih prič — otrok in preživelih staršev, tega ne moremo v celoti razumsko dojeti. Vse dogajanje se zazdi kakor blodne sanje, saj bi resnica v dvajsetem stoletju to nikakor ne mogla biti. In vendar je bila!

Mogoče bo v prihodnosti vendarle mogoče raziskati vse podrobnosti tega zločina proti človeštvu, proti našemu slovenskemu ljudstvu pa še posebej.

Vsi vemo, da so otroci največji zaklad družine in naroda. Vzgoji posvečamo posebno skrb, otroku izkazujemo največjo ljubezen. Ljudstva, pri katerih število rojstev pada, so obsojena na izumiranje. Od tod tudi velika skrb za otroke in družino, za dovolj močan narodni prirastek. Zato sodi med najbrutalnejše in najbolj barbarske zločine ugrabljanje otrok, ki ima svoj izvor že v davnini. Slovenci smo ga doživljali ob turških vpadih v srednjem veku, ko so si Turki poleg odraslih ujetnikov prilaščali tudi otroke. Spomin na te dogodke je živ zlasti med južnimi brati. Primer janičarstva — usodo tisočev otrok — je dramatično opisal književnik Ivo Andrić v romanu »Most na Drini«.

V drugi svetovni vojni je ugrabljanje otrok, ki naj bi se nasilno vključili v drugorodno občestvo, to se pravi, da bi jih pojaničarili, prišlo v program voditeljev nacističnega Tretjega rajha. Takšen program so uresničevali tudi na Slovenskem; njih žrtve so bile predvsem partizanske družine na Spodnjem Štajerskem in Gorenjskem. Takšen sodoben primer janičarstva je opisal pisatelj Anton Ingolič v povesti »Deček z dvema imenoma«.

Nacistično ugrabljanje otrok je bil največji genocid dvajsetega stoletja, pri nas strahotnejši in perfidnejši od samega streljanja talcev v mariborskih sodnih zaporih, v celjskem Starem piskru in drugod.

Izredno skrbne priprave za izseljevanje naših ljudi l. 1941 v Srbijo in na Hrvatsko so pustile mnogo ohranjenih sledov (dokumentacija in napisani spomini). Deportacije partizanskih družin in družin ustreljenih talcev in njihovih otrok pa so v zgodovini NOB premalo obdelane in manj znane, predvsem zato, ker o njih skoraj ni bilo ohranjenih poročil.

Po dolgem iskanju so mi posredovali dokumentacijo. D. Luis de Jong, direktor Rijksinstituuda voor Oorlogsdocumentatie Amsterdam-C, prof. Tatjana Krinjders-Mravljakova, Utrecht, Tone Ferenc, Institut za zgodovino delavskega gibanja na Slovenskem, Ljubljana, prof. Fran Roš iz Celja. Brez njihove uvidevnosti bi ne bilo mogoče niti v tolikšni meri obravnavati ugrabljanja naših otrok kot je opisano v tej moji knjigi. Vsem štirim izrekam prisrčno zahvalo.

Tudi spomini otrok, ki so preživeli svojo mladost od l. 1942 do 1945 v nacističnih taboriščih ali pa v ustanovah organizacije Lebensborn, so dragocen prispevek in dopolnitev k obravnavi tega strašnega dogajanja. Brez njihovih spominov in dokumentov, ki so jih ohranili in prinesli s seboj v domovino, bi slika teh grozot zbledela in bi še daleč ne mogla tako avtoritativno prikazati vseh znanih dejstev. Ti ohranjeni dokazi so prikaz in opomin zanamcem, česa vsega je bil zmožen sfanatizirani nacionalni socializem in šovinistična nestrpnost in kaj so morali naši zavedni ljudje in njihovi otroci pretrpeti v boju za pravico in svobodo svojega ljudstva.

Letos avgusta je preteklo trideset let, odkar se je pričel največji okupatorski genocid nad sloveskim ljudsvom, in deset let, odkar je izšla prva izdaja knjige U k r a d e n i o t r o c i .

Čas nezadržno hiti. Težki trenutki v življenju hitro zblede, ostanejo le lepi spomini. Tako se tudi ti otroci, ki nam jih je hotel okupator potujčiti, najraje spominjajo vrnitve v domače kraje.

Res je, razlogi za deportacijo Slovencev iz obsoteljskega in posavsko-brežiškega pasu so bili drugačni kot za preseljevanje partizanskih družin in družin ustreljenih talcev. Toda tudi te deportirance je čakala podobna usoda, kakor partizanske družine po drugi akciji, ki je bila 15. avgusta l. 1942. Tudi otroke iz obsoteljskega in posavsko-brežiškega pasu lahko štejemo za ukradene otroke, saj je tistim, ki bi

bili nezmožni za ponemčevanje, grozila šolska vzgoja: brati, pisati, umivati zobe. Zato je tudi usoda teh družin na kratko obravnavana v knjigi.

Z obsoteljskim in posavsko-brežiškim izselitvenim pasom, Gorenjsko, in ostalimi predeli Spodnje Štajerske, je bilo prizadetih nad 10.000 naših otrok in mladincev.

Sedanje generacije o tem genocidu vse premalo vedo. Zato ta knjiga ni napisana samo v spomin ukradenim otrokom, ampak tudi njihovim otrokom in vnukom, da bodo zvedeli, kaj so morali pretrpeti njihovi starši, dedki in babice, in to samo zato, ker so bili Slovenci in so živeli na tem koščku slovenske zemlje.

Druga izdaja knjige je dopolnjena z dokumentacijo, ki mi v prvi izdaji še ni bila dosegljiva, pa tudi z izjavami otrok in mater.

Zavedam se, da bi v tujih arhivih, predvsem v tistih državah, ki so zasegle okupatorske arhive ob koncu druge svetovne vojne, še našli dokumentacijo o teh tragičnih dogodkih. Prepričan pa sem, da tudi te najdbe ne bi prinesle kaj bistveno novega ali bi kakorkoli negirale dokumentacijo in izjave prič v tej knjigi.

Vsem, ki so pomagali, da sem lahko to okupatorjevo dejanje čim bolj osvetlil, se prisrčno zahvaljujem. Posebej pa gre zahvala tovarišu dr. Tonetu Ferencu, ravnatelju Instituta za delavsko gibanje v Ljubljani, ki mi je s svojimi pripombami pomagal dopolniti nekatere strani v knjigi.

V muzeju revolucije Celje smo zbrali nad 100 fotografij, dokumentov in muzealij, ki so jih darovali »ukradeni otroci«. Tako je nastal poseben kotiček s temi predmeti, ki je v naših muzejih edini te vrste.

Avgusta 1972 *Stane Terčak*

»Imel bi za pravilno, če bi male otroke, ki kažejo posebno dobre rasne karakteristike, vzgajali mi, v posebnih otroških zavodih in otroških domovih, ki ne smejo biti preveliki. Odvzem otrok bi bilo treba razlagati z ogroženim zdravjem. Čez pol leta naj bi se priskrbeli genealoški dokumenti onih otrok, ki veljajo za sprejemljive. Po enem letu naj bi se ti otroci oddali kot rejenci družinam brez otrok, družinam dobre narodnosti.«

»Mislim da v ravnanju z osebami tuje dežele, zlasti onimi slovanske narodnosti, ne smemo zavzemati nemških stališč in ne smemo tem ljudem odkrivati nemških mišljenj in logičnih zaključkov, katerih sami niso zmožni, ampak jih moramo jemati takšne, kakršni so v resnici.

Seveda bo v taki mešanici ljudi vedno nekaj rasno dobrih tipov. Zato je naša dolžnost vzeti njihove otroke k sebi, vzeti jih iz njihovega okolja, in če je potrebno, jih ukrasti ali ugrabiti. Ali pridobimo dobro kri, ki jo lahko uporabimo zase in ji damo prostor v našem ljudstvu, ali pa to kri uničimo.«

H. Himmler

Neznana deklica v zbirnem taborišču v Celju pred odhodom v Frohnleiten pri Gradcu avgusta 1942

OKUPACIJA IN DEPORTACIJE

Dne 25. marca 1941 je ministrski predsednik kraljeve jugoslovanske vlade Dragiša Cvetković v dvorcu Belvedere na Dunaju podpisal pristop Jugoslavije k Trojnemu paktu, ki so ga sestavljale: Nemčija, Italija in Japonska. Podpisu so v večjih središčih Jugoslavije sledile ogorčene demonstracije progresivnih ljudskih množic pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije. Na pritisk razjarjenih množic, ki so videle, da jih je režim Cvetković-Maček-Krek s podpisom pakta prodal silam osi, je vlada odstopila.

Tovariš Kardelj je ob analizi tega dogodka ugotovil, da je ravno 27. marec 1941 pomenil prvo zmago jugoslovanskih ljudskih množic nad fašizmom, peto kolono in kapitalizmom; to ni bil puč samo nekaj oficirjev, temveč je bil posledica večletnih priprav in bojev KPJ.[1]

Nemčija in Italija sta na te demonstracije in spremembo vlade odgovorili 6. aprila 1941 z vojaškim napadom na Jugoslavijo. Že 29. marca je Hitler izdelal načrt napada na Jugoslavijo, ki ga je imenoval »Unternehmen 25«. To so bila navodila vrhovni komandi za koncentracijo čet ob jugoslovanski meji.

V pičlih 12 dneh se je zrušila trhla stavba stare Jugoslavije zaradi nesposobnosti voditeljev ter težkega nacionalnega, političnega in ekonomskega stanja, ki ga je uzakonila že vidovdanska ustava. Zaradi vseh teh razmer je tudi podtalno delo pete kolone našlo v naši državi plodna tla.

Kdor je imel vpogled v dogajanje, se ni čudil, da se je aprilski zlom stare Jugoslavije končal tako hitro. Bil je praktični rezultat protiljudske smeri v notranji in zunanji politiki bivše Jugoslavije.[2]

Dne 17. aprila ob 21. uri zvečer sta v Beogradu v imenu Jugoslavije podpisala kapitulacijo vojske pooblaščena delegata general Radivoje Janković in bivši minister zunanjih zadev Aleksander Cincar-Marković.

Napad na Jugoslavijo je potekal s filmsko naglico, vendar je Hitlerja zaposlil za štiri tedne, tako da ni mogel po načrtu začeti z napadom na Sovjetsko zvezo že sredi maja, kar je bilo zanj usodno.

Po podatkih ohranjenih aktov 2. nemške armade so njene vojaške enote prodirale na naše ozemlje v treh smereh:

49. korpus (1. gorska in 79. pešadijska divizija) je bil koncentriran v okolici Celovca z nalogo, da z glavno močjo prodira v smeri Dravograd—Celje—Novo mesto—Karlovac, a z manjšimi silami

Šef civilne uprave dr. Siegfrid Übereither

Šef civilne uprave za Gorenjsko Franz Kutschera pri vodji Tretjega rajha Adolfu Hitlerju

prek Podkorena in Ljubelja na Gorenjsko, kjer so napredovali Italijani.

51. korpus (132. in 183. pešadijska divizija) se je koncentriral v okolici Gradca; napadal naj bi v smeri Maribor—Krapina—Zagreb.

52. korpus (101. lahka in 125. pešadijska divizija) je imel ukaz, da se iz okolice Gradca usmeri ob Muri proti Ptuju ter dalje proti Varaždinu in Zagrebu.

Nemci so napadli Spodnjo Štajersko prek Dravograda, Maribora in Ptuja.[3]

Dne 11. aprila 1941 v dopoldanskih urah je Celje zasedel general Lanz, ki je z gorskimi lovci prodiral prek Dravograda. Tudi Maribor se ni upiral. Istega dne so se pojavili Italijani v Ljubljani, Nemci pa na Jesenicah.

Dne 14. aprila 1941 je gestapo prišel na Spodnjo Štajersko s seznamom ljudi, ki naj bi bili aretirani. Že dva dni zatem so se zapori začeli polniti. Vse potrebne podatke o naših ljudeh so že pred leti zbrali razni njihovi obveščevalni centri, člani Kulturbunda in pete kolone. Na Spodnjem Štajerskem je bil imenovan za šefa civilne uprave dr. Siegfrid Überreither, na Gorenjskem pa Franz Kutschera. Varnostna policija je bila njun izvršilni organ. Izseljevanje s Štajerskega in Gorenjskega je vodila civilna uprava.

Okupacija naših pokrajin, ki se je končala nekaj dni po napovedi vojne, je takoj pokazala svoj posebni namen: najhitreje, z vso silo ponemčiti slovensko ozemlje. Temu cilju sta že v zadnjih dveh desetletjih Avstro-Ogrske služili nemški šovinistični organizaciji Südmark in Schulverein, ko sta prek našega ozemlja gradili »nemški most na Adrijo«. V stari Jugoslaviji je v tej smeri deloval Kulturbund, razne podtalne špijonske organizacije in ostala peta kolona. Že od l. 1900 naprej so pričeli graditi po večjih središčih Spodnje Štajerske protestantske cerkve in številne nemške šole. Gospodarska moč Nemcev je nenehno naraščala, naši ljudje, posebno v obmejnih predelih, pa so bili z vsakim dnem v večji stiski. Niso bili redki primeri, ko je Südmark dajala kmetom in obrtnikom denar in se kot upnica knjižila v zemljiški knjigi, pri tem pa določala pogoj, da se v njihovi hiši ne sme več spregovoriti slovenska beseda in sprejeti pod streho slovenski človek.[4]

V kapitalistični Jugoslaviji so Nemci ne le ohranili svoje gospodarske pozicije, ampak so jih še utrjevali in širili. Pri tem so svoj gospodarski pritisk na slovenskega človeka z nastopom nacionalnega socializma v Nemčiji stopnjevali do najvišje potence. V svoj sistem totalne špijonaže so vključili vsakega svojega človeka.

»V strukturi totalne špijonaže je igrala pomembno vlogo tudi organizacija Nemcev, ki žive v inozemstvu,« je dejal Bohle, vodja te organizacije (Auslandsorganisation). Ta organizacija v tujini živečih Nemcev je pokazala posebno dejavnost. Vse Nemce v inozemstvu so napravili za špijone (društva, pevski zbori, športna društva itd.). Ljudi so kupovali in zastraševali, sredstev niso izbirali.[5]

Tako je nastala peta kolona.

Prvič se je slišala v javnosti beseda »peta kolona«, ko je v španski državljanski vojni general Franco marširal na Madrid. Takrat se je

pohvalil njegov general Quepo de Llano: »Štiri kolone marširajo na Madrid, a peta kolona čaka v mestu, da nas pozdravi.«

Ta izraz »peta kolona« še ni bil splošno znan, toda nemška glavna komanda je s takšno peto kolono za ofenzivo proti narodom Evrope že razpolagala.

Samo na dva človeka se je opirala organizacija in aktivnost nacistične pete kolone, ki je prešla vse meje Evrope, prodrla v Ameriko, Afriko in v sodelovanju z Japonsko obveščevalno službo na ves Daljni vzhod. Ta dva človeka sta bila Alfred Rosenberg in Hitlerjev namestnik Rudolf Hess. Alfred Rosenberg je vodil zunanjepolitični urad nacionalsocialistične stranke (Aussenpolitisches Amt der NSDAP). Hkrati je vodil mrežo nacističnih špijonažnih, saboterskih in propagandnih agencij po vsem svetu. Hessova dolžnost pa je bila, da je vodil zunanje politična pogajanja, ki jih je imela nacionalna-socialistična vlada.[6]

Med načrtna in dobro premišljena dejanja nacističnega režima spada prihod delegacije v inozemstvu živečih Nemcev spomladi 1934 v Berlin. Tam ji je ob zaključku strankinega kongresa govoril Hitler in med drugim dejal: »Vi ste naša prednja straža! Vi morate pripraviti teren za juriš! Smatrajte se za mobilizirane! Za vas veljajo vojni zakoni —.«[7]

V zadnjih letih pred okupacijo, posebno od leta 1936 dalje, je nacionalni socializem pošiljal v sosednje države na desettisoče nemških turistov, ki so bili v bistvu vsi povezani v špijonaži. Ti turisti so močno poplavljali tudi naše ozemlje.

Spomladi l.1940 je oblast bivše jugoslovanske države odbila odobritev vizuma za 15.000 najavljenih nemških turistov. Esser, načelnik oddelka za turizem pri nemški vladi, je tedaj sam z avionom priletel v Beograd, da je tam tem turistom izposloval odprto pot.[8]

Iz teh skopih podatkov je jasno razvidna zločinska vloga podtalnega delovanja nemških organizacij, povezanih kot peta kolona, ki je našemu ljudstvu prizadela toliko nepopisnega gorja.

Okupacija naše zemlje ni bil slučajen podvig Tretjega rajha, ampak načrtno delo tisočev ljudi, povezanih v nacionalnem socializmu. Seveda ne smemo prezreti enega: s podpisom pakta po ministrskem predsedniku Cvetkoviću so se nacisti hoteli na miren način polastiti bivše Jugoslavije. To pa so jim pri nas preprečile napredne ljudske sile pod vodstvom partije in s tem storile neprecenljivo uslugo vsem zaveznikom, posebno še Sovjetski zvezi.

Okupirana Spodnja Štajerska je bila posebno upravno področje. Po ukinitvi vojaške oblasti je stopil na čelo šef civilne uprave s sedežem v Mariboru, pozneje pa v Gradcu dr. Siegfrid Überreither. V upravnem pogledu so do junija 1941 vodili okraje (bivše sreze) politični komisarji, ko pa so Nemci uvedli namesto okrajev okrožja, so jih vodili politični komisarji, ki so jih od februarja 1942 imenovali deželni svetniki (Landrat). Okrožja so razdelili na občine, ki so jim načelovali župani.

Politično so okrožja vodili okrožni vodje (Kreisführer), občine pa krajevni vodje (Ortsgruppenführer).

Deželni svetnik je lahko bil hkrati okrožni politični vodja Heimatbunda, kot je to bilo v celjskem okrožju, ko je vsa upravna in politična oblast bila združena v eni osebi (Dorfmeister).

Šef civilne uprave (Chef der Zivilverwaltung) je bil izključni naredbodajalec na Spodnjem Štajerskem. Zakoni in uredbe, ki so izšle v Nemčiji, so imele veljavo na Spodnjem Štajerskem, če jih je odobril šef civilne uprave.

Edina politična organizacija na Spodnjem Štajerskem je bila Štajerska domovinska zveza (Steirischer Heimatbund), ki je bila organizirana po vzorcu nacionalsocialistične stranke. Pravno in propagandno je režim to organizacijo prikazoval kot prostovoljno organizacijo, za katero so se Spodnještajerci odločili sami. Dejansko pa je bila ta organizacija prisilna. Za sprejem v njo je moral vsakdo napraviti prošnjo. Na prijavnici je bilo posebej omenjeno, da se pristop smatra za politično izjavo o pripadnosti v nemško nacionalsocialistično državo in k njenemu voditelju Adolfu Hitlerju. Sprejem v organizacijo je opravljala posebna komisija. Ljudje so bili lahko odklonjeni iz rasnih in političnih razlogov. Štajerska domovinska zveza (Heimatbund) je imela dva glavna urada, ki sta se ukvarjala z vprašanji z različnih delovnih področij (organizacija, personalna politika, šolanje, propaganda, tisk in kultura). Poleg teh je imelo zvezno vodstvo še 17 drugih uradov ali oddelkov.

Kdor ni bil član organizacije, ni mogel biti v javni službi. Osebe, ki niso bile sprejete v organizacijo, so imenovali Schutzangehörige (zaščitenci nemškega rajha). Ti niso imeli državljanskih pravic. Pravno so bili izenačeni z brezdomci, kakor npr. Cigani. Člani organizacije so imeli zeleno ali rdečo legitimacijo. Oni z zeleno legitimacijo so bili državljani na preklic, oni z rdečo legitimacijo pa pravi državljani rajha.

Izredno važni so bili tudi delovni uradi (Arbeitsamti), ki so imeli pregled nad vsemi delazmožnimi ljudmi v svojem okolišu. Ti uradi so ljudi odpremljali prisilno, če niso hoteli iti prostovoljno, na delo v Nemčijo. Kasneje, ko je občutno primanjkovalo delovne sile, so odrejali prave prisilne mobilizacije. Delovne mobilizacije nezanesljivih oseb je opravljal krajevni vodja organizacije v posameznih krajih in jih javljal delovnemu uradu.

Gauleiter Koroške dr. Friedrich Rainer

Urad za vojaško vzgojo (Amt-Wehrerziehung Wehrmanschaft) te organizacije je ljudi od 18.—50. leta rekrutiral za vermane. Med letom 1942 in vse do osvoboditve so Nemci klicali v vojsko (Wehrmacht) Slovence, ki so imeli zelene legitimacije. Nemška vrhovna komanda je smatrala naše fante za prostovoljce, dejansko pa so rekrutirali naše ljudi pod najtežjim pritiskom. V primeru, da se kdo vabilu ni odzval ali je pobegnil, so izvajali represalije nad njegovo družino. Zvezni vodja Franz Steindl je izjavil, da mora izginiti ves rod onega, ki ni z Nemci. (Seine ganze Sippe muss ausgerottet werden.)

Po istih organizacijskih načelih so Nemci upravljali okupirano Gorenjsko. Na čelu te je bil šef civilne uprave, kot prvi Franz Kutschera, in to do decembra 1941, za njim pa je postal šef civilne uprave dr. Friedrich Rainer.

Kakor je bila na Spodnjem Štajerskem edina dovoljena politična organizacija Steirischer Heimatbund, tako je za Gorenjsko veljal Kärntner Volksbund (Koroška ljudska zveza), ki je imel iste naloge.

Gorenjsko so razdelili najprej na štiri okraje, nato pa na tri okrožja (Kranj, Radovljica in Kamnik).

O deportacijah Slovencev v Srbijo in na Hrvatsko je precej napisanega,[9] zlasti osebnih spominov, pa tudi priložnostnih člankov v

raznih časopisih. Malo pa je bilo napisanega o deportacijah partizanskih družin in družin ustreljenih talcev.

Pred leti smo dobili prvo znanstveno publikacijo, ki nam je podrobno razčlenila raznarodovalno politiko Tretjega rajha na Spodnjem Štajerskem in Gorenjskem.[10]

Pri deportacijah sta imela vlogo šefa civilne uprave na Spodnjem Štajerskem in Gorenjskem. Šef civilne uprave na Spodnjem Štajerskem se je ravnal po temeljnih smernicah, po katerih naj bi se iz okupiranega ozemlja odstranili vsi slovenski elementi »od katerih je pričakovati, da bi se mogli glede na osebnost, njihov prejšnji položaj ali politično dejavnost upreti procesu regermanizacije in organizirati nova slovanska žarišča nemirov«.[11]

Tako so nastale, kakor lahko sklepamo po Himmlerjevem aktu, temeljne smernice, ki jih je sporočil v Mariboru 18. aprila 1941 v šestih točkah:

1. Takoj je treba izseliti vso slovensko inteligenco.
2. Takoj bodo izseljeni vsi Slovenci s svojimi rodbinami, ki so se priselili po letu 1914.
3. Izgnati je treba tudi prebivalce savskega pasu, ki obsega nemško državno ozemlje jugozahodno od Save ter pas skoraj 20 km severovzhodno od Save. Tu je treba ravnati, kakor je navedeno pod št. 2.
4. Izgnati je treba tudi prebivalce tako imenovanega pasu ob Sotli.
5. Izgnati je treba prebivalce vasi v celi Spodnji Štajerski, ki očitno kažejo znake tuje krvi. Tudi te je potrebno podvreči površnemu izboru.
6. Drugo prebivalstvo, to je večina, ostane sedaj v deželi. V smislu gauleiterjevega oklica naj to prebivalstvo pristopi v znak notranje pripadnosti k Nemčiji v Štajersko domovinsko zvezo.

Na konferenci na nemškem poslaništvu v Zagrebu med nemškimi in Pavelićevimi političnimi in vojaškimi osebnostmi dne 4. junija 1941 so na podlagi gornjih smernic in s Hitlerjevo privolitvijo z brzojavko štev. 334 z dne 25. maja 1941 izdelali načrt za preselitev nezaželenih elementov na Spodnjem Štajerskem in Gorenjskem.

V prvem valu je bilo izseljenih 7117 oseb. V tem številu izseljenih je bilo tudi približno 2500 Gorenjcev. V drugem valu so izselili 10.200 oseb na Hrvatsko. Ta izselitev naj bi zajela tiste osebe, ki so se priselile na Spodnje Štajersko po letu 1914, vendar je bilo med njimi mnogo ljudi, ki so bili Spodnje Štajerci in ne naseljeni.

Tretji val izseljevanja je bil bolj množičen. Določen je bil iz posebnih državnih razlogov, da se ustvari pas zanesljivega nemškega

prebivalstva med Spodnjo Štajersko, Hrvatsko in deloma proti Italiji. Plakat, ki je naznanjal preseljevanje v Obsotelju in Posavju, je poimensko navajal vse prizadete občine. Datiran je bil z dnem 20. oktobra 1941 in že naslednji dan razobešen po vsem preselitvenem ozemlju.

Izgnanci iz obsoteljskega in posavsko-brežiškega pasu v taborišču Rajhenburg, novembra 1941

S prizadetega področja je bilo preseljenih nad 36.000 ljudi in po poročilu vladnega predsednika na štabnih razgovorih dne 28. novembra 1941 v Gradcu jih je ostalo doma le še neznatno število.

Preselitvena akcija se je pričela 23. oktobra 1941. Zbirno taborišče je bilo Brestanica (Rajhenburg). Prebivalstvo so preseljevali v sledeča taborišča: Brandenburg, Spodnja Šlezija, Mitte, Thüringen, na Saško, v Würtenberg, Baden, Schwaben, Bayer-Ostmark, Franken, Kaiserslautern, München, Westfalen, Weisbaden. Do konca oktobra 1941 so preselili 3938 oseb, do konca novembra že 22.555 oseb, do konca 1941 pa že 31.874 oseb. Tako je bilo konec maja 1942 odseljenih 34.193 oseb v več kot 168 taborišč.[12]

Na posestva Slovencev so preselili v glavnem Kočevarje iz takratne »Ljubljanske pokrajine«. Ob razmejitvi bivšega jugoslovanskega ozemlja med Nemčijo in Italijo je bila dne 31. avgusta 1941 med obema državama podpisana pogodba, da se v šestih mesecih od podpisa pogodbe 11.747 Kočevarjev preseli na Spodnje Štajersko v okraja Brežice in Sevnico.[13] Tisti Kočevarji, ki niso obvladali nemškega jezika, so bili kot manj zanesljivi preseljeni v Nemčijo. Le izredno majhno število Kočevarjev se ni hotelo preseliti in je ostalo na svojem starem ozemlju.

Zanimivo je zaslišanje Ernesta Hitzfelda, višjega stražmojstra 12. stražarskega bataljona, ki je deportiral naše ljudi iz Obsotelja in Posavja. Odgovarjal je ob zaslišanju prič na VIII. procesu pred ameriškim vojaškim sodiščem v Nürnbergu.[14] Sledi izvleček iz odgovorov priče na vprašanja zasliševalca:

Z.: Priča, ali ste, ko ste bili v Jugoslaviji, vedeli za deportacije iz obmejnega jugoslovanskega ozemlja tistih državljanov, ki niso bili nemškega porekla?

P.: Da, vedel sem o tako imenovanih preseljevanjih. Tudi naša enota je opravljala taka preseljevanja.

Z.: Priča, prosim, povejte sodišču, iz katerih okrajev so bili ti ljudje deportirani.

P.: Ti ljudje so bili deportirani iz cone vzdolž nemško-hrvatske in nemško-italijanske meje, ki je tedaj obstajala.

Z.: Zakaj so selili te ljudi?

P.: Namen je bil, da bi v tem obmejnem pasu prebivali ljudje nemškega porekla.

Z.: Priča, rad bi ponovil zadnje vprašanje. Zakaj so te ljudi, to se pravi Jugoslovane, ki niso bili nemškega porekla, deportirali iz obmejnega ozemlja?

P.: Hoteli so, da bi v obmejnem pasu prebivali ljudje nemškega porekla, da bi bilo to ozemlje v bodočnosti varno.

Z.: Priča, ali ste v zvezi s temi deportacijami slišali o DAG?[15]

P.: Da.

Z.: Priča, kdo je dal nalog policijskim enotam, da so evakuirale kmetije, trgovine itd.?

P.: Policijske enote, to se pravi naše enote, so prejele kartoteko z imeni oseb in družin, ki naj bi jih deportirali, od našega najvišjega predstojnika in kolikor nam je znano, je naš načelnik prejel te sezname od DAG.

Z.: Priča, ali so se nekatere osebe branile, da zapuste svoje imetje?

P.: Včasih se je zgodilo, da so se nekatere družine sklicevale na to, da jim je vaški župan rekel, da smejo ostati na svojih kmetijah.

Z.: Kaj so tedaj policijske enote storile, priča?

P.: Mi smo poročali o teh primerih svojemu načelniku in naš načelnik je poslal raport o tem predstavniku DAG, ki je bil nameščen na tem ozemlju.

Z.: Priča, ali so te ljudi vseeno deportirali?

P.: V nekaterih primerih so jih kljub temu deportirali.

Z.: Priča, kdo, mislite, je končno odločal, katere ljudi naj deportirajo?

P.: Mislim, da DAG, predstavnik DAG je odločal v teh primerih.

Z.: Priča, kdaj so bili ti ljudje vnaprej obveščeni, da bodo deportirani?

P.: Preden je bilo javno objavljeno, so te ljudi obvestili približno dva dni vnaprej.

Z.: Priča, omenili ste javno objavo. Ali se je ta tikala posameznih oseb, ali pa je samo navajala, da bodo vsi izseljeni v poljubnem času?

P.: Na tem javnem razglasu je bilo točno označeno ozemlje, s katerega bodo izseljeni ljudje, in v njem ni bilo omejitev, ki bi se tikale posameznikov.

Z.: Ali so potem, ko je bil razglas objavljen, obvestili ljudi, preden so bili deportirani?

P.: Ko je bil razglas objavljen, niso več ljudi posebej obveščali.

Z.: Če je policija prišla v hišo in rekla ljudem, da bodo deportirani, koliko časa so imeli, da so si pripravili obleko in podobne stvari?

P.: Če stvari še niso imeli pripravljenih, so imeli navadno šest ur časa, da jih pripravijo.

Z.: Priča, kaj so smeli ti ljudje vzeti s seboj?

P.: Ti ljudje so smeli vzeti s seboj vse svoje osebno imetje, manjše orodje in stroje, hrano, zlatnino, obleko, ne pa pohištva, živine in podobnih stvari.

Z.: Priča, ali ste videli sezname, v katerih je bilo navedeno imetje ljudi, ki so ga pustili v manjših podjetjih in na kmetijah?

P.: Da, videl sem takšne sezname in posebna komisija je morala skrbeti za predmete, ki so jih pustili. Ko so pozneje prispeli v Nemčijo, so morali ti ljudje dobiti kmetijo približno enake velikosti, kakor so jo pustili, obrtnike pa so morali odškodovati z denarjem.

Z.: Priča, govora je o Jugoslovanih, ki niso bili nemškega porekla.

P.: Ti ljudje so bili Slovenci in drugi Jugoslovani, ki so se naselili na tem ozemlju po l. 1918.

Z.: Kam so poslali te ljudi ob deportaciji?

P.: Te ljudi so poslali v taborišče Rajhenburg ob Savi.

Z.: Ali so jih prisilno poslali?

P.: Da.

Z.: Kako so tam ravnali z njimi, priča?

P.: Njihovo taborišče je bilo obdano z bodečo žico in stražili so jih esesovci.

Z.: Kaj so potem storili s temi ljudmi? Ali so jih poslali na delo ali kam drugam?

P.: Iz taborišča so poslali te ljudi z mnogimi transporti v notranjost Nemčije in tam so jih porazdelili v posamezna taborišča.

Z.: Priča, ali veste, v katerih taboriščih v Nemčiji so jih namestili?

P.: Da. Nekatere so poslali v Turginijo, v Meklenburg, druge pa so poslali v taborišča v Badenu.

Z.: Priča, ali veste, kateri organizaciji so pripadala taborišča, ki ste jih omenili?

P.: Ne, ne vem.

Z.: Priča, koliko ljudi je približno deportirala vaša enota med to akcijo?

P.: Po moji cenitvi jih je bilo približno 10.000 do 15.000.

Z.: Približno koliko ljudi, mislite, je bilo deportiranih pri vsej akciji?

P.: Ne vem, ker so tudi druge enote odpravljale te transporte v Nemčijo.

O samem izseljevanju iz Obsotelja in Posavja nam dajejo ti odgovori le bledo sliko, vendar nam odkrivajo nekatere podrobnosti. Vsi vemo, da o kaki kompenzaciji za premično in nepremično premoženje, ki so ga deportiranci morali zapustiti, ni bilo govora. Živeli so v Nemčiji v posebnih taboriščih VOMI[16] kakor drugi naši ljudje, ki so jih selili od leta 1942 naprej, seveda v znosnejših pogojih. Tudi ne drži trditev priče, da so selili le one ljudi, ki so jih v teh krajih naselili po letu 1918. Predniki teh naših ljudi so živeli že stoletja na tej zemlji in tudi oni sami ves čas od rojstva do deportacije.

Priča ob svojem zaslišanju omenja tudi delo DAG, ki je prevzemala njihova posestva in je spadala pod Himmlerjevo uradno vodstvo, ker je bila to ustanova njegove kompetence.

Usoda izseljencev iz Obsotelja in Posavja, ki so jih hoteli »regermanizirati«, je bila približno ista kakor partizanskih družin in ustreljenih talcev, samo da je ravnanje s temi in onimi bilo docela različno. Odrasli člani družin talcev in partizanov so bili deportirani v koncentracijska taborišča, starejši člani teh družin v taborišča enaka onim iz Obsotelja in Posavja, njihovi otroci pa v posebna otroška taborišča.

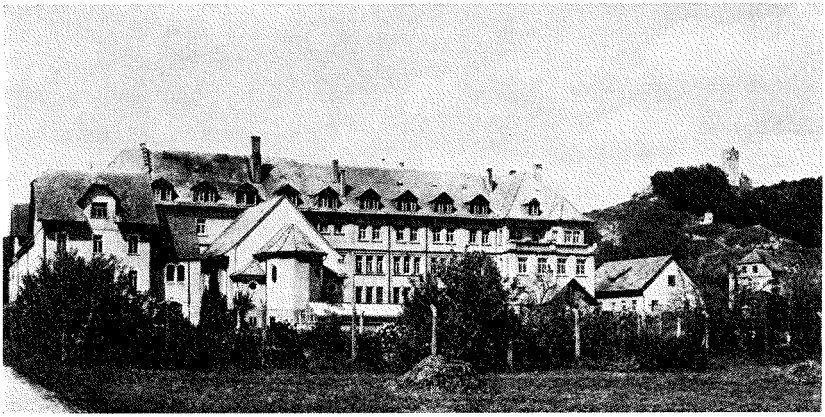

Taborišče brežiških izseljencev Schelklingen na Wirtemberškem

V arhivu dokaznega gradiva na VIII. procesu pred ameriškim vojaškim sodiščem v Nürnbergu je ohranjenih tudi nekaj dopisov med vodilnimi osebnostmi oziroma uradi, ki so se bavili z deportacijo naših ljudi iz Obsotelja, Posavja in Gorenjske. Iz teh dokumentov so razvidni nameni in ukrepi, ki so jih uporabljali pri tem, kakor tudi kazni, določene za osebe, ki bi pobegnile iz teh taborišč, oziroma za njihove družine.

Prevod prvega dokumenta se glasi:

Državni komisar za utrjevanje nemštva
VOMI[17] *Augsburg, 26. maja 1942*

Okrožnica št. 329

1. *Vsem taboriščnim vodjem s slovensko zasedbo*
2. *Vsem upravnim vodjem na znanje*
3. *Vsem okrožnim taboriščnim vodjem v vednost*

PREDMET: Oskrba spodnještajerskega mejnega prebivalstva — šoloobvezna mladina.

Državni komisar za utrjevanje nemštva je odredil, naj bodo v taboriščih VOMI ostali otroci Slovencev, nezmožnih za ponemčevanje, deležni šolske vzgoje na osnovi: »Brati, računati, čistiti zobe.« Šolski pouk, kakršnega so doslej dobivali priseljenci (drugih, oziroma volksdeutscherjih o. p.) ne pride v poštev pri slovenskih otrocih. Zato je treba poskrbeti, da otroci teh družin ne bodo podivjali.

Ker v naših taboriščih večidel še ni končana politična ocenitev (torej nezmožnost za ponemčevanje oziroma zmožnost za ponemčevanje), prosim vodje taborišč, da vse šoloobvezne otroke zberejo v taboriščih k pouku po zgoraj omenjenem načinu (osnovi). Ker Ministrstvo za vzgojo in pouk ne more pogrešati vzgojiteljev, naj v taborišču poučujejo laiki. Taboriščni vodje naj torej takoj ugotovijo, kdo od Slovencev v taborišču bi bil primeren za zaželeni pouk. Umevno je, da zato pridejo v poštev le osebe, ki imajo nekaj pedagoških sposobnosti.

Laični učitelji bodo dobili na dan 2.5 RM, poleg tega pa še brezplačno stanovanje in oskrbo v taboriščih.

Če bi ne bilo mogoče najti med Slovenci — taboriščniki primernih moči, potem prosim, skušajte stopiti v osebni stik z županstvi, NS-učiteljsko zvezo ali s kakšno podobno organizacijo, morda bi lahko kakšnega upokojenega učitelja pridobili za to delo, če bi bil pripravljen za 70 RM mesečno opravljati tak laični pouk.

Prosim, da mi najkasneje do 10. junija 1942 sporočite, kdo laično uči in koliko otrok je pri pouku (vsi otroci v šoloobveznih letih).

Po nalogu:

(l. r. podpis ni čitljiv)
Akcijski vodja

Iz te okrožnice je jasno razvidna usoda, ki jo je namenil Hitlerjev režim našim slovenskim otrokom, tudi iz brežiškega in obsoteljskega izseljeniškega pasu.

Memorandum o ukrepih v zvezi s preselitvijo Slovencev iz Obsotelja in Posavja se glasi:

Št. 5306[18]

Memorandum za Ellermeierja (VOMI), 26. junija 1942, ki se tiče ukrepov glede preselitve 34.000 Slovencev v rajh.

Vi.—123 adjutantov urad
26. junija 1942
-2188/4

Memorandum za SS-Standartenführerja Ellermeierja

PREDMET: Ukrepi v zvezi s preselitvijo Slovencev

Izmed 34.000 Slovencev, preseljenih v rajh, je treba tiste, ki so primerni za germanizacijo, poslati višjim SS in policijskim načelnikom naslednjih okrajev: Westmark, Rhein, Fulda-Werra, Süd, Südost in West v preselitev.

Uporaba delovne sile onih Slovencev, ki niso primerni za germanizacijo, se prepušča višjim SS in policijskim načelnikom in njihovim delegatom. Slovenci, ki niso primerni za germanizacijo, bodo ostali začasno v repatriacijskih taboriščih za etnične Nemce in bodo nato dobili delovna mesta od uradov za delo. Če za kvalificirane delavce ne bo najti primerne zaposlitve, se morajo dodeliti v malih skupinah okoliškim firmam, njihove družine pa ostanejo v taboriščih. Deportiranci lahko pridejo nato vsakih osem ali štirinajst dni na nedeljski dopust k svojim družinam v taborišče.

Od 1200 do 1500 oseb, ki jih še pričakujemo iz Spodnje Štajerske, bomo 250 delavcev sposobnih za ponemčevanje skupaj z njihovimi družinami po povelju SS-Brigadenführerja dr. Behrendesa poslali spodnje šlezijskemu gauleiterju p. g. Haukeju.

Poročilo o celotnem številu Slovencev, ki so primerni za germanizacijo, in onih, ki so ostali v taborišču kot neprimerni za germanizacijo, smo zahtevali že pred časom. Teh številk še nismo prejeli, ker je v teku ponovno ocenjevanje.

Berlin, 26. junija 1942
Tiergartenstrasse 18 a
No. 10200-AI/WE

SS-Brigadeführerju
dr. Behrendesu v informacijo

Altena
Sturmbannführer

Iz zaključnega poročila Preseljevalnega centralnega urada šefa varnostne službe in varnostne policije z dne 3. oktobra 1943 posnemamo:[19]

... Za Slovence, zmožne ponovnega ponemčenja, je izdal državni vodja SS 15. decembra 1942 naredbo:

»Odseljene Slovence, zmožne za ponemčevanje, je treba podržavljaniti kot državljane na preklic. Kolikor so določeni za akcijo na vzhodu, se izenačijo s priseljenci. Te osebe prejmejo izkaznice za preseljence od Preseljevalnega centralnega urada.«

Za razmestitev predvidene odseljence so deloma nastanili v taborišča VOMI in jih od tam poslali na delo, deloma pa so jih namestili neposredno pri delodajalcih. Delovno akcijo so urejevali posamezni višji vodje SS in policije.

Iz posameznih Gauov VOMI oziroma s področij višjih SS in policijskih vodij so v začetku akcije javili iz 20 taborišč 3377 družin s 15.532 družinskimi člani, ki so zmožni za ponemčenje.

Priseljenci iz Obsotelja in Posavja so se krčevito branili preseljevanja na Poljsko, kamor so bili določeni, o čemer priča zapisek štabnega vodstva planiranja, ki se glasi:

Štabno vodstvo planiranja *Litzmannstadt 2. III. 1943.*
Dr. Gd/An[20]

Zapisek

Vodji preselitvenega osrednjega urada

Predmet: Naselitev Slovencev v okrožju Lublin.

Po razgovoru s SS-Obersturmführerjem Backofenom in izvedencem za vprašanje nemštva iz Maribora, ta čas sodelavcem EWZ Fritzom se mi zdi važno, da sporočim:

Za razdelitev v poštev prihajajoči Slovenci se vsi soglasno upirajo naselitvi v Lublinu.

Za to navajajo vzroke:

1. Navajeni niso klime in bi zelo trpeli za prehladom.

2. Radi bi kot v svoji domovini gojili vinsko trto in sadje.

3. Hočejo se naseliti v gorati deželi in ne v dolini.

To zavračanje naselitve v okrožju Lublin že sedaj zavzema take oblike, da je računati z resnim uporom. Poskušajo pobegniti, v marsikaterem primeru jim je pobeg tudi uspel. Begunci se pojavljajo na Koroškem, nedaleč od selitvenega področja in jih ni moč več prijeti. Drugi izjavljajo, da bi se odpovedali vsej premoženjski odškodnini in bi raje služili kot hlapci v domovini. Drugi zopet poskušajo z lažnimi podatki doseči odločbo, da bi vsaj lahko ostali v altrajhu. Nadalje izjavljajo, da so se nameravali v svoji domovini podrediti velikonemškemu rajhu, v Lublinu pa tega nikoli ne bi storili.

Smatram za potrebno, da opozorim štabni glavni urad na te pojave in si dovoljujem predlagati, da se v tem pogledu še za časa vaše navzočnosti v Berlinu pogovorite z štabnim glavnim uradom. Lahko še povem, da nemški preseljenci gledajo na Slovence z ostrim nezaupanjem. Ne bi se čudili — tako se pogosto sliši — če bi Slovenci kmalu okrepili partizane v okrožju Lublin.

Po nalogu:
Dr. Gradmann
SS-Obersturmführer

Ta zapisek naj bi na ukaz SS-Standartenführerja Ehlicha predložili državnemu vodji SS-Gd.

Prevod dokumenta o kazenskih ukrepih proti Slovencem, pobeglim iz taborišč, se glasi:

Št. 3220 Reichsführer SS[21]
RF/No. Ar./32/30
Feld-komando 22. september 1942
personalni oddelek Reichsführerja SS
centralni arhiv

Tajno!

1. *Načelniku repatriacijskega urada za etnične Nemce (VOMI) Berlin*
2. *Višjemu vodji SS in policijskemu načelniku Südost*
3. *Višjemu vodji SS in policijskemu načelniku Alpenland*

Iz poročila višjega vodje SS in policije Alpenland z dne 1. septembra sem razbral, da je nekaj Slovencev ušlo iz slovenskih taborišč v Šleziji in se pridružilo bandam blizu hrvatsko-nemške meje.

Zato odrejam naslednje:

1. Pobeg Slovencev mora komandant repatriacijskega urada za etnične Nemce takoj prijaviti gestapu. Gestapo mora takoj obvestiti višjega SS in policijskega načelnika Alpenland.

2. Družino pobeglega kakor tudi njegove sorodnike je treba takoj preseliti v koncentracijsko taborišče. Otroci se jim morajo odvzeti in poslati v domove.

3. Takoj je treba izvesti preiskavo v taborišču in ugotoviti, kdo je vedel za pobeg in pomagal pri njem. Tiste, ki so vedeli za pobeg in pomagali pri njem, naj obesijo v taborišču.

4. Višji SS in policijski načelnik bo gestapu sporočil imena Slovencev iz nemških taborišč, ki so jih ujeli v tem okraju. Z družinami in sorodniki morate ravnati po čl. 2. Sokrivce je treba zapreti in kaznovati.

Generalni major Knoblauch je prejel 1 kopijo. Kopija se pošlje v vednost državnemu varnostnemu uradu.

Po nalogu
SS-Obersturmführer
R. Brandt

Okupatorjev namen je bil, da bi v l. 1941 izselil v štirih zaporednih valovih okoli 260.000 Slovencev. Toda v treh izselitvenih valovih se mu je posrečilo izseliti le okoli 55.000 Slovencev v Srbijo, Hrvaško in v taborišča v stari rajh.

Četrti val izseljevanja, ki ga navaja Müller-Scholtes, naj bi obsegal Slovence na podlagi izbire v zvezi s sprejemom v Štajersko domovinsko zvezo (Steirischer Heimatbund) in Koroško ljudsko zvezo (Kärtner Volksbund). V ta val bi vključili vse one, ki bi jih ti organizaciji odklonili, odnosno ki bi se ne hoteli vpisati. Vsi ti so bili tako imenovani zaščitenci nemškega rajha (Schutzangehörige des Deutschen Reiches). Ti ljudje so dobili bele legitimacije s posebno delovno obveznostjo. Te ljudi bi preselili v Nemčijo. Prvotno je bil ta četrti val izseljevanja predviden samo načelno.

Deportacij partizanskih družin in družin ustreljenih talcev v tem času na štabnih razgovorih in konferencah niso posebej omenjali, to pa predvsem zato, ker v poletnem času narodnoosvobodilna borba še ni vzplamtela v polni moči, ampak se je v glavnem šele organizacijsko utrjevala in pripravljala. Vodilne nacistične politične osebnosti so sicer

računale z odporom v naših krajih, vendar ne s tolikšnim, kakršen se je nekaj mesecev kasneje razvnel.

Kakor je razvidno iz zapisnika prvega štabnega razgovora vodilnih političnih osebnosti, ki se je vršil 29. aprila 1941 v Celju, so z uporom Slovencev računali. Tedaj je politični komisar velikega Celja Toni Dorfmeister med drugim dejal: »... Vsi politični komisarji se pritožujejo, da so SA-oddelki mnogo prezgodaj odšli, kajti akcije, zlasti izseljevalna akcija, še vedno zahtevajo SA-sile, saj bi bili sicer elementi nasprotnega mišljenja ohrabreni k uporu.«[22]

Vladni predsednik dr. Müller-Hacius je v svojih smernicah navedel: »... V Celje pride oddelek oklopnih lovcev in kolesarska kompanija v garnizijo. Te sile se bodo skupno z dvema kompanijama vojaške sile, ki sta še tukaj, lahko v primeru potrebe pritegnile k vzdrževanju reda.«

Deportacije partizanskih družin in družin ustreljenih talcev so se formalno pričele spomladi leta 1942 z zbiranjem podatkov teh družin in so trajale vse do zadnjih tednov pred osvoboditvijo. Deportacije teh družin so naraščale, kakor je raslo narodnoosvobodilno gibanje in partizanske akcije na področjih Spodnje Štajerske in Gorenjske, in so bile tesno povezane s streljanjem talcev in odhajanjem v partizane, kakor tudi z izdajanjem naših ljudi na terenu. Vse te deportacije so služile enemu in edinemu cilju: da se uniči Osvobodilna fronta slovenskega naroda in s tem pomirijo okupirane pokrajine, da bi bile čimprej zrele za priključitev k rajhu.

Te deportacije navaja komandant varnostne policije in varnostne službe na Spodnjem Štajerskem—Maribor v referatu z dne 3. 10. 1944 kot akcijo, sestavljeno iz šestih akcij, ki so bile izvedene v času med 3. 8. 1942 in 12. 6. 1943. Vseh teh šest akcij je oštevilčenih. Vendar so že pred tem datumom, kakor tudi po končnem datumu, ki ga komandant varnostne policije in varnostne službe navaja, naše ljudi deportirali.

Režim se je zavedal, da so te družine bile med prebivalstvom središče propagande za OF in najmočnejše baze za prehrano in obveščanje partizanskih enot.

Mirno lahko trdimo, da so tudi te družine partizanov in ustreljenih talcev prispevale svoj delež z velikimi žrtvami pri preprečitvi priključitve naše dežele k tretjemu rajhu in da se ta priključitev ni nikoli uzakonila, četudi je bil že v septembru leta 1941 izdelan osnutek Hitlerjevega ukaza o priključitvi okupirane Spodnje Štajerske, Gorenjske in dela Koroške.[23]

OPOMBE:

[1] Dr. Metod Mikuž: Pregled razvoja NOB, str. 25.
[2] Dr. Čulinović: Slom stare Jugoslavije, str. 13.
[3] Dr. M. Mikuž: Pregled razvoja NOB, str. 44.
[4] Zemljiška knjiga na sodišču v Radljah (Marenberg) v Dravski dolini. Vknjižba na hiši čevljarja in posestnika Tomaža Gigerla.
[5] Kurt Riss: Totalna špijonaža, str. 6.
[6] M. Sayers in A. E. Kahn: Velika zavjera protiv Rusije, str. 189, 199.
[7] Kurt Riss: Totalna špijonaža, str. 99.
[8] Glej št. 7, str. 114.
[9] Dr. France Škerl: Nacistične deportacije Slovencev v l. 1941 (Zgodovinski časopis L. 1952—1953, str. 768.
Fran Roš: Slovenski izgnanci v Srbiji l. 1941—1945.
[10] Dr. Tone Ferenc: Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941—1945.
[11] Dr. Tone Ferenc: Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941—1945, str. 177.
[12] Dokumenti v IZDG (prej AMNO), Ljubljana.
Stane Škalar: Posavje v l. 1941.
[13] H. O. Göllner: Die Katastrofe des Südostdeutschtums.
[14] Dokument iz Rijksinstituut voor Oologsdocumentatie Amsterdam-C/VIII. Proces pred ameriškim sodiščem v Nürnbergu proti članom glavnega rasnega in kolonizacijskega urada, drž. komisarja za utrjevanje nemštva in organizacije Lebensborn od oktobra 1947 do februarja 1948.
[15] Deutsche Ansiedlergesellschaft (DAG) — (Nemška naseljevalna družba).
[16] Volksdeutsche Mittelstele — VOMI (Repatriacijski urad za etične Nemce).
[17] Dokument v IZDG (prej AMNO), Ljubljana.
V službenem napotilu št. 100 z dne 4. maja 1942 je urad VOMI izrecno zahteval, da zberejo šoloobvezne otroke v posameznih taboriščih k pouku po načelu: branje, računanje in snaženje zob. To napotilo je podpisal po naročilu: Hagen, SS-Sturmbannführer. Ta akt je citiral g. Karl Stuhlpfarrer v članku: »Germanisierung in Kärnten« v reviji NEUES FORUM — dvojna številka, december 1972.
[18] Glej št. 14.
[19] Dokument v IZDG (prej AMNO), Ljubljana.
[20] Glej št. 19.
[21] Glej št. 14.
[22] Prepis štabnih razgovorov v Muzeju revolucije Celje.
[23] Dr. M. Mukuž: Ali je narodnoosvobodilna borba preprečila priključitev Štajerske in Gorenjske k nemškemu rajhu. Zgodovinski časopis (Kosov L. 1952—1953, str. 773.)

HIMMLER IN ORGANIZACIJA NJEGOVIH URADOV

Na okupiranem ozemlju Spodnje Štajerske in Gorenjske so bile usodne važnosti tiste ustanove oziroma organizacije, ki so se neposredno ukvarjale z izseljevanjem, preseljevanjem, zapiranjem naših ljudi v koncentracijska taborišča in ugrabljanjem naših otrok. Vse organizacije so bile pod neposrednim vodstvom, nekatere pa še pod osebnim nadzorstvom (Lebensborn) državnega vodje SS, državnega komisarja za utrjevanje nemštva in šefa nemške policije Heinricha Himmlerja. Te organizacije so bile urejene do najmanjših podrobnosti v delu samem in kompetencah, ki so jih imele.

Te organizacije so bile:

1. Urad državnega komisarja za utrjevanje nemštva (Reichskommissar für die Festigung des Deutschen Volkstums — RKFDV). Vse zaplenjeno premoženje zaprtih in izseljenih Slovencev je takoj po njihovi aretaciji prevzel ta urad oziroma njegova podružnica — urad za utrjevanje nemštva na Spodnjem Štajerskem (Amt für die Festigung des Deutschen Volkstums in der Untersteiermark). Himmler je za vodjo tega urada postavil SS-Obergruppenführerja Ulricha Greifelda. Vodja urada v Mariboru je bil SA-Obersturmführer Erwin Sefschnigg. Urad v Mariboru je imel 14 oddelkov in je k njemu spadal še naselitveni štab Südmark, ki ga je vodil SS-Untersturmführer Bliss.

Ta urad, ki je bil na okupiranem ozemlju Spodnje Štajerske podrejen gauleiterju NSDAP dr. Siegfridu Überreitherju, pooblaščenemu po državnemu komisarju H. Himmlerju, je opravljal vse potrebne ukrepe. Ti ukrepi so bili: zaplemba premoženja zasebnih in javnopravnih (juridičnih) oseb bivše jugoslovanske države in prenos lastnine v korist državnega komisarja za utrjevanje nemštva. S to zaplembo so izgubili dotedanji lastniki pravico razpolagati s svojim premoženjem. Na zahtevo tega urada se je lahko izvršil prenos premoženja v zemljiških knjigah in trgovskih registrih. Za zavarovanje zaplenjenega premoženja in imetja so imenovali posebne skrbnike, ki so bili na Spodnjem Štajerskem izbrani iz vrst petokolonašev. Postavitev takege

skrbnika je veljala istočasno že kot zaplemba premoženja, tudi če ni bila izdana posebna uredba.

Urad za utrjevanje nemštva na Spodnjem Štajerskem je imel tudi ekspoziture (Aussenstelle) v Ptuju, Celju in Brežicah. Uradi teh ekspozitur so bili v Laškem, Slovenj Gradcu, Slovenski Bistrici, Konjicah, Trbovljah in Gornji Radgoni ter so po svojih poverjenikih upravljali vse zaplenjeno premoženje deportiranih Slovencev.

Vodja urada pooblaščenca državnega komisarja za utrjevanje nemštva v Mariboru Erwin Seftschnig

Praksa pri zaplembi premičnega imetja, zlasti še stanovanj, je bila naslednja: gestapo je aretiral Slovence, katerih pomenski seznam je že pred okupacijo pripravila nacistična obveščevalna mreža. Ta seznam so izpopolnjevali še ves čas okupacije po prijavah svojih zaupnih članov gestapu, kakor tudi organizacijam Štajerske domovinske zveze. Ko so aretirane stanovalce odpeljali, so vrata stanovanj zaklenili in zapečatili. Na vežna vrata so prilepili rdeč lepak v nemškem in spakedranem slovenskem jeziku.

»Der Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD in der Untersteiermark[1]

Zaplenitev

To stanovanje je za priporočenega Reichsführerja SS, Reichskommissarja za utrditev nemškega narodnjaštva zaplenjeno.

Kdor si v zaplenjenih prostorih protizakonito skuša pridobiti vstop ali poškodovati pečat, ali kdor nedovoljno opremne predmete v takih prostorih odstrani ali razdeja, bo kaznovan z zaporom, v težjih slučajih s smrtjo.

Marburg, v juniju 1941«

Šele spomladi l. 1944 je Landrat (deželni svetnik) za svoje okrožje v sporazumu s Kreisführerjem (okrožnim vodjem) organizacije Štajerske domovinske zveze izdajal oziroma podpisoval formalne zaplembene odloke. Nemška okupacijska oblast se je tedaj pričela zavedati in vsaj navidezno utrditi, da bi v teh primerih »zakonito« ravnala. Vendar se okupacijski oblasti dejansko to ni nikoli posrečilo. V prvih mesecih okupacije je vladala v tem pogledu popolna zmeda, ker so različni oblastni forumi ter uniformirane enote in osebe ukrepale, kakor so hotele. Upravniki so odgovarjali samo za uradno inventarizirano lastnino, vse ostalo zaplenjeno imetje pa so po skritih kanalih ali kar javno odvažali v prepričanju, da ni sile, ki bi jih lahko zato klicala na odgovornost, ker za izseljene ali zaprte sovražnike države tako ne bo nikdar več prostora v nemškem rajhu. Kasneje so nekatere najtežje primere tatvin in poneverb hoteli vsaj navidezno razčistiti, da bi ljudje dobili vsaj trohico zaupanja v njihovo oblast, in so nekaj vodilnih funkcionarjev tudi kaznovali. Razkroj civilne uprave vzporedno z vojaškim razkrojem se je nadaljeval z vsakim dnem, dokler ni nastopila popolna anarhija s kapitulacijo Tretjega rajha.

Himmler je junija l. 1941 ta urad preimenoval v Glavni štabni urad (Stabshauptamt) in ga tako izenačil z ostalimi glavnimi uradi SS. Glavni štabni urad je imel tri glavne skupine uradov A, B, C. Skupina A se je imenovala osrednji urad, ki je obravnaval med drugimi zadevami preseljevanje in narodnost. Tudi preseljevanje in naseljevanje v naših krajih je vršil ta urad. Predstojnik glavnega štabnega urada je postal SS-Obergruppenführer Ulrich Greifeld, njegov namestnik in vodja uradov A in centralnega urada pa je bil SS-Oberführer Rudolf Creutz.[2]

Oba vodilna uradnika štabnega urada Geifeld in Creutz sta bila obtožena za ugrabitev otrok na VIII. sodnem procesu pred ameriškim vojaškim sodiščem v Nürnbergu.

2. *Glavni urad za čistost rase in preseljevanje (Rasse und Siedlungshauptamt — RUSHA).* Ta urad je izvrševal rasne preglede naših ljudi na Spodnjem Štajerskem in Gorenjskem (»Južnem Koroškem«) ter dajal zadevne predloge, kdo izmed pregledanih Slovencev pripada nordijski rasi in koga je treba kot v rajhu nezaželenega izseliti.

Izvedenci te ustanove so imeli odločilno vlogo tudi pri vpisovanju v Štajersko domovinsko zvezo in Koroško ljudsko zvezo l. 1941, kakor tudi kasneje pri pregledu rasne čistosti otrok ustreljenih talcev in

otrok partizanskih družin v okoliški šoli v Celju, v Šentvidu pri Ljubljani in v Goričanah pri Medvodah, kjer so taborišča obstajala.

Prvi predstojnik te ustanove je bil kasnejši kmetijski minister Walter Darre, za njim pa SS- Gruppenführer Günther Pancke. V času najhujših deportacij Slovencev je bil na čelu te ustanove SS-Gruppenführer Otto Hoffmann, za njim pa SS-Gruppenführer Rihard Hildebrand.

Državni vodja SS Heinrich Himmler

Oba predstavnika RUSHA Hofman in Hildebrand sta bila obtožena ugrabljanja otrok na VIII. sodnem procesu pred ameriškim vojaškim sodiščem v Nürnbergu.

3. Nemška naseljevalna družba (Deutsche Ansiedlungsgesellschaft —DAG) je bila prav tako v sestavi uradov državnega vodje SS in državnega komisarja za utrjevanje nemštva. Družba je prevzela v upravljanje posestva naših izseljencev. Pri organizaciji kmetijskih posestev in naseljevanju etičnih Nemcev (folksdojčerjev) v izseljeniškem pasu ob Sotli in brežiškem pasu je ta družba opravljala glavno vlogo. Od januarja 1942 do julija 1942 so na tem ozemlju naselili približno 8000 Kočevarjev ter okoli 1000 Besarabcev in Tirolcev.

Te preselitve in naselitve je izvedel Glavni štabni urad (Stabshauptamt s sedežem v Berlinu. Glavni štabni urad je izvršitev vseh agrarnih operacij kakor tudi oskrbovanje zemljišč do naselitve etničnih Nemcev in strokovno pomoč naseljencem v vprašanjih kmetovanja zaupal tej družbi. Njen predstojnik je bil dr. Hans Iversen.

Sedež te družbe za predele Spodnje Štajerske je bil v Rajhenburgu (Brestanica). Posebna komisija za agrarne operacije je v tem pasu vsaj teoretično uredila 1400 kmetij — sedmih različnih velikosti od 35 ha do 5 ha orne zemlje. Družba DAG je oddala do osvoboditve približno 700 kmetij v last novim naseljencem, v lastni režiji pa je obdržala nad 41.000 ha zemlje.[3]

Lastniško pravico nad vsem premoženjem zgoraj omenjenega selitvenega področja so prenesli na Gau Steiermark, bila pa je na razpolago komisarju za utrditev nemštva.

4. Nemško preselitveno in upravljalno družbo (Deutsche Umsiedlungs und Treuhandgesellschaft — DUT) je Himmler ustanovil l. 1939 vzporedno z družbo DAG. Ta družba, ki sta jo po Himmlerjevi želji sestavljali dve drugi družbi v Berlinu, je bila privatna in popolnoma pod njegovim nadzorstvom. Njeno področje so bili med ostalimi preseljenci tudi naši. Njena naloga je bila, da urejuje premoženjske in pravne zadeve preseljencev. Namen te družbe je tudi bil, da zbriše in olepša nasilni odvzem lastninskih pravic pravim lastnikom in da nasilno preseljenim ljudem preskrbi povrnitev njihovega premoženja nekje v okupiranih vzhodnih pokrajinah. Vsi naši preseljenci iz obsoteljskega in posavsko-brežiškega pasu in ostalih področij izseljevanja so ves čas živeli v težkih življenjskih razmerah v taboriščih. O kaki povrnitvi premoženja ni bilo govora.

Kakšen namen je imel Tretji rajh z zemljišči na Spodnjem Štajerskem, nam pojasnjuje Himmlerjeva tajna okrožnica IV — 4/5 z dne 27. XI. 1941, odposlana iz Hitlerjevega glavnega stana dne 3. XII. 1941:[4]

»V smislu führerjeve volje se zopet osvojena stara nemška področja naselijo z nemškimi državljani šele po vojni, kajti v prvi vrsti naj se nagradi frontni vojak, ki se bo vrnil domov. Nemški kmetje in kandidati za naseljevanje ne morejo biti v času vojne naseljeni na osvobojenih področjih bivše Jugoslavije na Spodnjem Štajerskem.

Isto velja za kmete in posestnike iz Štajerske, ki so morali zapustiti svoja zemljišča iz javnih razlogov. Po vojni bodo po časopisju in radiu pozvani tisti državljani, ki bi se hoteli naseliti na Spodnjem Štajerskem.

Pred tem terminom se poslane prošnje za dodelitev zemljišča oziroma za nakup nepremičnega premoženja kakršne koli vrste ne bodo obravnavale in ne bodo imele v nobenem pogledu prednosti.

H. Himmler«

Iz tega dopisa enega najvišjih voditeljev nacionalsocialističnega rajha se jasno vidi dvoje:

1. V času vojne so naseljevali na Spodnjem Štajerskem le etnične Nemce, ki jih je izbral Repatriacijski urad za etnične Nemce (Volksdeutsche Mittelstelle — VOMI). Ti izbrani ljudje so že pred drugo

svetovno vojno odigrali svojo posebno, po nacionalnem socializmu določeno vlogo v deželah, kjer so prebivali. Te ljudi je smatral režim za najzanesljivejše in najzagrizenejše, saj takšni so pri nas kulturbundovci tudi res bili.

2. Druge, še prazne predele bi dobili v last preživeli frontni vojaki, ki bi nepopustljivo varovali nacionalno socialistične pridobitve druge svetovne vojne. Za ostale prošnjike bi ne bilo več prostora na Spodnjem

Predstojnik organizacije Volksdeutsche Mittelstelle — VOMI Werner Lorenz

Vodja urada pooblaščenca komisarja za utrjevanje nemštva na Gorenjskem major Alois Maier-Kaibitsch

Štajerskem. Gotovo je tudi, da bi večina onih Slovencev, ki so pri vpisu v Štajersko domovinsko zvezo prejeli zeleno legitimacijo, bila preseljena v okupirane vzhodne pokrajine. Tako bi po Hitlerjevi zmagi naši kraji dobili nove, nemškemu rajhu zvesto vdane prebivalce.

5. *Repatriacijski urad za etične Nemce-folksdojčerje (Volksdeutsche Mittelstelle — VOMI)* je do januarja 1937 vodil Hitlerjev namestnik Rudolf Hess, nato pa je bil imenovan za vodjo te organizacije SS-Gruppenführer Werner Lorenz, njegov namestnik je bil SS-Oberführer dr. Hermann Behrends. Urad za preseljevanje in skrb za okoli 1500 taborišč VOMI je vodil SS-Oberführer Hermann Ellermeier. Referenta za taborišča VOMI sta bila SS-Sturmbannführer Friedrich Wilhelm Altena, njegov namestnik je bil SS-Hauptsturm-

führer Hans Klingsporn in SS-Sturmbannführer H. Hagen. Na Štajerskem je skrbel za taborišča akcijski vodja VOMI okrožni vodja velikega Celja in deželni svetnik Anton Dorfmeister, pozneje pa dr. Helmut Carstanjen, na Koroškem pa vodja urada pooblaščenca državnega komisarja za utrjevanje nemštva na Bledu major Alois Maier-Kaibitsch.[5]

Načelnik VOMI Lorenz je bil podrejen tudi zunanjemu ministru Joahimu von Ribbentropu. Povezava z zunanjim ministrstvom je bila nujna, ker je VOMI delovala predvsem v tujini, povezana z etničnimi Nemci, živečimi v drugih državah. Ti so bili v vseh državah avantgarda nacionalsocialističnega režima.

Kmalu po imenovanju Himmlerja za državnega komisarja za utrjevanje nemštva l. 1939 je ta dal načelniku VOMI Lorenzu nalog, da izvede registracijo folksdojčerjev iz njihovih dosedanjih naselij in uredi njihove transporte v zbiralna taborišča za germanizacijo.

Hitler je izdal Himmlerju dne 7. X. 1939 ukaz za preseljevanje. V tem svojem ukazu pravi Hitler: »Krivice, ki jih je versajska pogodba prizadejala Evropi, so odstranjene. Posledica tega je, da povečani rajh lahko sprejme Nemce, ki so morali doslej živeti v tujih deželah, in uredi preselitev nacionalnih skupin v njihovih interesnih sferah na ta način, da se doseže med njimi boljšo razmejitev. Zato pooblaščam poveljnika SS, da izvede to nalogo po naslednjih navodilih:

1. da preseli nazaj tiste nemške državljane in etnične Nemce, ki so primerni za stalno namestitev v rajhu,
2. da odstrani škodljivi vpliv tujega dela prebivalstva, ki bi pomenil nevarnost za rajh in nemško skupnost,
3. da ustvari nove nemške kolonije s preseljevanjem zlasti nemških državljanov in etničnih Nemcev, ki se naj vrnejo iz tujine.

Poveljnik SS je pooblaščen, da izda povelja in izvede administrativne ukrepe, potrebne za izvršitev teh odlokov.«

Repatriacijski urad za etnične Nemce — VOMI je vodil registracijo etničnih Nemcev, izvrševal je njihovo evakuacijo s transporti, skrbel je zanje v taboriščih in jih podrobno seznanjal z nacistično ideologijo. Sodeloval je pri izgonu Slovencev in pripadnikov drugih narodnosti. Opravljal je zaplembe in mobilizacijo Nemcem sovražnih ljudi v nemško armado ter *ugrabljal tuje otroke*[6] (poudaril pisec).

Predstojnik tega urada Werner Lorenz je bil obsojen zaradi nasilnega ugrabljanja tujih otrok na VIII. sodnem procesu pred ameriškim vojaškim sodiščem v Nürnbergu.

Satzung
des Vereins „Lebensborn" e. V.

Sitz: Berlin SW 68, Hedemannstr. 23/24

§ 1

Der Verein führt den Namen „Lebensborn", nach erfolgter Eintragung in das Vereinsregister mit dem Zusatz „eingetragener Verein".

Er hat seinen Sitz in Berlin.

§ 2

Der Verein hat den Zweck:

1. Rassisch und erbbiologisch wertvolle, kinderreiche Familien zu unterstützen,
2. Rassisch und erbbiologisch wertvolle werdende Mütter unterzubringen und zu betreuen, bei denen nach sorgfältiger Prüfung der eigenen Familie und der Familie des Erzeugers durch das Rasse- und Siedlungs-Hauptamt-SS anzunehmen ist, daß gleich wertvolle Kinder zur Welt kommen;
3. für diese Kinder zu sorgen;
4. für die Mütter der Kinder zu sorgen.

Zur Erfüllung dieses Zweckes kann der Verein alle Einrichtungen und Anstalten treffen, die notwendig sind, um diesen Zweck zu erreichen. Er kann insbesondere auch Vereine, die gleichgerichtete Zwecke verfolgen, in sich aufnehmen oder zur Erfüllung des Vereinszweckes heranziehen.

Prva stran Pravil organizacije Lebensborn

Na Spodnjem Štajerskem so se z deportacijami partizanskih družin in družin ustreljenih talcev ukvarjale predvsem tri organizacije: tajna državna policija (gestapo), Štajerska domovinska zveza z vsem svojim aparatom od osnovnih celic navzgor, in urad državnega komisarja za utrditev nemštva. Vse tri organizacije so imele sedež v Mariboru.

Dočim je za delovanje prvih dveh organizacij dovolj podatkov na razpolago, pa so za urad državnega komisarja za utrditev nemštva podatki skrajno pomanjkljivi. Kartoteko ustreljenih talcev in njihovih sorodnikov je vodil ta urad, vendar, razen nekaj posameznih kartotečnih listov, ni ohranjena.

Iste organizacije za deportacije naših ljudi so delovale tudi na Gorenjskem (»Južnem Koroškem«).

6. *Organizacija »L« — Lebensborn* je bila ustanovljena decembra 1935. Bila je direktno podrejena osebnemu štabu državnega vodje SS Himmlerju. Že sama njena podreditev Himmlerjevemu osebnemu štabu kaže na njeno izjemno važno vlogo, ki naj jo organizacija Lebensborn opravi v nacionalsocialističnem rajhu.

Naloga te organizacije je bila, da skrbi za čistost nordijske rase, da čimbolj pospešuje rojstva nemških otrok v državi ter organizira ustanove (zavode) za ugrabljanje rasno čistih otrok drugih narodnosti, ki bi jih RuSHA (glavni urad za čistost rase in preseljevanje) pri rasnem pregledu spoznal kot sprejemljive za Tretji rajh. Lebensbornu so v vrhovih nacionalno-socialistične hierarhije posvečali prav posebno pozornost. Ta urad je bil državnemu vodji H. Himmlerju posebno pri srcu.

Predstojnik te ustanove je bil Maks Sollmann, njegova glavna pomočnika pa sta bila Günther Tesch in Ebner. Eno izmed vodilnih vlog pri organizaciji Lebensborn je imela Inge Viermetz.

Kdaj in kako je zrasla v glavah političnih voditeljev rajha ideja o selekciji nordijske rase in s tem v zvezi tudi ideja o osnovanju organizacije Lebensborn? Izjave dr. Hubra o zamisli ustanovitve Lebensborna verjetno ne drže v celoti, lahko pa delno.[7]

Ob začetnih pripravah za selekcijo rase ter za ustanovitev organizacije Lebensborn in RUSHA je Himmler objavil zgodovino, sestav, načela in prvi temeljni zakon zaščitnih odredov, ukaz o zaroki in poroki z dne 31. decembra 1931, ki odreja.[8]

Prevod prvega dokumenta se glasi:

Zaščitni odredi (die Schutzstaffel)
(zgodovina, sestav, načela)

Prvi temeljni zakon, »ukaz o zaroki in poroki« z dne 31. decembra 1931, je v Nemčiji tedaj učinkoval kakor bomba. Bilo je nekaj povsem nezaslišanega, da bi morali biti ljudje, ki so hoteli stopiti v zakon, najprej pregledani glede svoje rasne sposobnosti. Niti tedanja država in še manj krščanske verske skupnosti niso imele kaj proti temu, če se je poročil Nemec z Židinjo ali črnec z belo žensko. Še manj je te skupnosti zanimalo, če so z dednimi boleznimi obremenjeni ljudje spravljali na svet otroke, ki so vse življenje bili družini in državi v breme in postali starši nadaljnjih rodov.

Državni vodja — SS je ta ukaz zaključil z besedami:

»SS si je na jasnem o tem, da je s tem ukazom storila korak velikega pomena. Zasramovanje, zasmehovanje in nerazumevanje se nas ne dotikajo; bodočnost pripada nam!«

Po tem spoznanju veljajo za pripadnike SS naslednje smernice pri izboru zakonske družice:

1. Ohrani svoje zdravje in bodi vzdržen, dokler si v dobi razvoja, predvsem pri uživanju strupov (alkohol, nikotin) in spolnem izživljanju.

2. Poroči se čim bolj zgodaj. Samo tedaj boš s svojo ženo lahko užil polno in celotno družinsko srečo.

3. Ne poroči se z ženo tujega rodu. Svojemu narodu in potomcem si odgovoren za čistost tvoje krvi.

4. Ne poroči se z ženo, ki ima kakšno dedno bolezen. Sicer boš sam kriv trpljenja lastnih otrok in vnukov.

5. Izberi si le popolnoma zdravo ženo. Pravo podobo o zdravstvenem stanju in svojstvu tvoje bodoče žene ti pokaže njeno sorodstvo.

6. Tvoja žena naj bo glede na raso vsaj toliko vredna kakor ti.

7. Skušaj sebe in svoje otroke spraviti nazaj na deželo.

8. Izogni se zakonu s sorodnico, kajti neugodna dedna nagnjenja ostanejo v tem primeru vedno skrita in se potem pri tvojih otrocih razvijejo v dvojni meri.

9. V čim večjem številu moraš svojo dediščino ohraniti svojemu narodu. V svojih otrocih živiš sam dalje.

Vrednost dedne lasti same določa moč naroda. V boju za življenjski prostor in življenjsko pravico soodloča rodovitost naroda, število otrok. Vedno znova moramo težiti po velikem številu potomcev; vedno znova morajo najboljši dati narodu najbogatejše potomstvo.

Otroci so najvišja sreča pripadnika SS. V njih živi sam, njegova volja in težnje, njegovo čustvovanje in mišljenje. Kar je iz verige rodov v zveste roke prejel, daje svojim otrokom dalje in daruje svojemu narodu može za borbo in delo ter žene, poklicane, da v zvestobi ohranijo vrsto in običaje.

Wundsam l. r.
SS-Sturmbannführer

Prevod drugega dokumenta se glasi:

Ukaz o zaroki in poroki

31. decembra 1931

1. SS je po posebnih gledišči izbrana zveza nordijski rasi pripadajočih mož.

2. V skladu z nacionalsocialističnim svetovnim nazorom in v spoznanju, da temelji bodočnost našega naroda v izboru in ohranitvi rasno in dedno — zdravstveno dobre krvi, uvajam z veljavnostjo od 1. januarja 1932 za vse neporočene pripadnike SS »odobrenje poroke«.

3. Težimo k cilju, ki je dedno-zdravstveno dragocena družina nemške, nordijsko določene vrste.

4. Odobrenje poroke se izdaja ali odklanja izključno in edino po rasnih in dedno-zdravstvenih gledišči.

5. Vsak pripadnik SS, ki se namerava poročiti, mora v ta namen zaprositi za poročno dovoljenje državnega vodjo SS.

6. Pripadniki SS, ki se poročijo kljub odklonitvi poročnega dovoljenja, se črtajo iz SS, izstop se jim pušča na voljo.

7 Stvarna obravnava poročnih prošenj je naloga »rasnega urada« SS.

8. Rasni urad SS vodi »družinsko knjigo SS«, v katero se družine pripadnikov SS vpisujejo po izdanem poročnem dovoljenju ali po pritrditvi na prošnjo za vpis.

9. Državnega vodjo SS, vodjo rasnega urada in njegove referente obvezuje častna beseda k molčečnosti.

10. SS si je na jasnem o tem, da je s tem ukazom storila korak velikega pomena. Zasramovanje, zasmehovanje in nerazumevanje se nas ne dotikajo; bodočnost pripada nam!

Državni vodja SS
H. Himmler l. r.

(V tem ukazu omenjeni »rasni urad« je bil pozneje spremenjen v Rasni in selitveni glavni urad.)

S poveljem z dne 13. septembra 1936 je Himmler vse člane SS obvestil o ustanovitvi Lebensborna in njegovih pravilih. Hkrati so bili pozvani, da se vpišejo v njegovo članstvo. Njegov dopis se glasi:

Priloga 4

Ustanovitev društva »Lebensborn e.V.«

13. septembra 1936

Že z dopisom od 13. decembra 1934 sem vse vodje SS opozoril na to, da smo se mi vsi zaman borili, če politični zmagi ne dodamo še zmage rojstev dobre krvi. Vprašanje mnogih otrok ni zasebna zadeva posameznika, temveč dolžnost do naših prednikov in našega naroda.

SS je z ukazom o zaroki in poroki od decembra 1931 že davno storila prvi korak. Vendar ustanavljanje dobrih zakonov nič ne koristi, če ne obrodijo številnega potomstva.

Pričakujem, da bo tudi SS in zlasti še zbor SS-voditeljev prednjačil s svojim zgledom.

V dobrem in zdravem zakonu se morajo roditi vsaj štirje otroci. Če nesrečne, usodne okolnosti odrečejo zakonu lastne otroke, naj vsak SS-vodja sprejme rasno in dedno-zdravstveno dragocene otroke in jih v smislu nacionalnega socializma vzgaja ter skrbi za njihovo izobrazbo, primerno sposobnostim.

Za izbor in dodelitev primernih otrok je SS-voditeljem na razpolago društvo »Lebensborn e.V.«, ki je podrejeno mojemu osebnemu vodstvu, vključno v RuSA — glavni urad SS, katerega naloga je:

1. podpirati rasno in dedno-biološko dragocene družine z mnogimi otroki,

2. rasno in dedno-biološko dragocenim materam v pričakovanju priskrbeti bivališče in skrbeti zanje, če moremo pri njih po skrbnem pregledu njihove lastne družine in družine bodočega očeta po RuSA — glavnem uradu SS pričakovati rojstvo enako dragocenih otrok,

3. skrbeti za otroke,

4. skrbeti za matere otrok.

Častna dolžnost vseh voditeljev glavnih uradov je postati član društva »Lebensborn e.V.«. Izjava o pristopu I naj se predloži do 23. septembra 1936.

Višina prispevka voditeljev glavnih uradov SS od Hauptsturmführerja navzgor je razvidna iz priloženih tabel o pristopanju.

SS-Unter in Obersturmführerji glavnih uradov vsake starosti plačajo minimalni znesek mesečno 1 RM.

Od SS-voditeljev, ki niso pri glavnih uradih, kakor tudi od vseh pripadnikov SS pričakujem, če jim je to možno, da pristopijo k društvu »Lebensborn e.V.« kot člani s prispevkom, ki ustreza njihovim dohodkom, in tako na tovariški način sodelujejo pri tem delu in praktično uresničujejo zamisel družinske skupnosti SS na tem področju. Vodje enot naj tako njim podrejene SS-vodje kakor tudi druge pripadnike SS obveste na primeren način o tem ukazu: Za pridobivanje članov društva »Lebensborn e.V.« naj se vodje enot osebno zavzamejo. SS-vodje, ki niso pri glavnih uradih, in drugi pripadniki SS naj izpolnijo prijavo o vstopu II in jo do oktobra 1936 pošljejo društvu »Lebensborn e.V.«.

O uspehu svojega poziva se bom osebno informiral.

Vsak SS-vodja naj ima vedno pred očmi, da so nam med borbo samo žrtve osebne in materialne vrste pomagale naprej in da bi tudi nadaljnja izgradnja Nemčije za stoletja in tisočletja bila nemogoča, če ne bi bil vsakdo izmed nas pripravljen dalje opravljati svojo samo po sebi umevno dolžnost . . .

Državni vodja SS
H. Himmler l. r.

Nekateri krogi med civilnim prebivalstvom in v Wehrmacht so pričeli kritično ocenjevati omenjene Himmlerjeve ukaze. V vojski je sodu izbil dno ukaz SS-četam in policiji z dne 28. oktobra 1939, ki se v prevodu glasi:

Državni vodja SS in
šef nemške policije
v državnem ministrstvu
za notranje zadeve. *Berlin, 28. oktobra 1939*

SS-ukaz za celotno SS in policijo

Vsaka vojna pomeni puščanje najboljše krvi. Marsikatera zmaga z orožjem je bila kakemu narodu hkrati uničujoč poraz njegove življenjske sile in njegove krvi. Pri tem žal neizogibna smrt najboljših mož, kakor tudi je obžalovanja vredna, še ni najhujše. Mnogo hujši je primanjkljaj med vojno od živih in po vojni od mrtvih neustvarjenih otrok.

Stara modrost, da lahko le tisti mirno umre, ki ima sinove in otroke, mora v tej vojni ravno za zaščitni odred spet postati resnica.

Mirno more umreti, kdor ve, da se bo njegova družina, da se bo vse to, kar so njegovi predniki in on sam hoteli in po čemer so težili, nadaljevalo v otrocih. Največje darilo vdovi padlega je vselej otrok moža, ki ga je ljubila.

Prek meja morda sicer potrebnih državljanskih zakonov in običajev bo nemškim ženam in dekletom dobre krvi tudi izven zakonske zveze lahko pripadla visoka naloga, da ne iz lahkomiselnosti, temveč v najgloblji moralni resnobi postanejo matere otrok na bojišče odhajajočih vojakov, za katere samo usoda ve, ali se kdaj vrnejo ali pa padejo za Nemčijo.

Tudi za može in žene, katerih mesto je na ukaz države v domovini, velja ravno v tem času sveta dolžnost, da postanejo očetje in matere novih otrok.

Nikoli ne bomo pozabili, da bi zmaga meča in prelita kri naših vojakov ne imeli smisla, če ji ne bi sledila zmaga otroka in naselitev novih tal.

V preteklih vojnah je marsikateri vojak v zavesti odgovornosti, da ne bi po svoji smrti zapustil žene v skrbi in revščini, če bi dobila spet otroka več, sklenil, da med vojno ne zaplodi nobenih nadaljnjih otrok. Teh pomislekov in skrbi vam, SS-možje, ni treba imeti; za to bo poskrbela naslednja ureditev:

1. Za vse zakonske in nezakonske otroke dobre krvi, katerih očetje so padli v vojni, prevzamejo skrbništvo po meni osebno pooblaščeni v imenu državnega vodje SS. Stali bomo ob strani teh mater in človeško prevzeli vzgojo in materialno skrb za rast teh otrok do njihove polnoletnosti, tako da nobena mati in vdova ne bo imela skrbi zaradi revščine.

2. Za vse med vojno rojene otroke zakonske in nezakonske vrste, kakor za matere v pričakovanju in otroke v potrebi ali stiski bo med vojno skrbel zaščitni odred. Po vojni bo zaščitni odred, ko se bodo očetje vrnili, na utemeljeni predlog posameznika dodeljeval velikodušno pomoč.

SS-možje in ve matere teh otrok, ki jih Nemčija pričakuje, pokažite, da ste v veri v führerja in v volji po večnem življenju naše krvi in naroda enako hrabri, da se znate boriti in umirati za Nemčijo, da ste voljni življenje za Nemčijo dati dalje!

Državni vodja SS
H. Himmler l. r.

Na odpor, ki se je pojavil v Wehrmacht in med civilnim prebivalstvom je H. Himmler odgovoril dne 30. januarja 1940 s poveljem: Vsem pripadnikom SS in policije, ki se v prevodu glasi:

Državni vodja SS in
šef nemške policije v
državnem ministrstvu za
notranje zadeve *Berlin, dne 30. januarja 1940*

Vsem možem SS in policije

Moj ukaz od 28. oktobra 1939, s katerim sem vas opozoril na vašo dolžnost, da po možnosti med vojno postanete očetje otrok, vam je znan. To pošteno mišljenje in pošteno sprejete objave, ki je ob pregledu naprej v bodočnost izpregovorila o obstoječih problemih in k njim zavzela stališče, marsikdo ni razumel ali pa jo je napačno razumel. Zato se mi zdi potrebno, da se vsak izmed vas odkrito zave, kateri dvomi in nerazumevanja so se pojavili in kaj je k njim treba reči.

1. Obregajo se kar na splošno ob jasno omenjeno dejstvo, da obstajajo nezakonski otroci ter da so neporočene in samostojne žene in dekleta — čeprav ne vse — tudi izvenzakonske zveze postale matere takšnih otrok in to v vseh časih, da so to tudi danes in bodo še v bodoče.

O tem razpravljati ni potrebno.

2. Največje nerazumevanje velja odstavku, ki se glasi: »Preko meja sicer potrebnih državljanskih zakonov in običajev bo nemškim ženam in dekletom dobre krvi tudi izvenzakonske zveze lahko pripadla naloga, da ne iz lahkomiselnosti, temveč v najglobljі moralni resnobi postanejo matere otrok na bojiše odhajajočih vojakov, za katere samo usoda ve, ali se kdaj vrnejo ali pa padejo za Nemčijo.«

SS-možje bi potemtakem — tako to marsikdo napačno razume — bili pozvani, da se približajo ženam vojakov, ki stojé na bojišču. Kakor nam je takšna misel nerazumljiva, je vendar treba do nje zavzeti stališče.

a) Nam kot SS-možem je kakor vsakemu drugemu Nemcu samo po sebi jasno in umljivo, da se nihče ne bo približal ženi vojaka, ki

stoji na bojišču. To je najpreprostejši in najbolj samoumevni zakon dostojnosti in tovarištva.

b) Razen tega ugotavljam, da izmed približno 250.000 mož SS, kolikor jih je bilo v začetku vojne, stoji pod orožjem danes 175.000 mož in to povečini v vrstah vermahta na fronti, v nadaljnjem delu v štandartah in regimentih rezervne vojske, enot mrtvaških glav in policije na fronti ter v nadaljnjem, izdatnem delu v štandartah mrtvaških glav na vzhodu. S tem je menda pojasnjeno, da je večji del samih SS-mož na fronti, ne pa v domovini.

c) Bojazen, da bi se na podlagi tega ukaza porušila družina in zakon ter bi se možje, sklicujoč na ta ukaz, sploh ne ženili več, je treba ovreči z naslednjimi jasnimi, nedvoumnimi številkami:

Dočim je 1. januarja 1939 odstotek poročenik SS-mož znašal 39 %, je 1. januarja 1940 dosegel 44 %, pri čemer je treba omeniti, da sestavljajo znaten del celotne SS (splošna SS, rezervna sila in enote mrtvaških glav) mladi možje izpod 25 let.

Odločilne važnosti v takem vprašanju je vedno vedenje vodilnega zbora. Dočim je število poročenih SS-vodij 1. januarja 1939 znašalo 77,3 %, je 1. januarja 1940 doseglo 78,6 %. Same številke govoré in jih po našem mnenju doslej še nihče ni presegel.

d) Nadalje je treba k temu vprašanju še nekaj omeniti: Kako pravzaprav o nemških ženah sodijo ljudje, ki takšna mnenja širijo ali ponavljajo? Celo če bi se v nekem narodu, ki šteje 82 milijonov, neki moški v svoji nizkotnosti ali pa človeški šibkosti približeval neki poročeni ženi, bi bila k zavajanju vendar potrebna dva dela: prvi, ki hoče zavajati, in drugi, ki se pusti zavesti.

Mi smo — iznad svojega mnenja, da se ženi tovariša ne približujemo — prepričani, da je nemška žena gotovo sama najboljša čuvarica svojega zakona. Drugačna mnenja bi kot žalitev nemške žene morali vsi možje enodušno zavrniti.

e) Nadalje se je načelo vprašanje, zakaj se ženam SS in policije, kakor to navaja ukaz od 28. oktobra 1939, posveča skrb v večji meri kakor drugim.

Odgovor je zelo enostaven: Ker SS iz lastnega tovarištva in volje žrtvovanja s prostovoljnimi prispevki vodij in mož — ki jih ti že skozi leta plačujejo društvu »Lebensborn« — ustvarja sredstva za to.

S tem utegne bilo pojasnjen vsak nesporazum. Na vas, SS-možje, pa je, da kakor v vseh časovnih razdobjih, ko je treba zastopati

svetovnonazorska spoznanja, pridobite nemške može in nemške žene k razumevanju tega svetega nad vsako lahkomiselnost in vsak posmeh zvišenega življenjskega vprašanja našega naroda.

Državni vodja SS
H. Himmler l. r.

Z gornjimi ukazi in povelji za razplojevanje med najpredanejšimi nacionalnimi socialisti je Himmler pričel igrati odprto igro. Na način, ki ga v ukazu javno priporoča, je v resnici organizacija Lebensborn prikrito delovala že ves čas svojega obstoja. S tem ukazom je bilo dotedanje nemoralno početje samo uzakonjeno in olepšano z donečimi frazami. Ta ukaz je zapovedoval izbranim esesovcem in ženam, da zaplodijo čim več potomcev v zakonu ali zunaj njega, seveda ob vseh privilegijih in razkošju.

S pomočjo organizacije Lebensborn je nacionalni socializem skušal ustvariti višjo raso popolnega nordijskega tipa, da bi v bodočnosti nacisti z njo naselili ozemlja, ki jih je že in bi jih še osvojila zmagovita nemška armada v drugi svetovni vojni.

Te svoje strahotne ideje je nacionalni socializem hotel uresničevati v posebnih, zato prirejenih domovih Lebensborna in posredno po organizaciji VOMI, ki je ugrabljala otroke tuje narodnosti, če so rasno ustrezali (janičarstvo). Organizacija Lebensborn je bila na procesu v Nürnbergu obtožena le za krajo in ponemčevanje otrok, dočim so bili predstavniki organizacije VOMI kaznovani med drugimi delikti tudi za nasilno ugrabljanje tujih otrok in odvzemanje mladoletnih otrok vzhodnim delavcem. Z ukazi, ki jih je H. Himmler izdal, je tudi uradno zavrgel osnovno idejo družinskega življenja. Za člane organizacije Lebensborna — tu so mišljeni predvsem esesovci — so odobravali zakonolomstvo in tudi poligamijo, samo da dosežejo svoje cilje. V teh razmerah rojeni in od družine odtujeni otroci, bi bili tako imenovani »državni otroci«, ki naj bi ne poznali ne svojih očetov ne svojih mater. Med takšne spadajo tudi naši otroci, ki jih je prevzela organizacija Lebensborn. Vzgajala bi jih država, točneje Himmler sam preko svojih za to določenih organizacij, v kolikor bi jih ne prevzele za to določene esesovske družine, ki bi jih vzgajale v določenih smernicah. To nazadnje velja v veliki meri za naše otroke. Te otroke bi bodoča nemška nacionalsocialistična država uporabljala izključno v svoje posebne namene. Kakšni naj bi bili ti nameni, si ni težko predstavljati.

Kako so hoteli uresničiti te strahovite nakane? Prvo sredstvo jim je bilo, da iz »čistokrvnih« pripadnikov nordijske rase dobe čim več zanje dragocenega potomstva. Drugo sredstvo pa je bilo ugrabljanje otrok tujih narodnosti, ki jim rasno ustrezajo.

Za predvidene očete teh prvih otrok je bilo važno, da so uspešno prestali psihiatrični pregled, da so bili esesovci in so ustrezali splošni predstavi popolnega nordijskega tipa.

Za žene so bile zahteve za sprejem v Lebensborn strožje. Morale so zadovoljiti naslednjim zahtevam:

1. dokazati so morale, da so njihovi predniki do prastaršev bili arijske rase,
2. meriti so morale vsaj 160 cm v višino.
3. podpisati so morale izjavo, da v njihovi družini ni bilo primerov dednih bolezni, epilepsije, uživanja mamil, alkoholizma in bebavosti v dobi določenega števila let,
4. obvezati so se morale, da se odrekajo vsakemu otroku, rojenemu med njihovim bivanjem v domovih Lebensborna in spočetemu z esesovcem.

Poseben pregled je ugotovil mero njihove fizične sposobnosti in primerne zunanjosti. Plavolaske z modrimi očmi so imele prednost, vendar je niso absolutno zahtevali. Starostna meja ni bila točno določena. Povprečna starost žena v domovih Lebensborna je znašala 23 let.[9]

Člani Lebensborna so ob pristopu prejeli prospekt in posebno denarno knjižico, kamor so vpisovali obvezne mesečne prispevke, ti pa so bili različni glede na čin in število družinskih članov. Tako so vsi postali nekakšni delničarji te ustanove in ni čuda, da so se mnogi okoristili s to priložnostjo, da so dobili na svojevrsten način poplačan svoj mesečni prispevek.

Ta prospekt, ki citira Himmlerja — »Blagoslovljena naj bo vsaka žena dobre krvi« — na naslovni strani, je dokument, poln besedičenja, ki označuje ustroj in smernice te organizacije.

Člen 2 navaja: »Vsak Nemec arijskega izvora lahko postane član te zveze. Po prejemu prošnje bo komite odločil, ali je lahko sprejet.«

Članstvo preneha:

1. s prostovoljnim izstopom konec koledarskega leta z izjavo, ki jo mora komité prejeti do konca julija,
2. s smrtjo,
3. z izključitvijo po odločbi komitéja.[10]

Taborišča Lebensborna za žene so bila luksuzno urejena in podobna letoviščem. Vse te ustanove so bile urejene najmodernejše, da so prebivalcem lahko nudile čim prijetnejše življenje. Na razpolago so bili kinematografi, knjižnice, odlična kuhinja z najlepšim serviranjem jedil, možnost gojitve vseh vrst športov, plesne zabave ipd. Vsi ti domovi za žene, ki so želele spočeti otroke z esesovci, so bili v krajih, ki so bili varni pred vojnimi grozotami.

Ta zavetišča niso bila samo v Nemčiji, ampak so jih ustanovili tudi v Franciji, Avstriji, Holandski in Belgiji.

Števila teh domov najbrž ne bo mogoče nikoli ugotoviti. Podatki obersturmführerja Fritza Veidta, oskrbnika enega teh domov, navajajo domove po krajih in pokrajinah: Pommern, Bad Polzin, Taunus, Wiesbaden, Harz, Vernigerode (Nemčija); Wienerwald, Pernitz, Ansbach (Avstrija); Neully (Francija). Po en tak dom je bil še v Holandiji in Belgiji. Načrt, da bi z graditvijo teh domov nadaljevali še v Norveški in Spodnji Štajerski,[11] se ni uresničil.

Organizacija Lebensborn je imela oddelka tudi v Krakovu in Bydgoszczu na Poljskem, vendar manjkajo podrobni podatki.

Domovi Lebensborna so v nekaterih vojaških krogih izzvali močan odpor, ki mu je bil na čelu general Groppe. Niti dejstvo, da je bil zadevno povelje podpisal sam Himmler, ga ni oplašilo. Dne 12. decembra 1939 je najvišjemu vojaškemu poveljstvu naslovil ostro pismo, ki v njem izjavlja med drugim: »Prilagam odločbo SS, katere vsebina ne more biti bolj nesramna in v kateri tretji in četrti odstavek označujeta naše žene in dekleta kot samice za SS-policijo.

Ta pamflet, ki ga je verjetno potvorila sovražnikova tajna služba, ima očitno namen narediti vtis v svetu, kakor da je nemški narod izstopil iz vrste civiliziranih narodov. Če bodo za to odločbo izvedele naše čete, se je bati, da bodo poročeni vojaki v strahu za usodo svojih žena in hčera dezertirali, da jih zaščitijo . . .«

General Groppe je bil odpoklican in zaprt do konca vojne.

Oficialno glasilo SS Schwarzes Korps je k temu izjavilo: »Vsako dekle, ki bi zanikalo svojo najvišjo nalogo (t. j. roditi otroka za domovino), zapušča naše barve kot načelni nasprotnik.« Ta izjava v najpristojnejšem časopisu je bila huda grožnja, ker je bila v tem času za načelne nasprotnike režima v Nemčiji določena smrtna kazen.[12]

Avgusta 1942, v času, ko so ugrabljali slovenske partizanske otroke in otroke ustreljenih talcev in ko je fronta terjala izredne žrtve, je izdal Himmler »Ukaz poslednjim sinovom«, ki se v prevodu glasi:[13]

SS-ukaz poslednjim sinovom *Mesto vojnega poveljstva, 15. avgusta 1942*

SS-možje!

1. Na führerjev ukaz ste bili kot poslednji sinovi odpoklicani s fronte. Do te odločitve je prišlo, ker imata narod in država interes v tem, da vaše družine ne izumro.

2. Nikoli se niso SS-možje sprijaznili z usodo, ne da bi sami karkoli storili za njeno spremembo. Vaša dolžnost je, kolikor mogoče hitro z zaploditvijo in rojstvom otrok dobre krvi poskrbeti za to, da ne boste več poslednji sinovi.

3. Prizadevajte si, da v enem letu zagotovite svojim prednikom in svojim družinam nadaljnje življenje in boste potem spet na voljo za borbo v prvih vrstah.

H. Himmler l. r.

To je bil eden izmed mnogih poskusov režima, da v tej svetovni moriji, ki jo je povzročil Hitler, čimbolj poveča število »rasno čistih« otrok, ki naj bi v bodočnosti nastopali in čuvali nacionalsocialistični režim.

Nürnberški proces — VIII. proces pred ameriškim vojaškim sodiščem od oktobra 1947 — februarja 1948 je v svoji obtožnici karakteriziral organizacijo Lebensborna takole:

»Namen Lebensborna je bil razplojevanje esesovcev. Ti so morali imeti čim več otrok, najmanj štiri. Tisti, ki niso imeli lastnih otrok, so dobili ukaz, da adoptirajo tuje. Lebensborn je podpiral zakonske in in nezakonske otroke esesovcev.

Njegova naloga je bila:

1. pomagati številnim družinam, ki so primerne v rasnem, dednem in biološkem pogledu,

2. skrbeti za bodoče matere, poročene in neporočene, in njihove otroke; obvezni pa so bili rasni in zdravniški pregledi žena in njihovih mož. Starši so morali biti čistokrvni in zdravi, da bi njihovi otroci imeli iste odlike.

Lebensborn je skušal popularizirati idejo, da za nemško dekle ni sramoten porod nezakonskega otroka, če je izbrala za očeta zdravega mladega nacista.

Splošni program germanizacije je zahteval pridobitev otrok za nacizem. Lastni otroci niso zadostovali. Otroke je laže prevzgojiti

v naciste kot odrasle. Tako je organizacija Lebensborn pomagala vsaj indirektno tudi pri ugrabljanju »rasno čistih« tujih otrok.

Predstojnik organizacije Lebensborn je bil H. Himmler. Odbor so sestavljali dr. Grawitz, državni fizik SS in policije, SS-Obergruppenführer Gottlob Berger, načelnik glavnega urada SS-Obergruppenführer Oswald Pohl, načelnik glavnega ekonomskega in upravnega urada Ebner, načelnik glavnega zdravstvenega oddelka SS-Gruppenführer Otto Hofmann in SS-Grupenführer Richard Hildebrandt.

Organizacija Lebensborn je obstojala iz glavnih uradov in oddelkov, ki so bili: Glavni zvezni oddelek, zdravstveni oddelek, glavni oddelek A, glavni finančni oddelek, glavni personalni oddelek in glavni pravni oddelek.

Maks Sollmann je postal upravni direktor dne 15. maja 1940, Günther Tesch pa l. 1941 Sollmannov osebni pravni svetovalec, pozneje načelnik glavnega pravnega oddelka.

Inge Viermetz je pristopila organizaciji Lebensborn v septembru l. 1938. Kmalu po izbruhu vojne je organizirala in prevzela vodstvo urada za matere v Lebensbornu. V začetku l. 1940 je reorganizirala ta urad, ki se je ukvarjal z domovi Lebensborna in adoptacijami otrok. Nato je postala načelnica glavnega urada A, ustanovljenega v septembru l. 1941. Ta oddelek je imel naslednje funkcije:

1. sprejem v domove Lebensborna (otrok in žena),
2. varstvo otrok,
3. adoptacije,
4. registracije.

Od l. 1942 dalje je Inge Viermetz opravljala posebne naloge za organizacijo Lebensborn, in sicer je bila njena naloga preseljevanje otrok iz različnih dežel v Nemčijo in ustanavljanje domov za te otroke.

Inge Viermetz je sodelovala tudi pri deportacijah naših partizanskih otrok in otrok ustreljenih talcev.

OPOMBE:

[1] Original je v muzeju revolucije Celje.

[2] Tone Ferenc: Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941—1945 str. 29.

[3] Poročilo KUNI — (prepis v muzeju revolucije Celje).

[4] Prilike na Spodnjem Štajerskem za časa okupacije. (Pooblaščenec KUNI — poročilo z dne 27. maja 1945). Prepis v muzeju revolucije Celje.

[5] Glej št. 2, str. 31.

[6] Nürnberški proces — VIII. proces pred ameriškim vojaškim sodiščem od oktobra 1947 — februarja 1948.

[7] V knjigi W. Stanley Moss: Gold is where You Hide It — Chapter XI, The Super Race — First Published 1956 by Andre Deutsch limited — 12—14 Carlslisle street Soho-Square — London W. 1 — Pisatelj poroča o zaslišanju zdravnika dr. Hubra iz Münchna. Med drugim se glasi njegova izjava: ... Tudi če bi se vojna ne končala tako, kot se je, sem prepričan, da bi bil sistem Lebensborna vseeno kmalu ukinjen. Še več, rezultat tega eksperimenta, ki ga poosebljajo ti posebno odgojeni otroci, je bil tako porazen, da bi brez dvoma večino njih likvidirali v koncentracijskem taborišču.

[8] Die Schutzstaffel (zaščitni odred) — vseh pet dokumentov je v arhivu IZDG na Slovenskem.

[9] Glej št. 7. Pisatelj W. Stanley Moos je s svojim prijateljem odšel v Nemčijo, da bi osvetlil svetovni javnosti ta žgoči problem. Že pred njim je iskala te otroke ga. Susan Cardozzo, ker pa ni obvladala nemščine, tudi ni uspela.

Razumljivo je, da se s to stvarjo ni posebej ukvarjal proces pred ameriškim vojaškim sodiščem v Nürnbergu, ker je to bila pač notranja zadeva takratnega nemškega režima.

V XI. poglavju knjige pravi: »... Himmlerjev cilj je bil zaplojevanje novih človeških bitij, ki naj bi bila zvesta edinole državi. In njegovo orodje so bile izbrane žene in esesovci, ki so ustrezali zahtevam, kar se tiče zdravja, videza in arijske krvi za razplojevanje. In tako je več let cvetel ta sistem — od leta 1936 pa do konca vojne. Čudno je to, ko so sovražnosti prenehale in so zavezniki zasedli Nemčijo, je bilo tako malo slišati o tem tako ambicioznem podjetju ...«

»... Obersturmführer Fritz Veidt naju je prijazno pozdravil in je sprejel povabilo, da obeduje z nama v vaški gostilni ... Kar se tiče v Lebensbornu rojenih otrok, si je stalno nasprotoval v številkah, priznal pa je, da je bilo v enem letu rojenih v domu Lebensborna, kjer je bil on v administrativni službi, 900 otrok. To število sva vzela za podlago za dobo, ko je porajanje otrok v Lebensbornovih domovih najbolj cvetelo v Nemčiji in prišli v soglasju z Veidom do zaključka, da je moralo skupno število otrok, rojenih v letih 1941, 1942, 1943 in 1944 znašati približno 10.000 otrok.«

Na domovih Lebensborna je vihrala tudi njihova zastava — bela zastava z rdečo piko v sredini.

[10] Glej št. 6.

[11] Glede Himmlerjevega načrta odnosno želje, da bi ustanovili dom organizacija Lebensborna na Spodnjem Štajerskem, in sicer v gradu Novi klošter pri Polzeli v Savinjski dolini, piše Tone Ferenc: Pripombe h knjigi »Ukradeni otroci« (Prispevki za zgodovino delavskega gibanja l. 1963 — 1—2, str. 187. »... Ta želja se mu ni izpolnila, ker je bil Novi klošter last švicarskega Žida O. Parina, ki je bil odsoten. Urad pooblaščenca državnega komisarja za utrjevanje nemštva je posest zaplenil, vendar jo je švicarski generalni konzul na Dunaju skušal dobiti nazaj. Ker je zadevo nato obravnaval glavni štabni urad, ni znano, kako je bila urejena. Vemo samo to, da je gauleiter dr. Uiberreither 30. marca 1942 pisal uradu pooblaščenca državnega komisarja za utrditev nemštva v Mariboru, naj se glede ureditve doma za Lebensborn poveže z višjim vodjem SS in policije SS-Gruppenführerjem Rösenerjem; ker pa ni virov, ne zvemo, kako je bilo s to zadevo.«

V arhivu muzeja narodne osvoboditve v Mariboru je dopis pooblaščenca državnega komisarja za utrditev nemštva Seftschniga z dne 6. aprila 1942, v katerem sporoča o ovirah, ki so nastopile pri poizkusu ureditve doma Lebensborna v Novem kloštru v Savinjski dolini.

Komu je bil grad Novi klošter, občina Polzela, namenjen, nam pove Dorfmeistrovo poročilo o usodi gradov v Savinjski dolini, ki ga je pisec tega poročila poslal Štajerski domovinski zvezi, zveznemu vodji Franzu Steindlnu dne 27. aprila 1943 po ogledni vožnji z njim dne 21. aprila 1943.

Izvleček iz poročila se glasi:

»Osnutek

Zadeva: Planiranje v okrožju Celje.

V naslednjem želim v vrstnem redu ponoviti načrte, ki sva jih obravnavala na Tvoji ogledni vožnji.

6. Neukloster (Novi klošter), občina Polzela. Neukloster naj postane RAD taborišče (taborišče za žensko mladino). Stoji prazen že od 1941. Dotlej je pripadal Židu Parinu (alias Pollak), ki je švicarski državljan. Nadvse škoda je, da ta lepa graščina stoji prazna. Delovna služba se baje ne more vseliti, ker je treba najprej spraviti na varno dragoceno pohištvo in preproge. Kakor nam je Pg. Poppek ob najinem obisku pojasnil, bi te bilo mogoče brez težave shraniti v centralnem taborišču DDV v Mariboru. Prav tako spada h graščini vzorna ekonomija, vodena iz lastnih gospodarskih poslopij. Tja bi bilo treba namestiti kakega velikega kmeta. Osebja je ravno na Polzeli dovolj na razpolago.«

Stane Terčak: Usoda gradov v Spodnji Savinjski dolini str. 97, Savinjski zbornik l. 1959.

Kakor se vidi iz dopisov, ni bila želja okrožnega vodje in deželnega svetnika mesta Celja, kakor tudi ne zveznega vodje Štajerske domovinske zveze Franza Steindla, da bi na Spodnjem Štajerskem ustanovili dom Lebensborna.

Kak dom Lebensborna bi naj postal grad Novi klošter lahko samo slutimo. Dom deportirancev bi nikakor ne bil, ker je bilo vsem deportirancem prepovedana vrnitev v stari kraj. Ta prepoved je veljala tudi za deportirane otroke. Najbrž bi se naj po Himmlerjevi želji ustanovil dom Lebensborna za žene. Tega pa funkcionarji na Spodnjem Štajerskem nikakor niso mogli želeti. Vzroka zato sta bila dva. Že itak nizka morala pri prebivalstvu bi še bolj padla z ozirom na tako »uradno« nemoralo. Skoraj gotovo pa je bil važnejši vzrok narodnoosvobodilno gibanje, ki je nenehno naraščalo in vzbujalo vedno večjo zaskrbljenost. Grad, ki je bil neposredno ob gozdu in na samoti, bi bil za partizanske napade in vznemirjanje stanovalcev izvrstna tarča.

[12] Glej št. 7.
[13] Glej št. 8.

OD DOMAČIH OGNJIŠČ V TABORIŠČA

Na levi strani ob glavnem vhodu bivše deške okoliške šole v Celju — sedaj I. osnovne šole v Vrunčevi ulici — je vzidana marmorna plošča, ki govori mimoidočim o enem največjih zločinov, ki jih je storil okupator na Spodnjem Štajerskem.

Napis na plošči, ki jo je vzidal v šolsko stavbo občinski odbor Zveze borcev NOV v Celju na Dan borca 4. julija 1957, se glasi:

»Tu je bil v letih 1941—1945 kraj trpljenja slovenskega ljudstva, od tod je okupator pošiljal družine v taborišča smrti in tu je materam iztrgal na tisoče otrok, da bi jih odtrgal rodu in domovini.«

Kdaj se je porodila akcija izseljevanja družin ustreljenih talcev in partizanskih družin, ni mogoče točno ugotoviti.

Prvi tak akt političnega komisarja Antona Dorfmeistra iz Celja v orožniškem okrožju v Celju (dnevnik 739 z dne 11. VIII. 1941), je bila takojšnja aretacija žen pobeglih komunistov in njihova predaja gestapu v Celju.[1]

Dorfmeistrovo zamisel so z vso strogostjo izvrševali in jo je kasneje iniciator še dopolnil kot predlog za splošno ravnanje s sorodniki partizanov in ubitih talcev. Predlog v podrobnostih ni znan, kakor tudi ne Himmlerjev odlok z dne 24. I. 1942, ki obravnava to zadevo.[2]

Prva znana in dosegljiva akta, ki govorita o teh aretacijah, je Steindlov dopis okrožnemu vodji Štajerske domovinske zveze p. g. (= Parteigenosse = strankinemu sodrugu) Antonu Dorfmeistru z dne 27. I. 1942, ki se v prevodu glasi:

»Zvezni vodja Štajerske domovinske zveze

Naš znak: St/SCH 1034 *Maribor, dne 27. I. 1942*

Predmet: Odstranitev svojcev ustreljenih s Spodnje Štajerske

O tem vprašanju tečejo razprave s komandantom varnostne policije in varnostne službe. Kolikor gre za osebe, ki so dela zmožne, je predvidena njihova preselitev v stari rajh po posredovalnici za delo.

Pri osebah, ki niso sposobne, da bi se same preživljale, obstajajo največje objektivne ovire.

O nadaljnjem razvoju tega vprašanja, v katerem sem že tudi vključil deželnega vodjo, te bom sproti obveščal.

Heil Hitler
Fr. Steindl.«[3]

Steindlov dopis z dne 27. II. okrožnim vodjem Štajerske domovinske zveze, vodjem I. in II. vodstvenega urada in referentu dr. Carstanjenu, ki ga je Dorfmeister poslal podrejenim (Okrožnica številka

Anton Dorfmeister, kreisführer v Celju in pokrajinski akcijski vodja VOMI na Štajerskem

Franz Steindl, zvezni vodja Štajerske domovinske zveze

24—25/42 Štajerske domovinske zveze, okrožnega vodstva Celje z dne 29. III. 1942), se glasi:

»Zadeva: Preselitev sorodnikov ustreljenih v stari rajh.

Okrožnica št. 24—25/42

Vsem vodjem krajevnih skupin Štajerske domovinske zveze v okrožju Celje.

V naslednjem vam sporočam vsebino okrožnice zveznega vodje s prošnjo, da jo sprejmete na znanje:

»V smislu predloga okrožnega vodje p. g. Dorfmeistra sem prosil komandanta varnostne policije in varnostne službe, da se sorodniki (v najožjem pomenu besede) ustreljenih, ki bi lahko s svojim bivanjem povzročili stalen element vznemirjenja, na ustrezen način preselijo v stari rajh.

Na moj predlog je komandant varnostne policije in varnostne službe naročil svojim izpostavam, naj popišejo vse sorodnike ustreljenih in jih preko preselitvenega taborišča Rajhenburg preselijo v rajh.

Prosim vse okrožne vodje, naj močno podpro ta prizadevanja. Odredba se nanaša le na sorodnike v najožjem pomenu te besede. Sorodnikov ali otrok ustreljenih, ki žive v lastnem gospodinjstvu ali pa sploh ločeno od staršev, ni treba seliti.

S primerno ustno propagando je treba opozarjati na to, da gre samo za preselitev prej omenjene skupine.

Ko bo akcija končana, prosim za poročilo o njeni izvedbi.

Steindl l. r.«

Obrni!

Če so na področju vaše krajevne skupine bili svojci ustreljenih pozabljeni ali prezrti v smislu te okrožnice, vas prosim, da mi to javite do 30. III. 1942. Pričakujem tudi negativna poročila!

Heil Hitler
Dorfmeister l. r.[4]

V štabnih razgovorih v Gradcu dne 22. II. 1942 je zastopnik varnostne policije in varnostne službe za Spodnje Štajersko izjavil: »Sorodnike ustreljenih bomo preselili v rajh. Posestva jim bomo zaplenili.« To se je kasneje z vso natančnostjo tudi izvršilo. Saj je bilo samo v celjskem okrožju zaplenjenih v času okupacije 1360 slovenskih posestev, 71 trgovinskih obratov, 85 delavnic in 20 industrijskih obratov.[5]

Izjava zastopnika varnostne policije in varnostne službe za Spodnje Štajersko na štabnih razgovorih v Gradcu izvira iz ukaza njihovega komandanta SS-Standartenführerja Otta Lurkerja podrejenim, da napravijo popis ustreljenih talcev in pripravijo njihovo izselitev.

Iz zgoraj navedenih dokumentov je razvidno, da se je na Spodnjem Štajerskem pričela akcija izseljevanja partizanskih družin in družin ustreljenih talcev še pred končano selitvijo v brežiškem in obsoteljskem pasu. To nam potrjujejo tudi ohranjeni dokumenti v arhivu

Steirischer Heimatbund
Bundesführung Marburg/Drau

Der Bundesführer
Marburg, den 27.II.1942
St/E 1012

An alle
Kreisführer des Steirischen Heimatbundes !
An den Leiter des Führungsamtes I und II
An den Nationalpolitischen Referenten !

Betrifft: Umsiedlung der Angehörigen Erschossener ins Altreich.

Im Sinne eines Vorschlages des Kreisführers Pg. Dorfmeister habe ich beim Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD gebeten, die Angehörigen/ im engsten Sinne des Wortes/ der Erschossenen, die durch ihre Anwesenheit stets ein Element der Beunruhigung darstellen müssen, in geeigneter Form ins Altreich umzusiedeln.

In Erfüllung dieses meines Vorschlages hat der Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD seine Aussenstellen angewiesen, die Erfassung der Angehörigen vorzunehmen und deren Umsiedlung über das Umsiedlungslager Reichenburg in die Wege zu leiten.

Ich darf die Kreisführer bitten, diese Bestrebungen stark zu unterstützen. Die Anordnung bezieht sich nur auf Angehörige im engsten Sinne des Wortes. Verwandte, oder Kinder von Erschossenen die bereits einen eigenen Haushalt besitzen, oder von den Eltern getrennt leben, sind nicht umzusiedeln.

Durch eine geschickte Mundpropaganda ist darauf hinzuweisen, dass diese Umsiedlung sich ausschliesslich auf die vorerwähnte Gruppe erstreckt.

Nach erfolgter Beendigung der Aktion erbitte ich Vollzugsmeldung.

Heil Hitler !

gez. Steindl.
Bundesführer.

P.d.R.

4. März 1942
2157/42 Kreisführer

Okrožnica zveznega vodje Štajerske domovinske zveze Franza Stendla o preselitvi svojcev ustreljenih v stari rajh

muzeja narodne osvoboditve v Mariboru o aretaciji družin ustreljenih talcev ali tistih, ki so bili odpeljani v Rajhenburg. Tudi celjska in ptujska gestapovska izpostava poročata že marca 1942 o aretacijah.

V začetku leta 1942 so se nato v Šaleški dolini začele aretacije aktivistov in simpatizerjev. Orožniška postaja iz Šoštanja je poročala, da so aretirali štiri komunistične zločince, 22. januarja pa sedem. Med 31. januarjem in 1. februarjem pa so zaprli zopet sedem ljudi. Po zaslišanju in mučenju v zaporih so jih poslali v koncentracijska taborišča.

Aretacije so se nadaljevale še maja v Škalah. Najhujše aretacije so bile v Šaleški dolini prve dni junija 1942, saj so zajele celotne družine.

Spomladi leta 1942 so bile najbolj množične aretacije v bivši občini Šmartno ob Paki. Na tem terenu sta od vsega začetka delovala znana štajerska prvoborca Jože Letonja-Kmet-Golob in Vlado Letonja-Mirko-Janez.

V marcu 1942 so aretirali šest oseb; ena je padla kot talec, pet pa so jih odgnali v koncentracijsko taborišče.

V prvi polovici aprila 1942 so aretirali devetindvajset oseb, šestnajst so jih ustrelili kot talce, trinajst pa so jih odgnali v koncentracijsko taborišče.

V maju 1942 so bile v Šmartnem ob Paki najhujše aretacije. V noči od 8. do 9. maja 1942 so aretirali dvaintrideset oseb, v maju pa skupno devetinštirideset oseb. Od teh so jih odgnali v taborišča štirindvajset, kot talce pa so ustrelili petindvajset oseb.

Orožniška postaja Šmartno ob Paki je sporočila poveljniku orožništva pri CDZ v Spodnji Štajerski v Mariboru 9. maja 1942 tole:

»V noči med 8. in 9. majem 1942 je gestapo za podeželje, Celje, skupno z varnostno policijo in orožniško postajo organiziral akcijo proti komunistom na območju naše postaje. Pri tem je bilo aretiranih dvaintrideset oseb in oddanih v kaznilnico v Celju.

Pri obeh racijah sta padla smrtno zadeta v Velikem vrhu posestnik Franc Turinek in Ivan Kurmanšek, ki sta se hotela z begom rešiti aretacije.«

Največja akcija izseljevanja je zadela v tem času, kakor je razvidno iz orožniških poročil, bivšo občino Šmartno ob Paki v Savinjski dolini po partizanskem napadu na krajevnega kmetijskega vodjo in izdajalca Močnika v Skornem in še na dva druga izdajalca.

O raciji med 11. in 12. junijem 1942 javlja orožniška postaja Šmartno ob Paki okrožnemu vodji Celja 12. junija 1942:

»V noči med 11. in 12. junijem 1942 je gestapo za podeželje, Celje, skupno z motoriziranim orožništvom in varnostno policijo Celje ter orožniško postajo Šmartno ob Paki organiziral akcijo proti komunističnim privržencem na tukajšnjem službenem območju. Pri tem je bilo prijetih sedemindvajset oseb in privedenih v kaznilnico v Celju.«[6]

Otto Lurker, komandant varnostne policije in varnostne službe na Spodnjem Štajerskem

Tedaj so odrasle člane družin odpeljali v celjske zapore in nato v koncentracijska taborišča, otroke pa so pridržali v Celju. Ko so ločili starše od otrok, so te preselili v Kristinenhof v Medlogu pri Celju. Tukaj je prevzela skrb za nje Nazionalsozialistische Volkswohlfahrt (nacistična socialnovarstvena organizacija).

Nekateri zagrizeni nacisti se s tem niso strinjali. Tako se je orožniški vodja iz Celja 16. junija 1942 v svoji okrožnici orožniškim postajam razburjal, »da so se dogodili primeri, ko so otroke aretiranih, ustreljenih ali k banditom pobeglih oseb izročili nacionalsocialistični dobrodelni organizaciji, da bi dalje skrbela zanje.«[7]

O tej izseljevalni akciji, ki je bila v tem času največja na Spodnjem Štajerskem, je Ljudmila Letonja iz Skornega pri Šmartnem ob Paki podala izjavo, ki se glasi:

»Ko so partizani 3. aprila 1942 v Skornem likvidirali tri narodne izdajalce, so Nemci 9. aprila 1942 aretirali okoli trideset ljudi iz Skornega, Paške vasi in Velikega vrha, med njimi cele družine. Med temi smo bili tudi mi: oče, mati in otroci Marija, Ivan, Jože in jaz. Do odhoda so nam pustili pol ure časa. S seboj smo vzeli le toliko obleke, da smo se lahko enkrat preoblekli. Zatrjevali so nam, da se čez tri dni zopet vrnemo domov. Do Celja so se vozile družine skupaj. Tukaj so ločili moške od žensk. Očeta sem takrat zadnjič videla. S sestro Marijo sva ostali pri mami še dopoldne drugega dne. Tedaj so

poklicali matere in vsa nad 18 let stara dekleta na dvorišče. Nihče ni vedel, zakaj. Mama se ni več vrnila k nama. Tudi je nisva več videli. K nama so še tisto popoldne pripeljali najina brata Ivana in Jožeta, ki sta bila prej pri očetu. Nas otroke, ki nas je bilo potem okoli 30, so odpeljali v Medlog pri Celju. Tam je bila neka hiralnica (Kristinenhof-Freienberg — Dom onemoglih v Medlogu. Sedaj je tam Vrtnarska šola; opomba pisca). Tukaj so bili sami stari ljudje, ki so jim stregle civilno oblečene usmiljenke. Nadzor nad ljudmi je imel neki oskrbnik. Obiski so nam bili prepovedani, tudi paketov nismo smeli prejemati. Tu smo ostali nekako 6 mesecev. Potem nas je neka sestra odpeljala v otroško taborišče Frohnleiten pri Gradcu. V tem taborišču smo bili kakih 14 dni. Naše življenje je bilo urejeno popolnoma vojaško. Dnevno smo morali hoditi na apel. Otroci smo morali vsak dan v neki večji prostor v taborišču, kjer je bila učilnica. Učili so nas samo nemške pesmi. Vodje taborišča smo se bali kot vraga. Vesela sem bila, ko so nas poslali v taborišče Waissmann pri Bayreuthu. V tem taborišču so bile že preseljene družine iz brežiškega pasu . . .«

Ljudmila Letonja je bila ob deportaciji stara 12 let ter se vseh podrobnosti dobro spominja. Iz njene izjave je razvidno, da je bilo v hiralnici v Medlogu že aprila 1942 okoli 30 otrok, ki pa jih niso odpeljali v zbirno taborišče Frohnleiten skupaj z ostalimi otroki, aretiranimi v avgustu 1942. Tudi ravnanje s temi otroki je bilo milejše. Poslani niso bili v otroška taborišča, ampak so jih priključili taborišču priseljencev iz posavsko-brežiškega in obsoteljskega pasu, določenih za germanizacijo. V ta taborišča so kasneje po drugi akciji (15. avgust 1942) pošiljali tudi družine ustreljenih talcev iz Spodnje Štajerske.

Akcije izseljevanja partizanskih družin, družin ustreljenih talcev in simpatizerjev s Spodnjega Štajerskega in to od marca do junija 1942 so bile omejene predvsem na bivšo občino Šmartno ob Paki v Savinjski dolini in na selitev družin ustreljenih talcev-partizanov v Zagorju in okolici v noči na 25. april 1942 ter na družine, od katerih so izhajali talci v drugih krajih.

Te aretacije so bile maščevanje za kaznovane izdajalce v Skornem, za sabotažne akcije in hkrati sredstvo za zastraševanje naših ljudi na terenu. Vsiljuje se nam misel, da so bile te prve akcije izsiljevanja pripravljene le po nacističnih voditeljih Spodnje Štajerske, seveda s soglasjem gestapa. S to skupino aretirancev pa se je zgodilo nekaj posebnega: otroke so sicer ločili od staršev, vendar so jih obdržali v

Celju. Tukaj so ostali 6 mesecev; torej so bili navzoči v času avgustovskih izseljevalnih akcij. Tudi jih niso pridružili transportu otrok, zajetih v avgustovski akciji, ampak so jih selili kasneje. Vsa ta dejstva govore za to, da še niso bili prepričani o popolni nezanesljivosti teh ali pa da še niso imeli dokončnih navodil nadrejenih.

Prve izseljevalne akcije, ki trajajo nekako do konca junija 1942, smatrajo kot izseljevanje v stari rajh. Skoraj zanesljivo so zato te aretirance zbirali v taborišču Rajhenburg, ki je bilo osrednje taborišče za izgnance iz posavsko-brežiškega in obsoteljskega pasu. V tem času se je narodnoosvobodilno gibanje močno razživelo, zato lahko opazimo v okupatorjevih političnih krogih, posebno v celjskem okrožju, veliko zaskrbljenost. Tej je ustrezala v začetku julija 1942 Dorfmeistrova okrožnica št. 183, v kateri nikjer ne omenja, da bi kdo od teh ljudi, ki so nenadoma izginili z doma, odšel v partizane, ampak jih obravnava kot pobegle. Vsem pa je bilo jasno, kaj ti »pobegi« pomenijo; zato so prišle vse družine pobeglih v seznam aretirancev najmnožičnejše avgustovske akcije.

Izseljevanje v tem času potrjuje tudi brzojav, ki se nahaja v arhivu Nemškega instituta za inozemstvo v Stuttgartu:

»F. 81 — R. 270.
18. 7. 1942 ob 17.40 uri

Predmet: Slovenski odseljenci.

... dr. Krieg

V Gau Bayer — Ostmark je sedaj prispelo 28 slovenskih odseljencev, in sicer 4 moški, stari od 14 do 18 let, 13 žensk, 10 otrok, 1 dojenček.

Gre za svojce ustreljenih po hitri obsodbi. Ti Slovenci so nastanjeni v taborišču karmeličanskega samostana v Straubingu.

Dr. Schmidt.«

Ob Steindlovi oziroma Dorfmeistrovi okrožnici sta zanimivi še naslednji ugotovitvi:

1. da so prijavljali sezname za izselitev družin talcev in partizanskih družin vodje skupin Štajerske domovinske zveze (Ortsgruppenführerji) in ne sam gestapo, kakor se je to dogajalo pri deportacijah

naših ljudi v Srbijo, na Hrvatsko in v Nemčijo. Pri akciji so iskali še posebno pomoč krajevnih vodij Štajerske domovinske zveze, ker so hoteli zajeti prav vse prizadete naše ljudi. To pa so lahko do nadrobnosti uresničili samo s sodelovanjem krajevnih skupin Štajerske domovinske zveze, ki so na svojem terenu poznale vsakega človeka,

2. da je prvotno določena zbirna baza za vse te družine bilo taborišče Rajhenburg (Brestanica).

Kdaj in zakaj je taborišče Rajhenburg postalo za preseljevanje teh družin neprimerno in je bila določena nova zbirna baza za te osebe v okoliški šoli v Celju, ni znano. Najbrže bo držala trditev, da zato, ker spomladi l. 1942 vse selitve iz posavsko-brežiškega in obsoteljskega pasu niso bile končane, Rajhenburg (Brestanica) pa je bilo zbirno taborišče za te družine. Ni pa nemogoča tudi domneva, da so pri spremembi zbirne baze igrali važno vlogo tudi zavarovalni ukrepi.

Zbirna baza partizanskih družin in družin ustreljenih talcev z dojenčki in majhnimi otroki je bila v Celju nezaželena predvsem zato, ker je škodovala režimu, kajti izseljevanje družin je zbudilo ogorčenje v mestu samem in okolici ne samo med našimi ljudmi, ampak tudi pri nekaterih poštenih Nemcih.

Kakor je iz podatkov razvidno, so po selitveni akciji v avgustu 1942 hoteli preseliti zbirno vlovitveno taborišče v I. osnovni šoli v Vrunčevi ulici v poslopje na Ljubljanski cesti (sedaj vajenska šola Borisa Kidriča), kjer je imela bivša jugoslovanska vojska svoja skladišča.

Šef civilne uprave na Spodnjem Štajerskem je v svojem dopisu z dne 27. X. 1942 obvestil okrožnega vodjo Dorfmeistra v Celju, da mu je vojno poveljstvo XVIII Salzburg sporočilo, da zaradi zalog visokovrednega olja, ki so tam, poslopje ni na razpolago. Tako je ostala I. osnovna šola v Celju zbirno taborišče za te družine do konca vojne.[8]

Na osnovi navedene okrožnice št. 24—25 z dne 19. III. 1942 Štajerske domovinske zveze so se vodje krajevnih skupin z drugim aparatom vred lotili dela. V arhivu muzeja revolucije v Celju je ohranjena mapa Štajerske domovinske zveze z naslovom »Angehörige Erschossener« (»Svojci ustreljenih«) in navedena okrožnica. V njej je ohranjenih 169 dopisov vodij krajevnih skupin Štajerske domovinske zveze o predlagani izselitvi družin glede na Dorfmeistrov poziv. Zadnji dopis nosi datum 18. VI. 1942.[9]

Po teh ohranjenih seznamih so aretacije v drugem valu avgusta 1942 po krajih v okrožju Celje dale naslednje rezultate:

Okrožje Celje (Kreis Cilli)

Kraj	Družine	Osebe	Otroci
Celje	18	43	7
Braslovče	7	12	1
Vojnik	4	14	6
Gornji grad	8	35	12
Šmartno ob Paki	1	4	1
Ponikva	1	2	1
Prebold	25	80	33
Rimske Toplice	1	2	—
Rogaška slatina	7	32	16
Žalec	4	12	4
Šoštanj	18	55	19
Velenje	11	29	16
Dramlje	1	2	1
Teharje	4	9	1
Skupno	110	331	118

Ti podatki za bivše okrožje Celje so nepopolni, ker so znani samo do 18. VI. 1942. Najhujši je bil teror v juliju in avgustu 1942, v času najštevilnejšega streljanja talcev in ko je bil za nekaj mesecev urad gestapa za Spodnje Štajersko iz Maribora premeščen v Celje, kjer je vodil vse akcije kakor tudi streljanje talcev šef gestapa za Spodnje Štajersko Otto Lurker.

V okrožju Celje je bilo 38 krajevnih skupin Štajerskega hajmatbunda. Val priprav za aretacije je zajel do 18. VI. 1942 le 18 krajevnih skupin. Veliko Celje je imelo samo štiri skupine. V območju dvajsetih krajevnih skupin dotlej še ni bilo represalij, sledile pa bodo kasneje. Krvni davek teh družin je do 18. VI. 1942 po nepopolnih podatkih znašal 76 ustreljenih talcev. Vse te talce lahko smatramo — kar so dejansko tudi bili — za aktiviste OF ali pa so kako drugače sodelovali z narodnoosvobodilnim gibanjem.

Za okraj Ptuj so na razpolago za ta čas naslednji nepopolni podatki:

Kraj	Družine	Osebe	Otroci
Desternik	4	9	5
Juršinci	1	4	3
Majšperk	4	10	6
Skupno	9	23	14

V letu 1942 je bilo deportiranih naslednje število otrok: iz Središča ob Dravi 10, iz Desternika 8, iz Majšperga 8, iz Juršinec 5 in iz Cirkulan 7. Pri zadnjem valu deportacij v decembru l. 1944 pa so odpeljali iz Markovcev in iz Gorišnice 15 otrok, iz Majšperka pa 4 otroke.

Iz ptujskega okraja je bilo deportiranih med partizanskimi družinami tudi 57 otrok.[10]

Ohranjeni so štirje dopisi zveznega vodstva Štajerske domovinske zveze iz Maribora okrožnemu vodstvu v Ptuju z dne 6. VII. 1942, 27. VII. 1942 ter dva dopisa z dne 30. VII. 1942. Vse te dopise je poslal vodstveni urad I brez številke delovodnika, kot tajne.

V dopisu z dne 30. VII. 1942 sporoča zvezno vodstvo, da se bodo želje okrožnega vodstva v Ptuju glede aretacij svojcev ustreljenih komunističnih zločincev upoštevale pri aretacijah, ki se bodo pričele že konec tedna. Tukaj je mišljena prva akcija izseljevanja avgusta 1942.

Nadalje je v tem dopisu prvikrat sporočeno tudi geslo, ki se z njim označuje to izseljevanje — »Andrema«. To geslo je bilo treba navajati pri vseh zadevah o izseljevanju prizadetih družin.

Iz drugega dopisa, datiranega z dnem 6. VII. 1942 brez številke dnevnika, pa je razvidno, da je podrobno kontrolo teh naših ljudi na listi vodilo okrožno vodstvo Štajerske domovinske zveze v Ptuju oziroma nižje enote (krajevni vodje).[11]

Najtočnejše zbirno poročilo krajevnih skupin Štajerske domovinske zveze imamo ohranjeno v trboveljskem okrožju. Glede na to, da so bila ta poročila krajevnih skupin odposlana v času od 9. do 14. julija 1942, so tudi po številu aretiranih družin najtočnejša. Po drugi strani pa ta poročila natančno grupirajo te družine po posameznih skupinah. V prvo skupino spadajo tiste družine, katerih družinski

član je bil ustreljen kot komunist — bandit (talec). V drugi skupini so tiste družine, katerih član je bil ustreljen v borbi s policijo (partizan). V tretji skupini pa so vse tiste družine, katerih družinske člane so zaradi komunistične dejavnosti poslali v taborišča ali jih zaprli.

Končna slika aretiranih družin do 12. avgusta 1942 v okrožju Trbovlje je naslednja:

	Druž. članov			Otroci		
Skupina	I	II	III	I	II	III
1. Zagorje	29	27	95	5	9	29
2. Hrastnik O.	22	—	18	9	—	4
3. Hrastnik W.	4	2	5	2	—	—
4. Izlake	33	—	56	8	—	11
5. Zidani most	2	—	6	—	—	—
6. Trbovlje O.	31	5	5	6	3	3
7. Trbovlje S.	40	7	33	4	—	5
Skupaj	161	41	218	34	12	52
		420			98	

Do aretacij je bilo ustreljenih in padlih v borbi z okupatorjem v trboveljskem okrožju 97 oseb.

Izredno važen je dopis, ki ga je poslal okrožni vodja Štajerske domovinske zveze p. g. Eberharth zveznemu vodji Štajerske domovinske zveze dne 12. avgusta 1942 po aretaciji partizanskih družin in družin ustreljenih talcev v trboveljskem okrožju.

V prevodu se glasi:

Štajerski domovinski zvezi
zvezno vodstvo
vodja vodstvenega urada I
M a r i b o r ob Dravi
Tauriskerstrasse 12

12. avgusta 1942

Okrožni vodja

Dodatno k našemu telefonskemu razgovoru z dne 11. t. m. glede na akcije »Oddaja svojcev ustreljenih v koncentr. taborišča« vam sporočam naslednje:

V noči od 5. na 6. avgusta 1942 pričeta policijska akcija z evakuacijo in oddajo svojcev ustreljenih v neko koncentracijsko taborišče je kljub jasnemu dogovoru med gauleiterjem, šefom varnostne policije SS-Standartenführerjem Lurkerjem, zveznim vodjem in menoj dne 29. julija 1942 v pogledu tehnične izvedbe zopet pokazala napake, zaradi katerih so trpele takšne in podobne prej izvršene akcije. Kljub presojam, ki sem si jih o posameznih družinah oskrbel in jih točno do roka dostavil, nekaterih ki sem jih predlagal, niso vrnili, druge družine pa, glede katerih moje presoje niso zahtevali, pa so bile odpeljane, spet druge pa so bile vrnjene, kljub temu, da glede tega nihče ni zahteval moje presoje.

V prilogi dostavljam po en seznam vsake zgoraj označene kategorije, da lahko razvidite, kako je izvedba te akcije dejansko drugače potekala, kot pa je bilo dogovorjeno.

V zvezi s celotnim vprašanjem moram ugotoviti, da se je kljub diskretni obliki, v kateri sem izvršil poizvedovanja, med prebivalstvom razvedelo, da se je domovinska zveza vključila v te zadeve, in je zdaj prebivalstvo zaradi načina izvedbe v znatni meri izgubilo zaupanje v domovinsko zvezo. Odločno moram torej poudariti, da moram vztrajati na pojasnitvi te zadeve v našem smislu in v tej zadevi ne bom več mignil s prstom, če ne bo dejansko pojasnjena na osnovi mojih izraženih želja do moža natanko. Pri tem bi rad opozoril na neko okolnost, ki bi v določenem primeru lahko pomenila novo težavo, in sicer to, da so bili vsi evakuiranci že oddani v koncentracijsko taborišče, otroci izpod 18 let pa ločeni od svojih družin in tako ne bo morda kar enostavno mogoče ločene otroke zopet spraviti skupaj z njihovimi starši.

Jasno je, da se strinjam z vrnitvijo tistih, ki sem jih predlagal za nadaljnje bivanje v Trbovljah, samo tedaj, če bodo družino spet vrnili v Trbovlje v istem številu, v katerem so jo izselili, razen če bi bile na moji strani kakšne posebne želje.

Zaradi poenostavitve postopka znotraj okrožja sem se z Landratom in državno policijo tako dogovoril, da mi bo državna policija vsako aretacijo takoj javila in bodo svojci aretiranega pritegnjeni k neposredni presoji; odločitev o tem, ali jih je treba evakuirati ali ne, naj bo takoj sporočena vodji mesta zunanje službe Trbovlje, tako da bo ta ob morebitnem predlogu za ustrelitev že mogel ugotoviti, ali je družino treba izseliti ali ne. Razen tega naj se mi prej predloži

v pregled in mnenje seznam za evakuacijo predlaganih, ki naj bi ga v bodoče sestavilo orožništvo, tako da bi prvenstveno bili aretirani samo tisti, katerih nadaljnje bivanje tu se mi zdi brez pomena.

Od vas predpisani postopek ob prijavi tistih, ki jih je treba vrniti, ostane pri tem seveda nespremenjen.

Prosimo vas torej, da s primernim poudarkom vzamete seznam 1, torej one osebe, ki sem jih jaz predlagal za nadaljnje bivanje tu, kot temelj k dokončnem razčiščevanju te prve akcije in da poskrbite za to, da se prizadete družine dejansko vrnejo.

Heil Hitler
Okrožni vodja:
Eberharth l. r.[12]

Ta dopis nam pojasni določene izredno zanimive pojave:

1. Priznanje okrožnega vodje Štajerske domovinske zveze, da je okrožno vodstvo Štajerske domovinske zveze neposredno sodelovalo pri izseljevanju teh družin,

2. spor, ki je nastal med okrožnim vodstvom in onimi dejavniki, ki so te aretacije izvrševali.

Iz dopisa je razvidno, da je okrožno vodstvo pripravilo zadevne podatke o aretaciji družin, toda njihovih predlogov in želja na odločujočih mestih niso upoštevali, ker je gestapo gotovo imel v svojih arhivih za mnoge družine druge podatke.

Ker ni na razpolago aktov v tej zadevi, se ne more ugotoviti, v kakšni meri so kasneje upoštevali njegove predloge glede aretacij odnosno vrnitve določenih družin.

Iz drugih krajev ni zadevnih podatkov.

Koliko je bilo akcij za izseljevanje partizanskih družin in družin ustreljenih talcev na Spodnjem Štajerskem?

Akcij do junija 1942, ki so bile najštevilnejše v občini Šmartno ob Paki, Zagorju in še po nekaterih krajih, to je čas, ko so aretirance zapirali v taborišče Rajhenburg ali pa odposlali v koncentracijska taborišča (primer Šmartno ob Paki), okupator ne šteje v posebno akcijo.

Tako šteje okupator za prvo akcijo izseljevanja akcijo od 3.—6. avgusta 1942. To je bila obenem tudi največja okupatorska akcija na Spodnjem Štajerskem.

Druga okupatorska akcija izseljevanja je bila 14. in 15. avgusta 1942, tretja je bila 3. oktobra 1942, četrta 7. novembra 1942, peta 10. marca 1943 in šesta 9. junija 1943. V prvi izdaji knjige sem te akcije imenoval tudi vale aretacij partizanskih družin in družin ustreljenih talcev.

Nato je bila še posebna akcija za izseljevanje partizanskih družin ob decembrski ofenzivi 1944 na osvobojeno ozemlje Gornje Savinjske doline, na Kozjanskem, Ptujskem polju in marca 1945 v Zagorju.

V tem času malo pred avgustovo akcijo je izšlo strogo zaupno povelje štev. 323/42, ki ni na razpolago. V zvezi s tem poveljem je Himmler izdal še posebna navodila za izvedbo akcije proti partizanom na vsem slovenskem ozemlju, ki ga je okupiral Tretji rajh. Prevod dokumenta štev. 681 (»Nürnberški proces« str. 1052) se glasi:

Führerjev glavni stan,
25. junija 1942
v 15 kopijah — 1 kopija

Navodila za izvedbo akcije proti partizanom in drugim »banditom« na Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem,

Državni poveljnik SS

Dodatek agendi št. 323/42. Strogo zaupno!

1. Baza za izvedbo celotne akcije je, da mora varnostna policija točno poznati vse ozemlje in pravilno oceniti sovražnikovo organizacijo. Predvsem je naloga varnostne policije uporaba vseh sredstev, da izve za položaj band in posameznih sovražnih skupin, zlasti pa za sedeže banditskih vodij.

2. Ko bodo čete pričele akcijo, smatram za potrebno:

a) da obkrožijo in odrežejo ozemlje, ki se mora očistiti (to se da najbolje izvesti z rezervnimi četami — deželnimi strelci in policijskimi rezervnimi bataljoni),

b) napredovati je treba z napadalnimi četami in posebnimi oddelki proti banditom, katerih položaj je odkrila varnostna policija, in jih v bitki uničiti,

c) razpršene čete je treba zasledovati z izvidniškimi enotami in jih popolnoma uničiti,

d) izvesti je treba kazensko akcijo proti vasem, ki so podpirali bande.

3. Ta akcija naj prepreči nadaljnjo škodo, povzročeno po elementih, ki prostovoljno podpirajo bande z ljudmi, živežem, orožjem in zavetiščem. Moške člane družine, ki se pregreši, in včasih tudi vse sorodstvo, je načelno treba likvidirati. Žene je treba aretirati in odpeljati v koncentracijska taborišča, otroke pa odpeljati z domov in jih namestiti v onem delu gaua, ki je že prej pripadal rajhu. Kar se tiče števila in rasne vrednosti teh otrok, pričakujem posebnih poročil. Vsa lastnina teh družin se mora zapleniti. Lojalno prebivalstvo naj se reši pritiska band, da se bo lahko čutilo varno v rajhu.

4. Izvršitev te akcije bo zahtevala od vodij in njihovih mož skrajno predanost ter tudi izredno fizično sposobnost in izurjenost v tej težki gorati deželi.

Zaupam v vodje in može SS in policije, da bodo izpolnili svojo nalogo.

H. Himmler[13]

Ta navodila z najvišjega mesta so dala podrejenim precizna navodila, kako je treba ravnati v borbi proti partizanskim enotam in civilnemu prebivalstvu, ki živi na teh ogroženih terenih.

Četrta točka tega navodila opozarja vse podrejene na izredno delikatnost te akcije, pri kateri za humanost ni mesta. Postopek proti civilnemu prebivalstvu na Spodnjem Štajerskem je bil milejši kakor postopek na Gorenjskem, kjer so ta navodila z najvišjega mesta točno izpolnjevali.

*

Deško okoliško šolo v Celju so določili za »Auffangslager« — vlovitveno taborišče — za vse družine na območju Spodnje Štajerske.

Pokojni Ivan Hartman, ki je bil na tej šoli šolski sluga in je v šolskem stanovanju tudi ves čas okupacije prebival, pripoveduje:

»Okrog 15. maja 1942 so pričeli graditi okrog šole in šolskega dvorišča žično ograjo s stražnim stolpom. Na samem dvorišču so postavili dve leseni baraki. V eni je bila kuhinja, v drugi pa shramba. Čemu so pričeli vse to delati, ni vedel nihče; pa tudi vprašati si ni upal nihče.

Ko so se pričele aretacije in so z avtomobili dovažali v našo šolo nesrečne družine, je bil razpored prostorov naslednji: V pritličju sta

zasedala policija in gestapo. Aretirance so zasliševali v prostorih, kjer je sedaj Pomožna šola. V šolski telovadnici so bili strpani nad 60 let stari ljudje, moški in ženske skupaj. V prvem in drugem nadstropju so bili aretiranci z otroki. Dojenčki so bili nastanjeni v prizemlju. Tam je bila tudi kuhinja. V njej so kuhali mleko za dojenčke. V času, ko mater ni bilo pri otrocih, so jih čuvale posebne varuhinje. Dojenčki so ležali v pletenih košaricah. Bilo jih je najmanj 50

Partizanske družine in družine ustreljenih talcev na dvorišču deške okoliške šole v Celju — sedaj I. osnovna šola — v Vrunčevi ulici, avgust 1942

(mišljena je tu akcija izseljevanja, ki se je pričela avgusta 1942). Plenice dojenčkov so morale prati njihove matere.«

Pred vsako akcijo so izdali posebne smernice vsem vodjem posameznih akcij. S temi smernicami so podrobno seznanili vse podrejene. Izdajali so jih za vsako akcijo posebej. Ohranila sta se dva njihova formularja. Prvi je brez datuma ter se verjetno nanaša na prvo ali drugo akcijo izseljevanja. Po vsebini se ne razlikujeta. V obeh je točno naznačeno, koga naj aretirajo. Aretacije so izvrševali po kartotečnih listih, ki so bili za vsako družino že vnaprej pripravljeni. Te kartotečne liste so imeli vodje, a po vsej verjetnosti niso popolni.

V prevodu se original glasi:

Priloga k dnevniku št. 673

Smernice za aretacije družinskih članov ustreljenih in pobeglih banditov

1. Namen akcije:

Treba je prijeti in v vlovitveno zbirno taborišče v Celju odvesti vse družinske pripadnike, ki so s spodaj navedenimi osebami živeli v skupnem gospodinjstvu:

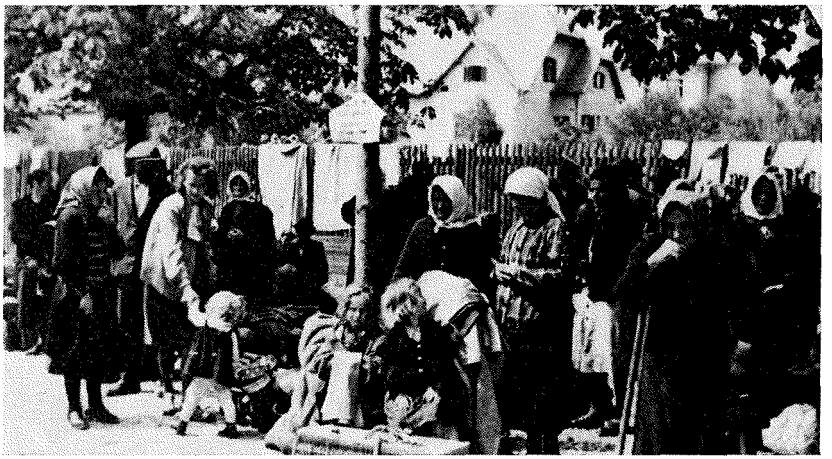

Aretirane partizanske družine in družine ustreljenih talcev čakajo na dvorišču deške osnovne šole v Celju na razmestitev, avgust 1942

a) z osebami, ki so kot komunistični nasilni zločinci bile že ustreljene,

b) z osebami, o katerih je dokazano, da so pobegnile k bandam oziroma delujejo kot člani band,

c) z osebami, ki so bile ustreljene v bojih z oboroženo silo kot banditi in

d) z osebami, ki so bile ustreljene na begu.

2. Pomožna sredstva za akcijo:

Na osnovi razpisov na posamezne orožniške postaje in njihovih prijav je bil o vsaki zgoraj označeni osebi sestavljen seznam ali

kartotečna karta, ki je zajela družinske pripadnike, stanujoče v skupnem gospodinjstvu z osebami, imenovanimi pod točko 1. Ti seznami in kartotečne karte so sestavljene po območjih orožniških postaj. Če zaradi kratkega časa popolnega zajetja ni bilo mogoče doseči, so bili v sezname in kartotečne karte vpisani družinski pripadniki, ki so tukaj znani, zato ti podatki niso popolni. Vendar velja kot temeljno načelo: »Prijeti je treba vse družinske pripadnike vsakršne starosti (torej tudi majhne otroke in stare osebe — podčrtal pisec), ki so stanovali v skupnem gospodinjstvu.« Pri tem je treba izvzeti hišno služinčad, v kolikor ni v sorodstvu z ustreljenimi.

Samo očitna nesposobnost za transport je vzrok za izključitev, pri čemer pa naj se uporabi najstrožje merilo. V dvomljivih primerih telefonsko vprašajte na: Sipo Celje (varnostna policija, opomba pisca), klic: 159.

3. Aretirane osebe naj vzamejo s seboj, to pa se jim ne odvzame:

a) lastni denar v gotovini, b) vse osebne dokumente, c) živilske, oblačilne in tobačne karte, d) legitimacijo domovinske zveze in vermansko listino, e) jedilni pribor in jedilno posodo, f) odeje, g) perilo, h) vse perilo majhnih otrok in povoje, i) sicer pa: perilo, obleke in čevlje v omenjeni količini.

Prepovedano je s seboj jemati velike lesene kovčke.

4. Po aretaciji je treba zakleniti stanovanje in druge prostore ter ključe na potrdilo oddati županu. Žarišča ognja je treba pogasiti.

Župane je treba opozoriti na to, da se pobrigajo za oskrbo živega inventarja in ravnajo sporazumno s službenim mestom državnega komisarja. To službeno mesto je bilo po nas obveščeno o akciji.

5. Če so družinski člani pri vojakih, državni delovni službi itd., tedaj je treba podatke o tem prinesti s seboj. Pravilnost podatkov naj potrdi vodja postaje z odtisom pečata in podpisom.

6. Takoj po opravljeni akciji naj okrožni vodja preko vodje orožniškega glavarstva predloži semkaj poročilo v dvojniku po naslednjem vzorcu:

a) ime aretiranca (rojstni podatki, bivališče, območje orožniške postaje),

b) čas akcije,

c) sodelujoče sile šupo (Schutzpolizei Schupo) in orožništvo,

d) normalna izvedba akcije

e) posebni dogodki, nesporazumi in podobno.

7. Vsi pripetljaji naj se zabeležijo na aretacijskih polah, ki jih je brezpogojno treba z osebami oddati v vlovitvenem taborišču.

8. Moške je treba poučiti o tem, da sledi prilastitvi tujega imetja najhujša kazen. Akcija sama naj se izvede s primernim taktom, v primeru odpora pa s potrebno trdoto in odločnostjo.

»Apel« žena in otrok na dvorišču zbirnega taborišča v okoliški šoli v Celju. Spredaj v civilni obleki šef gestapa Otto Lurker

9. Ohranitev tajnosti akcije:

Posebej opozarjam na skrb za tajnost akcije kakor tudi na predpise o uporabi orožja in varnostne določbe. Pomožni policisti smejo pri službenih ukrepih sodelovati le pod vodstvom aktivnega uradnika.[14]

Ker je bil na delu ves strankin aparat Štajerske domovinske zveze, orožništva in gestapa, so registrirali v tej akciji vse ljudi, ki so bili kakorkoli v zvezi z ustreljenimi talci in partizani. Nacisti so po okrožnici Štajerskega zveznega urada št. 24-25 z dne 19. marca zajeli vse te ljudi v posebne mape.

V zaupnem poročilu nemški preselitveni družbi v Berlinu z dne 29. junija 1942 je poročal šef varnostne policije in varnostne službe v

Mariboru SS-Standartenführer Otto Lurker, da bodo svojce tistih oseb, ki so bili ustreljeni na Spodnjem Štajerskem zaradi udeležbe pri uporih, prepeljali v stari rajh. Ta policijska akcija bo zajela okoli 800 oseb. Začeli bi jo v osmih dneh, končali pa v dveh dneh.[15]

V kako težkem položaju je bil v tem času okupator, nam brez posebnih olepšav pokaže Steindlnovo poročilo pri štabnih razgovorih dne 1. julija 1942. Steindl je tedaj v svojem političnem poročilu med drugim trdil:

»Politično raspoloženje se je po aprilu 1941 nedvomno ohladilo. To pa zato, ker navdušenje samo po sebi nikakor ni neko trajno stanje in so ljudje mnogokje imeli pretirano idealno predstavo o rajhu . . .

Vendar je v splošnem ta ohladitev razpoloženja povzročilo dejstvo, da so ljudje zdaj prisiljeni živeti drugače, da so morali opustiti mnoge priljubljene običaje in slabe navade. Težko je po številkah ugotoviti razpoloženje. Da bi v neki meri prikazali to sliko v številkah, bi morda lahko rekli, da je 1 % spodnještajerskega prebivalstva pripravljen in odločen, da gre z rajhom čez drn in strn do kraja, morda 9 % je brezpogojno zanesljivih, vendar ne odločenih, da bi prevzeli tudi skrajne konsekvence. Na nasprotni strani razmerje ne utegne biti drugačno. Morda je tudi tam samo 1 % pripravljenih, da gre z nasprotnikom do kraja v vseh okoliščinah, 9 % pa bi se jih ustrašilo zadnje konsekvence. Vmesnih 80 % je široka množica; naša naloga je, da jo pridobimo. Ne gre za to, ali je kdo pripravljen vrniti se k nemštvu, kajti temu procesu se namreč nihče ne more odtegniti . . .«[16]

To je po okupaciji prva znana ocena okupatorjevega položaja pri nas. Po skoraj dveletnem gospodarjenju na naši zemlji je to pač kaj klavrna slika! Popolnoma razumljivo je, da je Steindl skušal prikazati položaj, podoben njihovemu, tudi na naši strani. Kje pa so bile simpatije onih 80 % naših ljudi, so pokazali »apeli«, jezikovni tečaji, pomoč Osvobodilni fronti in čedalje večje naraščanje partizanskih enot najhujšemu terorju navkljub.

Te do podrobnosti pripravljene aretacije, ki jih je Lurker najavil, sta za mesec dni preložila Himmlerjevo zaupno povelje št. 323/42 in Himmlerjeva navodila za izvedbo akcije proti partizanom in drugim banditom na Gorenjskem in na Spodnjem Štajerskem.

Tako je bil glede na ta Himmlerjev ukaz, dne 29. julija 1942, sestanek pri šefu civilne uprave dr. Überreitherju. Na seji je bilo sklenjeno, da začno aretacije prve dni avgusta.[17]

Na ta sestanek se v zadevi aretacij sklicuje tudi trboveljski okrožni vodja Heribert Eberharth v dopisu zveznemu vodstvu z dne 12. avgusta 1942, v katerem kritizira napade, ki so se ob teh aretacijah zgodili.

Vso akcijo aretacij je vodil major zaščitne policije Richard Maiwald s svojim I. bataljonom 19. policijskega polka. V celjskem in trboveljskem okrožju je vodil akcijo aretacij stotnik Fischer. Nasto-

Preverjanje podatkov partizanskih družin in družin talcev na dvorišču okoliške šole v Celju

pale so še enote rezervnih policijskih čet Wien, Salzburg in Wiesbaden ter vse orožniške postaje na področjih aretacij.[18]

Akcija izseljevanja partizanskih družin in družin ustreljenih talcev se je pričela 3. avgusta 1942 in to po točno izdelani kartoteki.

Policijske enote so pričele aretacije v zgodnjih jutranjih urah. Nastopale so surovo, ne oziraje se na navodila, ki jih je izdal komandant varnostne policije. Ukazano jim je bilo, »da morajo akcijo izvesti s primernim taktom, pri odporu pa z določeno ostrostjo in odločnostjo«.

Akcija v avgustu 1942 je zajela vso Spodnjo Štajersko. Osrednja baza za vse aretirance je bilo »vlovitveno« taborišče v celjski I. osnovni šoli v Drapšinovi ulici, sedaj Vrunčevi ulici. Za kraje v severovzhodnih predelih Spodnje Štajerske pa je bila začasna zbirna

baza v Mariboru, dokler niso zbrali vseh aretirancev, ki so jih nato prepeljali s kamioni v Celje. Nekatere aretirance so zaprli tudi v zapore Starega piskra in v mestno osnovno šolo — sedaj II. osnovno šolo v Ulici 29. novembra. Taboriščna pisarna je bila v II. osnovni šoli, kjer je v glavnem preverjal podatke gestapovec Strohmajer.[19]

Aretiranci so lahko vzeli s seboj osebne dokumente, denar, jedilni pribor, pribor za osebno higieno, odeje ter najnujnejše perilo. Po odhodu aretirancev so stanovanje zaklenili in zapečatili, ključe pa oddali na občinskem uradu. Državni komisar za utrjevanje nemštva na Spodnjem Štajerskem v Mariboru je vso lastnino aretirancev zaplenil.

Komandant taborišča v I. osnovni šoli je bil SS-Untersturmführer Zwickler. Taborišče je stražila 1. četa I. bataljona 19. policijskega polka pod vodstvom policijskega stotnika Schubra.

Aretacije so trajale od 3. do 6. avgusta 1942.

Koliko aretirancev je zajela ta akcija? Trditve očividcev so glede števila aretirancev različne, kar je popolnoma razumljivo, deloma zaradi tega, ker so bili aretiranci tudi v zaporu Starega piskra in pa v II. osnovni šoli, deloma pa tudi zaradi živčnosti in strahu očividcev. Različni pa so tudi uradni podatki, ki sta jih sporočila Lurkerjev namestnik, zastopnik varnostne policije in varnostne službe SS-Hauptscharführer Kurt Mack na štabnih razgovorih v Gradcu dne 10. avgusta 1942 in gestapo — zunanja izpostava Celje ali komandant taborišča SS-Untersturmführer Zwickler v zbirnem seznamu aretirancev in v seznamu odpuščenih oseb dne 7. avgusta 1942.[20]

Takratni šolski sluga na I. osnovni šoli, sedaj že pokojni Ivan Hartman, je povedal: »Zgodaj zjutraj so pričeli prihajati na šolsko dvorišče tovorni kamioni, prekriti s plahtami in zastraženi. Vozili so jih tri dni, dokler niso bili vsi šolski prostori nabito polni.

Po moji cenitvi jih je moralo biti blizu 4000. Med aretiranci so bili pravi starčki in starke, pa tudi dojenčki, stari komaj nekaj dni. Mnoge so v zgodnjih jutranjih urah pobrali s takšno naglico in tako nasilno, da niso mogli vzeti s seboj niti najpotrebnejših stvari, kakor so mi sami pripovedovali. Zato so naskrivaj prihajale, posebno matere, v moje stanovanje, ki je bilo v levem traktu v prizemlju, po razne potrebščine za svoje malčke. Ponoči so mi aretiranci predajali tudi pošto za svoje sorodnike.«

V tej zvezi je za nas izredno važno zaslišanje Ernesta Hitzfelda, nadstražmojstra 12. policijskega stražarskega bataljona, ki je opravljal

aretacije teh družin po Spodnji Štajerski. O teh deportacijah ga je zaslišal kot pričo na nürnberškem procesu dne 27. oktobra 1947 (A-FCJ-13-1 Gaylord Hahn Cour I Case VIII) zasliševalec dr. Schiller. Izvleček zaslišanja se v prevodu glasi:

Z.: Priča, ko ste bili v Jugoslaviji, ali ste vedeli za deportacijo družinskih članov tako imenovanih partizanov?

P.: Da.

Z.: Kako ste to vedeli?

P.: Ob neki priložnosti je moja enota spremljala družine partizanov, ki so bili deportirani pri tej akciji.

Z.: Priča, kdaj je bila ta deportacija?

P.: Ta akcija je bila v avgustu 1942.

Z.: S katerega ozemlja so bile te družine vzete?

P.: Ti ljudje so bili iz bližine Celja.

Z.: Priča, ali so smele te družine ostati skupaj med deportacijo, to se pravi ne vse družine, temveč člani posameznih družin?

P.: Ne.

Z.: Povejte, prosim, sodišču, kaj se je zgodilo z osebami v starosti 18—50 let?

P.: Osebe v starosti 18—50 let so ločili od drugih in jih z enim kolektivnim transportom poslali v Auschwitz.

Z.: Priča, približno koliko ljudi so poslali s tem transportom v Auschwitz?

P.: Bilo jih je približno 2.000.

Z.: Priča, kaj se je zgodilo z ljudmi, ki so bili starejši od 50 ali 55 let in z bolniki?

P.: Starejše ljudi in bolnike so poslali s posebnim stransportom v taborišče Buch na Bavarskem.

Z.: Priča, ali veste, komu je pripadalo to taborišče?

P.: Ne, ne vem.

Z.: Približno koliko ljudi je spadalo v to kategorijo?

P.: Ne vem točnega števila, morda jih je bilo 700—800.

Z.: Priča, če so poslali osebe v starosti 18—55 let v Auschwitz v koncentracijsko taborišče ter starejše ljudi in bolnike v drugo taborišče, kaj se je zgodilo z otroki?

P.: Otroke so odvzeli staršem v Celju in jih poslali v taborišče s posebnim transprtom. To taborišče je bilo Frohnleiten v Avstriji na Štajerskem.

Z.: Priča, ali so te otroke ločili od staršev s silo?

P.: Tako predvidevam.

Z.: Zakaj tako predvidevate?

P.: Otroci so že bili ločeni od staršev, ko smo prevzeli transport.

Z.: Ali so že bili pod stražo, to se pravi, vi ste jih vzeli pod stražo, kajne?

P.: Da.

Z.: Ali so otroci že bili pod stražo, preden ste vi tja prispeli?

P.: Bili so že pod stražo.

Z.: Priča, zakaj so bili ti otroci ločeni od družin?

P.: Mislim, da zato ker jih niso nameravali ubiti, in kot sem slišal pozneje, je bilo planirano, da se ti otroci dodele nemškim družinam.

Z.: Da jih vzgoje kot Nemce, priča?

P.: Da, tako so mi rekli.

Z.: Priča, približno koliko otrok je bilo prizadetih v tej akciji?

P.: Moralo jih je biti 200 ali 250.

Z.: Priča, pravkar ste rekli, da ste pripadali straži, ki je spremljala ta transport in da so te otroke poslali v Frohnleiten v Avstriji, kajne?

P.: Da.

Z.: Navedli ste tudi, da so jih poslali v taborišče v Frohnleiten v Avstriji. Ali veste, komu je to taborišče pripadalo?

P.: Kolikor se morem spominjati, je to taborišče pripadalo VOMI.

Z.: Priča, ali poznate sliko, ki nosi na hrbtni strani označbo 5289-B?

P.: Da.

Z.: Kdaj je bila ta slika posneta?

P.: Ta slika je bila posneta 11. avgusta 1942 v Frohnleitenu.

Z.: Ali bi lahko povedali sodišču, kaj ta slika predstavlja?

P.: Ta slika predstavlja, kako so zbirali otroški transport, da vkoraka v taborišče.

Z.: Priča, ali poznate to sliko z označbo 5289-A?

P.: Da.

Z.: Kdaj je bila ta slika posneta?

P.: Ta slika je bila posneta 11. avgusta 1942 na železniški postaji v Frohnleitenu.

Z.: Povejte, prosim, sodišču, kaj ta slika predstavlja?

P.: Ta slika predstavlja prihod vlaka v Frohnleiten in prikazuje otroke, ki stopajo iz vlaka.

Z.: Priča, ali poznate sliko z označbo 5289-C?

P.: Da.

Z.: Priča, kje in kdaj je bila ta slika posneta?

P.: Tudi ta slika je bila posneta 11. avgusta 1942 na železniški postaji v Frohnleitenu.

Z.: Priča, povejte, prosim, sodišču, kaj ta slika predstavlja.

P.: Ta slika predstavlja nekaj otrok, najmlajši izmed njih je dva meseca star.

Z.: Priča, to so otroci, o katerih ste omenili, da so jih odvzeli družinam in jih poslali v Frohnleiten v Avstriji, kajne?

P.: Da.

Z.: Tožilstvo nima nadaljnjih vprašanj.[21]

Pričevanje Ernesta Hitzfelda glede števila aretirancev pri deportaciji v avgustu 1942 je najbrže previsoko ocenjeno glede na odrasle osebe. Število otrok, ki so jih transportirali v otroško taborišče Frohnleiten, pa je dosti prenizko ocenjeno. Na razpolago so tudi podatki o aretirancih te prve akcije, ki jih je navajal zastopnik varnostne policije in varnostne službe Mack, a ne drže. Mack je na štabnih razgovorih v Gradcu dne 10. avgusta 1942 poročal naslednje:

»Prejšnji teden smo v izselitveni akciji zajeli:

1. svojce ustreljenih komunističnih zločincev nasilnikov,
2. svojce oseb, za katere je dokazano, da so pri banditih,
3. svojce oseb, ki smo jih ustrelili v boju kot bandite,
4. svojce oseb, ki smo jih ustrelili na begu.

Te osebe smo pripeljali v neko zbirno taborišče v Celju in jih od tam poslali dalje z zbirnim transportom. Gre za 184 moških, 365 žensk, 110 mladincev in 60 otrok. Vsak primer smo prej temeljito preiskali.«

Iz Mackovega poročila na štabnih razgovorih je razvidno, da bi odpeljali 719 oseb iz zbirnega taborišča v Celju.

Podatki, ki jih je navajal Mack na štabnih razgovorih, bi naj bili, odnosno bi morali biti uradni in seveda točni. Ti Mackovi podatki pa so lažni; pri njih se je treba ustaviti in jih primerjati z abecednim seznamom aretirancev v taborišču I. osnovne šole v Celju in s posebnim seznamom odpuščenih oseb, kateri je datiran s 7. avgustom 1942.[22]

Na abecednem seznamu aretiranih oseb v taborišču I. osnovne šole je vpisanih 1.262 oseb. Na posebni listi odpuščenih oseb je vpisanih 293 oseb, med temi pa je v abecednem seznamu vpisanih 192. 101 odpuščena oseba pa ni bila vpisana v abecedenem seznamu.

Iz tega sledi, da so te osebe morali imeti zaprte kje drugje in ne v taborišču I. osnovne šole.

Dejansko je bilo odpeljanih v taborišča 1070 oseb in ne 719 oseb, kakor je poročal na štabnih razgovorih major Mack, ki je zatajil 351 oseb. Da še bolj podkrepim lažno izjavo SS-Hauptscharführerja Macka o odpeljanih otrocih, citiram njegovo dodatno izjavo na istih štabnih razgovorih, ko je dejal: »Doslej ni bil ustreljen noben bandit, ki se je vrnil, če pa je bil kateri ustreljen, tega nismo plakatirali.«

Seznam oseb

	Aretirani	Odpuščeni	Odpeljani
Moški nad 18 let stari:	231	43	188
Ženske nad 18 let stare:	505	64	441
Mladinci do 18 let stari:	81	13	68
Mladinke do 18 let stare:	92	10	82
Otroci-dečki do 14 let stari:	183	29	154
Otroci-deklice do 14 let stare:	170	33	137
Skupaj	1262	192	1070

Razlika pri posameznih skupinah je po primerjavi med Mackovim poročilom pri štabnih razgovorih in med abecednim seznamom in seznamom odpuščenih sledeča: pri polnoletnih moških 4 osebe, pri polnoletnih ženskah 76 oseb, pri mladinkah in mladincih 40 oseb, pri otrocih 231 oseb.

Po Mackovem poročilu je razlika med odpeljanimi in dospelimi osebami v taborišče Auschwitz 66 moških in 32 žensk, razlika po abecednem seznamu in seznamu odpuščenih in dospelih v taborišče pa 70 moških in 109 žensk.

Starejše osebe so odpeljali v posebno taborišče v Buch na Bavarskem, ne moremo pa zaslediti, kam so odpeljali osebe, ki jih nima v seznamu Mack in tudi ne taborišče Auschwitz.

V Kronologiji dogodkov v koncentracijskem taborišču Auschwitz, ki jo objavlja uslužbenka mestnega muzeja v Oswiencimu Danuta Czech (Hefte von Auschwitz, 1960, štev. 3) je navedeno, da je 10. VIII. 1942 prispel transport iz Celja in da je 118 moških dobilo številke 57793—57910, 333 žensk pa številke 16173—16505.

Usoda teh izginulih oseb je do danes nepojasnjena. Vsiljuje pa se misel, da so onemogle izločili iz skupine došlih lahko že pri prihodu v taborišče, in jih poslali naravnost v plinske celice.

Najhuje so bile prizadete osebe prvega in drugega transporta v avgustu 1942, katere so bile odpeljane v koncentracijsko taborišče Auschwitz in v Birkenau. O tem je trboveljski okrožni vodja Štajerske domovinske zveze Herbert Eberhath 16. novembra 1942 poročal zveznemu vodji Franzu Steindlu:

»Velik odstotek teh izseljenih sorodnikov ustreljenih je v koncentracijskih taboriščih že umrl in skoraj vsak dan pride nekaj spo-

Ločitev družine v zbirnem taborišču okoliške osnovne šole v Celju

ročil sorodnikom teh družin v trboveljskem okrožju, da je ta ali oni umrl. Na osnovi teh sporočil velik del prebivalstva meni, da niso umrli naravne smrti, temveč so jih naše oblasti kratko malo na neki način poslale v onostranstvo.«[23]

Mati Marija Ažman iz Paške vasi, ki so ji vtetovirali v taborišču na roko številko 16183, pripoveduje o aretaciji, vožnji in življenju v taborišču:

»Nemci so v naši vasi najhuje besneli v noči od 8. na 9. maj 1942. Takrat so zaprli dvaintrideset ljudi, med njimi tudi mojega moža Miho, ki so ga kmalu nato v Mariboru ustrelili. Mene so s štirimi otroki aretirali 4. avgusta 1942. Ta dan so aretirali tudi druge matere z otroki, katerih očete so ustrelili kot talce. Vse so nas odpeljali v okoliško šolo v Celje.

V noči od 9. na 10. avgust so prišli v sobo policisti in nam zapovedali, da moramo takoj na dvorišče k popisu. Otroke smo morale pustiti v sobah. Vsem nam je bilo jasno, da je prišel trenutek ločitve. Jokale smo matere, vpili otroci, pomagalo ni nič. Surovi policisti so izpehali nas matere skozi vrata na dvorišče. Tam so nas še enkrat popisali, nato smo morale takoj na pripravljene avtobuse, da so nas odpeljali na kolodvor. Z nami se je vozilo tudi precej moških, ki pa so bili v posebnih vagonih. Vsi vagoni so bili zaprti in močno zastraženi. Vlak se je ustavil prvič na Dunaju, kjer so nam dali neko rjavo

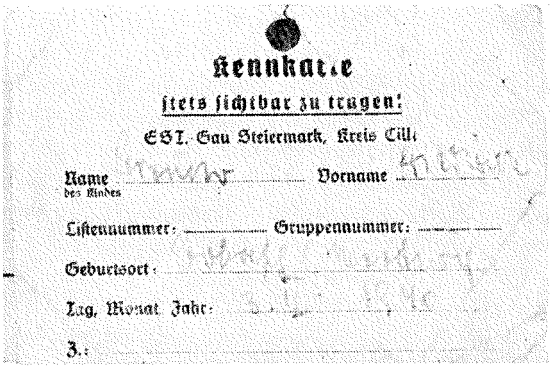
Kennkarte
stets sichtbar zu tragen!
ESI. Gau Steiermark, Kreis Cilli
Name des Kindes
Vorname
Listennummer:
Gruppennummer:
Geburtsort:
Tag, Monat, Jahr:
Z.:

V zbirnem taborišču v Celju so Nemci majhnim otrokom, ki so jih vzeli materam, pripeli okoli vratu razpoznavne listke. Na fotografiji razpoznavni listek Ljubice Premrl

krompirjevo čorbo. Z Dunaja smo se vozili brez prestanka do postaje, od koder smo pešačili še dobre pol ure do taborišča Auschwitz.

V taborišču so ločili moške od žensk, moške so odvedli v poseben oddelek. Nam ženskam so zapovedali, da se moramo vse do golega sleči in oddati svojo obleko. Dobile smo taboriščno obleko. Slovenkam je bil dodeljen blok 11. V barakah so bile postelje postavljene v tri nadstropja.

Čez dva dni smo morale na delo. Vsako kolono sta vodili dve paznici in dva paznika s psoma. V začetku smo najhuje pogrešale vodo, ki je ni bilo niti za pitje. Zvečer smo morale z blatnimi nogami v postelje. Ni čuda, da je zaradi nesnage kar mrgolelo uši. Ko so opazili, da imamo uši, so nas po vsem telesu do golega ostrigli.

Hrana je bila zelo slaba. Za zajtrk je bil grenak čaj, za kosilo juha iz neolupljenega krompirja, za večerjo tenak kos kruha, namazan z nekoliko marmelade. Neprestano smo bile lačne. Še gnil krompir, ki smo ga našle, nam je šel v slast. Izbruhnile so razne bolezni: tifus, griža in malarija.

Med nami sta bili prvi žrtvi Marija Stakne, po domače Potočnikova, in Pavla Letonja, po domače Zaleznikova, obe iz Skornega pri Šmartnem ob Paki. Letonjevo je ubila blokova pri razdeljevanju kosila. Udarila jo je z nekim predmetom po glavi, da je kmalu nato umrla.

V taborišču nismo bile več ljudje, ampak samo številke. Pri vstopu v taborišče smo dobile vsaka svojo številko, ki smo jo nosile na obleki in vtetovirano na roki.

Matere in otroci v zbirnem taborišču — deška osnovna šola v Celju, avgust 1942

Poleti smo vstajale že ob treh zjutraj. Za oblačenje, umivanje in pospravljanje je bilo zelo malo časa. Apel na dvorišču je trajal tudi v največjem mrazu včasih po tri ure in več. Najhuje je bilo pozimi pri kopanju. Pognali so nas v močno zakurjen prostor, nato pa so nas polili z mrzlo prho. Potem so nas pustili čakati gole in bose v mrzlem prostoru na cementnih tleh po cele ure. Mene je držala pokonci samo trdna volja, da moram zaradi otrok ostati pri življenju.«[24]

Mati Angela Žmavc iz Bočne v Gornji Savinjski dolini pripoveduje:

»Dne 19. junija 1942 so bile pri nas prve aretacije. Dva tovorna avtomobila ljudi so odpeljali v zapore. Takrat sta odšla v partizane sosed Jakob Zagožen in moj mož. Jaz sem bila v celjskem zaporu živčno povsem ubita. Začela sem ‚stradalno kuro' in nisem 9 dni prav ničesar zaužila. Bila sem že nezavestna in so me odpeljali v bolnišnico. Vedela sem, da naše ljudi strahovito mučijo in da niso vsi dovolj močni, da bi nečloveške muke vzdržali in ne bi ničesar izdali. Zato sem si mislila: raje stradam, zbolim in umrem, kot da bi nemara pod groznim mučenjem koga izdala. V bolnišnici sem ostala 3 tedne, potem pa sem se vrnila na dom svojih staršev v Spodnje Kraše. Ta čas so Nemci moj dom v Bočni popolnoma izropali. Trije otroci v starosti od 6 do 9 let so živeli pri sorodnikih.

Dne 4. avgusta istega leta so prišli Nemci ponovno pome in me z otroki vred odpeljali v Celje v okoliško šolo, kjer je bila zbirna baza. S težkim srcem se spominjam dneva, ko sem gledala naše otroke, ki so se, nič hudega sluteč, igrali v pesku. Prišel je mimo gestapovec in dejal: ‚Iz tehle (pokazal je na otroke) bomo napravili ljudi, one gori, (pokazal je na nas, starše) pa je treba pobiti!' To sem dobro slišala. Zato sem poklicala svoje otroke, jim povezala culice in jim zabičala: ‚Če nas ločijo, ne pozabite, da očka nekje še živi in vas bo morda našel! Zato nikoli ne pozabite, kako se pišete! In ne pozabite svojega jezika in nemških ubijalcev!'

Ko so druge ženske to čule, je šel preplah od ust do ust. Približno iste nauke so tudi druge trpeče matere dajale svojim otrokom. Ta materinska bolečina ni ostala prikrita nemškim sadistom. Čez nekaj dni so nas že zbobnali skupaj in rjuli: ‚Kaj pa mislite, da begate otroke, da jih bomo ločili od staršev! Trape, kje pa bo firer, ki tako ljubi otroke, dovolil takšen zločin!' Katera slovenska mati bi le mogla verjeti tej posmehljivi zlobi? Preplah se je po teh besedah še povečal in gestapovec je zarjul: ‚Če ne daste miru, vas bomo postrelili kot pse!' Vse matere smo v en glas zavpile: ‚Postrelite nas, postrelite nas!'

Naslednji dan so nas odpeljali, otroci pa so ostali v Celju, dan pozneje pa so tudi nje odpeljali v taborišča.

Prišla sem v Auschwitz avgusta leta 1942 in sem ostala tam do januarja leta 1944. Iz Auschwitza sem 20. januarja 1944 odšla v lažje taborišče, v Ilsenburg. V Auschwitzu nisem še prav nič vedela za svoje otroke. V Ilsenburgu pa sem jih leta 1944 dobila in smo skupaj živeli do vrnitve v domovino — 3. avgusta 1945.«

33 žena iz Bočne je bilo v Auschwitzu in od teh se jih je vrnilo samo 6. Od moških pa se ni vrnil niti eden.[25]

Nas zanima predvsem usoda in številčno stanje aretiranih otrok in mladincev, ki so jih ločili od mater v taborišču v Celju.

Zastopnik varnostne policije in varnostne službe SS-Hauptscharführer Mack je na štabnih razgovorih dne 10. avgusta izjavil, da so odpeljali *110 mladincev* in *60 otrok*. Po abecednem seznamu pa je bilo odpeljanih v otroško taborišče Frohnleiten pri Gradcu *68 mladincev, 82 mladink, 154 dečkov in 137 deklic. Skupaj 441 mladoletnikov*. Razlika med Mackovim in Zwicklerjevim poročilom je 271 oseb.

Priča nadstražmojster Ernst Hitzfeld je izjavil na zasliševanju kot priča na VIII. procesu pred ameriškim vojaškim sodiščem v Nürnbergu, da je bilo teh otrok od 200 do 250.

Rozika Goličnik navaja v svoji izjavi, da jih je bilo okoli 500.

Ana Rathova, ki je vodila otroški transport iz Celja v otroško taborišče Frohnleiten, pa v svojem poročilu navaja, da je bilo v transportu *okoli 430 otrok*. Zmotila se je v svojem poročilu za 11 otrok.

Med otroki, ki so jih odpeljali v otroško taborišče Frohnleiten, so bili tudi dojenčki, ki so jih nosili v košaricah. Otrok, ki so bili rojeni leta 1941 in do avgusta 1942, je bilo v transportu 24, in sicer 15 dečkov in 9 deklic. Število otrok v košaricah pa je bilo, kakor trdijo očividci, večje. To je tudi popolnoma razumljivo, ker otroci okoli 2 let starosti niso bili sposobni, da bi sami hodili brez spremstva matere ali koga poznanega.

Sedemnajstletna Rozika Goličnik iz Šmihela nad Mozirjem, ki si je zapomnila ves potek aretacije kakor tudi bivanja v okoliški šoli, deportacije otrok v Frohnleiten in življenja v taborišču, pripoveduje:

»V torek, 4. avgusta 1942 so nas s tovornim avtomobilom pripeljali iz Mozirja v okoliško šolo v Celju. Najprej smo bili v telovadnici. Družine so od vseh vetrov vozili do srede, 5. avgusta in mogoče še 6. avgusta. V četrtek, 6. avgusta, so moške nad 18 leti ločili od družin in jih odvedli. V soboto, 8. avgusta je bil popoldne na dvorišču apel. Naše matere so slutile, da jih hočejo ločiti od otrok, in so se uprle. Nastala je velika panika, jok in krik. Matere in žene so vpile: ‚Postrelili ste nam naše može, očete in sinove! Vi ste banditi! Nikamor ne gremo! Ne boste nas ločili od naših otrok!‘ Ta spontani nastop trpečih mater

je gestapovce in policiste tako zbegal, da apela sploh ni bilo. Matere in žene so ta dan pustili pri miru.

V noči od nedelje na ponedeljek (9. na 10. avgust) so policisti okoli 2. ure zjutraj pričeli prav po tiho buditi vse nad 18 let stare matere, žene in dekleta. Spravili so jih na dvorišče, nato so poslopje zaklenili. Vse so brez vsake prtljage začeli nalagati na kamione, pri čemer je nastal na dvorišču velik preplah in jok. Tako so ločili matere od otrok. Jaz sem ostala pri drugih sestrah, ker še nisem bila stara 18 let. Gledala sem skozi okno na dvorišče. Tedaj sem zadnjič videla svojo mamo. Vse so odpeljali v tej noči v taborišče Auschwitz. Nas otroke pa so poslali najprej v otroško zbirno taborišče Frohnleiten pri Gradcu.

V ponedeljek, 10. avgusta, je odšel naš otroški transport. Zjutraj okoli 8. ure so nas naložili na avtomobile na dvorišču šole in nas odpeljali na železniško postajo. Pozno popoldne smo prišli popolnoma izčrpani v taborišče Frohnleiten pri Gradcu. Tam smo ostali do 18. septembra. Z nami so bili tudi otroci današnjih narodnih herojev Lacka iz Ptuja in Šarha iz Ruš. Šarhove hčerke so večkrat zasliševali gestapovci. Vprašali so jih: ‚Kje je oče?' Punčke so vedno enako odgovarjale: ‚Ata je lisica snedla.' Tako so jih naučili starejši bratje.

Kolikor se spominjam, je na postaji v Gradcu in nato v taborišču Frohnleiten pobegnilo iz transporta nekaj otrok. Med temi sta bila oba Šarhova sinova, ki sta se srečno prebila k očetu na Pohorje. Oba sta padla kot borca v slavnem Pohorskem bataljonu. Preden sta se poslovila od svojih, sta naročila najstarejši sestrici Jelki: ‚Jelka, ti boš pazila na mala dva. Midva greva k očetu, da mu ne bo dolgčas.'«

Več zaslišanih otrok, ki so bili aretirani v avgustovskem valu izseljevanja družin, je izjavilo, da so jih pred odhodom iz Celja v taborišče Frohnleiten zdravniško preiskali. Kakšne so bile te preiskave, se nihče od njih točno ne spominja. Rozika Goličnik, ki je bila med njimi najstarejša, pravi, da so jih zdravniki pregledovali popolnoma gole ter jim merili obseg in dolžino glave. Vseh podrobnosti pa se tudi ta ne spominja, ker takrat temu ni posvečala dovolj pozornosti.

Izredno važna je ugotovitev, da so otroke med avgustovskim valom preseljevanja rasno pregledali in jih po svojih rasnih razpredelnicah tudi uvrstili v posamezne rasne skupine od I do IV. Te ugotovitve rasnih pregledov so potem sporočili na najvišja mesta in tudi sam državni vodja SS Himmler jih je zahteval. Posebno zanimanje je veljalo tukaj predvsem otrokom najnežnejše mladosti, ker bi bilo ravno te

najlaže prevzgojiti. Dokument 323/42 z dne 25. junija 1942, podpisan po državnem voditelju SS Himmlerju, vsebuje zahtevo: »Glede števila in rasne vrednosti teh otrok pričakujem posebnih poročil . . .«[26]

Po ohranjenih dokumentih je dokazano, da so opravili rasni pregled otrok že v zbirnem taborišču v Celju. Za nadaljnje transporte družin, v oktobru in novembru 1942, v marcu 1943 in vse do osvoboditve, tega ne moremo dokazati. Tega tudi ne trdijo priče, matere oziroma starejši družinski člani teh otrok, ki bi to sicer gotovo vedele. Kakor v skupini deportirancev v avgustu so bili tudi v kasnejših skupinah otroci različnih starosti, vendar jih po deportaciji v avgustu 1942 niso več trgali od mater, ampak so jih skupaj z drugimi člani poslali v posebna taborišča. Nekateri so kasneje v l. 1941 prišli v taborišča, določena za izseljence v brežiškem pasu. Ta taborišča so bila določena za družine, ki jih je rajh hotel germanizirati. Kakor kažejo deportacije, so bile tudi partizanske družine in družine ustreljenih talcev, ki so ostale brez družinskih poglavarjev, določene za germanizacijo.

Izredno zanimiva je tudi ugotovitev, da so vse spodnještajerske otroke, katerih očetje so povzročili voditeljem Tretjega rajha toliko truda in nevšečnosti, rasno cenili, ker so imeli tiste lastnosti in sposobnosti, s katerimi bi se lahko okoristila njihova rasa. Nasprotno temu so odrasle člane v avgustu 1942 aretiranih družin, razen za prevzgojo določenih otrok, hoteli uničiti v koncentracijskem taborišču Auschwitz, kar se jim je z redkimi izjemami tudi posrečilo. Skoraj vse matere so tam že po nekaj mesecih podlegle taboriščnim mukam in žalosti za svojimi otroci, premnoge tudi v plinskih celicah. Le redke so preživele vse grozote.

Nedvomno so celo nacisti lahko občudovali pogumno zavednost izseljenih slovenskih družin kakor tudi njihovih očetov in sinov, ki so se junaško borili v gozdovih ali bili aktivisti in podporniki narodnoosvobodilnega gibanja, četudi so po vseh svojih časopisih in apelih obmetavali te ljudi z najhujšim blatom. Javno so bili vsi ti ljudje zanje banditi in izmečki človeške družbe, toda njihovo kri, njihove otroke so si hoteli pridobiti na tako nečloveški način in jih prevzgojiti v janičarje. To pomeni, da so po drugi strani vse te svoje politične nasprotnike cenili, kajti pri nas so prvič v tej vojni naleteli na splošen ljudski odpor, na revolucionarno ljudsko gibanje. Kljub najstrašnejšemu zatiranju in uničevanju je naše ljudstvo ostalo zvesto ciljem Komunistične partije Jugoslavije in Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

Da so te otroke v avgustu 1942 v resnici rasno pregledali, je z akti dokazano dejstvo. Kakor smo že prej omenili, so tedaj vse za transport določene družine zbrali 6. avgusta v taborišču deške okoliške šole v Celju. Dne 6. avgusta je komandant varnostne policije in SD v Spodnji Štajerski brzojavno zaprosil komandanta varnostne policije in SD na Bledu, da pošlje v Celje rasnega preiskovalca. Kakor je iz akta razvidno, bi bil transport otrok moral biti odpravljen iz Celja že 8. avgusta in bi bil moral rasni preiskovalec dr. Georg Rödl priti v Celje že v petek, 7. avgusta 1942. Zakasnil pa se je ali pa se je rasna preiskava otrok toliko zavlekla, da je ta transport otrok mogel oditi šele v ponedeljek, 10. avgusta.

Omenjeni akt in odgovor se v prevodu glasita:

»Komandant varnostne policije
in SD v zasedenih področjih Koroške in Kranjske

Telegrafska postaja

Sprejeto

Celje, št. 708 z dne 6. 8. 1942 — WOE
v. VIII. 1942

Komandantu varnostne policije in varnostne službe na Bledu

Zadeva: Odpošiljatev rasnega preiskovalca v Celje

Sprejel: Telegraf. insp. varnostne policije in varnostne službe v Salzburgu 6. 8. 1942.

Insp. varnostne policije in SD v Salzburgu je bil pozvan, da pošlje kakega rasnega preiskovalca v Celje. Tu naj bi glede na njihovo raso preiskal 200 otrok in mladincev, ki bodo kot svojci ustreljenih Slovencev prepeljani v stari rajh.

Inspektor varnostne policije in SD je danes sporočil, da je SS-Hauptsturmführer Rödl, ta čas na Bledu, kot rasni preiskovalec pristojen tudi za to področje. Ker bo transport v stari rajh pripravljen do sobote 8. 8. 1942, prosimo za takojšnje obvestilo, če more SS-Hauptsturmführer Rödl v petek 7. 8. 1942 dospeti semkaj.

Komandant varnostne policije in varnostne službe v Spodnji Štajerski
Celje — v ods. SS-Obersturmführer Müller, l. r.«[27]

Kdo je dejansko selil te otroke, za selitev odgovarjal in opravljal rasne preglede, nam pojasni dokument višjega SS in policijskega vodje v obrambnem okrožju XVIII z dne 14. septembra 1942. V to obrambno okrožje je spadala tudi Spodnje Štajerska in Koroška (Gorenjska).

»Prepis

Document No. NO — 3019
Office of chief counsel
for war crimes

Višji SS- in policijski vodja
v obrambnem okrožju XVIII.

Poverjenik državnega komisarja
za utrjevanje nemške narodnosti
3/42 tajno O/Wa

Salzburg, dne 14. septembra 1942

Zadeva: Odprava otrok banditov iz Gorenjske in Spodnje Štajerske v stari rajh.

Volksdeutsche Mittelstelle
Berlin W 35
Tiergartenstrasse 18 a

Tajno

Po odredbi Reichsführerja SS z dne 25. 6. 42, dnevnik št. 323/42 imenovane komande, je treba po Rasnem in selitvenem glavnem uradu — SS na znane skupine ocenjene otroke banditov in upornikov iz zgoraj navedenih področij prepeljati v stari rajh, da jih tam prevzame VOMI.

Otroke skupin ocene I in II v starosti ½ do 12 let naj VOMI odda društvu Lebensborn e. V., München 2, Herzog-Maxstr. 3—7, ki po svoji strani prevzame skrb oz. izvede adopcijo teh visokovrednih otrok.

Dne 12. 8. 42 je bilo v prisotnosti gospe Viermetz kot poverjenice Lebensborna, SS-Sturmbahnführerja Obersteinerja od višjega SS in policijskega vodje Alpenland SS-Standartenführerja Blumeja, komandanta varnostne policije in SD, kakor tudi vašega pg. Cyriaka pri VOMI v Celovcu dogovorjeno, da VOMI takoj organizira odhod otrok.

Transportni material (železnica) kakor spremno varstvo bo zahteval komandant varnostne policije in varnostne službe, za spremno

osebje (skrb) kakor tudi za transporte in pripravo taborišč v starem rajhu bo poskrbela VOMI.

SS-Hauptsturmführer Rödl, ki po nalogu višjega SS- in policijskega vodje Alpenland ocenjuje družine oziroma otroke, bo vsakokratnemu spremljevalcu transporta predal sezname in kartoteke. Za Lebensborn predvidene otroke je treba temu odstopiti po predhodni prijavi. Kartoteke prejme Lebensborn neposredno od višjega SS- in policijskega vodje, zanj določeni otroci pa se bodo označili na seznamih transportov v njihovo orientacijo.

Položaj je zdaj takšen, da do danes resnično iz Gorenjske še ni odšel noben transport in so taborišča zajetih v tamkajšnjem področju katastrofalno prenapolnjena, tako da so veliko in nevarno ognjišče kužnih bolezni. Iz Spodnje Štajerske so bili otroci resda že transportirani, in sicer v taborišče Frohnleiten (Štaj.). Vi bi morali pripraviti sporazumno z Lebensbornom od tam za Lebensborn določene otroke. Mi bi predlagali, da se v zvezi z vso to zadevo pošlje pooblaščeni zastopnik iz Berlina na Bled, da tam še enkrat v dogovoru z višjim SS- in policijskim vodjem Alpenland (SS-Sturmbahnführer Obersteiner) kakor s pristojnimi mesti varnostne policije in Lebensborna obravnava zadevo, da bi se dokončno rešilo vprašanje transporta.

K razgovoru bi bilo treba pritegniti gospo Viermetz, Lebensborn München, SS-Sturmbahnführerja Obersteinerja, Salzburg, Kapitelplatz 2, poveljnika varnostne policije Bled, Grand hotel, kakor tudi zastopnike VOMI Celovec in Gradec.

Za pravilnost prepisa:
podpis l. r.
SS-Unterscharführer
München, 4. avgusta 1943/Kr
VI 32 — A/6 — 11

V ods.
Obersteiner l. r.
SS-Sturmbahnführer[28]

Ob aretacijah družin v avgustu 1942 so pooblaščenci »posebne« akcije morali sestaviti še osebni popis vsakega zajetega otroka, četudi so imeli na razpolago kartotečno listo vsake aretirane družine. Osebne pole članov so bile izdelane na šapirografu, le osebne podatke otrok je vanje vnesel pooblaščenec.

Ohranil se je izvod osebne pole otroka P — Posebne akcije Alojza Preložnika iz Vojnika pri Celju, ki jo je dala na razpolago tov. Marija

Preložnik. Original ima zgoraj dve številki. Številka 221 je prečrtana z rdečim svinčnikom in je pod njo napisana številka 260. To je evidenčna številka otroka.

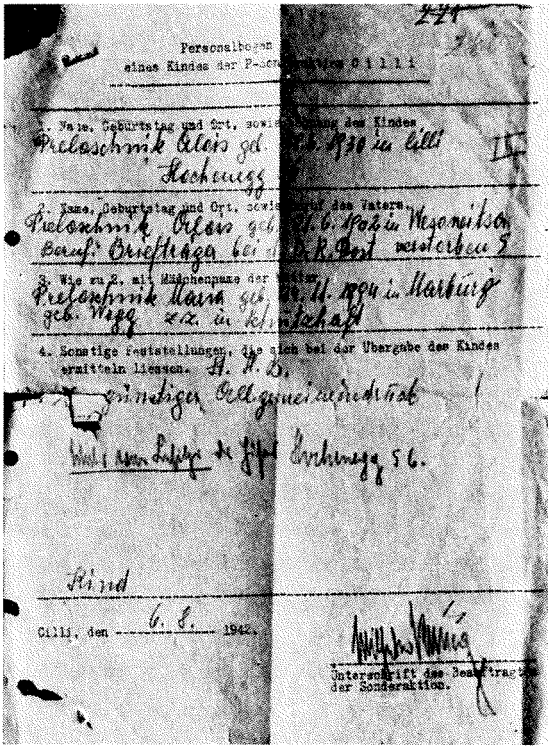

221

Personalbogen
eines Kindes der P-Sonderaktion Cilli

1. Name, Geburtstag und Ort, sowie Wohnung des Kindes
Preloschnik Alois geb. [illegible] 1930 in Cilli
Hochenegg

2. Name, Geburtstag und Ort, sowie Beruf des Vaters.
Preloschnik Alois geb. [illegible] 1902 in Wesoneitsch
Beruf: Briefträger bei [illegible] Post verstorben

3. Wie zu 2. mit Mädchenname der Mutter
Preloschnik Maria geb. [illegible] 1894 in Marburg
geb. Wegg z.z. in Schutzhaft

4. Sonstige Feststellungen, die sich bei der Übergabe des Kindes ermitteln liessen. A. A. B.
günstiger Allgemeineindruck

[illegible] Hochenegg 56.

Kind

Cilli, den 6. 8. 1942.

Unterschrift des Beauftragten der Sonderaktion.

Personalni list otroka Alojza Preložnika iz Vojnika, napisan ob njegovi aretaciji

V prvem predelu osebne pole, ki vsebuje rojstne podatke, je naknadno pripisana rimska številka II. Ta številka označuje otrokovo rasno razporeditev po rasnem preiskovalcu. Otroke, ki so dobili po *rasnem preiskovalcu številki I in II,* bi kasneje v taborišču Frohnleiten prevzela organizacija Lebensborn v svoje posebne domove, ostale otroke pa organizacija VOMI, ki jih je vzgajala v svojih otroških taboriščih.

Original osebne pole otroka P — Posebne akcije Celje se v prevodu glasi:

2/1
260

Osebna pola
otroka P — Posebne akcije Celje

1. Ime, rojstni dan in kraj ter stanovanje otroka.
Preloschnik Alojs, roj. 18. 6. 1930 v Celju
Vojnik 56 *II*

2. Ime, rojstni dan in kraj ter poklic očeta.
Preloschnik Alojs, roj. 21. 6. 1902 v Bezovnici
Poklic: Pismonoša pri nemški drž. pošti *umrl* *S*

3. Kakor pod 2. (z dekliškim imenom matere)
Preloschnik Maria, roj. 25. 11. 1894 v Mariboru
roj. Wogg, t. č. v varnostnem zaporu

4. Še druge ugotovitve, ki so se pokazale ob predaji otroka.
Štaj. domovinska zveza.
Ugoden splošni vtis.

Oče je bil lastnik hiše v Vojniku 56.

Otrok

Celje, dne 6. 8. 1942

Wilhelm König, l. r.
podpis pooblaščenca
Posebne akcije.[29]

Vsak izmed otrok je imel še poseben kartotečni list, ki ga je spremljal po vseh taboriščih. Kartotečni list je vseboval otrokove generalije ter njegovo narodnostno pripadnost in opis njegove poti po otroških taboriščih s točnimi datumi glede na čas, ki ga je v določenem taborišču preživel. V opombi so bili najvažnejši podatki o njegovih starših. Vsak kartotečni list je imel preko sredine naslovne strani širok zelen pas in na zgornjem delu lista še velik S (glej fotokopijo med dokumenti!). Poleg kartotečnega lista je vsak otrok v taborišču imel svoj »Lagerpass« (glej fotokopijo med dokumenti!).

Poleg teh kartotečnih listov je vsako otroško taborišče imelo še posebno »Lagerstandliste«, v kateri je vodja taborišča vodil poseben poimenski seznam vseh otrok po abecednem redu. Rozika Goličnik iz Šmihela nad Mozirjem je prinesla s seboj v domovino »Lagerstand-

liste« iz dekliškega taborišča Saldenburg, v katerem je preživelo del svoje mladosti nad 100 naših deklet.[30] Ta dekleta naj bi se v tem taborišču prevzgojila za opravljanje novih nalog v Tretjem rajhu.

V »Auffangslagerju« v Celju so najprej ločili od družin vse moške osebe, stare nad 18 let. Te so odpeljali v telovadnico mestne osnovne šole — sedaj II. osnovne šole, kjer so jih dokončno popisali. Pri tistih aretirancih, ki so obvladali nemščino, so še v teh zadnjih urah agitirali za vključevanje v njihovo obveščevalno službo (priča tov. Kresnik iz Čreta pri Celju). V mestni osnovni šoli so naslednji dan pripravili moški transport. Oba transporta, moški in ženski, so odpeljali v noči od 9. na 10. avgust z istim vlakom v Auschwitz, kakor pripovedujejo deportiranci. Ti so se na železniški postaji taborišča videli, ko so jih razvrstili, preden so odkorakali v taborišče. V tem času je odšel tudi transport nad 55 let starih in bolnih aretirancev. Ta transport so zbrali v telovadnici deške okoliške šole.

Zadnji je odšel iz Celja transport otrok v ponedeljek, dne 10. avgusta 1942, zjutraj. Ernest Hitzfeld, višji stražmojster, trdi kot priča na nürnberškem procesu, da je otroški transport, s katerim se je vozil kot stražar tudi sam, odšel iz Celja 11. aprila. Priča se je v svoji izpovedi zmotila za en dan.

Tedaj sedemnajstletna Rozika Goličnik našteva popolnoma točno pomembne datume tega tedna, ki je bil usoden za toliko naših ljudi. Tako trdi z vso gotovostjo, da je odšel njihov transport v ponedeljek, dne 10. avgusta.

Ohranilo pa se je še originalno poročilo, ki ga je napisala takratna nemška učiteljica v Celju Anna Rath, ki je bila vodja pomožnega osebja na tem transportu in DRK (Nemški Rdeči križ) — Wachtführerin. Tudi v njenem poročilu je kot dan otroškega transporta v Frohnleiten naveden 10. avgust 1942.

To njeno kratko, toda zelo objektivno poročilo o stanju otrok na transportu je pisano s pisalnim strojem in ga je svojeročno podpisala. Odkriva nam podrobnosti, pomanjkljivo organizacijsko stanje in izredne težave, s katerimi so se morali boriti naši otroci na poti v otroško taborišče Frohnleiten.

Na podlagi tega dokumenta, poslanega Štajerski domovinski zvezi, lahko točno ugotovimo število otrok v transportu.

Ernest Hitzfeld, priča na sodnem procesu v Nürnbergu, trdi, da je bilo v tem transportu 200 do 250 otrok. Rozika Goličnik navaja v svoji izjavi, da jih je bilo okoli 500. Anna Rath je v tem primeru

vsekakor najverodostojnejša priča, ko v svojem poročilu omenja število 430 otrok.

Prevod poročila Anne Rath se glasi:

Transport izseljenih otrok v Frohnleiten 10. 8. 1942

Ob pol 7. uri so približno 430 otrok v starosti 1 do 18 let z avtomobili pripeljali na železniško postajo. Otroci so smeli vzeti s seboj le toliko ročne prtljage, kolikor so je sami mogli nositi. Za zajtrk so dobili črno kavo in košček kruha. Nastanitev v vagonih in prav tako vožnja v Gradec sta potekli brez ovir. Ob prihodu tja ob pol 11. uri je bila napovedana ena ura čakanja. Vendar je vlak šele ob četrt na 15. uro odpeljal dalje. Med štiriurnim časom čakanja nista DRK (Nemški Rdeči križ) niti NSV okrožnih uradov v Gradcu dala otrokom ničesar. DRK-pomočnice iz vlakovnega spremstva so prinesle vodo za umivanje, po katero so morale iti zelo daleč.

Po prihodu v Frohnleiten so morale DRK-pomočniki in pomočnice tudi z majhnimi otroki (2. do 5. leta) ter z vsemi kovčki in balami pešačili v taborišče za priseljence. Lačni, izčrpani, umazani, deloma s polnimi hlačami, na pol goli otroci niso imeli perila, da bi se preoblekli — so kričali in jokali, nemške DRK-pomočnice pa so morale spremljat takšen pohod nesreče. Po prihodu v taborišče so morali otroci ponovno čakati na dvorišču in travniku, ker jed še ni bila kuhana. Ob 17. uri so se otroci smeli namestiti v jedilnici. Vseh 16 DRK spremljevalk-pomočnic, čeprav so bile same trudne in zbite, (že od pol 4. ure zjutraj v službi), je moralo otrokom pri jedi biti v pomoč, ker je bilo tu vse, razen štirih ljudi pomožnega osebja, na dopustu.

Ni bilo samo po sebi umevno, da dobé DRK-pomočnice posteljno perilo, sprva bi se morale zadovoljiti le z odejami.

Celje, 17. avgusta 1942. *Anna Rath, l. r.*
DRK-Wachtführerin.[31]

Poročilo Anne Rath dopolnjuje še izjava Emila Drofenika, ki je bil v času deportacije naših otrok v otroška taborišča zaposlen pri reševalni postaji Rdečega križa v Celju. Izjavo je podal v muzeju revolucije Celje. O deportaciji naših otrok v taborišče Frohnleiten izjavlja:

»Zjutraj, dne 10. avgusta 1942, ko sem se odpravlja po nočni službi domov, je prišel v naš urad krtačar Sager, znani predvojni kulturbundovec in funkcionar Štajerske domovinske zveze. Zapovedal mi je, da se jaz in vsi drugi, bilo nas je 8—10 mož, takoj napotimo v

Aussiedler ' Kindertransport nach Frohnleiten am 10.8.1942.

Um 1/2 7 Uhr wurden ungefähr 430 Kinder im Alter von 1 bis 18 Jahren mit Autos zur Bahn gebracht.Die Kinder durften an Handgepäck nur soviel mit nehmen, als sie selber tragen konnten.Zum Frühstück bekamen sie schwarzen Kaffee und ein Stückchen Brot.Die Einwaggonierung ging glatt von sich ebenso die Fahrt bis Graz.Um 1/2 11 Uhr dort angelangt war eine Stunde Wartezeit angesagt.Der Zug fuhr aber erst um 1/4 15 Uhr weiter.Während dieser 4 Stündigen Wartezeit wurde den Kindern weder vom DRK, noch von der NSV der Kreisstellen Graz eine Labung verabreicht,die DRK-Helfer der Zugsbegleidung brachten Waschwasser und mussten dieses sehr weit holen.

In Frohnleiten angelangt,mussten die DRK He fer und Helferinnen auch mit den Kleinkindern (2. bis 5. Lebensjahr) und mit allen Koffern und Ballen zu Fuss ins Umsiedlungslager wandern.Die hungrigen,matten, schmutzigen,und mit vollen Hosen,halbnackten Kinder dies aber deshalb weil die Wäsche zum Umziehen fehlte,Schrieen und weinten und Deutsche DRK - Helferinnen mussten diesen Jammerzug begleiten.Im Lager angelangt, hiess man d die Kinder abermals im Hof und auf der Wiese lagern,weil das Essen noch nicht fertig war.Um 17 endlich durften sich die Kinder in den Speisesaal begeben.Die 16 DRK Begleit-Helferinnen mussten, obwohl selber müde und matt (seit 1/2 4 Uhr früh bereits im Dienst) bei der Ausspeisung der Kinder mithelfen weil ausser vier Personen Hilfsbereitschaft im Lager alle auf Urlaub begriffen waren.

Für die DRK-Helferinnen war es nicht selbstverständlich,dass Bettwäsche zur Verfügung stand,ursprünglich sollten sie nur mit Kotzen vorlieb nehmen.

Cilli den 17.August 1942.

Anna Rath

DRK- Wachtführerin.

Poročilo Ane Rathove o otroškem transportu v Frohnleiten, dne 10. avgusta 1942

deško okoliško šolo, kjer je bilo taborišče za družine partizanov in družine ustreljenih talcev. Kaj bomo delali v okoliški šoli, nam ni povedal. Vsa naša skupina je morala čakati na dvorišču. Tam so že bili kamioni. Mislim, da jih je bilo pet.

V okoliško šolo smo prišli okoli 7. ure zjutraj. Tam nam je komandant taborišča povedal, zakaj so nas poklicali. Določeni smo bili za pomoč otrokom, ki so jih selili.

Komandant taborišča Zwickler nas je vse določil za nošenje košaric, v katerih so bili dojenčki. Njihove matere so poslali že prejšnji

dan v taborišče Auschwitz. Koliko je bilo teh dojenčkov v košaricah, se ne spominjam več. Bilo pa jih je precej. Košare z dojenčki smo znosili v kamione, ki so jih nato odpeljali na rampo celjskega kolodvora. Tam smo košarice z dojenčki znosili v osebne vagone vlaka, ki je že čakal ob rampi. Ko smo to delo končali, so pripeljali tudi ostale otroke.

Prva postaja je bila nekje v bližini Gradca, mogoče kak ranžirni kolodvor v Gradcu samem. Tam smo morali čakati kake štiri ure. Otroci so bili zelo lačni in popolnoma izčrpani. Nihče ni dobil hrane. Kam se peljemo, nismo vedeli.

Popoldne smo se končno pripeljali do Frohnleitena. Na postaji smo morali košare z dojenčki znositi iz vagonov na peron. Ker je bilo taborišče daleč zunaj mesta, nikjer pa nobenega prevoznega sredstva, je bil ta otroški sprevod silno žalosten. Spremljal ga je jok lačnih in ponesnaženih otrok. Mi smo nosili košare z dojenčki, in sicer po trije dve košari. Drugi otroci so šli v sprevodu sami. Spremljale so jih pomočnice Rdečega križa. Ljudje v Frohnleitenu so se zbirali na cesti, koder se je ta žalostni sprevod pomikal, gledali in zmajevali z glavami. Ko smo se vračali iz taborišča, so nas spraševali, čigavi otroci so bili to. Mislili so, da so bili to otroci zbombardiranih družin.

Ko smo prišli v taborišče, so bili otroci na koncu svojih moči. Na njihov prihod ni bilo taborišče prav nič pripravljeno. Mi smo se takoj vrnili na postajo, uslužbenke Rdečega križa pa so ostale pri otrocih, ker v taborišču ni bilo dovolj pomožnega osebja. Taborišče je sestavljalo 8 ali 10 velikih barak. Vem, da so bile za male otroke pripravljene zamrežene posteljice. Kako je bilo pripravljeno za druge otroke, ne vem.«

Pismeno poročilo Anne Rath, nemške učiteljice v Celju in Emila Drofenika dopolnjujeta še dve izjavi, ki podrobno osvetljujeta stanje v glavnem zbirnem taborišču Frohnleiten.

Prvo izjavo je dne 24. X. 1960 dala Iva Lamut-Zavolovšek, sedaj upravnica KZ Ljubija pri Mozirju. Takrat je bila stara nad 15 let in je bila dodeljena kot negovalka v barako, kjer so bili nastanjeni dojenčki in ostali otroci v starosti približno do štirih let.

Takole pripoveduje:

»Z našim transportom iz Celja v Frohnleiten so se vozile z nami tudi negovalke Rdečega križa in uslužbenci reševalne postaje iz Celja, ki so bili Slovenci. Ti so nas na vsej vožnji do taborišča tolažili in nam pomagali, kolikor so mogli.

Taborišče je obsegalo osem ali deset lesenih barak. Okoli njega je bila visoka lesena ograja, na njej pa še bodeča žica. Ko smo prišli vanj, so nas porazdelili v posamezne lesene barake. V eni baraki so nastanili dojenčke in otroke do 4 let stare. Dojenčki v stajicah so bili v eni sobi, večji otroci pa v drugi. Vseh je bilo nad 40. Dojenčki v košaricah so imeli posteljno perilo in odejice, mi drugi pa le slamnjače. Prve dni so se pokrivali z odejami, ki smo jih prinesli s seboj. Vsi pa jih nismo imeli. Kasneje smo odeje dobili.

Vsak dojenček in tudi drugi majhni otroci so imeli okoli vratu obešene kartonske listke rožnate barve, na katerih so bili vpisani vsi njihovi rojstni podatki. Prve dni sem bila pri dojenčkih, ki sem jih čistila in jim prala plenice. Kmalu pa sem bila premeščena v drugo barako, kjer je bil otroški vrtec. Vanj so hodili otroci, stari 3 do 4 leta. Mislim, da je bilo teh otrok 15 do 20.

V Frohnleitenu smo bili tudi večji otroci rasno pregledani. Kdaj so rasno pregledali dojenčke, ne vem. Pred rasno komisijo smo bili popolnoma goli. Vsakega so natančno pregledali, zmerili in stehtali.«

Berto Skok, ki je bil eden izmed starejših v Frohnleitenu transportiranih otrok, pripoveduje o življenju otrok v tem taborišču:

»V taborišču smo otroci obedovali v skupinah. Najraje smo imeli kuhan cel krompir in margarino. Vsak otrok je imel aluminijast piskerček, žlico in skodelico, kar je prinesel že od doma. Zjutraj smo dobili kavo ali čaj in majhen hleb kruha za ves dan. Skoraj vsako opoldne smo jedli enolončnico, zvečer pa krompir. Apeli so bili skoraj vedno pred vsakim obrokom hrane, obvezno pa zjutraj in zvečer. Pri apelu smo se zbrali vsi otroci skupno na prostranem dvorišču v obliki podkve. Stransko vrsto podkve so tvorila dekleta, srednjo vrsto in drugo stran podkve pa fantje.

Na apele smo hodili po vodih. Vsaka baraka je sestavljala svojo skupino. Skupine so vodili sobni starešine, ki so na apelu raportirali ‚Unterführerju vom Dienst' (UFD). Ta je imel poveljstvo nad taboriščem in je bil stalen. Kontrolo nad nami sta vodila dva mladeniča hitlerjevske organizacije. Eden od teh je prevzel celotni raport o našem stanju in ga predal taboriščnemu vodji, ki se je pisal Basta. Po predaji raporta se je glasilo povelje: ‚Pripravljeni za dvig zastave!' Tedaj smo morali vsi postrojeni dvigniti roke v pozdrav.«

Akcija izseljevanja partizanskih družin in družin ustreljenih talcev, od 3. do 6. avgusta 1942, je bila najbolj množična in nosi okupatorjevo številko 1. Tej prvi akciji jih sledi še pet. Vse te akcije

je okupator oštevilčil. Zadnja akcija je bila 9. junija 1943. in še kasneje. Ta, šesta akcija, je bila poslednja v tej obliki, ker je šef glavnega državnega varnostnega urada v Berlinu 16. julija 1943 izdal odlok, po katerem so akcije v taki obliki ustavili.

Po tem odloku, kakor tudi pred prvo oštevilčeno akcijo avgusta (Šmartno ob Paki, Zagorje ob Savi in še nekateri drugi kraji), so bile akcije še v letu 1945. (Gornja Savinjska dolina, Gorišnica na Ptujskem polju, Zagorje ob Savi.)

Vse oštevilčene akcije se ujemajo s časom streljanja talcev po raznih krajih Spodnje Štajerske.

Tovarišica Vida Drovenik, rojena Krolnik, učiteljica v pokoju, Zg. Tuhinj, doma na Ljubnem v Savinjski dolini, je bila z vso družino aretirana 4. avgusta 1942. Vse aretirance iz Gornje Savinjske doline so odpeljali v Celju najprej v bivšo meščansko šolo; sedaj je to osnovna šola I. celjske čete v Vodnikovi ulici. Njeno družino so, kakor še nad dvesto drugih, dne 7. avgusta 1942 izpustili.

Takole pripoveduje:

»Mene so po izpustitvi preselili na Koroško. Dobila sem napotnico za delo, ki pa je imela posebno opazko p. v. (politično nezanesljiva). To sem skrbno zbrisala in s pomočjo neke svoje sorodnice iz Celovca dobila zaposlitev v obrtniški zbornici, kjer sem delala v računovodstvu. V Celovcu sem si začela dopisovati z otroki iz taborišč. To so bili otroci, ki sem jih učila. Ko sem se vrnila domov na Ljubno, sem dopisovanje nadaljevala. Včasih sem otrokom tudi poslala kaj malega, sicer pa sama nisem kaj dosti imela. Ko so partizani osvobodili Gornjo Savinjsko dolino, je dopisovanje za nekaj časa prenehalo. Otroci, ki so mi pisali, so bili povečini z Ljubnega in iz Radmirja. Pisati sta mi tudi pričela Alojz in Marija Arlič iz Plešivca pri Velenju. Dopisovala sem si nato tudi z njima. Starše teh dveh otrok sem poznala iz Plešivca, kjer sem službovala leta 1936—1937. Oče teh otrok je padel kot talec, njuna mati pa je umrla v taborišču.

Novembra 1942 smo obiskali taborišča otrok in starčkov. V skupini obiskovalcev smo bili: Angela Purnat, Ana Golob, Franc Ermenc, Dominik Kopušar in jaz, vsi z Ljubnega. Ker drugi niso znali nemško, sem jim bila jaz za tolmača, kjer je bilo potrebno. Peljali smo se preko Dravograda, Celovca, Salzburga na Mühldorf. Vozili smo se z vlaki in z avtobusi. Najprej smo obiskali taborišče Baumgarten, kjer so živeli starejši ljudje. Tu so bili internirani ljudje iz Radmirja in iz Zadretja. Od tod smo potovali v Tann; tu so bili internirani Ljubenci.

Nato smo se odpeljali v otroško taborišče Saldenburg, kjer so živeli otroci Albina Ambrož, Jožica Fludernik, Alojz in Marija Arnuč in še nekateri znanci. Nato smo obiskali še neko taborišče blizu Passaua — imena se ne spominjam več — kjer so bili Franc Ambrož z Ljubnega, otroci iz Radmirja in iz Zadretja. Povsod smo se zadržali kak dan, ki nam je zelo hitro minil, kajti veselje ob našem prihodu je bilo veliko, prav tako velika pa je bila tudi žalost ob odhodu. Dobili smo celo dovoljenje, da smo se lahko pogovarjali z otroki in starejšimi brez nadzorstva. Seveda brez podkupovanja s cigaretami ali drugimi dobrotami ni šlo. Zelo so se zanimali za novice doma in za partizane. S seboj smo skrivaj odnesli tudi pisma, ki niso bila cenzurirana, za njihove svojce v domovini.«

Tovarišica Vida Drovenikova je ohranila nad trideset pisem otrok, ki so ji jih pisali iz raznih taborišč. Ta pisma je darovala muzeju revolucije Celje, kjer so kot eksponati v razstavnem prostoru.[32]

Akcija aretacij partizanskih družin in družin ustreljenih talcev, ki nosi številko 2 v referatu komandanta varnostne policije in varnostne službe na Spodnjem Štajerskem z dne 3. X. 1944, je bila 14. in 15. avgusta 1942, komaj deset dni po prvi akciji.

Dne 15. avgusta 1942 je bilo drugo najbolj množično streljanje talcev v celjskem Starem piskru. Ustrelili so 95 talcev, med njimi 14 žena. Na tem plakatu je bilo navedenih tudi 14 partizanov, ki so padli v boju z Nemci.

Družine vseh ustreljenih so bile na dan streljanja že v taborišču v okoliški šoli; med pripravami za streljanje so izpopolnili tudi že sezname družin, ki so jih 17. avgusta izselili. Postopek pri aretacijah je bil popolnoma isti kakor pri prvi akciji. Tudi sedaj so ločili matere od otrok, kar se pri naslednjih oštevilčenih akcijah ni več zgodilo. Odrasle moške osebe so odpeljali v Auschwitz, žene in dekleta v Birkenau, otroke pa v otroško taborišče Frohnleiten.

Vzrok, da v naslednjih akcijah otrok niso več ločili od mater, je bilo nasprotovanje višjih okupatorjevih forumov, četudi je Himmler izdal navodilo za izvedbo akcije proti partizanom in drugim »banditom« na Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem z dne 25. junija 1942. V navodilu zahteva ločitev otrok od mater.

Organizacija VOMI je bila proti ločitvi otrok od mater; to zvemo iz pisma, ki ga je pisal Sturmbannführer Heinrich Obersteiner, zastopnik glavnega rasnega in kolonizacijskega urada SS pri višjem vodji SS in policije v Salzburgu dr. Kürbischu dne 5. 10. 1942, v

katerem piše: »Glede izseljenih otrok iz Spodnje Štajerske in iz Gorenjske hoče VOMI, kakor so nam sporočili iz Berlina, sedaj doseči takšno rešitev, ki ne predvideva ločitve mater od otrok. Mi pa smo obvestili VOMI, da so takšno ločitev v Spodnji Štajerski že izvedli in če ne bi storili tako tudi v prihodnje, bi nastala velika nevarnost za pravo ponemčenje otrok, ker bi seveda zvedeli natančna dejstva o smrti svojih očetov in bi tako doraščali v sovraštvu do nemštva.[33]

Kakor je razvidno iz kasnejših oštevilčenih akcij, je zmagala v tem primeru zmernejša struja.

Le pri zadnjih akcijah pozimi leta 1944, ki jih niso več oštevilčili (Gornja Savinjska dolina, Kozjansko, Ptujsko polje), so v večini primerov otroke ločili od mater.

Za drugo akcijo 14. in 15. avgusta 1942 imamo tudi podatke v Kronologiji dogodkov v koncentracijskem taborišču v Oswiencimu (Hefte von Auschwitz, 1960, štev. 3), kjer je navedeno, da je 20. VIII. 1942 prispel v taborišče nov transport iz Celja in da je 21 moških dobilo številke 60327—60347, 61 žensk pa številke 17796 do 17856. To je bil transport, ki je bil iz Celja odposlan 17. VIII. 1942. Ker ni na razpolago liste deportirancev, tudi ni znano, koliko starih ljudi so odpeljali v starostno taborišče Buch.

Koliko otrok iz prve akcije v mesecu avgustu 1942 je bilo v taborišču Frohnleiten? Iz transportnega seznama je razvidno, da so takrat odpeljali iz taborišča v deški okoliški šoli 441 naših otrok. Na poti v Frohnleiten ali pa nekaj dni kasneje so pobegnili otroci iz Ruš v Dravski dolini. Ušli so sinovi narodnega heroja Alfonza Šarha, Vigecov Slavko in Milada Mihevc-Trpinova.

Iva Lamut-Zavolovšek iz Mozirja pravi, da se dobro spominja dogodka, ko so v to taborišče dodatno pripeljali še nekaj otrok iz Celja. Dobro se spominja Štigličevih otrok iz Bočne. Ker je tudi sama doma iz Savinjske doline in je te otroke poznala že od prej, lahko z gotovostjo potrjujemo, kar trdi tudi ona sama, da je v drugi polovici avgusta dospel tja še neki manjši transport otrok. To pa je bilo po zadnjem streljanju talcev 15. avgusta 1942 v Starem piskru v Celju. Število otrok tega transporta pa je neznano.

Dogodke ob drugi akciji 14. in 15. avgusta nam pojasnita izjavi Jožefe Juvan, Sv. Primož št. 5, Ljubno, in Mire Strožer iz Grajske vasi v Savinjski dolini. Obe sta bili aretirani 15. avgusta 1942. Obe njuni izjavi še podkrepita izjavo Ive Lamutove-Zavolovšek iz Mozirja.

Jožefa Juvan izjavlja:

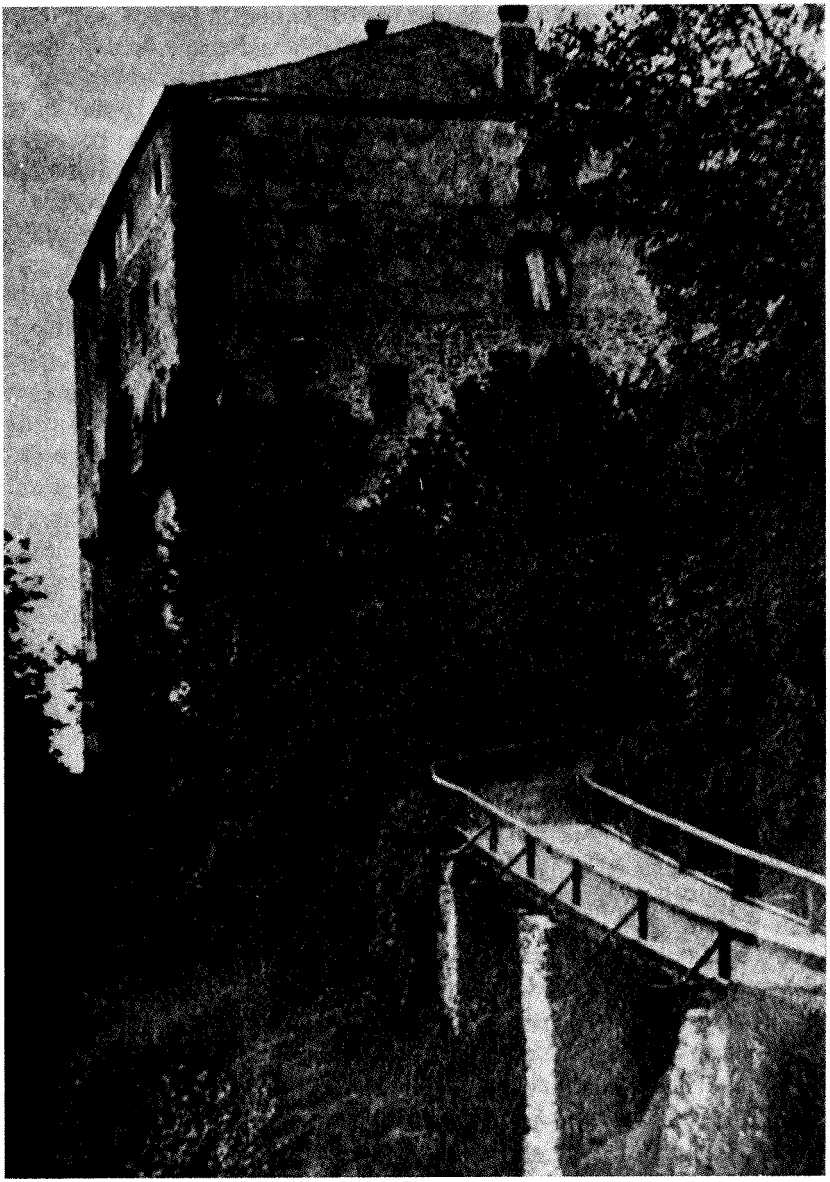

Otroško taborišče Saldenburg, Bavarska

»Moj mož je bil že l. 1941 povezan s prvimi partizani in aktivisti OF v Gornjem gradu. Poleti 1942 je bil izdan in 15. avgusta 1942 v Starem piskru v Celju ustreljen. Mene so zaprli še isti dan in me odpeljali v okoliško šolo v Celje. Iz Gornje Savinjske doline nas je bilo dva polna tovorna avtomobila. Ta dan nas je bilo zaprtih v okoliški šoli precej nad 200. Zaporniki so bili iz vse Spodnje Štajerske. Točnega števila otrok ne morem povedati. Bilo pa jih je precej. Med njimi so bili tudi dojenčki v košaricah.

Dobro se spominjam neke matere z dojenčkom, ki pa ni bila iz Savinjske doline. Bila je popolnoma obupana in v nepopisnem strahu za svojega otroka. Ker pa je vedela, da se bo morala ločiti od otročička, mu je, ko je bila sama z njim, skrivaj odgriznila del prsta na roki. Ko smo jo vse zaskrbljeno vpraševale, zakaj je to storila, nam je vsa potrta odgovorila: »To sem storila zato, da ga bom spoznala, ko bo konec vojne.«

Družine vseh teh ustreljenih talcev so se znašle na dan streljanja že v okoliški šoli. Med pripravami za streljanje so izpopolnili tudi seznam družin, ki so jih nato izselili.

Ta druga akcija izseljevanja je bila še krutejša od prve. O tem pripoveduje Mira Strožer iz Grajske vasi:

»V okoliški šoli smo ostali nekaj dni. Prvi dan, tj. 15. avgusta 1942, so nas vse odrasle in otroke zbrali popoldne okoli 14. ure na dvorišču šole. V istem času, ko smo bili zbrani na dvorišču, so pričeli streljati talce v Starem piskru. Neki gestapovec se je postavil pred nas in nam dejal, da naj dobro poslušamo strele iz Piskra, kjer streljajo talce. Pri tem streljanju je padla tudi moja sestra Amalija.«

Lamutova trdi, da je bilo slovenskih otrok v Frohnleitenu v tem času blizu 600. To število bo najbrž držalo. Memorandum za SS-majorja Brücknerja z dne 10. II. 1943 št. 351/43 — prevod dokumenta št. 5201 z nürnberškega procesa govori: »... Posamezni otroci likvidiranih komunističnih partizanov iz Spodnje Štajerske in Gorenjske. Po zgornjih določbah rajhsfirerja je bilo približno 600 otrok iz Spodnje Štajerske in Gorenjske preseljenih v taborišča za repatriacijo etničnih Nemcev, ki sem jih iz organizacijskih razlogov koncentriral v vodstvu VOMI v Bayreuthu.«

Mesto Bayreuth na Bavarskem je bilo središče vseh uradov, pristojnih za te naše otroke.

Med otroke, ki naj bi jih po memorandumu za SS-majorja Brücknerja bilo približno 600, povsem točnega števila tudi sami ne

vedo, moramo vsekakor prišteti še otroke iz Gorenjske, vendar je bilo njihovo število zelo majhno.

Lamutova trdi, da so l. 1943 v njihovo taborišče, ki je bilo v Selingenportenu, pripeljali tudi nekaj otrok iz Gorenjske, četudi so Gorenjci bili v svojih taboriščih. Spominja se nekaj Bercetovih otrok in nekega desetletnega fantka z Jesenic.

V »Lagerstandliste Saldenburg«, ki jo je podpisal taboriški vodja Seeberger, je bil objavljen seznam deklet, ki so preživljale svojo mladost v taborišču Saldenburg. Iz tega je razvidno, da je bilo tukaj tudi nekaj deklet iz okolice Kamnika. Ta seznam vsebuje imena 111 otrok.[34]

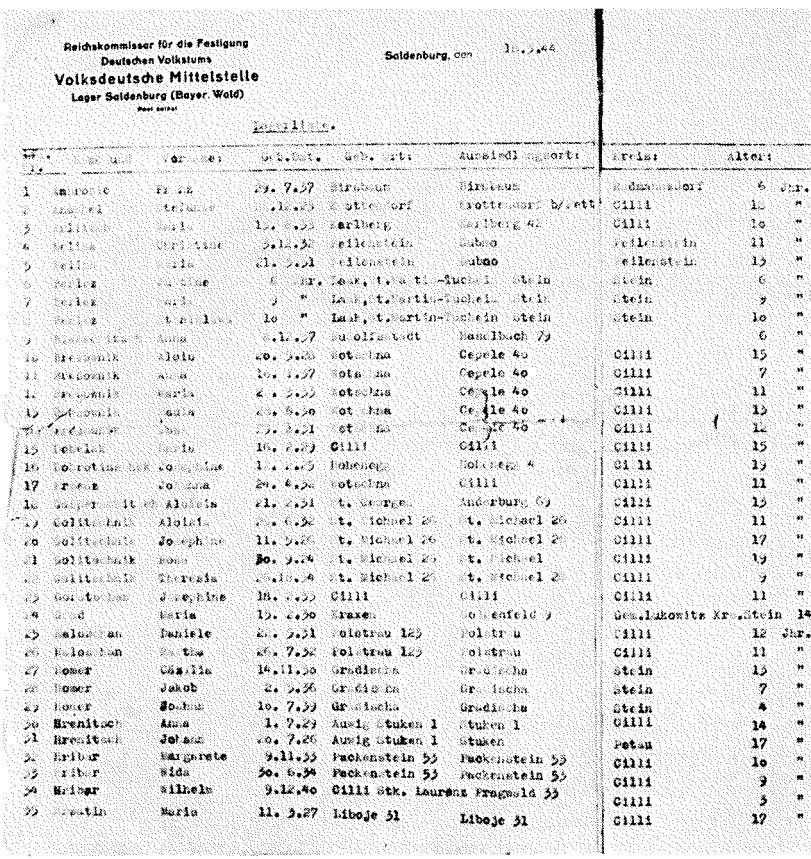

Reichskommissar für die Festigung
Deutschen Volkstums
Volksdeutsche Mittelstelle
Lager Saldenburg (Bayer. Wald)
Post selbst

Saldenburg, den 18.5.44

Lagerliste.

Nr.	Name und	Vorname:	Geb.Dat.	Geb. Ort:	Aussiedlungsort:	Kreis:	Alter:	
1	Ambrosic	Franz	29. 7.37	Birnbaum	Birnbaum	Radmannsdorf	6	Jhr.
2	[illegible]	Stefanie	[illegible].12.25	Krottendorf	Krottendorf b/Pett	Cilli	18	"
3	[illegible]	Maria	15. [illegible].33	Karlberg	Karlberg 42	Cilli	10	"
4	[illegible]	Christine	3.12.32	Feilenstein	Gubno	Feilenstein	11	"
5	[illegible]	Maria	21. 3.31	Feilenstein	Gubno	Feilenstein	13	"
6	Berlez	Justine	6 Jhr.	Laak, St. Martin-Tuchein	Stein	Stein	6	"
7	Berlez	Maria	9 "	Laak, St. Martin-Tuchein	Stein	Stein	9	"
8	Berlez	[illegible]	10 "	Laak, St. Martin-Tuchein	Stein	Stein	10	"
9	[illegible]	Anna	[illegible].12.37	Rudolfsstadt	Haselbach 79		6	"
10	Brezownik	Aloisia	20. 5.28	Wotschna	Cepele 40	Cilli	15	"
11	Brezownik	Anna	10. 1.37	Wotschna	Cepele 40	Cilli	7	"
12	Brezownik	Maria	2[illegible]. 3.33	Wotschna	Cepele 40	Cilli	11	"
13	Brezownik	Paula	2[illegible]. 6.30	Wotschna	Cepele 40	Cilli	13	"
14	[illegible]	[illegible]	[illegible]. 3.31	Wotschna	Cepele 40	Cilli	12	"
15	Dobelak	Maria	16. 2.29	Cilli	Cilli	Cilli	15	"
16	Dobrotinschek	Josephine	1[illegible]. 2.25	Hohenegg	Hohenegg 4	Cilli	19	"
17	Franz	Johanna	24. 4.32	Wotschna	Cilli	Cilli	11	"
18	Gasperschitsch	Aloisia	21. 2.31	St. Georgen	Anderburg 69	Cilli	13	"
19	Golitschnik	Aloisia	[illegible]. 6.32	St. Michael 26	St. Michael 26	Cilli	11	"
20	Golitschnik	Josephine	11. 5.26	St. Michael 26	St. Michael 26	Cilli	17	"
21	Golitschnik	Rosa	30. 9.24	St. Michael 26	St. Michael	Cilli	19	"
22	Golitschnik	Theresia	2[illegible].10.34	St. Michael 26	St. Michael 26	Cilli	9	"
23	Gorotschan	Josephine	18. 2.33	Cilli	Cilli	Cilli	11	"
24	Grad	Maria	15. 2.30	Kraxen	Goldenfeld 9	Gem.Lukowitz Kr.Stein	14	
25	Maloschan	Daniele	2[illegible]. 5.31	Polstrau 123	Polstrau	Cilli	12	Jhr.
26	Maloschan	Martha	26. 7.32	Polstrau 123	Polstrau	Cilli	11	"
27	Homer	Cäzilia	14.11.30	Gradischa	Gradischa	Stein	13	"
28	Homer	Jakob	2. 5.36	Gradischa	Gradischa	Stein	7	"
29	Homer	Johann	10. 7.39	Gradischa	Gradischa	Stein	4	"
30	Hrenitsch	Anna	1. 7.29	Auwig Stuken 1	Stuken 1	Cilli	14	"
31	Hrenitsch	Johann	20. 7.26	Auwig Stuken 1	Stuken	Petau	17	"
32	Hribar	Margarete	9.11.33	Packenstein 53	Packenstein 53	Cilli	10	"
33	Hribar	Wida	30. 6.34	Packenstein 53	Packenstein 53	Cilli	9	"
34	Hribar	Wilhelm	9.12.40	Cilli Stk. Laurenz	Pragwald 33	Cilli	3	"
35	Hrsatin	Maria	11. 3.27	Liboje 31	Liboje 31	Cilli	17	"

Taboriščna lista naših otrok v taborišču Saldenburg

Nemci so zagotovo imeli tehten vzrok, da so premeščali otroke iz Gorenjske v taborišča, kjer so bili partizanski otroci iz okupirane Spodnje Štajerske. Mislim, da se ne motim, če trdim, ker pravih dokazil za to njihovo dejanje ni, da so premeščali v ta taborišča samo tiste otroke, ki so jim rasno ustrezali in ki so bili brez staršev.

V drugih otroških taboriščih, kjer so bili otroci iz okupirane Spodnje Štajerske, otrok iz Gorenjske ne moremo zaslediti, vsaj otroci se jih ne spominjajo. Izključeno pa nikakor ni, da bi ne bili tam tudi otroci z Gorenjskega.

Dejstvo je, da so Nemci deportirali v avgustovskih akcijah l. 1942 iz Spodnje Štajerske in iz Gorenjske najmanj 600 otrok, ločenih od mater, ki jih imenujejo tudi »nedotaknjene otroke«. Ti otroci naj bi sestavljali skupino otrok, ki so jih hoteli pojaničariti. Otroke kasnejših selitvenih akcij niso več odvajali od staršev, ampak so ostali v taboriščih skupaj z njimi, da bi jih s starši vred germanizirali.

V tem času posebno obremenjuje dr. Carstanjena njegov dopis z dne 15. septembra 1942 GZ: I. Cdz. NP 100/42-Ca/N, ki ga je izdal šef civilne uprave na Spodnjem Štajerskem — Nacistični politični referent, in ga je Cartanjen svojeročno podpisal. Dopis je bil odposlan okrožnemu vodji Štajerskega Heimatbunda v Trbovljah pg. Eberharthu.

Gotovo je dr. Carstanjen slične dopise poslal tudi vsem drugim okrožnim vodjem Štajerske domovinske zveze na vsem okupiranem Spodnjem Štajerskem.

S tem dopisom se je Carstanjen izenačil s čisto navadnim policijskim odnosno orožniškim uslužbencem.

Dopis se v prevodu glasi:[35]

Šef civilne uprave na Spodnjem Štajerskem

Nacionalnopolitični referent

GZ: Ia Cdz. NP 100/42 — Ca/N *Gradec, dne 15. septembra 1942*

Predmet:
Okrožnemu vodji okrožja
Trbovlje Štajerske
domovinske zveze pg. Eberharthu,
Trbovlje

Ker bi za nadaljnji razvoj utegnilo biti važno, katere na Spodnjem Štajerskem živeče družine se še nadalje zanimajo za otroke, ki so bili

Der Chef der Zivilverwaltung in der Untersteiermark

Der nationalpolitische Referent

GZ: Ia CdZ. NP 100/42 - Ca/N Graz, am 15.September 1942

Gegenstand:

An den
Kreisführer des Kreises Trifail
des Steirischen Heimatbundes
Pg. E b e r h a r t h ,

T r i f a i l

Da es für die weitere Entwicklung vielleicht von Wichtigkeit sein kann, welche in der Untersteiermark lebenden Familien weiterhin ein Interesse an den Kindern, die im Zuge der Abschaffung der Angehörigen von Erschossenen erfaßt wurden, haben, übermittle ich in der Anlage eine Liste derjenigen Personen, die den im Lager Frohnleiten untergebrachten Kindern bisher geschrieben haben, bezw. an die von seiten der Kinder Briefe zur Absendung gebracht wurden.

Heil Hitler!

Steirischer Heimatbund
Kreisführung Trifail
Eingang 17. SEP. 1942
Ausgang am ..... 194...
Z. N. .....

Anlage

Spremni dopis, ki ga je napisal nacistični politični referent Carstanjen v Gradcu k seznamu oseb, ki so bile v pismenih stikih z otroki v taborišču Frohnleiten; seznam je poslal v Trbovlje

zajeti kot svojci ustreljenih, Vam v prilogi pošiljam seznam tistih oseb, ki so v taborišču Frohnleiten nastanjenim otrokom doslej pisale oziroma so otroci nanje naslovili svoja pisma.

Žig:

Štajerska domovinska zveza
okrožno vodstvo Trbovlje

Dospelo 17. septembra 1942

Odposlano ..... *194* *Heil Hitler!*
Št.: ..... *dr. Carstanjen*

P r i l o g a :

Kot prilogo k dopisu navaja dr. Carstanjen poimenski seznam 29 otrok iz okrožja Trbovlje, ki so bivali začasno v zbirnem taborišču Frohnleiten pri Gradcu. Vsi ti otroci so bili aretirani v avgustovskem valu s svojimi družinami. Točno navaja za vsakega posameznika njegovo prejšnje stanovanje in 51 starejših oseb, ki so pisale tem otrokom. Te osebe so morale v tem času po posebnih kanalih zvedeti, kje se nahajajo ti otroci. To so bili povečini sorodniki odnosno dobri znanci odpeljanih družin, ki jim je bila pri srcu usoda teh otrok.

Kaj je pomenil dr. Carstanjev dopis Štajerski domovinski zvezi v tem času, je vsakomur jasno: neposredno ovadbo vseh teh ljudi, ki so se zanimali za usodo teh otrok. Neizpodbitno dejstvo je, da so vsi ti ljudje postali nezaželen element na Štajerskem, katerim je bilo potrebno posvečati posebno pažnjo.

Iz zbirnega taborišča Frohnleiten so otroke v dneh 18. in 19. septembra 1942 razdelili v glavnem na osem otroških taborišč. Osrednja uprava oziroma nadzorstvo je bilo v Bayreuthu na Bavarskem. V ta taborišča, ki še niso bila dokončna za določene skupine otrok, so odpeljali skupaj fante in dekleta, ki so jih delili prvotno po teh taboriščih samo po abecedi. Le dojenčke in otroke v starosti do 3 let so vse skupaj poslali v eno taborišče, kasneje pa so jih delili v glavnem po spolu in letih. Vsi, ki so bili za delo sposobni — od 14. leta starosti naprej — so prišli v taborišča, kjer so bila zanje pripravljena delovna mesta v industriji, obrti in tudi na kmetijah. Vendar so jih tudi kasneje prestavljali iz taborišča v taborišče, posebno večje in za delo sposobne, kakor je pač zahtevala potreba po delovni sili.

Kreis T r i f a i l

Aufstellung der eingelangten Post für die Kinder im Lager Frohnleiten

Name d. Kinder	Früherer Wohnort	Schreiber
Ausetz Anna	Loke 223	Boschak Viktoria, Medwed Maria, Widmar Anna Ausetz Mina und Fran Enes Danied alle Loke 221 - 223
Babitsch Duschan	Edlingen 61	Mandriera Danica Kisovz 61/Edlingen
Joger Maria u.Aloisia	Podlipowetz 14	Joger Maria, Loke Ocepek Franziska, Loke
Kordon Widko u.Julie	Eichtal 172	Gracner Mitzi und Ciserle Milka Logg 167 und Gistost1
Koritnik Sonja	Edlingen 75	Schmon Franz,Oberdf.3 Posnitsch Erhard, Loke 86
Koritnik Zdenka	Edlingen 75	Koc Marta, Sagor 78
Koritnik Lydia	Eichtal 18o	Tramte Elisabeth, Koritnik Antonie Greschak A., alle Eichtal
Koritnik Hilde	Eichtal 18o	Greschal Anna,Eichtal
Kralj Paula	Loke 2o8	Basbic Olga, Trifail, Loke 2o7
Mlinaric Fanny,	Eichtal 224	Schuster Fani, Prapro no 217/Eichtal
Petritsch Slavko	Loke 187	Petritsch Leopold, Loke 187 Suppon L.Hohenegg 41
Potekew Franz	Loke 478	Schkerbitz Olga, Loke 44o
Ramschak Berta	Eichtal 83	Tschebin Aloisia Eichtal 155
Schuster Silvia	Loke 378	Pirz Johann, 1G.E.A. 118/Kufstein
	Pisanski Anton, Trifail, Loke 378	Roglitsch Johann, Kisowetz 47
	Postnar Felix, Trifail, Loke 74	Povh Oskar, Trifail2 Supantschitsch Luise Leibnitz,Augasse 15 Klantschischar Fani Retie 99

Seznam otrok v taborišču Frohnleiten in zraven oseb, ki so jim pisale

Otroke so razdelili takole:

1. otroci z začetno črko imena od A do J so bili odpeljani v otroško taborišče Saldenburg na Bavarskem,

2. otroci z imensko začetnico K in L v taborišče Neustift in Fielshofen,

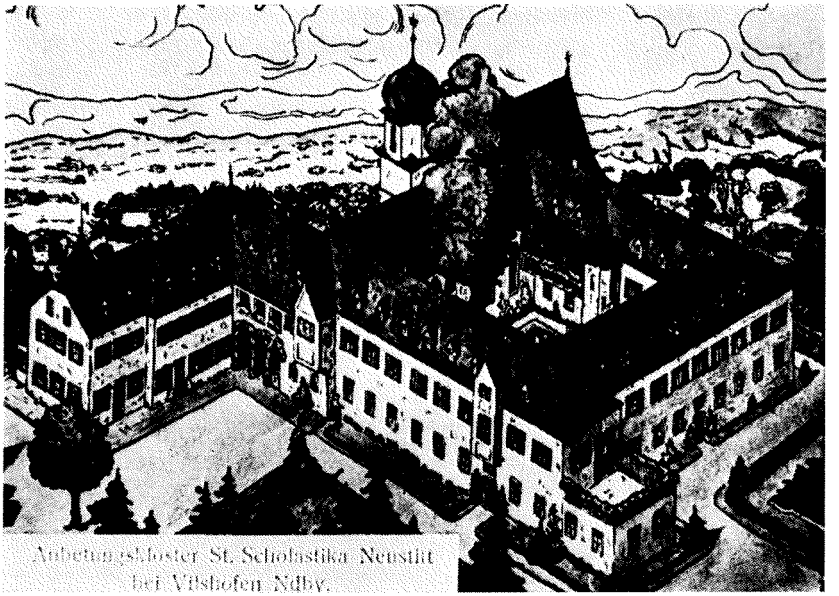

Otroško taborišče Neustift

3. otroci z začetnico L, M in N v Himmelberg in Seligenporten v Oberpfalzu,

4. otroci z začetno črko P, R in S v Seligenporten in Eisenstein (Železna Ruda) v češkem protektoratu,

5. ostali otroci z začetnico do konca abecede v Kastel-Amberg pri Regensburgu, približno 180 km od francoske meje,

6. dojenčki in otroci, približno treh let starosti, so bili preseljeni prvotno v Mainburg, kasneje pa v razne domove Lebensborna.[36]

Berto Skok, doma iz Krope v Zadrečki dolini, pripoveduje:

»Dne 18. septembra 1942 je odšel iz Frohnleitena naš transport, ki je štel nad 50 otrok. (Dejansko jih je bilo v transportu 81. — Glej

fotografijo otrok v Eisensteinu! To število navaja tudi Lamutova.) Z našim transportom so se peljali tudi otroci, stari nad 3 leta. Vozili so nas v Eisenstein (Železna Ruda) v češkem protektoratu, v bližini stare nemško-češkoslovaške meje. Ta kraj, ki je bil prej letovišče, so med vojno preuredili v taborišče, polno lazaretov z ranjenci.

Našo skupino so nastanili v poslopju, ki je nosilo ime ‚Belvedere'. Poslopje je stalo na zložnem gričku. Do njega je vodila pot, ob kateri so bile postavljene postaje križevega pota. Taborški vodja se je pisal Bruckdorfer.

Tukaj smo bili do konca decembra, nato pa so nas poslali v taborišče Selingenporten, v bližini mesta Neumarkt, južno od Nürnberga. Naše taborišče je bilo v nekem starem samostanu. V to taborišče so premestili iz vseh drugih taborišč vse nad 14 let stare, za delo sposobne fante. Bilo nas je približno 100. Najprej so nas zaposlili v samem taborišču. Vezali smo tanko žico za čiščenje posode. Kmalu nato so nas poslali v tovarno Allersberg, ki je bila v bližini taborišča. Delali smo v sedlarski delavnici torbice za revolverje in podobne stvari. Opravljali smo tudi razna sedlarska popravila. Večkrat so pripeljali sedlarske predmete, ki se jih je še držala strnjena kri. V tovarni nas je bilo zaposlenih 40 fantov. Tu je bil tudi dekliški oddelek, ki je na šivalnih strojih šival razne torbice. Deklet je bilo 18.

Nekaj časa smo delali tudi na kolodvoru. Od jutra do trde noči smo praznili vagone z ozimnico (krompir, sadje, drva i. dr.). Delo je bilo izredno naporno. Bili so dnevi, ko smo delali po 16 ur na dan pri slabi hrani. Vstajali smo ob 5. uri zjutraj. V šolo ni hodil nihče. Slovensko govoriti je bilo strogo prepovedano.

Proti koncu 1944 so nas premestili v Neumarkt, kjer je bila tovarna ročnih bomb.

V začetku marca 1944 so izbrali iz naše skupine tri po letih najstarejše. To je bila že tretja in hkrati tudi zadnja skupina, ki se je tu oddvojila. Stari smo bili nad 17 let in so nas poslali v ‚Ausbildungslager Bistritz am Hochstein' (Bistrica nad Hostenom). To mestece na Češkem je bilo v bližini stare poljske meje. Naša vojaška prevzgoja tu je trajala dva meseca.

Taborišče za prevzgojo je bilo v nekem opuščenem samostanu zunaj mesta. Tukaj so prevzgojevali stalno v vsaki skupini po več sto mladeničev raznih narodnosti, kakor spodnještajerske Slovence, Čehe, Poljake in vojvodinske Švabe, le pravih Nemcev ni bilo. (To je bilo taborišče za prevzgojo etničnih Nemcev — folksdojčerjev, op. pisca.)

Ves čas potovanja smo se hranili v vojaških domovih. Tja smo dospeli v civilnih oblekah, tam pa smo dobili vojaške. Disciplina je bila zelo stroga, vojaška. Urili smo se v vseh športnih panogah, predvsem pa smo se učili vojaških veščin kakor npr. streljanja, čitanja kart ipd.

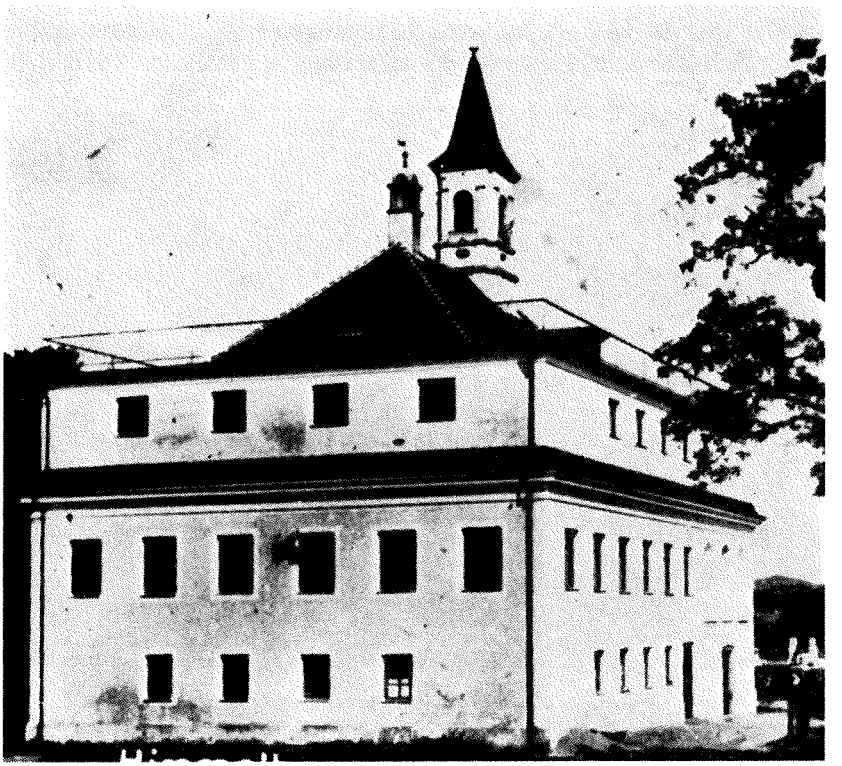

Otroško taborišče Himmelberg

S civilisti nismo imeli nobenih stikov. Sami v mesto nismo smeli. Bili smo pod strogim vojaškim nadzorstvom v popolnoma zaprtem krogu. Kaditi nam je bilo strogo prepovedano. Govorili smo samo nemško. Zaključni izpit smo delali samo v streljanju. Ves čas je bila v taborišču močna agitacija, da bi se čim več prevzgojencev prostovoljno javilo v vojsko. Izmed Slovencev se ni javil nihče.«

Iz te mračne dobe je ostal ohranjen tudi dnevnik učiteljice Cilke Trobejeve iz Šoštanja, ki ga je pisala vso dobo okupacije in ga tudi

ohranila. Njene vrstice nam najnazorneje slikajo mišljenje in sočustvovanje naših ljudi ob tako nečloveškem ravnanju. O teh deportacijah so ljudje mnogo govorili, vesti o njih so se širile po vsej Spodnji Štajerski. Zapisek v njenem dnevniku se glasi:

»14. avgusta 1942.

V Celju so izseljence že ločili. Materam so pobrali otroke, moške so ločili od žena. Odrasle so poslali nekam na Poljsko. Ta dan je

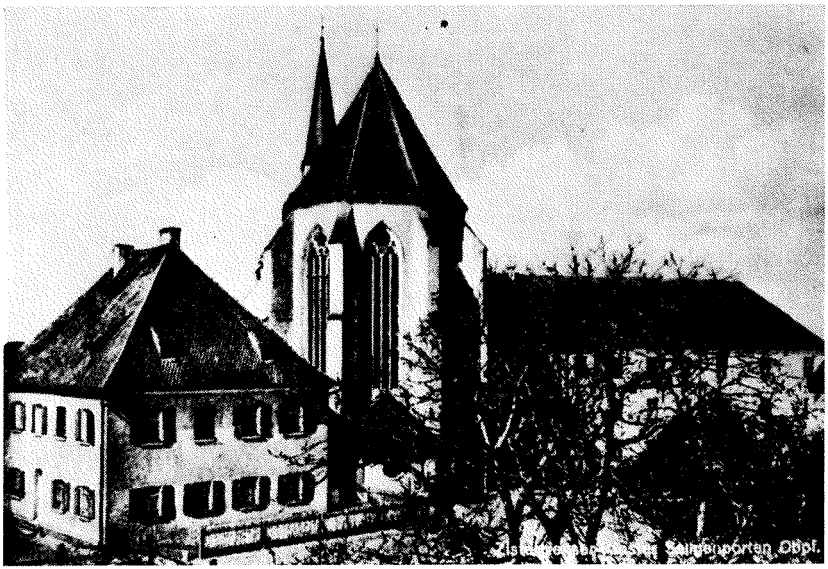

Otroško taborišče Selingenporten — Oberpfalz

pretresal krik otrok in nesrečnih staršev celjsko ozračje. Vse se je zgražalo, le te zverine so z naslado opravljale svoj peklenski posel. Trpljenje Slovencev je na vrhuncu!

20. avgusta 1942.

Včeraj sem bila v Celju. Sorodniki so mi pripovedovali in popisovali vso strašno tragiko teh partizanskih nesrečnežev. Pet mater je baje zblaznelo, v trdo sklenjenih rokah so tiščale svoje otroke na prsih, a trinogi so otročičke z brutalno silo trgali od teles mater. Še dojenčke v košarah so ločili od mater in jih odpeljali... Že med potjo je obolelo več 100 otrok. Može so ločili od žena, brate od bratov, sestre

od sester. Vpitje in krik se je slišal daleč naokrog. Ljudje so glasno in ogorčeno protestirali proti takšnemu nečloveškemu početju. Laže bi človek iz kamna stisnil solzo, kot bi ganil te beštije v človeški podobi!«[37]

Iz vpisa v dnevniku o tem okupatorskem dejanju je razvidno splošno ogorčenje ter sovraštvo naših ljudi in vseh tistih, ki jim humanost ni prazna beseda. Zapiski sami govore dovolj zgovorno.

Otroško taborišče Eisenstein — češkoslovaški protektorat

V zvezi z deportacijo naših otrok je važen še lepak, ki ga je nemška propaganda razširjala po vsej Spodnji Štajerski, in to ravno v času, ko so po naši deželi ugrabljali našo deco. Bolj ciničnega plakata si ne moremo predstavljati, kakor je ta, ki so ga uporabljali ravno v času zločinov nad našo deco. Vse grozote, ki so jih storili našemu ljudstvu, so z veščo Goebbelsovo propagando podtaknili zaveznikom. S tem so hoteli javno pred ljudstvom opravičiti svoje nečloveško početje.

Lepak, ki je bil v času deportacij nalepljen po uradnih razglasnih deskah in stenskih časopisih po vsej Štajerski, a najbrž tudi v drugih nemških pokrajinah, se v prevodu glasi:

Nemški otroci kot sužnji in talci!

Vražji Churchillov načrt!

Uradna angleška poročevalska agencija Reuter izraža v nekem kabelskem telegramu v Južno Ameriko naslednji strahotni predlog:

»Nemške otroke je po zmagi zaveznikov treba internacionalizirati. Vsi nemški otroci v starosti 2 do 6 let bodo materam odvzeti in za dobo 25 let deportirani v inozemstvo. Po tej metodi Nemci ne bodo

Otroško taborišče Kastel pri Ambergu

več obsedeni od svoje nacionalnosti. S tem bo nastala mešanica, ki se ne bo več označevala kot nemška!«

Kot roparji otrok in gospodarji sužnjev — nemške mladine hočeta torej Churchill in Roosevelt v zvezi s Stalinom kronati svojo peklensko iztrebljevalno vojno proti nemškemu ljudstvu. Kakšna usoda bi čakala naše otroke? To vemo iz metod britanske kolonialne politike in boljševiškega terorja. Če bi nemški otroci ob uresničenju tega načrta sploh ostali pri življenju, bi morali odrasti kot mednarodni sužnji in tlačaniti za plutokratsko — boljševiške izkoriščevalske hijene.

Zdaj veš ti, nemška mati, zakaj se tvoji sinovi borijo!

Gre za naše otroke — za našo bodočnost! Ti naj bi bili žrtev maščevanja plutokratov, obsedenih od hudiča.

Na hrbtni strani lepaka:

Izdaja B
Parola tedna
Stenski časopis strankinega urada NSDAP
Št. 41 — 7. oktobra 1942
Naročnica mesečno RM — 60
Izhaja enkrat tedensko
Razpošilja pošta München.[38]

Teuflischer Plan Churchills!

Die amtliche englische Nachrichtenagentur Reuter macht in einem Kabeltelegramm nach Südamerika folgenden ungeheuerlichen Vorschlag:

„Die deutschen Kinder sind nach dem Siege der Alliierten zu internationalisieren. Alle deutschen Kinder im Alter von 2-6 Jahren werden ihren Müttern weggenommen und für die Dauer von 25 Jahren ins Ausland deportiert. Bei dieser Methode werden die Deutschen dann nicht mehr von ihrer Nationalität besessen sein. Dadurch wird ein Völkergemisch entstehen, welches nicht mehr als deutsch zu bezeichnen ist!"

Als Kinderräuber und Sklavenhalter über die deutsche Jugend wollen also Churchill und Roosevelt im Bunde mit Stalin ihren teuflischen Ausrottungskrieg gegen das deutsche Volk krönen. Welches Schicksal unsere Kinder erwarten würde, wissen wir aus den Methoden der britischen Kolonialpolitik und des bolschewistischen Terrors. Wenn die deutschen Kinder bei Verwirklichung dieses Planes überhaupt ihr Leben behalten würden, müßten sie erwachsen als internationale Sklaven für die plutokratisch-bolschewistischen Ausbeuterhyänen Frondienste leisten.

Jetzt weißt du, deutsche Mutter,

wofür deine Söhne kämpfen!

Es geht um unsere Kinder — um unsere Zukunft!

Sie sollen das Opfer der Rache der vom Teufel besessenen Plutokraten sein

Propagandni letak, ki so ga natisnili med selitvijo naših otrok

Temu prvemu lepaku o nameravanem deportiranju nemških otrok je sledil decembra 1942 še drugi lepak propagandnega aparata nacistične stranke. Ta podla propaganda nacistov se ujema torej s časom deportacije slovenskih družin ustreljenih talcev in partizanskih družin, ki so jih aretirali novembra 1942.

Z obema lepakoma je nacistična propaganda zasledovala dva cilja:

1. ublažiti med prebivalstvom vtis svojega nečloveškega ravnanja z našimi družinami in posebno z otroki ter z lažnimi informacijami omiliti odmeve teh nezaslišanih ukrepov;

2. prestrašiti prebivalstvo, posebno še nemške preseljene družine, ki so imele otroke. S to propagando so jim hoteli z grožnjo prikazati,

kaj bi se z njihovimi otroki zgodilo v primeru, če bi Tretji rajh v drugi svetovni vojni propadel. Hkrati so hoteli s to propagando zasejati med nemškim ljudstvom čim več sovraštva do svojih nasprotnikov ter vliti vojakom in civilnemu prebivalstvu čim več vojnega duha, v času, ko se je treba z vsemi silami boriti do »končne zmage«. Kajti le na tak način bo nemško ljudstvo odvrnilo od sebe najhujše, kar ga lahko doleti, če nacistični rajh ne zmaga.

Prevod drugega lepaka se glasi:

Tako nas sovražijo!

Newyorška poročevalska služba je nedavno razširila naslednje sporočilo:

»Med vprašanji, o katerih se v ZDA mnogo razpravlja, je tudi vprašanje prisilnega vzgajanja nemške mladine po tej vojni. Raziskujejo, ali je sploh možno nemško mladino vzgajati na prisilni način, če namreč to ne bi uspelo, bi kot druga možnost preostalo le še, da se ta mladina deportira in naredi neškodljiva!«

Odločilni krogi Severne Amerike menijo, da so zato upravičeni zahtevati, kar je nedavno terjal uradni angleški Reuterjev biro: Vse nemške otroke v starosti 2 do 6 let je treba njihovim staršem vzeti in deportirati v inozemstvo. V svojem brezmejnem sovraštvu gredo še bistven korak dalje in zahtevajo, da se nemška mladina »naredi neškodljiva«, kar ne pomenja ničesar drugega kakor nesramen umor naših otrok! Le predobro vemo, da niso to nobene prazne grožnje, marveč da bi naši nasprotniki — kot ubogljivo orodje mednarodnega židovstva — ne da bi trenili z očmi, svojo vražjo namero spremenili v dejanje, brž ko bi bili dovolj močni, da to storijo.

S takšnimi sovražniki ne more biti nobenih pogajanj, ampak le b o j d o k o n č n e z m a g e!

Ti naj bodo deportirani in narejeni neškodljivi (besedilo k sliki skupine nemških otrok).

Na hrbtni strani plakata:

Izdaja B
Parola tedna
Stenski časopis
strankinega urada
NSDAP
Št. 49 2. december 1942
Naročnina mesečno RM — 60

Izhaja enkrat tedensko
Razpošilja pošta München[39]

Izdal
Vodstvo državne propagande NSDAP
v centralni založbi NSDAP
Franz Eher nasl. München

Edinstven primer junaštva, požrtvovalnosti, odločnosti in samozatajevanja, da reši svoji dve hčerki temne bodočnosti nemških otroških taborišč, je pokazala v teh bridkih dneh kmečka žena Jožefa Ropas s Črete št. 2 na Dobrovljah v Savinjski dolini. Z begom od domačega ognjišča je rešila nemške aretacije in deportacije svojo družino ter se skrivala s hčerkama ves čas do osvoboditve.

O tem svojem težkem življenju, ko se je skoraj 3 leta po gozdovih skrivala pred okupatorjem, pripoveduje:

»Naša hiša, ki ji pravijo domače ‚Pri Španu', je bila povezana s prvimi partizani, ki so prišli na Dobrovlje poleti 1941. Po boju dne 26. oktobra 1941 med I. štajerskim bataljonom in Nemci pri Katarini na Črети so zaprli tudi mojega moža Franca, nekaj dni kasneje pa še mene. Moj mož je bil ustreljen kot talec 6. januarja 1942 v Mariboru. Poslal nam je tudi svoje poslovilno pismo. Mene so dva dni po moževi smrti izpustili iz Starega piskra v Celju in sem se vrnila domov na Španovino. S svojima hčerkama Marijo, ki je bila takrat stara 3 leta, in Katarino, staro 1 leto, sem se stalno skrivala. Bila sem sicer še doma, vendar sem se podnevi stalno izmikala. Ko pa je brat spomladi 1942 na Vranskem izvedel, da so zopet začeli aretirati družine ustreljenih talcev in ostalih partizanov, vsaj tako so ljudje govorili, (aretacije družin v Šmartnem ob Paki aprila 1942, opomba pisca), sem s hčerkama zapustila naš dom in se skrivala v bližini svoje rojstne hiše pri Završnikovih na Črети štev. 4. Moja rojstna hiša stoji na mozirski strani Dobrovelj in je oddaljena od Španovine skoraj uro hoda.

Ko je postalo malo topleje, smo brata France, Anton in jaz zgradili v našem gozdu ‚Vrtači' zame in za hčerki majhen podzemeljski bunker v velikosti 2 × 2 m. Bil je zelo dobro zamaskiran. V bunkerju je bil pograd in majhen gašperček, na katerem sem tudi kuhala, povečini pa smo se ob njem greli. Hrano so nam prinašali od doma. Ven smo le malo hodili. Proti koncu, ko je bila svoboda že blizu in ni bilo več tako nevarno, sta se otroka največkrat zadrževala doma pri stari mami. Otroka sta v bunkerju slabo uspevala. Posledice so jima

ostale. Obe hčerki slabo vidita in nosita očala. Jaz sem v bunkerju ostala vse do osvoboditve.

V letu 1942 in 1943 so bile tod okoli, kjer sem se skrivala, večkrat velike nemške hajke.«

Otroci obeh akcij za izseljevanje partizanskih družin in talcev v avgustu l. 1942 so ostali do 18. septembra 1942 v otroškem zbirnem taborišču Frohnleiten pri Gradcu. Samo ta skupina otrok iz Spodnje Štajerske je bila določena, da jo popolno in dokončno vključijo v nemško skupnost, kar se pravi z drugimi besedami, da jo pojaničarijo. Vsi otroci kasnejših preseljevanj so odšli v taborišča skupaj z drugimi člani svojih družin in ne več v posebna prevzgojevalna otroška taborišča, kjer na bi bili ločeni od svojih družinskih članov.

V tem času, ko so otroci, ločeni od mater, bivali v Frohnleitenu, sta se za te otroke po tihem borili organizaciji VOMI in Lebensborn. Obema organizacijama je šlo za to, da ugrabijo za svoje posebne namene čim več teh naših otrok. Vendar sta se jeseni 1942 ti organizaciji sporazumeli, da bo Lebensborn sprejel zaradi pomanjkanja prostorov le do 3 leta stare otroke, ki jih je bilo nekaj manj kot 300. Ostale otroke pa so poslali v posebne domove za prevzgojo, starejša dekleta pa k esesovcem in strankinim funkcionarjem za hišne pomočnice.[40] Za te otroke se je zanimala poleg omenjenih organizacij tudi še NSV (nacionalsocialistična socialno-varstvena ustanova).[41]

Ohranjeno je tudi pismo predstojnika organizacije Lebensborn z dne 19. junija 1943 Himmlerjevemu osebnemu tajniku dr. Brandtu, v katerem pravi, da je organizacija Lebensborn pooblaščena sprejeti spodnještajerske in gorenjske otroke, ki imajo rasno oceno I in II in ki so stari od pol leta do 12 let. Sprašuje ga, če mu je znana kakšna odredba državnega vodje SS, po kateri bi naj organizacija Lebensborn prevzela tudi starejše otroke.[42]

Kakšni so bili ti posebni nameni obeh organizacij, katerima je državni vodja Himmler posvečal osebno vso pozornost, je iz dokumentov jasno razvidno. Otroke, ki bi jih prevzela organizacija Lebensborn in ki so bili rasno sprejemljivi, to je tiste, ki jim je rasni preiskovalec dr. Georg Rödl dal ustrezno številko, naj bi posvojile povečini tiste esesovske družine, ki same niso imele lastnega potomstva. Seveda bi te družine nikdar ne izvedele, čigavi in kakšne narodnosti so bili ti otroci. Kartoteka teh otrok je bila strogo zaupne vrste in jo je hranil centralni urad Lebensborna v Münchenu. Dostopna je bila le najzaupnejšim

uradnikom. Iz poročila, ki ga je glavni urad Lebensborna poslal gospe Malisch, je to točno razvidno. Omenjena žena je želela dobiti o svojem adoptiranem otroku Jožetu Zagoženu vse generalije. Vse njene želje oziroma prošnje pa so ostale brez uspeha. Kot dokaz skrivanja osebnih podatkov teh naših otrok je v aktih nürnberškega procesa ohranjen tudi odgovor glavnega uradnika Lebensborna gospe Malisch.

V izvlečku se prevod pisma glasi:[43]

Prevod dokumenta 117

Pismo za gospo Malisch od šefa glavnega oddelka A Lebensborn 23. maja 1943 v zadevi njenega posinovljenca

Kopija

Lebensborn
Glavni odd. A.

München, 23. maja 1943
Herzog-Maxstrasse 3—7

Gospe Elfridi Malisch
Schat am Randen, Amt Konstanz, Zollhaus

Ob. Kr. K 9/vB

Predmet: Vaš posinovljenec.

Referenca: Vaše pismo z dne 17. maja 1943.

Draga gospa Malisch,

— — — — — — —

Obžalujem, da Vam še ne morem poslati sporočila o otrokovem izvoru, ker bo poizvedba trajala še nekaj časa. Prosim Vas, da potrpite. Ko bom sprejel zadevno sporočilo, Vas bomo o tem obvestili. Odsvetujem Vam, da bi prišli v München, ker Vam tudi osebno ne morem dati nadaljnjih informacij.

Upam, da Vam bo Christel delal mnogo veselja.

Heil Hitler!

Načelnik glavnega oddelka A
Edelmann

Po nepopolnih podatkih je v skupini, ki so jo deportirali v avgustu 1942, prišlo v poštev za prevzem v organizacijo VOMI in Lebensborn okoli 600 otrok. Za Spodnjo Štajersko imamo v poročilu Anne Rath, ki je vodila transport otrok iz Celja v Frohnleiten, navedeno število

430 otrok, in še poseben transport naših otrok po 15. avgustu 1942. Za Gorenjsko podatki manjkajo.

Iz Šentvida so preselili ljudi v taborišča VOMI blizu Regensburga. Lebensborn se je dogovoril z VOMI, da otroci ostanejo v taboriščih VOMI, dokler ne bodo našli adoptivnih staršev.

Iz izvlečka izpovedi obtožene Inge Viermetz, so razvidne podrobnosti iz razgovorov o stanju otrok v Šentvidu in vsa narejena nevednost in izmikanje ene izmed vodilnih osebnosti organizacije Lebensborna.[44]

Dr. Orth (odvetnik obtožene): Obrnil bi se rad na značilno točko obtožb in to je obtožba proti vam, katera se tiče ugrabitve otrok, to se pravi »tako imenovanih otrok« iz Gorenjske. Ali hočete, prosim, opisati sodišču, kakšna je vaša zveza s temi otroki?

Obtožena Viermetz: Približno avgusta 1942 me je moj predstojnik poslal v Salzburg na željo višjega SS in policijskega vodje Alpenlanda. Moja naloga je bila, da ugotovim, če bi bilo mogoče ugoditi želji višjega SS in policijskega vodje, ki se je tikala pošiljanja malih otrok v dom organizacije Lebensborn.

Z.: Vam ni dal nobenih nadaljnjih navodil, kaj ne?

O.: Mislim, da sam ni vedel nič več o tem.

Z.: Ali vam je g. Sollmann kaj povedal, da so bili to otroci partizanov ali tako imenovani »otroci banditov«?

O.: Ne.

Z.: Ali ste torej napravili ta izlet v Salzburg po naročilu in komu ste poročali?

O.: Obiskala sem adjutanta višjega SS in policijskega voditelja in ta mi je takrat dejal, da naj obiščem g. Obersteinerja.

Z.: Kaj so vam tam povedali v zvezi z otroki?

O.: G. Obersteiner mi je povedal, da je več majhnih otrok v začasnem taborišču v Šentvidu blizu Bleda, povedal mi je tudi, kateri so v taborišču samo začasno in bodo odpeljani od tam kakor hitro bo mogoče.

Z.: Kdo je bil ta g. Obersteiner?

O.: Bil je član komande višjega SS in policijskega vodje Alpenlanda.

Z.: Toda v vaši izjavi dokumenta 4708 obtožbe št. 391 ugotavljate, da ste se bili pogajali z RuSHa v Salzburgu. Ali je ta izjava pravilna?

O.: Ne, jaz se nisem mogla pogajati z RuSHa v Salzburgu . . .

Z.: Kaj vam je še povedal g. Obersteiner glede teh otrok?

O.: Povedal mi je, da je domnevno Lebensborn bil določen skrbeti za sirote, ki so bile med temi otroki in da bi jih vzeli v domove, kakor hitro mogoče. Povedal mi je tudi, da bo bržčas konferenca na Bledu, kjer bodo razpravljali o vseh teh zadevah.

Z.: Ali ste bili navzoči na tej konferenci na Bledu?

O.: Da.

— — —

Z.: O katerih zadevah je bilo govora na tej konferenci na Bledu?

O.: O ukrepih za socialno skrbstvo za te otroke in tudi o ukrepih, ki bi jih uporabljali za odrasle, ki so bili v taborišču v Šentvidu.

Z.: Ali ste v času te konference zvedeli za naročilo državnega voditelja SS z dne 25. junija 1942, ki se tiče ravnanja s temi »otroki banditov« na Gornjem Štajerskem in kako se naj izvede ta naloga? Ali ste zvedeli o tem v času te diskusije?

O.: Ne.

Z.: Ali so bila predmet konference te naloge in ta navodila?

O.: Ne.

Z.: Med to razpravo je bilo omenjeno, da naj bi može, ki so se udeleževali partizanskih akcij, usmrtili, in da bi žene odpeljali v koncentracijska taborišča, njihove otroke pa odpeljali proč iz domovine.

O.: Dokler sem bila jaz prisotna na konferenci, ni bilo govora o tem.

Z.: Kaj so na tej konferenci govorili o rodu teh otrok?

O.: Med to konferenco niso bile omenjene nobene podrobnosti o teh otrocih. Vprašanje je bilo le o selitvi vseh stanovalcev tega koncentracijskega taborišča v Šentvidu, da se vse prepelje čim prej v boljše okolje.

Z.: Ali se spominjate, če so med konferenco uporabljali izraz »otroci banditov«?

O.: Ne, ne morem se tega spomniti.

Z.: Kako ste reševali to vprašanje glede na to, da bi naj organizacija Lebensborn prevzela otroke iz Gorenjske in jih čim prej preselila?

O.: Jaz sama nisem mogla ničesar odločati za Lebensborn. Ta primer sem morala samo raziskati in poročati o njem svojemu voditelju. Jasno mi je bilo, da je ta pomoč hitro potrebna.

Z.: Zakaj ste potem šli v Šentvid z g. Obersteinerjem?

O.: Kot sem dejala že prej, na blejski konferenci niso obravnavali nobene podrobnosti glede števila majhnih otrok. Zato je Obersteiner

predlagal, naj bi odšla tja in dobila informacije na kraju samem, da bi mogel moj voditelj odločiti, če bi bilo mogoče vzeti te otroke v dom Lebensborna.

...

Z.: Kakšno taborišče je bilo v Šentvidu?

O.: Bilo je tako imenovano prehodno taborišče.

Z.: V vaši izjavi govorite, da je bilo to taborišče VOMI. Ali je točno?

O.: V času mojega zaslišanja sem rekla, da je bilo mogoče to taborišče VOMI, med zaslišanjem tukaj je postalo jasno, da to taborišče ni VOMI. Pri mojem zaslišanju nisem tega z gotovostjo dejala.

Z.: S kom ste se pogajali v taborišču glede teh otrok?

O.: Govorila sem z g. Rödlom.

Z.: Ali je to tisti Rödl, ki je nedavno pričal tu na sodišču?

O.: Da.

...

Z.: Kaj vam je Rödl povedal o teh otrocih?

O.: G. Rödl je govoril o zelo primitivnih razmerah, v katerih so živeli ti otroci. Tem otrokom so posvečali premalo pažnje. Za majhne otroke ni mogel dobiti mleka, ni bilo pekarne. Otroci so spali na slami. Iz teh razlogov, je dejal, bi se moralo nekaj storiti. Otroke bi bilo treba preseliti odtod in jih oskrbovati v primernem kraju. Mislil je, da bi bilo najbolje, da bi odšli v dom Lebensborna.

Z.: Ali je g. Rödl kdaj uporabljal izraz »otroci banditov«?

O.: Ne.

Z.: No, kako pa je g. Rödl imenoval te otroke?

O.: Ne morem se spomniti določenega izraza, ne vem, če je katerega uporabljal. Govoril je o novih naseljencih itd. Teh izrazov si nisem beležila.

Z.: Ali vam je g. Rödl povedal, da so ti otroci nemške narodnosti?

O.: To je mogoče, toda ne morem se spomniti, da bi ga o tem izpraševala. Domnevala sem, da je bilo to samo ob sebi umevno, če sem bila pozvana, da se s tem ukvarjam.

Z.: Ali ste sami videli te otroke?

O.: Da.

Z.: In kakšen vtis ste dobili?

O.: Jaz sem se pogovarjala z nekaterimi otroki. Večji otroci in jaz smo bili pri najmanjših otrocih. Ugotovila sem, da je bilo nekaj majhnih otrok, o katerih so mi rekli, da so sirote. Toda največ otrok

so prevzeli v oskrbo sosedje njihovih staršev ali zelo redki sorodniki, tako da vprašanje takojšnje selitve teh otrok v posebnem transportu ni bilo več aktualno. Toda ti otroci ne bi mogli ostati v oskrbi teh ljudi do popolne izselitve.

...

Z.: Kaj ste poročali g. Sollmannu o rezultatu vašega potovanja?

O.: Poročala sem mu, kaj sem videla in slišala. Povedala sem mu tudi, da bi bilo potrebno pomagati tem otrokom, morda s tem, da bi jih vzeli v dom Lebensborna ali da bi našli domove zanje.

Z.: Kakšna je bila nato odločitev g. Sollmanna?

O.: O zadevi nisem ukrenila ničesar, čakala sem nadaljnjih navodil od katerekoli družbe in kaj bi Lebensborn lahko storil za te otroke.

Z.: Ali je Lebensborn kaj ukrenil na svojo lastno pobudo?

O.: Ne.

Z.: Kaj ste slišali pozneje o usodi teh otrok?

O.: Pozneje je bila konferenca VOMI v Berlinu. Ta se je obrnila na Lebensborn in višjega SS in policijskega vodje Alpenlanda glede sprejema malih otrok v dom Lebensborna in v druge domove.

Z.: Ali vam je znano, če ste v Lebensbornu prejeli kake dokumente glede otrok, ki naj bi jih prevzel Lebensborn?

O.: Tega zares ne vem natančno.

Z.: Ali ste takrat zvedeli o dopisu višjega SS in policijskega vodje v Salzburgu družbi VOMI z dne 14. septembra 1942, dokument št. 3019 obtožba 394.

O.: Ne morem se spomniti tega dopisa.

Z.: Ali ste se udeležili konference na Bledu v zvezi s tem dopisom?

O.: Ne.

...

Z.: Ali veste, kdo je vodil transporte teh otrok iz Šentvida v domove Lebensborna?

O.: Ne vem.

Z.: V vaši izjavi, dokument št. 4703, obtožba 77, ste z gotovostjo trdili, da je te transporte vodila VOMI. Kako ste prišli do te trditve?

O.: Na konferenci na Bledu je bil navzoč neki g. Cyriak, zato sem domnevala, da je VOMI vodila te transporte. Mislim pa, da na zaslišanju nisem trdila tega z gotovostjo. Jaz nisem bila nikdar navzoča pri kakem transportu in zato ne morem trditi nič določenega.

Z.: Ali je imel Lebensborn kako zvezo s temi transporti?

O.: Ne, gotovo ni imel nobene zveze.

Z.: Kaj pa je imel Lebensborn opraviti s temi otroki?

O.: Ob koncu leta 1942 je socialna delavka oddelka domov rejencev za posvojitev obiskala taborišče VOMI blizu Regensburga, v katerem so bili preseljeni ljudje iz Šentvida. Ta obisk je bil v zvezi z dopisovanjem z VOMI. Ta izvedenka se je najbrže informirala, katere otroke bi bilo treba preseliti v domove rejencev in če je bilo še kaj zelo malih otrok, da bi jih dali začasno v dom Lebensborn. Pozneje je bila tudi konferenca z NVS v Berlinu, pri kateri je bilo tudi govora o oskrbi teh otrok. Te konference sta se udeležila tudi dva gospoda od VOMI. Na tej konferenci sem gospodom ponovno zatrdila, da bi Lebensborn lahko kaj ukrenil za te otroke le v primeru, če bi imel potrebne dokumente. Gospodje so mi takrat obljubili, da mi bodo te dokumente priskrbeli.

Z.: Za kakšne dokumente ste prosili VOMI?

O.: No, za krstne liste, potrdila o smrti njihovih staršev, za vse tiste dokumente, iz katerih bi bilo razvidno ali so ti otroci sirote.

...

Z.: Kakšne vrste dogovor je imela Lebensborn z VOMI?

O.: Kolikor se morem spomniti, bi otroci morali ostati v taboriščih VOMI, dokler Lebensborn ne bi dobil nekaj domov za rejence in nekaj otrok.

Z.: Ali ste v tem času tudi prosili g. See za dokumente teh otrok?

O.: Da.

Z.: Ali je g. See imenoval te otroke »otroke brez domačih zvez«?

O.: Da, vsaj tiste otroke, ki so bili predani v oskrbo Lebensborna.

Z.: Ali vam je takrat kdo povedal, da je Lebensborn bil tudi določen za oskrbnico teh otrok iz Spodnje Štajerske?

O.: Ne.

Z.: Koliko teh otrok je bilo v oskrbi Lebensborna?

O.: Ne morem povedati nobenih točnih številk, ker je bila v tem času moja dejavnost omejena predvsem na Belgijo.

Z.: Ali veste, kaj se je zgodilo z otroki, ki niso bili v oskrbi Lebensborna?

O.: Da, socialna delavka iz oddelka domov za rejence mi je povedala, da je ob priliki nekega potovanja v taborišče VOMI blizu Regensburga ugotovila, da je največ teh otrok bilo oddanih v domove za rejence.[44]

...

Koliko otrok je bilo določenih za samo organizacijo Lebensborn, se tudi ne da točno ugotoviti. Lahko navedemo samo izjavo dr. Rödla, ki je pred sodiščem v Nürnbergu izjavil, da je delal kot rasni preiskovalec na ukaz RuSHa-vodje Obersteinerja iz Salzburga. Rödl je razdelil te otroke — tu so mišljeni otroci najnežnejše starosti — v skupine po njihovem »rasnem videzu«. Približno 50 % njih, to je 25 otrokom, je dal klasifikacijo I. in II.

Število otrok, ki so jih odpeljali v košaricah, je v izjavi rasnega preiskovalca dr. Rödla prvič vsaj približno točno označeno.

Tudi ostale že prej navedene priče v glavnem potrjujejo to število. Vse priče izjavljajo, da je bilo teh otrok 40 do 50.

Ko je Inge Viermetz pregledala te otroke, ji je dr. Rödl dejal: »Imeli smo v taborišču okoli 25 otrok, ki so primerni za germanizacijo in bi po svojem rasnem videzu bili odličen material (nečloveški izraz, ki se je splošno uporabljal v nacistični Nemčiji) za Lebensborn.

V zvezi z deportacijo otrok iz Gorenjske, kateri so bili v taborišču v Šentvidu nad Ljubljano, je Inge Viermetz, voditeljica oddelka za otroke v Lebensbornu, izjavila na procesu v Nürnbergu: »Avgusta 1942 me je Sollmann (vodja urada Lebensborn, opomba pisca) poslal v Salzburg na razpolago višjemu SS in policijskemu vodji Alpenland. (Pod to poveljstvo je spadala tudi Gorenjska in Spodnja Štajerska, opomba pisca). Poskrbela naj bi, da bi partizanski otroci prišli v domove Lebensborna. Obersteiner mi je povedal, da so otroci partizanov nastanjeni v primitivnem taborišču v Šentvidu blizu Bleda. O tej zadevi je razpravljala konferenca na Bledu.«

Iz teh izjav sledi, da otroci iz Gorenjske, določeni za domove Lebensborna, niso prišli vanje, vsaj ne v tem razdobju, ampak so bili preseljeni v taborišča VOMI v okolici Regensburga. Nasprotno pa so otroci iz Spodnje Štajerske, določeni za Lebensborn, prišli v te domove, kar lahko dokažemo po naših otrocih: Ivanu Acmanu, Maksu Fluderniku, Jožetu Zagoženu, Maksu Podvinšku, Mariji Zorko, Anici Zupe, kakor tudi Ivanu Pirečniku in Francu Zagoženu.

V tej borbi za naše otroke je prevladovalo mnenje, razvidno iz dopisov med vodilnimi funkcionarji vojaškega okrožja XVIII v Salzburgu in funkcionarji VOMI in Lebensborna, da prevzame glavno skrb in s tem seveda tudi vso odgovornost za slovenske otroke iz Gorenjske in iz Spodnje Štajerske Lebensborn.

V omenjenem dopisovanju, posebno še v predlogu, ki ga je postavil SS-Hauptsturmführer Hans Klingsporn, je že nakazana usoda vseh teh otrok, posebno deklet.

V času, ko so otroci iz Gorenjske še bivali v Šentvidu odnosno v Goričanah pri Medvodah v nemogočih življenjskih pogojih in so otroci iz Spodnje Štajerske že bili preseljeni iz taborišča v Celju v taborišče Frohnleiten, se je med organizacijami, zadolženimi za te otroke, obravnaval poseben dogovor.

Sledi prepis zadevnih aktov.

Prevod dokumenta št. 5304[45]

Memorandum Creutza VOMI, 5. septembra 1942, v zadevi germanizacije otrok iz Gorenjske in iz Spodnje Štajerske.

Državni komisar za utrditev nemštva

Personalni glavni urad

Berlin — Hallensee, 5. septembra 1942
Kurfürstendamm 140

I-2/8-dr Ko/Gh

Predmet: Namestitev otrok ustreljenih kriminalcev iz Gorenjske in iz Spodnje Štajerske

Referenca: Današnji telefonski razgovor med g. Seejem in dr. Kolditzem.

Državnemu komisarju za utrditev nemštva
Repatriacijski urad za etnične Nemce (VOMI)
Berlin W 35
Tiergartenstrasse 18 a.

V zvezi z zgoraj omenjenim telefonskim razgovorom potrjujem, da bo Lebensborn v Münchnu kot glavni urad moje agencije izvršil namestitev otrok, kolikor je ta v moji kompetenci. Prosim, obvestite vodstvo VOMI v Gauu (Gaueinsatzführungen) o tem.

Kakor je bilo dogovorjeno, bo Lebensborn stopil v zvezo z vami, kar se tiče namestitve teh otrok.

Po nalogu:
Creutz
SS-Oberführer

Kopija overovljena:
Reindl
München, 12. X. 1942/re.

Drugi dokument, ki je gotovo najzanimivejši in po svojem predlogu tudi najusodnejši za naše otroke iz Gorenjske, se v prevodu glasi:

Dokument št. 5201

Memorandum za SS-Sturmbannführerja Brücknerja z dne 10. februarja 1943 v zadevi temeljnih odločb, ki se tičejo ravnanja z deportiranci iz Gorenjske.

Št. 351/43.

Predmet: Temeljne odločbe o ravnanju z deportiranci iz Gorenjske.

Referenca: Vaš memorandum z dne 4. februarja 1943, Br/Ke VI/197.

V zvezi z gornjim memorandumom si dovoljujem staviti naslednje predloge, ki se tičejo omenjenih oseb. Prosim, da sporočite, če lahko pričnemo pogajanja s pristojnimi uradi na temelju tu navedenih predlogov, da bi glede na rezultate lahko izdali temeljne določbe.

Deportiranci z Gorenjskega:

a) Sorodniki likvidiranih komunističnih banditov (partizanov). Sorodniki zgoraj omenjene skupine so bili ustreljeni po odločbi državnega vodje z dne 24. januarja 1942, ker so se aktivno udeleževali partizanskih akcij ali pa so pomagali banditom. Po tej odločbi so bili preživeli določeni za taborišča folksdojčerjev (VOMI, opomba pisca). Te osebe lahko delimo v naslednje skupine:

1. del slovenskih družin, ki so bile deportirane, ker so njihove svojce (očete in sinove) aretirale nemške oblasti ter so sedaj v zaporu in čakajo na sodbo v kaznilnici Begunje (Gorenjska),

2. del slovenskih družin, ki so bile deportirane, ker so se njihovi pogrešani svojci verjetno pridružili partizanom ali pa je njihovo bivališče neznano, to se pravi, ki so pobegnili v sedanji italijanski del bivše Jugoslavije,

3. celotne družine, ki so bile deportirane, ker so osumljene stikov s partizani ali ker so se udeleževale sovražnih akcij proti državi.

Ker so vsi deportiranci te skupine več ali manj sumljivi, sem ukazal vodstvom VOMI v Gauih = okrožjih, direktoratom Einsatza (za to določenim = postavljenim organom), da pošljejo te osebe v delovna taborišča. Po poročilih, ki sem jih prejel, so se ti deportiranci v taboriščih relativno dobro obnašali in sem pooblastil uradnike Einsatza, da jim dodele individualno delo. Vendar morajo taboriški vodje

skrbeti za posebno nadzorstvo nad temi osebami. Po novih poročilih, ki sem jih prejel, so se ti deportiranci na svojih delovnih mestih dobro vedli in so se izkazali kot delavoljni. Kot nadaljnje ukrepe predlagam naslednje: Po ustnih in pismenih poročilih, ki sem jih prejel od direktoratov Einsatza, (to je vodstva VOMI v Gauih, tj. za to postavljenih organov), je vse te osebe rasno in zdravstveno že pregledal SS-kapetan Rödl, delegat RuSHa. Samo one družine, ki so bile potrjene

Izseljenci na poti v Coburg. Mož na čelu je Nemec, vratar v taborišču.

kot primerne za regermanizacijo, so bile določene za transport v taborišča za repatriacijo etničnih Nemcev. Poizvedbe pa so dokazale, da so tudi nekatere družine, ki niso primerne za regermanizacijo, poslali v ta taborišča. Zaradi tega smatram za potrebno, da te družine, ki niso primerne za regermanizacijo, ponovno pregledajo eksaminatorji RuSHa. Ta rasni pregled je tem bolj potreben, ker so pri deportacijah s Spodnje Štajerske rasni preiskovalci ravnali prestrogo. Dalje je po zadnji odločbi državnega vodje SS dovoljeno, da smejo biti tudi osebe, ki so prejele rasno kvalifikacijo RuSHa B III plus, vključene v program regermanizacije. Po mojem mnenju je treba druge družine, ki niso primerne za regermanizacijo, dati na razpolago državnemu varnostnemu uradu. Deportiranci, ki so po rasnem in zdravstvenem

pregledu sposobni za regermanizacijo, naj po mojem mnenju ostanejo v taboriščih za repatriacijo etničnih Nemcev. Po predpisanem terminu, ki bi trajal dve leti, naj vodja taborišča označi tiste družine, ki so po svojem obnašanju in zmožnostih primerne za vključitev v program germanizacije. Imena teh oseb naj se sporoče višjemu SS in policijskemu načelniku, ki naj preskrbi tem družinam delovna mesta v Nemčiji in stanovanjske ugodnosti ter ravna po določbah, ki veljajo za germanizacijo.

b) Posamezni otroci likvidiranih komunističnih partizanov s Spodnje Štajerske in z Gorenjske. Po gornjih določbah državnega vodje je bilo približno 600 otrok iz Spodnje Štajerske in z Gorenjske preseljenih v taborišča za repatriacijo etničnih Nemcev, ki sem jih zaradi organizacijskih razlogov koncentriral v Gaueinsatzführung (določenemu okrožnemu vodstvu), vodstvo VOMI v Bayreuthu. Po odločbi glavnega personalnega urada naj se otroci preselijo v domove Lebensborna, ki naj prevzame njihovo oskrbo ali poskrbi za adoptiranje. V tem pogledu se posvetujte z go. Viermetz, predstavnico Lebensborna. Ker se je zgoraj omenjena organizacija prepričala, da vodstvo VOMI v Bayreuthu dobro skrbi za otroke in ker Lebensborn ne razpolaga z dovoljnimi stanovanjskimi možnostmi, otrok niso takoj preselili. Sedaj išče Lebensborn primerne adoptivne družine, predvsem za otroke do 3 let starosti. Premestitev otrok do 10 let starosti bo verjetno trajala dalj časa.

Predlog

Po mojem mnenju je Lebensborn nedvomno primeren, da prevzame v oskrbo otroke, starejše od 10 let. Gre za 300 otrok, ki naj bi jih poslali v posebne zavode. Pri vzgoji teh otrok naj bi se ne težilo preveč k doseganju visoke izobrazbe, temveč k prevzgoji teh otrok v Nemce. Naj se ugotovi, ali bi to nalogo lahko prevzel glavni urad, SS-Leutnant general Heissmeier. Ugotovi naj se tudi, ali bi bila starejša dekleta primerna za služkinje v družinah SS oficirjev in vodilnih partijskih uradnikov.

SS-Obersturmführer
Klingsporn

Tretja akcija izseljevanja partizanskih družin in družin ustreljenih talcev je bila 3. oktobra 1942, neposredno po najmnožičnejšem streljanju talcev na Spodnjem Štajerskem. Na dvorišču mariborskih sodnih zaporov je bilo 2. oktobra ustreljenih 143 talcev. Na okupa-

Der Kommandeur
d.Sich u.d.SD i.d.Untersteiermark
Auffanglager "Volksschule II" in Cilli.

Cilli, den 7.11.42

Aktion IV.

T r a n s p o r t l i s t e .

1.) B a c h Johann, 18.2.1938 in Wirstein,
2.) B a c h Franziska, 9.3.1939 in Wirstein,
3.) B a c h Anton, 25.5.1940 in Wirstein,
4.) B a c h Vinzenz, 2.7.1942 Imwirdtein,

5.) B e l a k Franziska, 5.8.1887 in Gubno,

6.) B i s i a k Antonia geb. Terglau, 15.5.1907 in Kreuzberg,
7.) B i s i a k Magdalena, 14.7.1939 in Kreuzberg,
8.) B i s i a k Sophie, 13.5.1941 in Kreuzberg,

9.) B l a g o t i n s c h e k Franziska geb.Wanohl, 16.11.1899 in Kreuzberg,
10.) B l a g o t i n s c h e k Maria, 19.2.1941, Kreuzberg,
11.) B l a g o t i n s c h e k Cyril, 1.8.1939 in Kreuzberg,
12.) B l a g o t i n s c h e k Anton, 2.6.1937 in Kreuzberg,
13.) B l a g o t i n s c h e k Vilda, 23.5.1933 in Kreuzberg,
14.) B l a g o t i n s c h e k Franz, 25.11.1930 in Kreuzberg,
15.) B l a g o t i n s c h e k Ferdinand, 5.3.1929, Kreuzberg,
16.) B l a g o t i n s c h e k Maria geb. Tschober, 12.3.7 Cilli
17.) B l a g o t i n s c h e k Cäcilia, 7.11.1916, Kreuzberg,

18.) B o g o w i t s c h Maria geb.Kowatschitsch, 3.11.78, Drachenburg,

19.) B r i l e j Maria geb.Fridl, 28.1.1905, Wetternig,
20.) B r i l e j Maria, 30.[illegible].1942, Wetternig,

21.) D e d i t s c h Maria, geb. Umbrecht, 1.9.1909, Kreuzberg,
22.) D e d i t s c h Martin, 8.11.1937, Kreuzberg,
23.) D e d i t s c h Balthasar, 5.1.1940, Kreuzberg,

24.) D i e m e t s Maria geb. Podgoritnik, 16.2.95, Tüffer,
25.) D i e m e t s Max, 28.9.1934, Cilli,
26.) D i e m e t s Franz, 12.6.29, Greis,
27.) D i e m e t s Elisabeth, 4.1.1926, Greis,
28.) D i e m e t s Franz, 27.7.1894, Greis,

29.) F e l i z i a n Stefan, 25.12.31, St.Jakob,

30.) F r i d l Katharina geb. Brinovar, November 67, Wirstein,
31.) F r i d l Franziska, 26.9.1907, Hotschno-Selo,

32.) H o r v a t h Josefa, 6.1.1932, Krtschewina,

Transportna lista četrte akcije deportirancev iz okoliške šole v Celju, dne 7. 11. 1942

torjevem razglasu je bilo 144 imen, vendar Jože Novak, ki je bil tudi zapisan na razglasu, ni bil ustreljen. V času te akcije je vladni predsednik dr. Müller-Hacius pri štabnih razgovorih dne 3. oktobra 1942 izjavil: »K položaju na Spodnjem Štajerskem pripominjam: Položaj se je celo zaostril. Pokazalo se je, da nasprotnik ne zna samo umirati, temveč dela z nezaslišanim fanatizmom.«

Ta akcija je zabeležena tudi na štabnih razgovorih v Gradcu 3. oktobra 1942. Zastopnik varnostne policije in varnostne službe je poročal: »V Mariboru je bilo po posebnem postopku ustreljenih 144 oseb. Njihove družine bodo takoj zbrali in izselili. V nasprotju z dosedanjim postopkom jih bodo poslali v taborišče Frohnleiten, od tam pa neodložljivo v stari rajh.[46]

Medtem ko sta prva dva transporta avgusta 1942 poslali v koncentracijsko taborišče Auschwitz (moški) in podružnico Auschwitza Birkenau (ženske), je krenil ta tretji transport v preselitveno taborišče Frohnleiten, ki so ga otroci izpraznili 18. septembra 1942. Od tod so vse družine preselili v taborišče Waissmann na Bavarsko.

Pri tej akciji otrok niso ločili od staršev. Himmlerjeva »Navodila« z dne 25. junija 1942 niso več rigorozno izvajali, ker je zmagalo nedvomno stališče organizacije VOMI, ki je bila proti ločitvi otrok od mater, gotovo pa so bili tudi na delu še nepoznani faktorji, ki so preprečili to ločitev.

Ohranjena je transportna lista izseljenih oseb v tej akciji, ki jo je sestavil 6. oktobra 1942 komandant varnostne službe in varnostne policije v Spodnji Štajerski — vlovitveno taborišče na višji šoli v Celju — Akcija III. (Višjo šolo so Nemci imenovali poslopje gimnazije, ki je na sedanjem Otoku.)

Transportna lista šteje 229 zaporednih številk, vendar je bilo izseljenih le 228 oseb, ker je zaporedna številka 139 najbrž pomotoma izpuščena. Odpeljali so 91 oseb moškega spola, med njimi 53 mladincev in dečkov in 137 oseb ženskega spola, med njimi 55 mladink in deklic. Največ izseljencev je bilo s Kozjanskega, seveda pa so bili zastopani vsi kraji na Spodnjem Štajerskem.[47]

Kakor že za izseljevanje partizanskih družin in družin talcev v avgustu 1942 je okupator tudi za to izseljevanje izdal posebne strogo zaupne »Smernice za akcijo, ki bo na osnovi ukaza državnega vodje SS izvedena 3. oktobra 1942«. Te »Smernice«, ki so jih predpisali podrejenim organom, so točna kopija »Smernic«, ki so jih izdali že

za prvi dve akciji izseljevanja v avgustu 1942. Te smernice ponovno vsebujejo naslednje točke: 1. namen akcije, 2. pomožna sredstva za akcijo, 3. kaj smejo vzeti aretirane osebe s seboj, 4. ukrepi glede stanovanja aretirancev, 5. bolne osebe, 6. aretacijska pola.

O tej akciji aretacij se je ohranilo tudi »Posebno povelje« poveljnika redarstvene policije Alpenland. To ohranjeno povelje nam točno pove, kdaj in kako so te aretacije izvedli in katere policijske enote so bile zanje določene.

V prevodu se to strogo zaupno »posebno povelje« glasi:[48]

Poveljnik redarstvene policije
Alpenland
— mesto poveljstva Maribor —
R/Ia

Po kurirju!

Maribor ob Dravi, dne 1. oktobra 1942
Strogo zaupno!

Posebno povelje!

Zadeva: Akcija za aretacijo svojcev ustreljenih članov band i. dr.

Zveza: Odredba RF SS Chd Dt Pol. I. RMd I.

Priloge: Seznami, kartotečne karte in smernice.

1. Pričetek akcije:

3. X. 1942 v zgodnjem jutru, konec istega dne.

2. Izvedba:

Izvedbo akcije aretacij v okrožjih Trbovlje in Brežice poverjam I./Pol. 5, v okrožju Ptuj orožniškemu glavarstvu Maribor.

3. Sile:

Bataljona I./Pol. 19 in II./Pol. 5 izvedeta akcijo z lastnimi silami in lastnimi vozili s pritegnitvijo pristojnih orožniških sil, ki bodo možem iz formacij kazale pot. Po potrebi naj se najamejo vozila. Po ustnem dogovoru bodo K-odredi poveljstva dali glavarstvu Maribor dovolj motornih vozil na razpolago. Med izvajanjem te akcije bo akcijski vod komande Ach. Maribor podrejen orožniškemu glavarstvu.

4. Odvoz:

Vse prijete osebe (tudi tiste, ki spadajo pod orožniško glavarstvo Maribor) naj se neposredno z motornimi vozili privedejo v vlovitveno taborišče Celje, višja šola, cesta Gabriela Seidla, prej vojašnica oklopnikov.

5. Posebni dogodki:

Pripetljaje posebne vrste med akcijo naj mi nemudoma sporoče za to določeni odgovorni vodje na telefonsko številko 20-22 oz. 29-23 Maribor.

6. Razumno uporabljanje motornih vozil:

Zaradi potrebe varčevanja z bencinom bodo odgovorni vodje odgovarjali za polno izkoriščanje motornih vozil in opustili vse odvečne vožnje po nepotrebnih poteh. Uporabljajte vozne proge, kakor je bilo dogovorjeno.

7. Pošiljanje poročil:

Po izvedeni akciji naj bataljon II./5, I./19 in orožniško glavarstvo Maribor predlože poročila po naslednjem vzorcu:

a) imena aretiranih (rojstni podatki, bivališče, področje žandarmerijske postaje),
b) čas akcije,
c) sodelujoče sile Schupo in žandarmerije,
d) normalna izvedba akcije,
e) posebni dogodki, nesporazumi in podobno.

8. Varovanje tajnosti akcije:

Posebej opozarjam na skrb za tajnost akcije kakor tudi na predpise o uporabi orožja in varnostne določbe. Pomožni policisti pri službenih ukrepih ne smejo sodelovati.

9. Pouk:

Možé je treba poučiti o tem, da prilastitvi tujega imetja sledi težja kazen. Akcija sama naj se izvede s primernim taktom, v primeru odpora pa s potrebno trdoto in odločnostjo.

Razdelilnik:

I./Pol. 19 10
II./Pol. 5 10

Žand. glavarstvo Maribor *10*
Žand. glavarstvo Celje *10*
Komanda Sch. Maribor *10*

Obveste se:

Komander orožn. Maribor *1*
Kom. Sipo in SD Celje *1*

52

Po naročilu:
podpisan: Nowotny
polkovnik orožništva

Overovil:
Matz, Sch.

Aretiranka te akcije tov. Marija Božič, upokojena učiteljica iz Gornjega grada v Savinjski dolini, ki so ji moža ustrelili 2. oktobra 1942 v Mariboru, opisuje to akcijo takole:

»Dne 2. oktobra 1942 sem odšla v Maribor v upanju, da bom lahko obiskala svojega moža, zaprtega v sodnih zaporih v Mariboru. Do njega nisem več prišla. Ko sem se zvečer vračala z vlakom proti domu, mi je prišel na kolodvor tov. Jankovič, naš dobri znanec, povedat, kako je z možem. Ves pretresen mi je dejal: ‚Božiča ni več!' Ko sem prišla vsa strta nazaj v Gornji grad, je bil že ves transport aretirancev iz našega kraja zbran v veliki graščinski dvorani. Domov nisem smela. Naša trgovina je bila zaklenjena, stanovanje popolnoma premetano. Dovolili so mi, da sem v vsej naglici zbrala nekaj najnujnejše obleke za moja otroka: 7-letno hčerko in 10-letnega sina. Moj najstarejši sin, ki je bil star 13 let in je študiral gimnazijo v Celju, se je nam aretirancem pridružil v taborišču naslednji dan. Ko sem zbirala obleko za otroke, me je navzoči stražar opsoval in vpričo mene pograbil moževo žepno uro.

Zjutraj naslednjega dne so nas naložili na tovorni avtomobil, ki nas je najprej vozil še po gornjegrajskih ulicah, da bi si Gornjegrajčani mogli ogledati »bandite«. Na tem ogledu mi je šolski upravitelj Wretschko siknil v obraz: Frau Božič, wohin? V silni bolečini in jezi sem mu sarkastično odgovorila: Eine lustige Reise nach Wien! Tako se je začel naš križev pot.«

Zbirna baza tega tretjega izseljevanja je bila v poslopju gimnazije na Otoku v Celju. Aretiranci so bili iz Savinjske doline, Zasavja, Slovenskih goric in iz Ptuja. Ta transport je štel po izjavi samih

aretirancev okoli 240 oseb in otrok (zmotili so se samo za 12 oseb). Tudi pri tem — kakor pri ostalih transportih — se je posrečilo nekaterim redkim družinam doseči, da so jih odpustili domov. Transport je odšel iz Celja dne 7. oktobra 1942 v taborišče Frohnleiten pri Gradcu. Od tod je ta skupina nadaljevala pot v preselitveno taborišče Waissmann, Volksdeutsche Mittelstelle, Gau Bayreuth.

Tudi o četrti akciji izseljevanja partizanskih družin in družin talcev imamo popolnoma točne podatke o aretiranih družinah. O tem izseljevanju se je ohranila transportna lista, ki nosi datum 7. novembra 1942 s podpisom komandanta taborišča v celjski okoliški šoli Zwicklerja. Tej transportni listi je bila priključena še lista odpuščenih. Tudi dokument odpuščenih oseb ima datum 7. novembra 1942.

Vseh aretirancev v tej akciji je bilo 259, transport pa je po okupatorjevih podatkih štel 170 oseb. Prizadetih je bilo 61 družin, ki so imele 98 otrok. Domov odpuščene družine iz zbirnega taborišča v okoliški šoli pa so štele 89 aretirancev.[49]

Med aretiranci sta bila tudi Ferdo Blagotinšek in Anton Tominšek iz Šentandraža nad Polzelo, ki trdita, da je odšel ta transport že 4. novembra iz Celja. Gotovo sta se v dnevu zmotila, ker ni razloga za dvom o pravilnosti datuma transportne liste.

Po seznamu na transportni listi so bili najbolj prizadeti kraji v Savinjski dolini, na Kozjanskem in v Šaleški dolini. Iz drugih krajev Spodnje Štajerske so na listi le posamezne družine.

Kakor vsi drugi transporti, je tudi ta transport odšel v taborišče Frohnleiten. Po približno treh tednih so vse družine odpeljali dalje na Bavarsko. Del družin je odšel v Forheim, drugi del pa v Bamberg. Starčke in otroke so nastanili v nekem pol ure oddaljenem samostanu v Bambergu, v ulici Kneklein št. 1.

V teh taboriščih so morali vsi za delo sposobni delati v industriji, otroci pa so pomagali pri poljskih delih in vrtnarijah.

Peta akcija izseljevanja partizanskih družin in družin ustreljenih talcev se je pričela 10. III. 1943.

Ohranjeno je povelje komandanta orožništva podrejenim orožniškim postajam na Spodnjem Štajerskem za aretacije partizanskih družin in družin ustreljenih talcev. Pri prejšnjih akcijah je bilo geslo »Encijan«, »Andrema«, tako je imela tudi ta akcija svoje geslo. Geslo je bilo ime komandanta vlovitvenega taborišča: »Akcija Zwickler«.

Povelje se glasi:

Komandant orožništva pri šefu civilne uprave na Spodnjem Štajerskem
Dnevnik št. 673/43 *Maribor ob Dravi, 6. marca 1943*
Strogo zaupno!

Zadeva: Akcije proti družinskim članom ustreljenih in pobeglih banditov

Zveza: Dopis komandanta Sipo in SD, Maribor ob Dravi, št. IV./B4a Zw/E v.

Priloge: 55 listov prostih

A k c i j a :

V sredo, 10. marca 1943, v zgodnjih jutranjih urah oz. v času, ko je z gotovostjo mogoče računati, da bodo še v hiši ljudje, ki jih je treba aretirati, naj se družinski pripadniki ustreljenih in pobeglih banditov aretirajo in privedejo v vlovitveno taborišče — ljudska šola II v Celju — vodja Untersturmführer ZWICKLER, od koder bodo najbrž v soboto 13. III. 1943 prepeljani v Frohnleiten.

Akcijo bodo izvedle sile žandarmerijskih postaj. Število aretacij in število oseb sta navedeni v razdelilniku na hrbtni strani.

Izselitev iz območja postaje Ščavnica smo poverili žandarmerijskemu okrožnemu vodji v Ptuju.

O j a č e n j e :

Po potrebi naj se zahteva ojačenje pri orožniških okrožnih vodjih. Okrožno orožniško postajo Zagorje, ki mora izvesti 46 aretacij s približno 170 osebami, bodo okrepile sile 2/Pol. 19. Orožniško okrožje Trbovlje naj se glede kraja, časa in števila dogovori z 2/Pol. 19.

Z a s t r a ž e n j e :

Zastraženje vlovitvenega taborišča »Ljudska šola II Celje« prevzame I/Pol. 19 z 10. III. 1943. Javi naj se 10. III. 1943 ob 6. uri zjutraj pri Untersturmführerju ZWICKLERJU. Sile: 1/15.

Spremljevalno moštvo k transportu v Frohnleiten, najbrž 13. III. 1943, postavi I. Pol. 19. Sile: 1/10, pod dogovoru z Untersturmführerjem ZWICKLERJEM.

T r a n s p o r t :

Kjer je možno in primerno, železniški transport. V dvomljivih primerih bo odločil okrožni vodja.

Motorna vozila:

Za orožniško glavarstvo Celje, I Pol. 19.

Za orožniško glavarstvo Maribor K-odred, Maribor.

Kraj in število oseb, ki jih je treba transportirati, sta navedena v razdelilniku. Okrožni vodja orožniškega glavarstva Celje bo zahteval potrebna motorna vozila s podatki, kje in kdaj naj vozilo stoji pripravljeno, direktno pri I. Pol. 19. Geslo: Akcija ZWICKLER!

Isto velja za orožniška okrožna voditelja v Mariboru in v Ptuju, ki naj potrebna motorna vozila zahtevata pri K-odredu (lajtnant Lies) v Mariboru ob Dravi (telef. klic 20-22). K-odredni vodja v Mariboru ob Dravi se bo glede povračila potrebnega bencina sporazumel z gestapom v Mariboru.

Overovil:
Podpis nečitljiv
Orožniško okrožje Trbovlje
Dospelo dne 11. marca 1943[50]

Podpisan: Sager,
Orožniški major
Razdelilnik

Zastopnik varnostne policije in varnostne službe za Spodnje Štajersko je o tej akciji na štabnih razgovorih v Gradcu dne 15. marca 1942 poročal: »Dne 10. III. 1943 je bilo v Mariboru po posebnem postopku ustreljenih 25 aktivnih članov tolp, med njimi tudi neki katoliški duhovnik. 160 svojcev banditov je bilo izseljenih.«

Na 8. procesu pred ameriškim vojaškim sodiščem v Nürnbergu je obtožba predložila v obravnavo tudi sledeče dogodke:

»Dne 27. aprila 1943 so v taborišče Marianum Bamberg pripeljali 50 oseb družinskih članov usmrčenih in pobeglih banditov s Spodnje Štajerske, ki so bili v taborišču Frohnleiten.«

Kot prva je na seznamu vpisana družina Lakota (pisana La Kota), ki so jo preko Tezna pri Mariboru pripeljali v taborišče Marianum zaradi ustrelitve hčerke, sina in zeta.

Na razglasu ustreljenih talcev dne 4. novembra 1942 sta med 97 ustreljenimi talci tudi zakonca Vinko Jug in žena Rozalija Jug, doma v Rušah. Rozalija Jug je članica družine Lakota. Njena sestra Milena Lakota je izjavila:

»14. novembra 1942 — 10 dni po ustrelitvi Jugovih iz Ruš, ki so jih zaprli z drugimi zavednimi Rušani — so zaprli kot njihove so-

rodnike tudi nas, kar 6 oseb: starša, brata, sestro, teto in mene z 11-mesečno hčerko. Mene z otrokom so izpustili, starše pa so odpeljali v taborišča Borl, Celje, Frohnleiten, nato pa v taborišče Bamberg.«[51]

Cenitve deportirancev te akcije in poročilo pri štabnih razgovorih se močno razlikujejo. Zastopnik komandanta varnostne policije in varnostne službe za Spodnje Štajersko je izjavil na štabnih razgovorih,

Bamberg — taborišče deportiranih družin talcev, ustreljenih v Mariboru 4. novembra 1942. Dne 7. novembra 1942, ob četrti akciji aretacij, je bilo deportiranih 170 oseb iz Savinjske doline, Ptujskega polja, Kozjanskega in revirjev

da je bilo izseljenih 160 banditov. Samo orožniška postaja Zagorje pa je morala na svojem terenu aretirati 46 družin s približno 170 člani. Kakor pa je razvidno s povelja orožniškega komandanta, so aretirali ljudi tudi po drugih krajih Spodnje Štajerske.

Tovarišica Frecetova in njena mama sta bili ves čas čuvajki otrok v taborišču v okoliški šoli v Celju, na vožnji v taborišče Frohnleiten in tudi tam tri mesece. Zato bodo podatki, posebno za otroke, točni.

Kakor pri prvi avgustovi akciji l. 1942 tako je tudi pri tej akciji zastopnik varnostne policije in varnostne službe nastopil z lažnimi podatki. Pri avgustovi akciji se je »zmotil« za 351 oseb.

Cenitve deportirancev te akcije in poročilo zastopnika varnostne policije in varnostne službe se močno razlikujejo. Če primerjamo nemško natančnost pri drugih poročilih, posebno uradnih, postane ta pomota nerazumljiva in se zdi nemogoča. Edina razlaga bi bila, da

je gestapo hotel namerno tudi najvišjim forumom zamolčati pravilno število deportirancev.

Po izjavi Danice Frecetove je štel transport okoli 350 oseb, moških je bilo med njimi malo, povečini so bile žene, dekleta in otroci. Otrok do 6 let starosti in dojenčkov je bilo okoli 30. Otrok, starih 6 do 14 let pa okoli 50.

Kakor vse druge so tudi te družine pripeljali v deško okoliško šolo v Celju. Zanje je bila pripravljena telovadnica. Aretacije v tej

»Ukradeni otroci« v taborišču Bamberg

akciji so trajale 3 dni. Transport je bil pripravljen za odhod 13. III. 1943. Transport je krenil najprej v taborišče Frohnleiten.

Kakor pri tretji in četrti akciji izseljevanja so tudi pri tej akciji ostali otroci pri materah.

Kako je potekala ta deportacija, nam poroča tov. Danica Frece, ki je bila takrat stara 17 let in se spominja vseh podrobnosti:

»Z materjo sva stanovali v Novi vasi pri Celju. Bili sva sami, ker so ostali člani naše družine: oče, brat, sestra že bili v koncentracijskem taborišču, dva brata pa v partizanih na Dolenjskem. Na naš dom so prišli trije policisti ob 5. uri zjutraj. Aretirali so samo mamo, ker so imeli samo njo na seznamu. Mene so ob aretaciji mame vprašali, kdo sem. Ko sem jim povedala ime in priimek, so rekli, da me ni na

seznamu. Dejala sem jim, da mame ne pustim same, naj odpeljejo tudi mene. Odvedli pa so samo njo. Po njihovem odhodu sem se napravila in jim takoj sledila, da bi videla, kam peljejo mamo.

V bližini deške okoliške šole so me isti policisti zopet srečali. Vračali so se k nam, da bi aretirali še mene. Odpeljali so me domov, da sem vzela najnujnejše stvari. Nato so me odvedli v deško okoliško šolo.

V telovadnici te šole je že bila moja mama ter Lavričeva mama iz Laškega s sinom in hčerko.

Kmalu za menoj so se spet odprla vrata telovadnice, ko so NSF-sestre v košarici prinesle 6 mesecev starega dojenčka. Bil je to Stanko Slodnjak iz Hrastnika. Sledila jim je še njegova 16 mesecev stara sestra Zinka in štiriletna Zlatka Ocepek. Oče in mati prvih dveh sta bila v partizanih. Z njimi so prišli še trije Belinovi otroci iz Lisičnega na Kozjanskem.

Nama z mamo so zapovedali, da paziva na otroke. Popoldne in naslednji dan se je telovadnica hitro polnila.

Dne 13. III. 1943 okoli 12. ure sva morali hitro nahraniti otroke, nato pa so na velik avtobus naložili najhne otroke in naju, ki sva jih čuvali. Peljali so nas na rampo železniške postaje v Celju. Vsi drugi zaporniki so morali hoditi peš. Na kolodvoru nas je že čakal osebni vlak. Popoldne so bile vse formalnosti s transportom opravljene in odpeljali so nas. Na vsaki postaji smo čakali, posebno dolgo pa v Mariboru in Gradcu. Vozili smo se vso noč, ne da bi vedeli kam. Vožnja z otroki je bila strašna. Otroci so se nenehno jokali. Bili so lačni, neprespani in silno utrujeni. Odrasli smo ta transport imenovali ‚jokajoči vlak'.

Na postaji v Frohnleitenu smo male otroke naložili na avto Rdečega križa. V taborišču so otroke odpeljali najprej v jedilnico, ki je bila v posebni leseni baraki. Vsi smo mislili, da bodo malčke po celonočni naporni vožnji najprej nahranili. Toda zmotili smo se. Prišla je neka sestra z ročno električno svetilko; bil je še mrak. Vsakemu otroku je presvetila glavo in ga pregledala, če ima uši. Nato so porazdelili ljudi po barakah. Otroci izpod šestih let starosti so imeli v baraki posebno sobo, drugi otroci pa so ostali skupaj. Ženske so ločili od moških.

V Frohnleitenu smo prebivali več ko 3 mesece. Delali nismo, saj ven iz taborišča nismo smeli, ker je bilo zastraženo. Pregledal nas je

tudi zdravnik. Medtem ko smo bili v taborišču, ni bilo nobenih novih transportov. Bili smo sami.

V začetku julija 1943 so nas razdelili po abecedi v dve skupini. V prvo skupino so dali vse, katerih imena so se pričela z A do K, v drugo pa preostale. Obe skupini so naložili na isti vlak in nas odpeljali. Nismo vedeli kam, ker nam tega nihče ni povedal.

Našo, to je prvo skupino, so razdelili v dve manjši skupini. Prva je odšla v taborišče Reisbach pri Fielsnu na Spodnjem Bavarskem. Izstopili smo na postaji Frontenhausen. Taborišče v Reisbachu je bilo v nekem samostanu. Drugo skupino so poslali v Poxau. Tam je bilo taborišče v nekem starem gradu. Preostali del transporta je prišel v Straubing.

Naše taborišče v Reisbachu je bilo zunaj tega podeželskega mesteca. Naši starši in za delo nesposobni ljudje so dobivali hrano v taborišču. Vse druge, za delo sposobne, pa so poslali delat na okoliške kmetije, kjer so se tudi hranili. Plače nismo prejemali nobene. Po posebni pogodbi med upravo taborišča in kmeti je plačilo za naše delo prevzemala uprava taborišča. Delali smo od 6. ure zjutraj do 20. ure zvečer. Večina nas je hodila spat v taborišče, le nekateri so prenočevali kar na kmetijah, kjer so delali.

V prvih dneh smo smeli hoditi iz taborišča samo pod stražo; ko pa je bil v naše taborišče premeščen taboriški vodja Wolfend namesto Debeleja, smo dobili več prostosti.

V taborišču Reisbachu smo ostali do julija 1944, nato pa so nas premestili v taborišče Bamberg. Na naše mesto v Reisbach so naselili nemške begunce iz Vojvodine. Tukaj smo se prvič srečali s taboriščniki iz Gorenjske.

V Bambergu smo imeli taborišče zopet v nekem samostanu, kjer nas je bilo okoli 150. Tu smo našli nekaj znancev, s katerimi smo bili zaprti že v okoliški šoli. Dobro se spominjam Okrogarjeve mame — matere narodnega heroja Okrogarja iz Zagorja, in še nekaterih drugih.

V tem taborišču smo bili okoli 5 mesecev in vsi smo morali trdo delati, največ v raznih tovarnah. Jaz sem bila zaposlena v vrtcu pri malih otrocih. Bilo je tu okoli 50 otrok v starosti do 6 let. Med seboj in z menoj so govorili slovensko. Le kadar je prišla komisija, smo govorili nemško.

Tudi to taborišče smo morali izprazniti in napraviti prostor nemškim beguncem, ki so prihajali iz vzhodnih dežel. Zato so nas zopet preselili v Koburg-Oberfranken, v bližini francoske meje. Tabo-

rišče smo imeli v nekem starem hotelu. Bilo nas je približno 400. Vsi smo bili iz okupirane Spodnje Štajerske. Tudi tu so nas zaposlili v raznih tovarnah. Hranili smo se vsi v taborišču.

Osvoboditev smo dočakali v Criesselu (Schwarzwald) blizu Deggendorfa. Do februarja 1945 smo redno delali v tovarni za tanke, v začetku aprila pa je to delo popolnoma prenehalo, ker ni bilo več materiala. Razbite so bile vse prometne poti. Tudi hrane nismo več prejemali in smo bili glede te prepuščeni samim sebi. Osvobodili so nas Američani, dne 27. aprila 1945.

Še danes mi je živo pred očmi prizor tik pred osvoboditvijo. Naši zavezniki so bili komaj 6 km oddaljeni od Criessela. Bilo je že polno razsulo. Vse se je v neredu umikalo, le člani Hitlerjugend, fantički 15 do 17 let starosti, so korakali po mestu v strnjenih vrstah in prepevali: »Wir marschieren . . .«

Maja 1945 so zavezniki premestili našo skupino v zbirno repatriacijsko taborišče Deggendorf, od koder je naš transport odšel v domovino.«

Šesta akcija aretacij je morala potekati dalje časa. Začetek akcije je bil po ukazu komandanta varnostne policije in varnostne službe za Spodnje Štajersko 9. junij 1943. Samo v okrožjih Maribor, Ptuj in Ljutomer so nameravali aretirati več kot 120 ljudi, vendar podrobnejših podatkov o tej aretaciji nimamo.[52]

To je zadnja njihova oštevilčena akcija v tej obliki. Šef glavnega državnega varnostnega urada v Berlinu je dne 16. julija 1943 izdal odlok, po katerem so akcije v takšni obliki ustavljene.[53]

Zadnje aretacije družin ustreljenih talcev zasledimo tik pred prepovedjo šefa glavnega državnega varnostnega urada.

Te zadnje aretacije v šesti akciji izseljevanja družin ustreljenih talcev so bile 11. julija 1944 v Pamečah ob priliki streljanja talcev. Poleg običajnega razglasa o streljanju talcev so Nemci razmnožili še posebne grozilne letake. Na teh letakih je navedeno, da je bilo 11. julija 1944 v Pamečah ustreljenih 13 oseb in da bo ustreljen še domačin Ivan Vrhnjak. Grozilni letaki, namenjeni prebivalcem Pameč in okolice navajajo štirinajst žrtev, razglas o streljanju pa le 12. Vendar je Vrhnjakovo ime natisnjeno na razglasu o streljanju talcev.[54]

Izjava Mare Vrhnjak, žene ustreljenega talca Ivana Vrhnjaka, o streljanju talcev v Pamečah in izseljevanju je kratka, zato pa tembolj pretresljiva:

»Partizani so pogosto prihajali v našo hišo, največkrat pa so se zadrževali pri nas terenci. V Slovenjem Gradcu so v začetku julija 1944 pričakovali prihod gauleiterja iz Maribora. Zdi se mi, da je bil praznik žetve. Na poti v Slovenj Gradec se je ustavil pri nas. Pristopil je k mojemu možu in mu dejal, da Nemci vedo za partizane, vendar bi potrebovali pomoč domačinov, da bi jih laže iztrebili. Skušal je pridobiti mojega moža, da bi postal vohun. Moj mož ga je napeto in presenečeno poslušal, nato pa je izjavil: ‚Izdajalec ne bom! Raje smrt!' Nekaj večerov so ga stražili, po enem tednu pa aretirali.

V Šentjanž so 10. julija pripeljali 12 talcev. Baje jih je bilo 13, pa je eden med potjo pobegnil. Prišli so po moža in ga odpeljali pod pretvezo, da jim naj nekaj pokaže. Težko se je ločil od mene in me pri odhodu poprosil: ‚Mara, pojdi malo z menoj!' Vso noč sem ga čakala, hodili smo od okna do okna in gledali, od kod bo prišel. Toda ni se vrnil. Zjutraj so nas odvedli policisti. Ko so nas v Šentjanžu zbirali, bilo je tam že pet družin, so ljudje hčerki pokazali razglas o ustrelitvi talcev. Tega doslej pri nas v Bukovski vasi še ni bilo. Na razglasu je med drugimi imeni stalo tudi ime mojega moža: Johann Vrhnjak. Hčerki mi tega nista hoteli povedati. Ko pa je za vasjo počilo več strelov kot salva, se nista mogli več premagati. Skočili sta k meni in glasno zajokali: ‚Mama, ateka so ustrelili!'

To se je zgodilo 11. julija 1944. Otroke so ločili od nas. Iz Frohnleitena so jih odpeljali v Burgenland (Gradiščansko), kjer so jih kmetje izbirali kakor na sejmu, tako da so jim pretipavali mišice. Med njimi je bil tudi moj sin. Obe hčerki in mene pa so odpeljali v delovno taborišče Strnišče pri Ptuju.

Nazadnje sem bila v taborišču Stegasbach v Burgenlandu, kamor so 1. marca 1945 prodrli Rusi. Po vojni sem se z vsemi otroki vrnila domov.«

Kakor je razvidno iz izjave Vrhnjakove mame, so v zadnji, šesti oštevilčeni akciji ločili nekatere otroke od mater in jih poslali na delo, vendar so kasneje tudi matere poslali v bližino otrok.

*

Akcije deportacij partizanskih družin in družin ustreljenih talcev so se kljub odloku šefa glavnega državnega varnostnega urada z dne 16. julija 1943 nadaljevale. V času do osvoboditve so deportirali domačine v Gornji Savinjski dolini, na Kozjanskem, na Ptujskem polju, kjer je bila posebno prizadeta vas Gorišnica, in v Zagorju ob Savi.

Te zadnje deportacije so se pričele v Gornji Savinjski dolini in na Kozjanskem po vdoru okupatorja na osvobojeno ozemlje. Izseljevali so predvsem družinske člane aktivistov in funkcionarjev Osvobodilne fronte, ki so posebno aktivno sodelovali na osvobojenem ozemlju. Na Ptujskem polju so se začele aretacije zaradi množičnega vstopa mož in fantov v partizane. Po drugih predelih Spodnje Štajerske so bile v tem času aretacije bolj osamljeni primeri.

Posebna značilnost teh zadnjih deportacij je bila ta, da so v večini primerov ločili otroke od staršev. Le starejši, za delo nesposobni družinski člani in matere, ki so imele majhne otroke, so ostale v taborišču, in nekaj družinskih članov, ki so jih hoteli deportirati v Rawensbrück. Preostale družinske člane, ki so bili sposobni za delo, pa so kmalu po aretaciji ločili od otrok in jih poslali v taborišče Sterntal (Strnišče pri Ptuju — sedaj Kidričevo), predvsem aretirance s Ptujskega polja in iz Gornje Savinjske doline. Ta poslednja akcija deportacij je bila v nekem pogledu — zaradi ločitve otrok od mater — podobna najhujšemu izseljevanju v avgustu 1942.

V prvi polovici decembra 1944 je okupator vdrl na osvobojeno ozemlje Gornje Savinjske doline in Kozjanskega. Na Kozjanskem so pričeli z aretacijami že 11. decembra, v Gornji Savinjski dolini 16. decembra in na Ptujskem polju 27. decembra 1944. Vse aretirane, za delo sposobne družinske člane, ki jih niso obdržali v zaporih, so odpeljali v Strnišče, druge pa v taborišče pri Knittelfeldu na Gornjem Štajerskem.

V Gornji Savinjski dolini so aretacije prizadele Ljubno in Gornji grad. Aretirali so družine, katerih člani so bili funkcionarji za časa osvoboditve doline. Sam kreisführer celjskega okrožja Dorfmeister je poizvedoval, kdo je bil v tem času partizanski funkcionar. V Gornji Savinjski dolini je bilo aretiranih 22 družinskih članov in 17 otrok. Vse aretirance so odpeljali v celjski Stari pisker. Na dvorišču zapora so ločili starše od otrok. Starejše so odpeljali v zapore, otroke pa v deško okoliško šolo.

Po zasliševanju vseh aretiranih — trajalo je približno dva meseca — nekako do sredine februarja 1945 — so skoraj vse izpustili domov. Otroci pa so ostali v taborišču Kobenz, vendar so nekatere na prošnjo staršev izpustili, ko so dobili zagotovilo, da se bodo otroci nemško vzgajali.[55]

Tudi na Kozjanskem so takoj po vdoru začeli ljudi aretirati. Aretirance so vozili na Planino pri Sevnici, kjer so bili zaprti v Šešerkovi

gostilni. V treh dneh so dobili komaj enkrat hrano in to krompirjevo juho.

Po treh dneh so vse odpeljali preko Pilštanja v Brežice. Tam je bilo zbirno taborišče za vse Kozjansko. Semkaj so pripeljali s Kozjanskega več sto ljudi, kakor tudi njihovo živino. Vse so zaslišali in mnoge izpustili, le na svoje domove na Kozjanskem se niso smeli več vrniti.

Dne 21. decembra so iz Brežic v živinskem vagonu odpeljali 50 družinskih članov, med katerimi je bilo 20 otrok. V Mariboru so bili nastanjeni v nekem skladišču v Melju; tam so že bili tudi deportiranci s Ptujskega polja. Pod dveh dneh čakanja so jih natlačili v živinske vagone in jih odpeljali v Knittelfeld in od tam v taborišče Kobenz, ki je približno 4 km oddaljeno od mesta.[56]

Taborišče Kobenz je bilo nekako zbirno taborišče za partizanske družine v zadnjem letu vojne. Od tam so pošiljali nekatere internirance v taborišče Rawensbrück. Tov. Dragica Ravter pravi v svoji izjavi, da so bili tudi deportiranci s Kozjanskega dvakrat pripravljeni, da jih odvedejo v Rawensbrück. Da niso bili odpeljani, se imajo zahvaliti samo dejstvu, ker je bila obakrat proga razdejana in je bil prevoz transporta nemogoč.

Množično je bilo izseljevanje na Ptujskem polju, kjer so samo iz takratnega šolskega okoliša Gorišnica in iz Markovec odpeljali 18 družin s 37 družinskimi člani. Med njimi je bilo tudi 8 otrok, najmlajši med njimi je bil star komaj 4 mesece. Kakor vse druge deportirance so tudi te odpeljali v Melje. Mlajše in za delo sposobne moške in ženske so še isto noč odpeljali v delovno taborišče v Strnišče pri Ptuju. Drugo skupino, v kateri so bili starejši družinski člani in otroci, pa so naslednji dan odpeljali v taborišče Kobenz.

Deportiranci so bili zaprti v taborišču do osvoboditve. Na delo niso hodili, ker so bili povečini stari in onemogli; med njimi so bile tudi matere z majhnimi otroki in otroki do 14 let starosti. V tem taborišču je bilo okoli 300 ljudi, med njimi približno 50 otrok. Pouka otroci niso imeli. Hrana je bila slaba. Barake, šest po številu, v katerih so prebivali, so bile polne stenic. Poleg taborišča so bile tudi lepe, svetle in snažne barake nemških beguncev.[57]

Domov so se deportiranci vračali po osvoboditvi peš, s priložnostnimi prevozi, tovornimi avtomobili, deloma pa tudi z vlakom.

Izseljevanje partizanskih družin in družin talcev po šestih največjih akcijah ni prenehalo. Četudi je v letu 1943 — po uničenju

Paulusove armade pri Stalingradu — postalo že jasno, da je druga svetovna vojna za Tretji rajh izgubljena, ni prestalo izseljevanje naših družin v nemška taborišča. Za vsako ceno so hoteli v teh krajih, ki so bili že v začetku okupacije določeni za priključitev k rajhu, ohraniti možnost nemotenega prehoda, če bi se morale nemške čete umakniti z Balkana in iz Italije, in s preganjanji ustvariti videz nekakšne konsolidacije tega ozemlja. Stalno naraščanje partizanskih sil na tem ozemlju so hoteli zatreti tudi s temi izseljevanji.

Kurt Stage, zadnji komandant varnostne policije in varnostne službe (šef gestapa) na Spodnjem Štajerskem, fotografiran v zaporu

Že priča Ivan Hartman je izjavil, da so se izseljevanja ponavljala vse do osvoboditve. Številčno pozneje sicer niso več dosegla izseljevanja v letu 1942. Zato so ob koncu okupacije vse za delo sposobne moške pošiljali v Strnišče pri Ptuju, ženske pa so ostale največ v taborišču v Celju.

Pri izseljevanjih v l. 1944 je imel odločilno besedo še vedno gestapo v najtesnejši povezavi z vodilnimi člani organizacije VOMI. Med temi igra posebno vlogo šef vodstva za Štajersko dr. H. Carstanjen. Dr. Carstanjen, bivši vodja Jugovzhodno-nemškega instituta v Gradcu, je že pred l. 1941 poleg spodnještajerskih kulturbundovcev opravljal glavno propagando v zahtevi po našem ozemlju, deloma pod psevdonimom kot dr. Gerhard Werner in Helmut Gerhard. Kot človeku, ki se je precejšnji del svojega življenja ukvarjal z nam sovražno propagando, mu je bila v času nacioialsocialistične oblasti poverjena tudi zaupna naloga preseljevanja in pojaničarjevanja naših ljudi.

Njegova vloga pri preseljevanju naših družin je z aktom Stageja, šefa gestapa na Spodnjem Štajerskem, popolnoma pojasnjena.

Iz Stagejevega akta je razvidno Carstanjenovo delo. Akt se v prevodu glasi:[58]

Komander Sipo in SD
na Spodnjem Štajerskem
IV 4 b-M V 1/44-Zw. *Maribor, dne 20. VII. 1944*

Zadeva: Ukrepi proti družinskim članom sovražnikov države na Spodnjem Štajerskem.

1. Zapisek

Dne 19. VII. 1944 smo v Gradcu z višjim vladnim svetnikom dr. Carstanjenom, šefom vodstva VOMI v Gauu (okrožju) Štajerske, oddelka za zadeve folksdojčerjev, obravnavali ukrepe proti družinskim članom sovražnikov države v Spodnji Štajerski na osnovi odredbe CdZ z dne 15. III. 1944 in se pri tem dogovorili, kakor sledi:

a) Dr. Carstanjen daje za predvidene odselitve takoj na razpolago preselitveno taborišče v St. Michaelu pri Leobnu, pripravljeno za sprejem približno 450 oseb.

b) Sprejemanje izseljencev je možno vsak dan. Transporti večjega obsega naj se prijavijo 1—2 dni prej v Gradcu na telefonski klic 03-06 SA Obersturmführerju Calistu ali Gaustellenleiterju Deritzu. Pri manjših transportih zadostuje telefonska prijava pred njihovim odhodom.

c) Taborišče je namenjeno otrokom in materam. Po dogovoru, ki ga je sklenil z Bundesführerjem Steindlom na osnovi prej omenjene odredbe CdZ, naj se oddajo moški člani v starosti 16—60 let v Strafsonderdienstpflichtlager (kazensko taborišče za posebne službene dolžnosti) v Strnišču, ženske osebe iste starosti pa v Sonderdienstlager v Celju. Vendar je možnost sprejemanja v taborišče v Celju omejena. Od teh ukrepov so izvzete matere majhnih otrok in je te treba oddati v preselitveno taborišče St. Michael.

d) Preselitveno taborišče v Frohnleitenu je tačas napolnjeno, tako da zdaj ne more sprejeti nobenih odseljencev.

e) Stare in oslabele osebe, ki za delo niso več sposobne, naj se po možnosti izvzamejo od odselitve in dajo v oskrbo sorodnikom.

f) Odseljenci naj prinesejo s seboj perilo, obleke, čevlje (delovno obleko), odeje in jedilni pribor, kakor tudi osebne dokumente. Ne smejo pa vzeti s seboj obsežne prtljage.

g) Dr. Carstanjen bo stopil v stik s pristojnimi službenimi mesti v Berlinu, da bo odseljence možno nastaniti v starem rajhu in bo tako U-taborišče v St. Michaelu vsak čas sposobno za sprejem.

2. Razdelilnik:

Se dostavi:
Ref. IV 1 a v hiši,
Odd. III

mestom zunanje službe Celje, Trbovlje, Ptuj, Brežice in Ljutomer v znanje.

V obvestilo

vodstvu Štajerske domovinske zveze, v roke Bundesführerju SA-Oberführerju Steindlu,

Kreisführerjem Štajerske domovinske zveze Maribor-mesto, Maribor-okraj, Celje, Ptuj, Trbovlje, Brežice in Ljutomer,

gospodom landratom (deželnim svetnikom) v Mariboru-okraju, Celju, Ptuju, Trbovljah, Brežicah in Gornji Radgoni,

gospodu policijskemu direktorju v Mariboru

oddelku za zadeve folksdojčerjev, vodstvu VOMI v Gauu, Gaueinsatzführung Štajerske, v roke g. viš. vl. svetnika dr. Cartanjena

E. d. R.
Podpis nečitljiv — *Stage, s. r.*
Untersturmführer — *Sturmbannführer*

Iz akta lahko razberemo:

1) izseljevanje se je nadaljevalo tudi v letu 1944 in to po vsej Spodnji Štajerski, ker je bil akt poslan vsem oddelkom gestapovske zunanje službe in vsem landratom na ozemlju Spodnje Štajerske,

2) zaradi prenapolnjenosti taborišč v rajhu so naše ljudi, ki so bili za delo sposobni, pošiljali v delovna taborišča, ki so jih organizirali v Strnišču pri Ptuju in v Celju,

3) v tem aktu prvič zasledimo navodila za manj rigorozno ravnanje — seveda samo zaradi prenatlačenosti taborišč — z oslabelimi in bolnimi družinskimi člani, ki se naj oprostijo selitve.

Ohranjeni dopisi vodji orožniške postaje Zagorje nam prikažejo podrobno vse to brezglavo početje še v zadnjih dneh okupatorjeve nadvlade nad našimi ljudmi.

Orožniška postaja Zagorje je 13. julija 1944 sprejela od deželnega svetnika v Trbovljah dopis, ki se v prevodu glasi:

»Svojce banditov, ki so popisani v 3 ločenih seznamih za občine Trbovlje, Zagorje in Hrastnik, je treba na osnovi Cd Z v Spodnji Štajerski z dne 15. III. 1944 odstraniti. Njihovo premoženje je treba prav tako po isti odredbi zapleniti in predati v upravo in uporabo uradu državnega komisarja za utrjevanje nemštva.

Orožniške postaje morajo od jutra 14. julija 1944 te osebe poiskati na njihovih domovih in jih spraviti na postaje k osebnemu vlaku z odhodi iz Zagreba ob 9.47, iz Trbovlja ob 10^{h} in iz Hrastnika ob 10.09. Po rangu najstarejši iz spremljave transporta mora spremljati vožnjo do St. Mihaela pri Leobnu in tam (prihod po voznem redu 18.40) predati osebe vodji taborišča za preseljence taborišča v St. Mihaelu, ki je o tem že obveščen in mu bo predan prepis seznamov.

Prizadetim osebam je samo to povedati, da jih kot svojce banditov odstranjujemo in da bomo zaplenili njihovo premoženje. Prišli bodo v neko taborišče, s seboj naj vzamejo tiste potrebščine, ki jih bodo potrebovali v taborišču kot ročno prtljago. Paziti je treba, da bodo vzeli s seboj popotnico, živilske in oblačilne nakaznice, osebne dokumente in slično.

Seznam

družin, ki jih je odstraniti v teku »Ukrepov proti državnim sovražnikom«

1) družina bandita Vodlana Alberta, Zagorje 198 . . . 2 osebi
2) družina Štibernika Huberta, Zagorje-Kisovec 59 . . 1 oseba
3) družina bandita Šuligoja Janeza, Kisovec 59 . . . 1 oseba
4) družina Grošiča Mihaela, Zagorje 156 . . . . . 1 oseba
5) družina Marsa Antona, Zagorje-Dol.vas 13 . . . . 1 oseba
6) družina Šterna Emila, Zagorje 37 . . . . . 2 osebi
7) družina Polca Avgusta, Zagorje 148 . . . . . 3 osebe
8) družina Drame Silve, Zagorje 166 . . . . . 2 osebi
9) družina Bantana Rudolfa, Selo 38 . . . . . 5 oseb
10) družina Levstika Ivana, Kisovec 82 . . . . . 5 oseb
(svakova družina — Kopriva)

Vodja postaje v Zagorju
Vogl
orožniški stražmojster

Orožniška postaja Zagorje je v spremnem dopisu dne 14. julija 1944 aretiranih oseb sporočila taborišču St. Mihael, da pošilja družine Drame, Bantana in Polca. Preostalih, ki so bili na spisku aretirancev,

niso našli doma, ker so odšli neznano kam. Štibernik Hubert pa je ležal doma bolan in ga niso aretirali.

Dne 20. septembra 1944 je deželni svetnik okrožja Trbovlje izdal odločbo glede prisilne odstranitve in zaplembe premoženja družin svojcev banditov Mirka, Janeza in Karla Boriška in njihovih družinskih članov: matere Leopolde, brata Emila in dveh otrok Franca in Milene, stanujočih v Toplicah 28, Zagorje.

Zadnji nam znani akt o aretaciji družin svojcev partizanov je izdal okrožni vodja v Trbovljah še 23. marca 1945, ki se v prevodu glasi:

Trbovlje, 23. III. 1945

Deželni svetnik okrožja Trbovlje

Vodji orožniške postaje — osebno
Zagorje

Prilagam seznam družin svojcev banditov, ki jih je treba prisilno izseliti in zapleniti njihovo premoženje.

Prosim, da poskrbite, da bodo odpeljani po možnosti v ponedeljek 26. marca 1945 zvečer iz Zagorja z vlakom v taborišče zveznega vodstva Štajerske domovinske zveze pri železniški postaji v Mariboru.

Župana je treba osebno informirati, da jih bo lahko odjavil zaradi živilskih nakaznic. Aretirani lahko vzamejo s seboj denar in vrednostne predmete, paziti morate, da ne bo transport preobremenjen.

Računati je treba, da bodo morali v Pragerskem in drugod zaradi razbite železnice hoditi peš. Poskrbeti je treba za pokrivala in luči.

Na železniški postaji v Mariboru boste poizvedeli, kje je sprejemno taborišče. Če bi se v Mariboru zgodilo kaj nepredvidenega, ali če bi ljudi ne mogli oddati, stopite v stik z vodjo vodstvenega urada I pri zveznem vodstvu p. g. Braunmüllerjem ali z njegovim namestnikom, ki mu boste oddali priloženo pismo.

Dr. Frohner

Izmed 46 navedenih oseb so jih aretirali samo 29. Tri osebe so zaradi bolezni pustili doma, otroka Angelo Mihevc, roj. 1944, so dali v rejo, ostali pa so pobegnili ali se odselili.[59]

*

Kako je potekala deportacija partizanskih družin in družin ustreljenih talcev na Gorenjskem?

Kakor na Spodnjem Štajerskem tako so tudi na Gorenjskem že marca 1942 pričeli izseljevati prve družine. Skoraj v istem času, ko je vodja Štajerske domovinske zeveze Steindl poslal dopis okrožnemu vodji Velikega Celja Antonu Dorfmeistru zaradi izseljevanja naših ljudi v rajh, je bila v januarju 1942 na Bledu konferenca najvišjih okupatorjevih predstavnikov policije, stranke in politične oblasti na Gorenjskem, ki jo je vodil novi šef civilne uprave dr. Friedrich Rai-

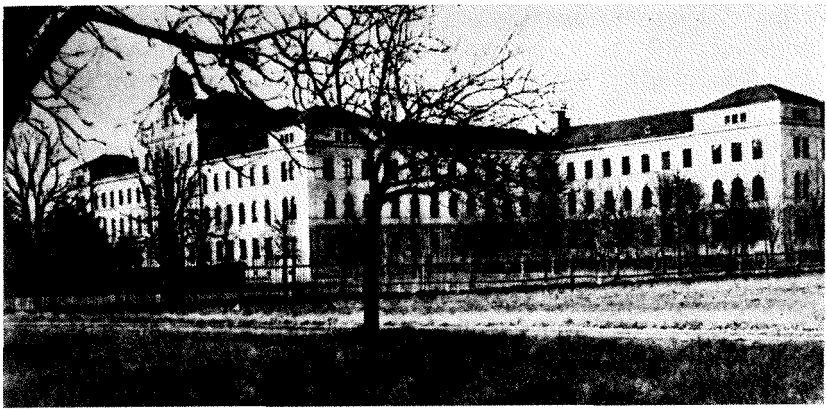

Poslopje bivših škofovih zavodov v Šentvidu pri Ljubljani, zbirno taborišče Gorenjcev

ner. Konferenca je razpravljala o izseljevanju partizanskih družin in družin ustreljenih talcev.[60]

Na Spodnjem Štajerskem je bil za to izseljevanje določen trapistovski samostan v Rajhenburgu, kasneje pa »vlovitveno« taborišče v I. okoliški osnovni šoli v Celju. Za Gorenjsko pa so bivše škofove zavode v Šentvidu pri Ljubljani preuredili v taborišče tajne državne policije. Tu so zbirali aretirane člane partizanskih družin in družine ustreljenih talcev.

Prvih zapornikov niso poslali iz Šentvida v Nemčijo, ampak je prvi transport izseljenih Gorenjcev, 126 oseb, odšel 26. III. 1942 v Rajhenburg. Od tod so jih skupaj z izseljenci iz obsavskega in brežiškega pasu poslali v taborišča v Nemčijo.[61]

Iz tega je razvidno, da so prvotno določili tem družinam isto usodo kakor izseljencem iz selitvenega pasu. Kasneje pa so v taborišču VOMI za to kategorijo izseljenih Slovencev uvedli strožji režim.

Na sestanku pri komandantu varnostne policije in varnostne službe na Bledu dne 14. septembra 1942 so se dogovorili, »da bodo pripadniki te skupine ostali v taboriščih skupaj, da jih bodo tam zastražili in uporabljali za skupno delo«.

Pri deportacijah na Gorenjskem so se pokazale nekatere posebnosti, odvisne od trenutnega političnega in vojaškega položaja v sami Gorenjski. To pa predvsem zato, ker so se konec leta 1941 in v začetku leta 1942 razvijali na Gorenjskem nadvse pomembni dogodki, ki nam Gorenjsko v tem času predstavljajo v stanju, povsem drugačnem od stanja na Štajerskem. Že sama vstaja v kamniški okolici na območju Šmarne gore in Rašice je po poročilu orožniškega okrožja Kamnik z dne 25. avgusta 1941 pokazala zelo neugoden položaj za Nemce. V istem času se je razvijala tudi vstaja v kranjskem in jeseniškem okraju. Odgovor na te vstaje so bili izredno ostri nemški ukrepi.[62]

Decembrska vstaja na Gorenjskem se je pričela, ko je na Štajerskem vladal relativen mir. Po brežiškem pohodu so borci I. štajerskega bataljona odšli v prezimovališča v prostoru Mislinjske in Savinjske doline ter trboveljskega gričevja do Izlak. V tem času je Brežiška četa propadla na Velikem kamnu (Gorjane) na Kozjanskem.

Na Gorenjskem ima v tem času partija izredno močne in sposobne kadre, med najsposobnejšimi voditelji in organizatorji je član CK KPS učitelj Stane Žagar. Cankarjev bataljon je njena močna udarna pest. Zato se dogodki razvijajo tukaj povsem drugače kakor v drugih pokrajinah. Cankarjev bataljon izbojuje na Mladem vrhu dne 12. XII. 1941 pomembno zmago, ko pade v borbi 45 nemških policistov, sedem pa je hudo ranjenih.

Vsa Gorenjska je bila v tem času izredno razgibana. V drugi polovici decembra je na ozemlju obeh Sor nastalo osvobodilno ozemlje.

V sklepnih junaških bojih Cankarjevega bataljona v Dražgošah od 9. do 12. januarja 1942 se konča tretja faza nemške ofenzive na Gorenjskem.

Posledice in pomen vstaje na Gorenjskem ter posebno rezultat boja v Dražgošah obravnava dr. M. Mikuž v Pregledu zgodovine NOB, str. 267:

»Čeprav je bila gorenjska decembrska vstaja kratkotrajna in tudi ne brez napak, je imela vendar zelo daljnosežne posledice, ki so znatno presegale ne samo slovenski in jugoslovanski okvir, temveč so posegle naravnost v račune samega Berlina. To se pravi, Hitler

je Gorenjskemu in Štajerskemu namenil usodo dveh priključenih nemških pokrajin, tega pa ni mogel izpeljati zaradi decembrske vstaje . . .«

Brez dvoma so posebno strogi in nečloveški ukrepi »Navodil za izvedbo akcije proti partizanom in drugim banditom na Gorenjskem in na Spodnjem Štajerskem« z dne 25. junija 1942[63] tudi sad nemških maščevalnih teženj zaradi neuspelih poskusov uničenja partizanov, nad partizanskimi družinami in družinami talcev na Gorenjskem. Izvajanje teh »Navodil« je bilo na Gorenjskem mnogo grozotnejše kakor pa na okupiranem Spodnjem Štajerskem.

Najbrže se ne motimo, če trdimo, da je »agenda«, ki ni znana in na katero se sklicuje Himmler v »Navodilih«, bila že posledica brutalnih dejanj nemške soldateske v Dražgošah.

Ivana Lotrič iz Dražgoš pripoveduje:

»Na starega leta dan 1941 so partizani prišli v Dražgoše. Z njimi smo takoj postali dobri prijatelji. Pekli smo zanje kruh in jih oskrbovali s hrano. Prebivali so po hišah. Prirejali smo tudi sestanke.

V petek, dne 9. januarja 1942, so Nemci začeli napadati partizanske položaje okoli Dražgoš. Najhujša borba je bila ta dan v Jelenščah. Nemci so prišli iz Selc na Lajše. Tu so jih partizani prehiteli. Partizani so zasedli položaje na Jelenci — sedaj se imenuje ta kraj Bičkova skala po junaškem mitraljezcu Bičku. Ta dan so bili Nemci s težkimi izgubami odbiti.

V soboto je bilo pri nas v Jelenščah precej mirno. Od časa do časa je priletela kakšna granata. Glavni boj se je ta dan razvijal v Pečeh in pod cerkvijo. Nemci so z Rudnega streljali s topovi in so več hiš porušili. Skrivali smo se po kleteh, nekateri pa so zbežali na Jelovico.

V nedeljo zjutraj se je spopad zopet razživel. S topovi so pričeli streljati okoli 8. ure. Najhuje je bilo v Jelenščah. Naša hiša je bila že opoldne vsa razrušena. Po vseh štirih smo se plazili, da smo se rešili iz razbitin. Zatekli smo se k sosedu.

Okoli 15. ure so Nemci nenadoma prihrumeli v vas. Neki izdajalec jih je pripeljal v Jelenšče preko gora. Vnela se je ostra bitka, vendar so se partizani morali umakniti.

Nekatere družine iz Dražgoš so se hotele pred Nemci rešiti z begom. Nekaj starejših mož so na begu ustrelili. Mi smo ostali v hiši. Nemci so skozi okno metali ročne granate. V hiši sta bila hudo

ranjena starejši moški in triletna punčka, laže pa so bile ranjene tri ženske.

V vseh hišah so napravili preiskavo. Vse može in fante, ki so jih našli v hišah, 21 po številu, so postavili v vrsto. Nas žene in otroke, bilo nas je 72, so zbrali in zaprli v neko hišo. Ko so može in fante postrelili, so nas zopet izgnali iz hiše in nas postrojili. Dve uri, ki sta se mi zdeli cela večnost, smo čakali v negotovosti, kaj bodo z nami storili. V tem času so nad krajem Rudno zableščale rakete. To je bil znak, da je bil kraj v njihovih rokah. Nato so nas zopet zaprli v neki hlev. Vsi premraženi smo preživeli noč v hlevu. Lačni otroci so v mrazu jokali vso noč.

Ervin Rösener

Naslednjega dne, okrog desete ure dopoldne, so nas Nemci vse odgnali v vas Lajše. Tam so nas zaprli v neko hišo. Ostali smo brez hrane. Ležali smo kar po tleh. Vse bližje vasi so izropali. V petek so nas izpustili. Bili smo brez obleke, denarja in doma. Meni so ustrelili moža.

Na Pešah je nekaj ljudi zbežalo na Jelovico. Vas so zažgali, ljudi, ki so jih prijeli, pa so odpeljali v Šentvid. V Dražgošah so aretirali vse moške in fante. Zaprli so jih v klet prosvetnega doma, nekaj pa v klet župnišča. Nihče ne ve, ali so jih prej ustrelili in jih nato pometali v ogenj, ali so žive sežgali. Mož in fantov je bilo 19. Kasneje smo pokopali njihove ožgane kosti.«

Jakob Potočnik iz Dražgoš pripoveduje o teh dogodkih:

»Ko so Nemci vdrli v vas, je bilo v njej še kakih sto vaščanov. Pred očmi žena in otrok so postrelili može in fante, le eden se je z begom rešil. Nas so pod močno stražo odgnali v vas Rudno. Tam so nas naložili na tovornjake in odpeljali v Šentvid. Bilo nas je 86, med nami kakih 20 otrok in nekaj dojenčkov. Vsi smo spali v eni sobi na tleh na slami. Takoj po prihodu v taborišče so vsakega moškega zaslišali in oklufutali. Zdravniško pomoč so nam dali.

Po petih tednih stradanja in mraza so nas nekega dne postrojili na dvorišču, nas naložili na kamione in pod stražo odpeljali do vasi Selce. Tam so nam ukazali izstopiti. Dejali so nam, da smo prosti in lahko gremo, kamor hočemo. Pri sorodnikih, znancih in prijateljih smo si poiskali prenočišča, ker so bili naši domovi požgani in porušeni...«

*

Po Himmlerjevem ukazu z dne 29. junija 1942 je bil določen Ervin Rösener, da Gorenjsko in Spodnjo Štajersko pomiri.

Ervin Rösener, največji krvnik našega ljudstva v času okupacije, se je rodil 2. II. 1902 v Schweru, okraj Hörde v Westfaliji. Od januarja 1942 je načeloval kot predstavnik nacistične stranke v svojstvu višjega SS in policijskega vodje v »Obrambnem področju XVIII«, v katerega je bil vključen po Nemcih zasedeni del Slovenije, po italijanski kapitulaciji pa tudi tako imenovana »Ljubljanska pokrajina«. Poveljeval je tudi SS formacijam, redarstveni policiji, varnostni policiji in obveščevalni službi.

Izvajal je uničevalni teror nad okupiranim prebivalstvom. Odrejal je množično streljanje talcev, množične aretacije in odgone v koncentracijska taborišča. Proti mednarodnemu vojnemu pravu je odrejal nabore jugoslovanskih državljanov v nemško in kvizlinško vojsko.

Da bi pokrajini pomiril, je nacistični aparat pod njegovim poveljstvom porušil in požgal sledeča strnjena naselja, nekatera pa celo izravnal z zemljo: Radovno, Jamnik, Kokro, Gozd nad Golnikom, Dražgoše, Pevno in Križno goro, Martinj vrh, Kostanj, Gradišče, Okrog, Jatroblje, Kališe, Šmartno v Tuhinjski dolini, Veliki in Mali Rakitovec, Zlato polje, Trnovče, Obrše, Malo Lašno, Brezovico, Koreno, Zagorico, Sv. Križ, Hrastnike pri Moravčah, Sv. Trojico, Javorščico, Dolenje in Moravče.

Vasi Gradišče, Koreno, Hrastnik, Kokro in Sovodenj je izravnal z zemljo, odrasle moške postrelil, družine pa izselil.

Rösener je izdal dne 4. avgusta 1944 svojim podrejenim naslednje povelje: »... Trenutni položaj na fronti in v domovini zahteva, da vsak oficir in vsak vojak izpolni svojo dolžnost do zadnjega. Pričakujem, da bodo pričele vse meni podrejene enote z največjo ostrino borbo proti banditstvu in bandite uničile.

... Ne poznam odmorov niti prekinitve službenega časa. Dan in noč smo v borbi in nimamo časa za počitek. Pričakujem, da bodo enote brezobzirno nadaljevale borbo.«

Ervin Rösener je bil pred vojaškim sodiščem IV. armade v razpravi, ki se je pričela v Ljubljani dne 21. avgusta 1946, obsojen na smrt z obešenjem.[64]

Največje zbirno taborišče za Gorenjce je bila stavba nekdanjih škofovih zavodov v Šentvidu nad Ljubljano s prostorom za okoli 2000 ljudi. Komandant taborišča je bil SS-Hauptscharführer Werner Klügel. To zbirno taborišče so Nemci uporabljali od začetka okupacije do nekako oktobra 1942. Ljudi, ki jih niso do tega časa od tod preselili v Nemčijo, so odpeljali v Goričane pri Medvodah. To taborišče, z začasno kapaciteto za okoli 600 ljudi, so po ukinitvi taborišča v Šentvidu precej povečali in ga uporabljali do osvoboditve.

Stavbo v Šentvidu so Nemci novembra 1942 preuredili v Nacionalno politični vzgojni zavod (National Politische Erziehungsanstalt — N P E A).

Zapori za Gorenjce in Korošce iz Mežiške doline so bili v Begunjah, kjer je bilo zaprtih 12.098 ljudi, med njimi tudi 405 otrok. Te družine so odpeljali deloma v Šentvid, deloma v Goričane, nekatere pa so tudi izpustili (Rašica, Dražgoše).

V letu 1941 je bilo ubitih v 20 skupinah 150 talcev in zapornikov, v l. 1942 pa 49 skupin s skupnim številom 631 talcev. Zlasti v l. 1942 so Nemci izredno nečloveško ravnali s partizanskimi družinami in družinami talcev na vsem okupiranem ozemlju. Na njem do osvoboditve ni prenehalo streljanje talcev. Tako je na Gorenjskem bilo ustreljenih 126 skupin s skupnim številom 1286 oseb, na Štajerskem pa je bilo 59 streljanj s skupno 1590 žrtvami.[65]

Glede na število ustreljenih žrtve je bila Gorenjska z manj prebivalstva mnogo bolj prizadeta kakor okupirana Štajerska.

Načrtna selitev partizanskih družin in družin ustreljenih talcev se je pričela na Gorenjskem dne 7. aprila 1942. Že 26. marca 1942 pa so odpeljali iz Gorenjske v Rajhenbrug 126 oseb. Prva akcija deportacij je zajela več krajev Gorenjske. Skupine aretirancev iz Dobrave, Mišač, Jesenic in iz še nekaterih krajev Gorenjske so selili v Šentvid, iz Tržiča in okolice pa v Goričane pri Medvodah. Samo iz Tržiča in okolice je bilo odpeljanih okoli 50 oseb, med njimi 12 otrok.

Vsi ti ljudje so bili pripravljeni za odhod v taborišče dne 15. aprila 1942. Deportirance, zbrane v Šentvidu, niso pripeljali k tistim v Goričanah, kjer se je formiral transport. V tem transportu je bilo 223 oseb, med njimi 40 otrok.[66]

Istega dne, okrog poldesete ure dopoldne, je prispel transport na Jesenice, nato pa je nadaljeval pot proti Celovcu. Na nekem stranskem kolodvoru v Celovcu so transportu pridružili še koroške Slovence, ki so bili otovorjeni samo s culami. Njihov transport je bil mnogo večji od gorenjskega in strogo ločen od njega.

Proti večeru je transport krenil naprej proti Münchnu, kamor je prispel ponoči naslednjega dne. Med Augsburgom in Nürnbergom je transport obstal. Polovica transporta je odšla v Werenfelds, drugi del pa v Nürnberg.

Tov. Stegnarjeva, ki je bila v tem prvem transportu, pripoveduje:

»Po Nürnbergu so nas vlačili kakor cigane. Našo skupino so nato po neki lokalni progi odpeljal v Forth Erlangen in nas zaprli v neko stavbo za tri tedne. Po tem času so zopet združili obe skupini v Poxauu na Spodnjem Bavarskem. Tam so zopet razdelili ves transport v skupine po 50 ljudi. V Poxauu nas je prvič pregledala rasna komisija. Vsi smo se morali sleči do golega. Družine so pregledovali skupaj. Nihče ni dobil rimske številke I. Nekateri, ki smo prejeli številko II, smo bili deportirani v Neustift. Ljudje s številkami III ali IV so ostali v Poxauu. Nas, ki smo pri pregledu odnesli zadovoljivo številko, so v taborišču Neustift slavnostno sprejeli. Vhodna taboriščna vrata so bila okrašena, na njih pa je bil napis Herzlich willkommen (Srčno dobrodošli)! Mize v obednici so bile pogrnjene, hrana je bila dobra. V Neustiftu smo ostali do 18. avgusta 1942. Lahko smo se prosto gibali, za izhod v mesto smo morali prositi za dovoljenje. Sposobni za delo so dobili zaposlitev.

Dne 18. avgusta so nam dali hrane za tri dni. Naš transport so poslali najprej v taborišče Vilshofen, od koder naj bi odšli v Šlezijo. Ko je bil transport že pripravljen, je prišlo povelje, da nas odpeljejo v taborišče Straubing. Od tam so nas odpremili v Feilnbach, kjer so že bili deportiranci iz brežiškega izselitvenega pasu. Tam nas je zopet pregledala posebna komisija, pred katero se ni bilo treba sleči. Ta komisija nam je določila poklic in delo.

V Feilnbachu so naši otroci hodili tudi v šolo. Imenovali so jo »lagerska šola«. Bil je samo en razred, ki ga je obiskovalo okoli 40 otrok, med njimi tudi moji dve sestri. Naša imena so pisali tako, kakor smo se pisali pred okupacijo.

Sestri sta bili dne 25. I. 1943 prestavljeni v Weichs pri Dachauu, kmalu nato pa v taborišče Kochel. Tam nista obiskovali šole. V Kochelu nas je spet pregledala rasna komisija, ki je bila najna-

tančnejša. Tako imenovane ‚Wertungsgruppe I in II' so bile tukaj ‚Eingebürgert' (sprejete v državljanstvo). Spet smo se morali pred komisijo sleči do golega; vzeli so nam kri iz ušesa in jo analizirali. Vse so nas slikali in nam dali pri slikanju številke na prsi. Kdor je bil sprejet v državljanstvo, je prejel posebno listino. Jaz sem dobila službo v Münchnu, sestrici pa sta se naselili v Ottobrunnu pri nekem šolskem slugi. Dne 31. I. 1944 sem z obema pobegnila domov na Gorenjsko in tam odšla v partizane.«

Druge najgrozovitejše deportacije na Gorenjskem so se pričele dne 7. julija 1942. Ivanka Fink iz Križ pripoveduje:

»V Križah pri Tržiču so nas selili dne 7. julija 1942. Iz Pristave so prišli po nas s kamioni. Nanje so naložili žene in otroke ter nas odpeljali v Goričane. Moške so odpravili v Begunje. V Goričanah smo bili teden dni, nato pa so nas odpeljali v taborišče Windsheim. Tam so nas ob progi postavili v vrsto in slikali. Nazivali so nas cigane. Kovčkov nismo imeli. Najpotrebnejše smo nosili v vrečah in rjuhah. Ljudje iz moravških hribov so nosili najnujnejše stvari kar v koših.

Dobro se spominjam, da je v taborišču Windsheim umrlo 11 otrok za ošpicami. Kopali so jih in so postali žrtve prehlada.«

V tej drugi akciji so doživeli nečloveško, prav barbarsko ravnanje okupatorja prebivalci vasi Gradišče v Tuhinjski dolini, Koreno pri Krašnji in Hrastnik z dvema zaselkoma Kokra in Zavodnje na Moravškem. Te vasi so požgali, može in fante postrelili v gorečih poslopjih, pri čemer so nekateri živi zgoreli, družine pa odpeljali v taborišče.

V teh vaseh je okupator natančno izvajal »Navodila za izvedbo akcije proti partizanom in drugim banditom na Gorenjskem in Štajerskem« z dne 25. junija 1942. Popolno uničenje teh vasi in ubijanje moških, starih nad 16 let, je v Sloveniji najstrašnejši okupatorski zločin. Podoben primer se je zgodil dne 10. VI. 1944 v češko-moravski vasi Lidice, ki je po njem svetovno znana.

Franc Homar iz Gradišča v Tuhinjski dolini pripoveduje; kako se je to zločinsko dejanje izvršilo v njegovi rojstni vasi:

»Dne 8. julija 1942 ob dveh zjutraj so Nemci krenili iz Šmartna v Tuhinjski dolini. V zgodnjih jutranjih urah so obkolili vas Gradišče. Bilo jih je nad 1000. Ob pol štirih so pričeli razbijati po vežnih vratih in oknih. Nato so vdrli v hiše. Povsod so najprej popisali družinske člane in izvedli hišno preiskavo. Nato so povsod aretirali vse družinske člane, ki so jih našli doma. Vse moške prebivalce, stare nad 16 let,

bilo jih je 12, so odgnali k nekemu kozolcu sredi vasi. Tukaj so zaslišali vsakega posebej in nato še vse skupaj. Po zaslišanju so jih fotografirali in jim prebrali smrtno obsodbo.

Po prebrani obsodbi so jih šest odgnali na gospodarsko poslopje Jožefa Hočevarja, štiri na gospodarsko poslopje Franca Homarja, dva pa na gospodarsko poslopje Frančiške Šubelj. Tam so jih ustrelili. Takoj nato so vsa poslopja polili z benzinom in jih zažgali. Družine

Deportacija družin iz vasi Gradišče in Koreno julija 1942

so medtem po stranskih poteh odpeljali v Šmartno, kjer so jih naložili na kamione in odpeljali.«

V vasi Koreno so izselili prve tri družine že 12. junija 1942. O tej deportaciji prvih družin s tega pogorja pripoveduje Jože Per, ki se je takrat rešil z begom:

»Naša domačija je dala v tem času tri partizane: Franca, Heleno in Ivanko. Zato smo bili v stalni nevarnosti in to tem bolj, ker je prišlo okupatorju na uho, da smo v povezavi z njimi. Jaz, kot gospodar družine, sem se nenehno skrival; bil sem večinoma v gmajni, podnevi pa sem tudi delal na polju. Le redkokdaj sem spal v hiši.

V noči od 12. na 13. junij so Nemci pripravili zasedo okoli naše domačije. Ob pol štirih zjutraj so obkolili hišo in me pričeli iskati. To noč sem spal na gospodarskem poslopju. Znašel sem se in jim kar

Izseljevanje partizanskih družin v vasi Koreno, julij 1942

bos in na pol oblečen pobegnil. Za menoj so streljali, vendar sem jim ušel. Ucvrl sem jo proti Kompoljam, kjer so mi znanci dali čevlje. V naslednji noči sem se prebil k posestniku Tiglu v Zlato polje, kjer je bila javka za Kamniško četo. Še isto noč sem se ji pridružil.«

Kmet Jože Per je štel, ko je odšel v partizane, 53 let. Ves čas do osvoboditve je bil borec, nazadnje v Šlandrovi brigadi. Je spomeničar in nosilec drugih visokih odlikovanj.

To jutro so v Korenem razen Perove družine selili še Kosmatinove in Breznikove.

Perova žena Helena pravi:

»Po begu mojega moža so nas aretirali in takoj odpeljali. Vse, kar sem lahko vzela s seboj, zase in za otroke, je bilo povezano v naglavni ruti. Odgnali so nas v Goričane. Dne 24. junija so nas poslali v Forth Erlangen, nato pa v Weissenburg. Tam smo ostali od osvoboditve. Iz zbirnega taborišča Bamberga smo se vrnili domov 10. avgusta 1945.«

Cilka Barlič, posestnica v Korenem 10, ki je dne 8. julija 1942 izgubila moža ter sinova Jožka in Franceta, pripoveduje:

»Nekaj dni pred usodnim dogodkom, ki je doletel našo vas, so bili v nji partizani. Neki izdajalec je šel njihov prihod javit v Krašnjo, kjer so Nemci imeli svojo postojanko. Naša vas Koreno je štela 18 družin. Perovo, Kosmatinovo in Breznikovo družino so selili že prej.

Tudi za nas v hribih je okupator odredil strogo policijsko uro, ki je trajala do šestih zjutraj. V noči od 7. na 8. julij 1942 so psi na vasi silovito zalajali. Sin Jože, takrat star osemnajst let, je zgodaj zjutraj odprl okno v hiši, da bi pogledal, kaj se godi zunaj. Zagledal je pod oknom policista, ki mu je zagrozil, da ga bo takoj ustrelil, če hitro ne zapre okna. Ves razburjen je prihitel v sobo, kjer sva spala z možem, in nama je dogodek sporočil. Hotela sem ga pomiriti in sem mu dejala, naj kar še poleži, dokler traja policijska ura.

Zgodaj zjutraj so Nemci vdrli v hiše in moške odpeljali. Jaz se od sina Franceta, ki še ni bil star 16 let, nisem mogla niti posloviti. Iz hiše so ga odgnali v smrt. Takoj nato so aretirali tudi nas. V hipu sem ostala sama s šestimi majhnimi otroki. Z menoj so bili odpeljani Peter, Maks, Cilka, Miha, Tončka in Janez. Bila sem popolnoma obupana. Eden izmed policistov mi je dejal: ‚Saj ne bo nič hudega, samo za dva dni vas bomo odpeljali, potem se vrnete domov.‘

V četrt ure smo morali biti pripravljeni za odhod z domačij. Vseh nas je bilo nad 50. Med nami je bilo vsaj 20 otrok. Medtem ko so nas aretirali, so odgnali v dolino vso našo živino. Ob sedmih so bile zbrane

vse družine vasi Koreno na Jakčevem travniku pri Ožinovem kozolcu. Tukaj smo čakali približno eno uro, nato pa so nas zastražene odgnali v Krašnjo. Ob cesti so nas naložili na kamione in odpeljali v Goričane. Nismo še zapustili vasi, ko so policisti že razbijali šipe na oknih naših domov.

Kaj se je zgodilo z našimi možmi in sinovi, ne ve točno nihče izmed nas. Nekateri trde, da so jih pred ustrelitvijo strahovito prete-

Žene in otroci iz vasi Koreno, občina Lukovica, zbrani na travniku pred vasjo. Vas so zažgali, moške nad 16 let starosti ustrelili, žene in otroke pa odpeljali v taborišče, julij 1942

pali. Najprej so jih zaprli v Barličev svinjski hlev. Od tam so jih kakor živino zavlekli v Ožinov hlev in na pod, dva izmed njih pa v Žavbejev hlev. Vse so tam ustrelili in domačije zažgali. V Žavbejevi domačiji je zgorela tudi 80-letna Žavbejeva mati Jožefa. Medtem ko se je zgodil ta zločin v naši vasi, je ležala bolna doma v postelji. Na pol gluha je videla, kaj se godi; z največjim naporom je vstala in hotela iz sobe. Potisnili so jo nazaj na posteljo. Hišo so zažgali in v njej je zgorela tudi mati Jožefa.«

Korenčani so bili zaprti v Goričanih nekaj dni. Nato so odpeljali transporti, ki so šteli po več sto ljudi iz vse Gorenjske, v taborišče

Ratzberg pri Forth Erlangenu in nato v Bamberg. Druga skupina, v kateri je bila tudi Barličeva mati s svojimi šestimi otroki, pa je odšla v Windsheim. Tam so bili deportiranci približno poldrugo leto. Nato so skupino premestili v Wernfels. Ob osvoboditvi je bilo zbirno taborišče povratnikov v Nürnbergu. Njihov transport, s katerim se je vračala tudi Barličeva mama s svojimi šestimi otroki, je dospel na Jesenice 25. junija 1945. Vaščani iz druge skupine so se vrnili iz Bamberga domov 16. julija 1945.

Vas je samevala brez življenja. Osmojeni kamniti zidovi, prerasli s koprivami in z drugim plevelom, so tri leta čakali in pričakali izgnance. V strmini, kjer je stala pred tremi leti vas Koreno, se je znova zaslišal otroški krik. Na ožganih domovih je zopet zapelo zidarsko kladivo. Domovi so rasli in še rastejo počasi, utrujene roke in zgarana telesa korenskih vdov ter mlade roke korenskih fantov in deklet so postavile v letih po osvoboditvi s podporo skupnosti skromne domove.

Sredi te hribovske vasi stoji spominski kamen s petnajstimi imeni ustreljenih mož in fantov in 80-letne stare mamice Jožefe Hacetove . . .

Po uničenju vasi Gradišče in Koreno je višji SS in policijski vodja v XVIII. vojaškem okrožju Rösener izdal naslednjo

Objavo[67]

Dognano je, da se je večji del moških prebivalcev vasi Gradišče in Koreno, okrožje Kamnik, priključil tolpam, medtem ko je ostalo prebivalstvo le-te stalno podpiralo s poročili in prehrano ter kljub vednosti o bivanju in delovanju banditov teh ni javilo oblastem.

Obe vasi sta bili zato z ognjem uničeni, prebivalstvo moškega spola nad 18 let postreljeno, preostalo prebivalstvo pa izseljeno (besedni prevod).

Dne 20. julija 1942 je taisti Rösener s posebno objavo razglasil, da so vas Hrastnik in del vasi Kokra in Sovodenj razdejani in z zemljo izravnani, vsi odrasli moški vaščani postreljeni, preostalo prebivalstvo pa izseljeno. Ta ukrep so izvršili zato, ker so vsi odrasli vaščani imenovanih krajev podpirali tolpo ali pa jim z dobrohotno pasivnostjo do njih početja vsaj potuho dajali . . .[68]

Pri teh deportacijah je okupator še nadalje požigal vasi. Najbolj prizadete so bile v kamniškem okraju vasi Obrše, Trnovče, Podgora, Zlato polje, Brezovica in Mala Lašna. Ta najhujši val deportacij je trajal nekako do 15. avgusta 1942, ko so odpeljali samo iz kamniškega okraja 36 kamionov odraslih in otrok v taborišča.

Značilno je tudi »Posebno povelje št. 1« z dne 19. julija 1942, ki nam pokaže vso okupatorjevo zverinstvo in brezobzirnost nad slovenskim prebivalstvom.

Izvleček iz povelja se glasi:

1. Prebivalci vasi

a) Hrastnik (7 km severovzhodno od Preddvora)
b) Kokra (4 km severovzhodno od Moravč)
c) Sovodenj (8 km jugovzhodno od Gorenje vasi)
so sprejemali tolpe in jih podpirali.

2. Za represalijo je treba na kraju samem ustreliti moške prebivalce, starejše od 15 let, njihova trupla pa zmetati v ogenj. Kraje je treba uničiti z ognjem. Preostalo prebivalstvo je treba izseliti in odpeljati v preselitveno taborišče v Šentvidu nad Ljubljano.

3. Za izvedbo akcij so zavezani:

za a) komandant 93. rezervnega policijskega bataljona,
za b) komandant 322. policijskega bataljona,
za c) komandant 181. rezervnega policijskega bataljona.
Akcije je treba začeti v jutranjih urah 20. 7. 1942.[69]

V objavah naznanja Rösener, da so postrelili v omenjenih krajih vse moške, stare nad 18 let oziroma odrasle moške. Dejansko pa je bilo povelje enotam, ki so vršili ta masaker drugačno, kar je razvidno iz »posebnega povelja št. 1«. Postrelili so tudi vse mladince stare nad 15 let.

Ti kraji v kamniškem in sosednjih okrajih so bili izraziti partizanski predeli in najpripravnejši za partizansko borbo. Po teh predelih je tudi zaradi samega terena bila vzpostavljena najlažja in najboljša povezava s štajerskimi borci, tako preko Tuhinjske doline, Menine planine in Dobrovelj, kjer so bile v tem času zbrane močne partizanske sile. Tod mimo so vodile tudi zelo važne kurirske poti.

Vse spredaj naštete vasi, ki so takrat sestavljale občino Zlato polje, so Nemci v nedeljo dne 2. avgusta 1942 obkolili in v njih zastražili vse prehode. Po pripovedovanju očividcev je v tej veliki akciji sodelovalo nad 3000 okupatorskih vojakov. Pri vsaki hiši so sestavili popis družine, ki so ga primerjali s svojo kartoteko. Prve so aretirali može in fante od 16 do 60 let starosti. Odpeljali so jih v šolsko klet v Zlatem polju. Spotoma so jih večkrat fotografirali. Nekaj mož in fantov se je aretaciji izognilo s pobegom. Vsi ti so odšli

v partizane. Tako je Zlato polje s sosednjimi predeli dalo v tem času nad 60 borcev.

Požig vasi okoli Zlatega polja dne 2. avgusta 1942 je javil tudi občinski komisar občine Lukovica in Krašnja v svojem tedenskem poročilu landratu v Kamniku.[70] Poročilo je datirano s 7. avgustom in omenja, da v tem tednu v občini ni bilo miru. Banditi da so taborili za Brezovico in prišli v stik s policijo. Nadalje je bilo ugotovljeno, da so prebivalci vasi Brezovica, Zlatega polja, Male Lašne, Trnovč in Obrš povezani z banditi... Zato so te vasi požgali... Živino in predmete, ki imajo vrednost, kakor tudi nekatere družine, so odpeljali... »Kazen je bila stroga, toda pravična«, sklene svoje poročilo občinski komisar.

Potem, ko so odvedli može in fante, so pričeli izseljevati družine, ki so bile do tega časa zastražene doma. Odvlekli so jih v zlatopoljsko cerkev, da je do večera bila že nabito polna. Iz zlatopoljske šolske kronike je razvidno, da so v šolskem okolišu ta dan aretirali 224 ljudi, med njimi 86 otrok. Ves dan in vso noč so imeli družine zaprte v cerkvi in to brez vsake hrane.

V zgodnjih jutranjih urah prihodnjega dne so odgnali najprej može do vasi Trnava, kjer so jih že pričakovali kamioni. Vse moške so zvozili v begunjske zapore. Zdanilo se je že, ko so začeli iz cerkve transportirati družine. Tudi te so s kamioni odpeljali iz Trnave v Šentvid.

Nekaj družin, ki so se jim zdele najnevarnejše, so gnali takoj po aretaciji. Matilda Sevec iz Podgore št. 2 pripoveduje:

»Z možem sva imela trgovino in gostilno v Podgori. Mož je bil že od vsega početka povezan s partizani. Nekdo ga je moral izdati. Dne 21. julija so prišli k nam Nemci z zahtevo, da mora mož iti z njimi v pogorje kot vodnik. Med potom so ga ves čas pretepali in ga v vasi Vaseno pri Tuhinju ubili. Našo družino so aretirali dne 2. avgusta z drugimi vaščani vred. Bila sem sama s tremi otroki: Marija je bila stara 3 leta, Cilka poldrugo leto, Franci pa sedem mesecev. Popisali so naše osebne podatke in nas takoj odpeljali v Trnavo, od tam pa v Šentvid.«

Tragična usoda je doletela tudi Burjevo družino iz Brezovice. Mati Julija je pripovedovala:

»Moj sin France, ki je komaj dopolnil 16 let, je bil eden prvih partizanov v tem pogorju. Kmalu mu je v partizane sledil tudi starejši brat Jože. Naša hiša je bila z njimi tesno povezana. Po tragičnem

dogodku v vasi Koreno se je vsa naša družina skrivala v gmajni, ker smo pričakovali, da bodo slej ali prej prišli tudi nad našo hišo. Ko so se 2. avgusta pričele aretacije, sva se z možem in šestimi otroki skrivala v gozdu. Pri napadu na našo vas so nam na begu ubili najmlajšega sina Mirka, starega komaj 18 mesecev. Skrivali smo se do 15. avgusta. Postalo je nemogoče s petimi malimi otroki dalje živeti

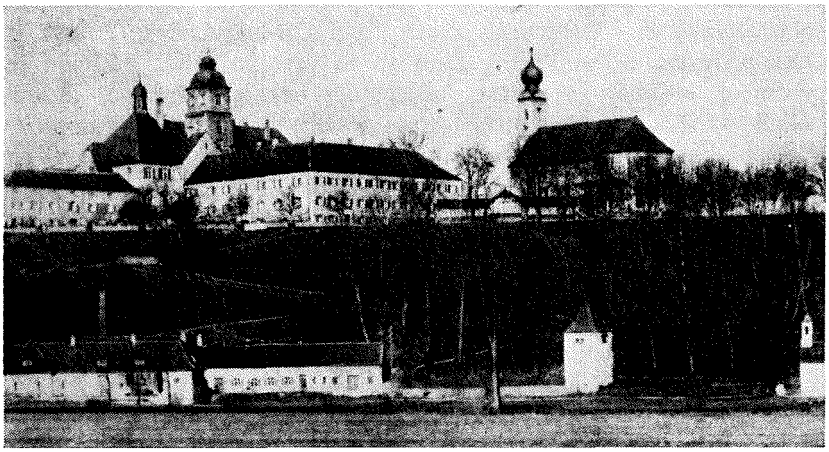

Ecksberg pri Muhldorfu, taborišče Gorenjcev, ki so jih deportirali julija in avgusta 1942

v gozdu. Domačijo so nam požgali in ostali smo brez hrane. Zato se je mož šel prijavit v dolino. Takoj so nas aretirali in odpeljali v Šentvid.«

V borbi z okupatorjem je padlo 32 mož in fantov iz Zlatega polja, požgana pa je bila 101 vaška zgradba.

Deportirance iz Zlatega polja in bližnjih predelov so 28. avgusta zbrali v Goričanah in jih odpeljali v taborišče Ecksberg pri Mühldorfu. V tem taborišču so bili ti deportiranci zaprti dva meseca ob izredno slabi hrani. Za zajtrk so dobivali četrt litra črne kave in na 20 ljudi štruco kruha. Opoldne je bila vedno enolončnica, zvečer pa največkrat krompir v oblicah ali kava, včasih tudi malo skute ali košček margarine. Deportirance so nato porazdelili: poslali so jih v taborišča Niederfels, Feilnbach, Altötting in še v druga manj znana.

Stane Urankar iz Obrš št. 1 pripoveduje:

»V Ecksbergu smo tudi deportirani otroci imeli svojo šolo. To »lagersko šolo«, kakor smo jo imenovali, je obiskovalo 60 slovenskih

otrok. Imeli smo tudi otroški vrtec. Poučevala nas je neka učiteljica Marianne. Bil je samo en razred s petimi oddelki. Učili smo se brati in računati, največ pa smo peli nemške nacionalistične pesmi . . .«

Po osvoboditvi so se deportiranci iz teh predelov vračali domov kar na svojo roko. Nekatera taborišča so konec aprila 1945 razpustili. Mnogi so se prebili domov že zadnje dni pred kapitulacijo Nemčije, drugi pa nekaj dni kasneje. Želja po domači grudi jih je gnala, da so odšli iz taborišča na pot kar peš, se vozili s kamioni, z vlaki in zopet pešačili. Spotoma so odvrgli vso prtljago. Domov so prišli praznih rok, toda z veselo zavestjo sreče: Zopet smo doma!

V letu 1943 so se na Gorenjskem deportacije partizanskih družin in družin talcev nadaljevale in to v januarju, marcu, aprilu, juniju, juliju in novembru. Predvsem so v tem času trpele Žiri in kraji Bohinjskega kota. Družine so deportirali zato, ker je iz teh krajev odšlo v teh časih dosti mož in fantov v partizane, posebno še mobilizirancev za nemško vojsko.

Ena izmed dvanajstih večjih deportacij partizanskih družin na Gorenjskem je bila 11. februarja 1944 v Bohinju, posamezne družine pa so vzeli tudi iz drugih predelov Gorenjske. Takrat je bilo samo iz Bohinjske Bistrice in okolice odpeljanih okoli 25 družin. O tem valu pripoveduje Anica Volk, ki živi sedaj v Kranju:

»Zaradi moje sestre Ivanke, ki je odšla novembra 1943 v partizane, so selili tudi našo družino. Ko so nas aretirali, še nisem bila stara 14 let. Med aretiranci je bilo tudi mnogo otrok; točnega števila se več ne spominjam. Z aretacijami v naši vasi so pričeli ob štirih zjutraj. Zbirališče družin je bilo v Bohinjski Bistrici, v gostilni Markež. Tukaj smo čakali v gostilniški sobi do 7. ure zjutraj, da so pripeljali še ostale družine. Nato so nas odvedli na osebni vlak. Na postaji Bled-jezero smo morali izstopiti. Zaprli so nas v kolodvorsko čakalnico, ki je bila nabito polna. Tam smo ostali do 5. ure popoldne. Vsi, posebno otroci, smo bili silno prestrašeni, ker se je govorilo, da nas bodo ločili od staršev in moške odpeljali v Begunje.

Popoldne so nas zopet naložili na vlak in nas poslali v Goričane pri Medvodah. Tam smo ostali zaprti 14 dni. Prebivali smo v sobah, po več družin v eni. Hrana je bila slaba, bilo pa je je tudi zelo malo. Otroci smo bili vedno lačni. Sicer z nami niso grdo ravnali. Bili smo samo v sobah, tudi skozi okna nismo smeli gledati. Otrok niso ločili od mater.

Po štirinajstih dneh je odšel naš transport v taborišče Windsheim na Bavarsko. Vožnja je trajala dva dni in dve noči. Bila je zelo naporna, ker v vagonih ni bilo prostora, da bi udobno sedeli. Dokler smo se vozili po Gorenjski, nismo smeli gledati skozi okna.

Že dva dni po prihodu v taborišče so me zaposlili. Bila sem hišna pomočnica pri nekem baronu Kressu v Freuchtu pri Nürnbergu. Grof je bil z menoj dober, a njegova žena, po rodu Hrvatica, me je nenehno

Samostan v Poxauu, kjer so bili skupaj deportiranci iz Gorenjske in Štajerske

trpinčila. Po štirih mesecih so moje starše preselili v taborišče Eichstadt, nakar sem se na mamino prošnjo vrnila k njej v taborišče.

Ne spominjam se, da bi po naši deportaciji še koga iz Gorenjske pripeljali v naše taborišče. V njem je bilo tudi precej koroških Slovencev.

Osvobojeni smo bili 25. marca 1945. Domov sem dospela že 21. maja s skupino 9 izseljencev. Vozili smo se s kolesi. Moji starši so se vrnili s transportom dne 30. julija 1945.«

Pretresljiva je pripoved matere Katerine Slapar iz Palovč pri Kamniku. Mati 4 otrok pripoveduje križev pot svoje družine. Odpeljali so jih s transportom v taborišče Niedernfels 16. XI. 1943. Takole pripoveduje:[71]

»Moj mož je bil ves srečen, ko so prvič prišli partizani k nam, v Palovče pri Kamniku. Vsakokrat je naredil vse, kar so želeli. Tedaj smo se tudi mi začeli boriti za svobodo. Ker pa je bilo veliko ljudi za švabe, smo se vedno bali, kdaj nas bo kdo izdal. To se je res zgodilo. Dne 19. februarja 1943 so prišli Nemci skupaj z domačimi izdajalci. Vzeli so moža in njegovega brata. Pretepli so ju tako, da sta ostala komaj živa. V zaporu ju je moral obiskovati zdravnik. En mesec in pol sta bila v zaporu v Kamniku. Potem so ju odpeljali v Begunje. Brata so ustrelili 27. aprila, moža pa 18. julija 1943.

Bili smo neizrekljivo žalostni. Imeli pa smo tudi skrbi, kdaj nas bodo selili. Nobeno noč nisem zaspala, dokler se ni zasvital dan, ker so Nemci vedno zjutraj selili.

Prišel je dan naše selitve, 19. september 1943. Kako težko sem šla klicat otroke, da smo šli po svetu, proč od kruha, mleka in sadja. Za nekatere ljudi pa je bila naša selitev sreča. Nosili so naše stvari k sebi na dom. Odgnali so nas v Kamnik v zapore. Tam smo bili dva dni. Potem so nas zgodaj zjutraj naložili na avto. Med potjo so še pobirali ljudi. Tako nas je bilo do Goričan dva polna avtomobila.

Pričelo se je preziranje in lakota. Gledala sem štiri lačne otroke, zase nisem imela brige. V Goričanah smo bili dva meseca in pol. Potem smo rajžali naprej v Nemčijo. Dva dni smo se vozili do Niederfelsa. Tam smo bili en dan in dve noči. In spet pot naprej v Marktl na Bavarsko. Tako smo bili zdelani, da smo komaj ostali živi. Tu smo prebili dva meseca. Dne 18. januarja 1944 so nas preselili v Burghausen. Tam sem hodila delat. Trije otroci so hodili v šolo, mlajša hčerka Pepca pa v vrtec. Otroci so vedno govorili: »Mama, lačen!« Večkrat so bili tudi bolni. Tudi takrat jim nisem imela dati kaj jesti, niti nisem smela ostati pri njih. Morala sem iti delat.

Prišel je srečni dan, ko smo lahko odšli domov. Otroci so bili nepopisno veseli. Imeli smo zopet hudo pot. Iz Burghausna smo odšli 29. aprila, domov smo prišli 5. maja. Vse proge so bile razbite in le v enem kraju smo se nekoliko vozili. Nosili smo težko prtljago. Nekaj časa je snežilo, nekaj časa deževalo. Bili smo mokri, lačni in zeblo nas je. Dve noči in en dan smo še nosili, potem pa so otroci opešali; nismo mogli več. Še prazni smo šli komaj naprej. Morali smo odvreči nekaj obleke. Le možev brat in jaz sva nesla toliko obleke, da smo se doma lahko preoblekli. Moški, s katerim smo hodili skupaj, je rekel: »Več imamo mi postaj kot Kristus! On jih je imel 14, mi pa že več kot 41!« To je rekel zato, ker smo velikokrat počivali.

Zaželeni dom smo našli žalosten, ves izropan. Še danes živimo v pomanjkanju in žalosti.«

Kakor so leta 1942 na okupiranem Spodnjem Štajerskem odpeljali v obeh avgustovih deportacijskih akcijah vse družinske člane od 18 do 60 let starosti v taborišče smrti Auschwitz, tako so znani v tem času tudi transporti partizanskih družin z Gorenjske. Tovarišica Jožica Veble — Hojnikova poroča:

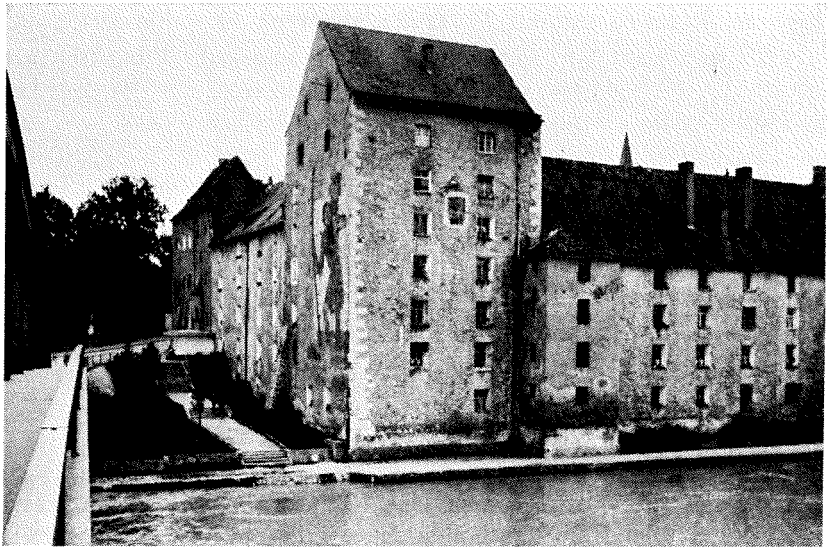

Taborišče Straubing; v njem so bile deportirane družine iz Gorenjske

»Prvi transport iz Gorenjske je prišel v Auschwitz okoli 21. avgusta 1942 iz Begunj. Taboriščne številke deportirancev so bile od 16.000 naprej. Drugi transport je prispel iz Begunj med 10. in 12. septembrom 1942. Deportiranci so dobili številke od 20.000 naprej. Tretji transport iz Gorenjske pa je pripotoval v Auschwitz 3. oktobra 1942. Deportiranci so prejeli številke od 22.669 naprej.

Pozneje so v to taborišče prihajale še manjše skupine deportirancev.«

Tovarišica Cilka Štular je bila v transportu 3. oktobra 1942. Izvleček iz njene izjave, ki jo hrani Pokrajinski muzej v Kranju, se glasi:

»... Dne 3. oktobra 1942 so me z možem, Frančiško Ambrožič, z njeno hčerko Matildo in svakinjama Vilko in Mici, z Vero Robič in

njeno materjo, vse iz Hrušice, in z Minko Krivic iz Javornika odpeljali do Celovca. Od tam je bil mož poslan v Dachau. Vse druge smo bile poslane v Auschwitz. Med potjo so se nam priključile še Rusinje in Poljakinje in tako smo po štirinajstih dneh preko Brna prispele v taborišče Auschwitz. Takrat nas je bilo že 50 žensk . . .«

V času najhujšega divjanja nemške policije na Gorenjskem, julija 1942, so nekatere aretirane osebe v teh racijah odpeljali v koncentracijska taborišča. Iz izjave tovarišice Frančiške Poljanec, Kranj, zvemo tole:[72]

». . . Dne 10. junija 1942 so nas trideset odbrali, naložili na kamion in odpeljali v Celovec. Deset, in to Tončka Mokorel, Ignac Bizjak, Ropret iz Cerkelj, Lovro Kuhar in jaz — drugih se ne spominjam, nas je bilo na plakatu za streljanje. Po petih dneh so nas iz Celovca odpeljali v Mauthausen in nas tam takoj spravili v bunkerje . . .

. . . Dne 23. oktobra 1942 so naju z Mokorelovo odpeljali v Rawensbrück, kamor smo prispeli 1. novembra 1942 proti večeru.

. . . Iz tega bloka sem se priključila transportu ob evakuaciji 28. aprila 1945. Ponoči ob 2. uri je krenila kolona 2000 jetnic. Spremljali so nas esesovci s psi. Ta dan smo hodile do 18. ure zvečer . . .

. . . Ker je bila pot prenaporna, so starejše in onemogle pričele zaostajati. Te so esesovci postrelili in pustili na cesti . . . Slovenke smo se dogovorile in napravile načrt, da se odtrgamo od kolone, kar se nam je tudi posrečilo. Poskrile smo se ob jezeru in tam prenočile. V naši skupini nas je bilo 23.

. . . Dne 29. aprila 1945 zjutraj nas je hotela nemška vojska odgnati. Z njimi nismo hotele iti, pač pa smo se razpršile in zbežale globlje v gozd, kjer smo se utaborile, skuhale večerjo in pospale po tleh. Vso noč so grmeli topovi. Tudi 30. aprila smo se zadrževale na tem kraju. Topovsko streljanje ni prenehalo in v takem stanju smo pričakale noč. Zjutraj 1. maja smo pa že zagledale Ruse. Srečanje z njimi se ne da popisati. Rusi so nam vzklikali: ‚Harašo, Jugoslavija!‘

V koncentracijska taborišča pa so pošiljali manjše skupine aretirancev z Gorenjske še spomladi 1944. Izvleček iz izjave Natalije Skok iz Rodice pri Domžalah se glasi:[73]

»Maja 1942 je zadela našo družino huda nesreča. Zaradi izdaje smo izgubili očeta, mojega moža . . . Bali smo se, da nas bodo izselili. Vendar nobeden od sosedov ni izpovedal nič slabega o nas. Mi smo

se po očetovi smrti potuhnili, delati pa nismo prenehali. Javka je ostala pri nas in hči Boža je še naprej prenašala pošto...

Dne 22. marca 1944 so me aretirali. Pri zasliševanjih je bilo zelo hudo. Še isti dan so me dvakrat zaslišali, tretjič pa so me zaslišali v soboto. Drugič me je zaslišal neki Štajerec, po imenu Bertoncelj. Ker nisem hotela priznati, kar so mi hoteli naprtiti, me je tepel z bikovko. Potegnil mi je tudi nohte s prstov... Ko sem se zopet zavedela, so me vlačili za lase po sobi... V četrtek so naju s sestro odpeljali v Begunje, kjer sva ostali približno mesec dni...

Naš transport je odšel iz Begunj v Rawensbrück 24. aprila. Na pot smo dobile 4 hlebčke. Eden je bil namazan z margarino, drugi z marmelado, dva pa sta bila prazna. V Beljaku smo nekaj časa čakali na postaji, ker se je menjala naša straža. Potem so nas odpeljali v zapor, kjer smo prenočili in ostali še drugi dan do večera. Hrane nismo dobili nič. V Rawensbrück smo prišli popoldne; čakali pa smo do večera, da so nas sprejeli v taborišče...«

Transporti, seznami in število sorodnikov partizanskih družin, družin ustreljenih talcev in simpatizerjev OF, odpeljanih z Gorenjske v taborišča v Nemčijo.[74]

Št.	Datum odhoda	Taborišče	Število oseb
1.	26. III. 1942	Rajhenburg	126
2.	15. IV. 1942	Burgfeld	97
3.	15. IV. 1942	Erlangen	105
4.	16. V. 1942	Wernfels	167
5.	22. VI. 1942	Fort-Erlangen	143
6.	13. VII. 1942	Windsheim	194
7.	27. VII. 1942	Rathsberg	171
8.	19. VIII. 1942	Rottmannshöhe	94
9.	20. VIII. 1942	Gunzenhausen	123
10.	21. VIII. 1942	Simmensdorf	115
11.	28. VIII. 1942	Ecksberg	192
12.	14. IX. 1942	Altötting	175
13.	12. X. 1942	Altötting	156
14.	30. I. 1943	Feilnbach	300
15.	22. III. 1943	Burghausen	167
16.	22. IV. 1943	Rottmannshöhe	147
17.	15. VI. 1943	Windsheim	126
18.	29. VII. 1943	Burg Rothenfels	221

19.	16. XI. 1943	Niederfels	156
20.	11. II. 1944	Windsheim	110
21.	18. II. 1944	Windsheim	112
22.	3. IV 1944	Burghausen	99
23.	12. IV. 1944	Assenhausen	107
24.	25. IV. 1944	Walchensee	105
25.	12. V. 1944	Altötting	53
26.	12. V. 1944	Burghausen	53
27.	25. V. 1944	Niedernfels	54
28.	10. VI. 1944	Altötting	112
29.	5. VII. 1944	Rottmannshöhe	55
30.	28. VII. 1944	Burghausen	211
31.	22. VIII. 1944	Feilnbach	139
		Skupaj	4.185

*

Za nastanitev naših partizanskih otrok in otrok ustreljenih talcev, ki so jih ugrabili materam, je bila kot središče določena Bavarska z vodstvom VOMI v Bayreuthu. Podobno je bila za izseljence iz brežiškega pasu in Posavja odrejena pokrajina Württemberg s središčem v mestu Stuttgartu. Tukaj je v ulici Gänsheiderstrasse 26 deloval zloglasni Der höhere SS und Polizeiführer Südwest als Beauftragter des Reichskommisars für die Festigung des deutschen Volkstums (Višji SS in policijski vodja za Jugovzhod kot poverjenik drž. komisarja za utrditev nemške narodnosti). V Stuttgartu je bil sedež Centrale za Nemce v inozemstvu (Auslandsdeutsche).

Iz obsoteljskega in posavsko-brežiškega pasu se je preseljevanje naših ljudi končalo v glavnem že leta 1941. Zadnji transporti so odšli poleti 1942, medtem ko je bil prvi transport naših ljudi, deportiranih iz Maribora, odpravljen dne 7. decembra 1941. Sledili so iz Maribora še trije transporti, zadnji 4. februarja 1942. Iz Ptuja, Celja in okolice Maribora pa so odšli do 18. maja 1942 še trije transporti. To so bile deportacije naših ljudi, ki bi naj bili sposobni za ponemčenje.

Vsem preseljencem so pred odhodom transporta odvzeli prstne odtise na takratni orožniški postaji na Slomškovem trgu št. 8 v Mariboru. Fotografirali so jih v Vetrinjski ulici — sedaj Ulica talcev, v poslopju zavoda za sociano zavarovanje — kjer je bil nastanjen

pooblaščenec državnega komisarja za utrditev nemštva. Ta urad je vodil SS-Obersturmführer Willi Brandt.

S temi našimi ljudmi, katerih večino so nameravali sčasoma vključiti v nacionalsocialistično skupnost, so hoteli prisilno in zasilno mašiti zaradi trajajoče vojne vedno večje vrzeli na povsem podrejenih službenih mestih, seveda ob stalnem neposrednem ali posrednem nadzoru višjega SS in policijskega vodje v Stuttgartu. Eno izmed navodil, ki so jih prejele ustanove, kamor so bili naši ljudje dodeljeni na delo, je pod točko 2 navajalo tudi: »... Pojem ‚Poljak' ali pojem kakega drugega naroda nima s temi za ponovno vnemčenje primernimi osebami nobene zveze, pač pa je, kolikor je to možno, tem za ponovno vnemčenje primernim ljudem treba onemogočiti vsako zvezo z ljudmi njihove dosedanje narodnosti, npr. potujočimi delavci ...«

Iz tega kratkega navodila višjega SS in policijskega vodje v Stuttgartu je jasno razvidna vloga, ki so jo dodelili našim preseljencem iz Posavja in brežiškega pasu, katerim bi se naj onemogočil vsak stik z domovino, kakor tudi z našimi delavci, ki so prihajali v veliki večini prisilno ali v strahu pred aretacijo na skrivaj — nekako ilegalno — na delo v Nemčijo in so jih imenovali potujoče delavce.

Nacistični režim je za skrivanje svojih genocidnih postopkov uporabljal perfidno sestavljen slovar in v besedah je z zločinsko spretnostjo zakrival pravi namen raznih takih in podobnih akcij. Preseljene ljudi je poslal v večja ali manjša mesta, jim priskrbel zasilna stanovanja ali pa jih je stlačil v velika taborišča, od koder so se vozili na delo v razne tovarne. Tako je imel te preseljence stalno pod kontrolo. Od časa do časa, posebno ob notranjepolitični napetosti, npr. ob kapitulaciji Italije, atentatu na Hitlerja i. dr., so pozvali vse preseljence na popisovanje v Untermarchtalu ali Biberachu; župani in drugi funkcionarji so bili za zglasitve ljudi osebno odgovorni. Tu so se morali naši ljudje podvreči do smešnosti natančnim popisom, krvnim in psihološkim eksperimentom, ki jih je izvajal ogromen upravni aparat. Vse to pa naj bi ustvarilo videz popolne premoči nacizma in uverjenosti v nemško zmago. Takšni popisi so pri naših ljudeh vzbujali ogorčenje in hkrati preplah, saj so se bali, da bodo v času nevarnosti vse popisane zaprli v taborišče smrti in jih tam uničili. Pri svojih popisih so bili nacisti tudi do skrajnosti predrzni. Tako so spraševali zakonske pare, zakaj nimajo več otrok in podobno.

Transporti preseljencev, ki so jih hoteli vključiti v nacionalsocialistično skupnost, so vozili preko Gradca, Bischofshofena, Salz-

burga, Münchna, Augsburga in Ulma v osrednje zbirno taborišče Schelklingen, kakih 20 km oddaljeno od Ulma.

SS-taborišče Schelklingen je ležalo sredi ličnega mesteca ob rečici Blau, levem pritoku Donave. V tem zbirnem taborišču — samostanskem poslopju — je bil lagerführer SS-Obersturmführer, bivši stuttgartski policist Gussmann. Naše preseljence so nastanili po sobah. Po več družin je spalo v eni spalnici z dvonadstropnimi posteljami.

Taborišče je obsegalo poseben trakt v poslopju za izseljence s Poljske. Po predpisih, ki so vladali v tem taborišču, preseljenci niso smeli obiskovati drug drugega. Imeli so skupno obednico v bivšem samostanskem refektoriju, ki je bil natrpan z nacističnimi gesli in slikami. Tudi v obednici so pazili na to, da so bile nekatere skupine preseljencev izolirane. Ob posebnih priložnostih, zlasti ob smrti kakega člana taborišča, tudi poljskega, so se vsi taboriščniki demonstrativno udeležili pogreba ter tako na tih način manifestirali medsebojno bratstvo.

Med bivanjem v taborišču so ženske opravljale kuhinjska dela, snažile taboriške prostore in prale, medtem ko so moški kidali sneg, prebirali na pol zmrznjeni krompir, snažili stranišče, dovažali hrano i.pd. Kadar je kdo izmed taboriščnikov od vodstva prejel napotnico za delovno mesto, so mu priredili tovariši skromen poslovilni večer. Ob takih dogodkih je nastopil tudi zborček, ki ga je vodil tov. Viktor Mavrič. Sodeloval je tudi humorist Rado Starman. Oba sta bila iz Maribora.

Slovenske kmete iz Posavja in brežiškega pasu so pitali z obljubami, da bodo dobili »velika posestva« na Poljskem, seveda po zmagi. Ko pa so začeli kot živo blago dodeljevati slovenske kmečke družine raznim velikim kmetijam, posebno protestantovskim, so naši ljudje spoznali, da so postali neplačana ali slabo plačana delovna sila — moderni sužnji.

Spomladi leta 1943 so za vnemčenje sposobne preseljence vseh narodnosti skušali organizirati v skupine, imenovane »Volksdeutsche Kameradschaften«. Vanje naj bi vstopili preseljenci in folksdojčerji. Naloga teh »tovarištev« naj bi bila po navodilu Repatriacijskega urada za etnične Nemce (Volksdeutsche Mittelstelle), pooblaščenca (der Kreisbeuafragte) Antona Löwa iz Salgau Württemberga: prirejati tovariške oz. domače večere vsaka dva meseca. Preseljenci in folksdojčerji naj bi se tedaj sešli na določenem kraju, da se medsebojno spoznajo in pogovore. Pri tem bi se prirejala predavanja, izražale želje

in dajali nasveti. Tak domači večer je bil leta 1943 samo enkrat v Riedlingenu ob Donavi. Na teh večerih so udeleženci pokazali popolno indiferentnost in brezbrižnost. Med predavanjem so se pogovarjali v slovenščini, hrvaščini, poljščini, francoščini in romunščini, predavatelju pa so se smejali v obraz. Takšne večere so poizkušali v ožjem obsegu uvesti še v več krajih, vendar so se povsod izjalovili.

Otroci nasilno preseljenih družin so prvotno hodili v bližnje krajevne šole, a so pozneje šolska vodstva prejela navodila, da otroke tujih potujočih delavcev ne smejo vpisovati k rednemu pouku.

Po točki 2 navodil višjega SS in policijskega vodje v Stuttgartu so preseljence smatrali za ljudi, ki naj bi se prej ali slej vključili v nacionalsocialistično skupnost. Praksa pa je pokazala, da so jih lokalni dejavniki smatrali za manjvredne.

Naši ljudje so si pomagali tako, da so sami iz pritihotapljenih slovenskih knjig učili otroke brati. Nemško so otroke poučevale samo bolniške sestre po bolniških sobah v taborišču. Količkaj za delo sposobni otroci so bili pastirji, poganjači vprežne živine, hlapčki in varuške, deloma pa so morali delati v industriji.

Otroci, katerih družine so bile po mnenju nacistov sposobne za prevzgojo v Nemce, so bili primorani obiskovati šole v kraju, kjer so bili starši zaposleni. Vendar so jih vpisovali za razred ali dva niže, zlasti če niso prinesli s seboj iz domovine znanja iz nemščine. Razumljivo je, da so se čutili ti otroci zapostavljeni, posebno še tam, kjer so v šoli naleteli na kakega zagrizenega učitelja — nacista ali na že od doma nacistično vzgojene člane Hitlerjeve mladine.

Najbolje so se naši otroci razumeli z otroki nemških delavskih in kmečkih družin, ki so bile v tej pokrajini večinoma antifašistično usmerjene. Narodni zavednosti svojih slovenskih staršev se imajo ti v nemške šole prisiljeni otroci zahvaliti, da niso podlegli nemški propagandi in raznim drugim vabam, ki jim otrok sicer rad podleže.

Že 16-letne naše fante so mobilizirali in jih pošiljali v taborišče Ehingen na prevzgojo. Od tukaj so jih odpravljali v vojaško vežbališče v Münsingenu, v gorovju Schwäbische Alp. V to taborišče so pošiljali tudi naše nasilno mobilizirane fante iz Spodnje Štajerske, da so jih vežbali za fronto. Z vsemi so ravnali zelo surovo. Niso jim dovoljevali niti pisati domov v slovenščini, vsa njihova korespondenca je bila pod najstrožjim nadzorstvom. Večina teh mladih, komaj šoli odraslih fantov je padla na raznih frontah, kolikor se jim ni posrečilo uiti iz lazaretov ali z dopustov v partizane.

Stališče naših preseljencev je bilo zelo težavno, polno tihih tragedij in žrtev.

Taborišč za preseljence je bilo samo na Würtenberškem 28.

Taborišči Biberach in Ravensburg sta bili potem, ko so ju Amerikanci, Angleži in Francozi osvobodili, zbirni taborišči za Jugoslovane, predvsem za Slovence. Iz teh taborišč so naše ljudi odpravljali v domovino. Prvi transport z Würtenberškega je odšel 4. avgusta 1945 in je obsegal bivšo skupino taboriščnikov iz Dachaua, ki so se zdravili v Salgauu.

Transporti naših preseljencev iz Badena, Saške, Brandenburga, Šlezije, Poznanja so prihajali prek Bele cerkve. Njihovo število ni ugotovoljeno.

Vseh znanih transportov preseljenih Slovencev iz Zahodne Nemčije je bilo 16.[75]

*

Deportacije naših ljudi, posebno še družin ustreljenih talcev in partizanskih družin na bivšem Spodnjem Štajerskem in na Gorenjskem, ki so jih poslali v Tretji rajh, delimo na naslednje skupine:

1. Deportacije odraslih članov (18—60 let starosti) partizanskih družin, družin ustreljenih talcev in aktivistov v kazenska taborišča (Auschwitz, Mauthausen in Dachau).

2. deportacije partizanskih otrok in otrok ustreljenih talcev, ki so jih ločili od mater in poslali v posebna otroška taborišča VOMI in domove organizacije »Lebensborna«. Tukaj so zajeti samo otroci prvih akcij deportacij do avgusta 1942. Kasneje niso več ločili mater od otrok,

3. deportacije partizanskih družin in družin talcev (mater) skupaj z otroki,

4. Deportacije starejših članov družin ustreljenih talcev in partizanov v posebna taborišča za ljudi, stare nad 60 let (taborišča Buch in Tann).

5. Deportacije družin iz obsoteljskega in posavsko-brežiškega izselitvenega pasu.

6. Deportacije intelektualcev, trgovcev, obrtnikov, kmetov iz Maribora, okolice in drugih večjih mest, katere je imel Kulturbund na seznamu nezanesljivih oseb, zavednih Slovencev, označenih kot »Heckenschütze« ipd.

Na Gorenjskem se deportacije partizanskih družin in družin ustreljenih talcev delno razlikujejo od deportacij na okupiranem Spodnjem Štajerskem, in sicer v tem:

1. del odraslih članov partizanskih družin in družin talcev je bil deportiran v kazenska taborišča,

2. partizanski otroci in otroci družin ustreljenih talcev so prišli v posebna otroška taborišča, in sicer v glavnem le tisti otroci, ki niso imeli več staršev, redkejši so bili takšni primeri ob še živečih starših,

3. družine so bile deportirane v taborišča skupaj z otroki.

Že v letih 1941 in 1942 so ustaši in Nemci v »Nezavisni državi Hrvatski« (NDH) poleg drugih taborišč smrti ustanovili za Srbe, druge Jugoslovane in Žide še posebna taborišča smrti za matere in otroke. Ta taborišča so bila namenjena srbskim in židovskim otrokom, ki so prebivali s svojimi družinami v »Nezavisni državi Hrvatski«. Mnogo teh otrok in mater, nesposobnih za težje fizično delo, je bilo v teh taboriščih umorjenih. Takšna taborišča smrti za otroke so bila v Djakovu, Lobor-gradu, Jasenovcu, Stari Gradiški, Tenju, Sisku in drugod.[76]

Važno je za nas tudi vprašanje, kdaj je nacionalsocialistični režim prenehal z deportacijami naših ljudi, oziroma kdaj je smatral to nečloveško dejavnost za končano. Vodja urada VOMI Lorenz je sporočil dne 27. I. 1945 svojemu šefu H. Himmlerju v posebnem dopisu, da je akcije preseljevanja na jugovzhodu konec.

V svojem odgovoru na Lorenzov dopis je Himmler naslednji dan odobril ustavitev prisilne evakuacije na jugovzhodu.

V tem času je zaradi bližajočih se front zaveznikov nastal v Nemčiji popoln nered v gospodarstvu, prometnih zvezah, uradih in ustanovah, posebno pa še v prenatrpanih taboriščih. Lorenzovo sporočilo in Himmlerjev odgovor lahko smatramo v tem pogledu za zgolj formalno zadevo ob znani nemški birokratski natančnosti. Popolna katastrofa nacionalsocialističnega režima je bila že neizprosno dejstvo, ki so se ga prav vsi zavedali.

V okupiranih pokrajinah Spodnje Štajerske aretacije naših ljudi niso prestale predvsem zaradi prestiža režima samega in ohranitve morale pri lastnih ljudeh, ki je bila sicer popolnoma na tleh in izpostavljena vsak dan močnejšemu partizanskemu pritisku. Naše ljudi so večinoma zapirali, vendar so jih, kolikor niso bili zaprti v celjskem Starem piskru, mariborskih sodiščih ali po drugih zaporih, pošiljali

v razna delovna taborišča. Posebno znano je bilo delovno taborišče Strnišče pri Ptuju (Sterntal).

Prvotno je bilo taborišče v Strnišču določeno za zaščitence nemškega rajha. Oktobra leta 1943 je bilo interniranih že okoli 600 zaščitencev. Nekaj teh so kasneje premestili v taborišče Studenci pri Mariboru. V letu 1944 so pričeli množično pošiljati v Strnišče sorodnike partizanov in dezerterjev iz nemške vojske, druge politične osumljence kakor tudi tiste vermane, ki so se slabo obnesli v protipartizanskih akcijah. V to taborišče so v tem času pošiljali tudi osebe, ki so bile člani Štajerske domovinske zveze.

Od 8. avgusta 1944 so zastopniki rasnopolitičnega urada, ptujskega državnega svetnika in podjetja Vereinigte-Aluminium-Werke sklenili, da se v Strnišču ustanovi tudi taborišče za ženske.

V celjskem okrožju pa so po odločbi šefa civilne uprave z dne 7. januarja 1944 ustanovili taborišče za približno 40 žensk. Za taborišče je bil določen dom onemoglih v Medlogu (Kristinenhof). V tem domu so bili internirani tudi otroci prvih aretacij spomladi leta 1942. Ob osvoboditvi je bilo v Strnišču okrog 350 oseb. V taborišču je bilo zaprtih okoli 1400 moških in okoli 500 žensk.[77]

Komandant varnostne policije in varnostne službe (Sipo in SD) na Spodnjem Štajerskem, Maribor, v referatu z dne 3. X. 1944 navaja akcijo, sestavljeno iz šestih akcij, ki so bile izvedene v času med 3. VIII. 1942 in 12. VI. 1943 (mogoče do 12. VII.?). Po tem aktu sem tudi v tej izdaji deportacije partizanskih družin in družin ustreljenih talcev imenoval akcije, kakor jih imenuje komandant varnostne policije in varnostne službe. V prvi izdaji knjige sem te akcije imenoval vale, to pa zaradi tega, ker so valovile po vsej Spodnji Štajerski. Ta akt pa sem omenil v prvi izdaji pod štev. 28 na strani 126.

Akcije v obliki, kakor jih navaja gornji dokument, so vsaj navidezno ustavili, pač pa so lokalne akcije (Savinjska dolina, Kozjansko, Zagorje, Gorišnica) trajale skoraj do konca okupacije.

OPOMBE

[1] Povelje orožniškega okrožja v Celju, dnevnik št. 739 z dne 11. VIII. 1941. Poročilo orožniške postaje Prebold, dnevnik št. 470/1941 z dne 14. VIII. 1941. Aretacija Marije Vipotnik in Jere Lukanc (Kolmanitschev dnevnik). Arhiv muzeja revolucije Celje. (Glej: St. Terčak: Med Mrzlico in Dobrovljami, str. 171.)

[2] Tone Ferenc: Nacistična raznarodovalna politika v letih 1941—1945, str. 345.

[3] Akt v IZDG Ljubljana.

[4] Akt v IZDG Ljubljana in Dorfmeistrov dopis v mapi »Angehörige Erschossener« v arhivu muzeja revolucije Celje.

[5] Kartoteka po okupatorju zaplenjenih posestev v arhivu muzeja revolucije Celje.

[6] M. Ževart in St. Terčak: Od vstaje do zmage, str. 53, 78, 233 in 234.

[7] Glej op. 2, str. 347.

[8] Akt v IZDG Ljubljana.

[9] Akt v arhivu muzeja revolucije Celje.

[10] Podatki v arhivu oddelka NOB v pokrajinskem muzeju v Ptuju.

[11] Akti v arhivu MNOM.

[12] Akti v IZDG Ljubljana.

[13] Akt v Rijksinstitutu voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam-C.

[14] Akt v IZDG Ljubljana.

[15] Tone Ferenc: Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941—1945, str. 350.

[16] Nemški stenogram v arhivu muzeja revolucije Celje.

[17] Glej op. 15, str. 351.

[18] Akt v IZDG Ljubljana.

[19] Ustni vir bibliotekarja in sekretarja visokošolske in študijske knjižnice v Mariboru Dušana Spindlerja.

[20] Akta v arhivu MNOM.

[21] Zasliševanje priče E. Hitzfelda na VIII. procesu pred ameriškim vojaškim sodiščem v Nürnbergu. Fotografije, ki jih je dal E. Hitzfeld na razpolago sodišču ali kdo drug, predstavljajo otroke na železniški postaji v Frohnleitenu in jih hranijo v arhivu Instituta für Zeitgeschihte v Münchnu, posnete na mikrofilmu. Friedl Laner je izročila obrambi na VIII. ameriškem vojaškem sodišču v Nürnbergu 10 komentiranih fotografij slovenskih otrok v taborišču Kastl pri Bambergu. (T. Ferenc: Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, str. 184).

V muzeju v Celju je kolekcija nad 100 fotografij otrok iz taborišč v Nemčiji ter nekaj dokumentov in muzealij.

[22] Abecedni seznam zapornikov in seznam odpuščenih v arhivu MNOM. Abecedni seznam zapornikov: priložen za opombami.

[23] Tone Ferenc: Nacistična raznarodovalna politika v letih 1941—1945, str. 353.

[24] Izjava Marije Ažman. Glej: M. Ževart in Stane Terčak: Od vstaje do zmage, str. 234.

[25] Angela Žmavc: Ločili so me od otrok. Slovenke v narodnoosvobodilnem boju, I. del, str. 396.

[26] Akt v Rijksinstitutu voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam-C.

[27] Vojnoistorijski institut v Beogradu. (XXXIII) 8 dok. 2.

[28] Glej op. 27. (VII-32-A/6—11).

[29] Original se nahaja v muzeju revolucije Celje.

[30] Original se nahaja v muzeju revolucije Celje. Iz taborišča Saldenburg ga je prinesla Rozika Goličnik iz Šmihela nad Mozirjem.

(Seznam deklet priložen za opombami.)

[31] Poročilo Ane Rath v arhivu muzeja revolucije Celje.

[32] Izjava Vide Drofenikove v arhivu muzeja revolucije Celje.

[33] Tone Ferenc: Nacistična raznarodovalna politika v letih 1941—1945, str. 354.

[34] Glej op. 30.
[35] Akt v IZDG Ljubljana.
[36] To razdelitev otrok v taborišča so sporočili Alojz in Marica Arlič, Iva Lamut-Zavolovšek, Berto Skok in ostali otroci.
[37] Dnevnik se nahaja pri njenih sorodnikih v Šoštanju.
[38] Original se nahaja v muzeju revolucije Celje.
[39] Glej op. 38.
[40] Glej op. 23, str. 353.
[41] Glej op. 23, str. 353.
[42] Glej op. 23, str. 355 in 414.
[43] Akt iz VIII. procesa pred ameriškim vojaškim sodiščem v Nürnbergu. (Rijksinstitut voor Oorlogsdokumentatie Amsterdam-C).
[44] Iz zagovora obtožene Inge Viermetz na VIII. procesu pred ameriškim vojaškim sodiščem v Nürnbergu.
[45] Oba akta istotam kakor op. 43.
[46] Prepis štabnih razgovorov v arhivu MNOM.
[47] Akt v arhivu MNOM.
[48] Original v IZDG Ljubljana.
[49] Akt v IZDG Ljubljana.
[50] Akt v arhivu muzeja revolucije Celje.
[51] Izjava Milene Lakota v arhivu MNOM.
[52] Glej op. 23, str. 353.
[53] Glej op. 23, str. 353.
[54] Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih, str. 12.
[55] Podatke posredoval Ivan Marovt, Ljubno v Savinjski dolini.
[56] Podatke posredovala prof. Dragica Ravtar, Šentjur pri Celju.
[57] Podatke posredoval Ivan Geč, upokojeni učitelj v Gorišnici pri Ptuju.
[58] Akt v IZDG Ljubljana.
[59] Akta v IZDG Ljubljana.
[60] Glej op. 23, str. 347.
[61] Glej op. 23, str. 346.
[62] Dr. Metod Mikuž: Pregled zgodovine NOB, str. 173.
[63] Glej op. 43.
[64] Proces proti vojnim zločincem in izdajalcem Rupniku, Rösenerju, Rožmanu, Kreku, Vizjaku in Hacinu. Slovenski knjižnji zavod, Ljubljana 1946.
[65] Podatki v arhivu pokrajinskega muzeja v Kranju in v knjigi Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih.
[66] Podatke posredovala Ljudmila Stegnar, Ljubljana.
[67] Fotografski dokumenti o boju Komunistične partije Slovenije.
[68] Glej op. 67.
[69] Glej op. 23, str. 349.
[70] Fotografski dokumenti o boju Komunistične partije Slovenije.
[71] Katarina Slapar: S štirimi otroki v preselitveno taborišče. Slovenke v narodnoosvobodilnem boju, I. del, str. 919.
[72] Frančiška Poljanec: Skozi Begunje in Mauthausen v Rawensbrück. Slovenke v narodnoosvobodilnem boju, I. del, str. 442.
[73] Natalija Skok: Pod terorjem kamniškega gestapa. Slovenke v narodnoosvobodilnem boju, I. del, str. 431.
[74] Dokumentacija zbrana v IZDG Ljubljana.
Tone Ferenc: Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941—1945, str. 357, in
Stane Terčak: Ukradeni otroci, str. 105.

[75] Podatke posredoval prof. Alfonz Kopriva, Maribor; kakor tudi poročilo o izseljencih in njihovi deci v taboriščih na Württemberškem hrani Slovenski šolski muzej v Ljubljani.

[76] Žene Hrvatske u narodnooslobodilačkoj borbi — prva knjiga — Užasi logora u Staroj Gradiški — Svetimo se za krv nevinih, str. 100.

Žene Hrvatske u narodnooslobodilačkoj borbi — druga knjiga — Lobor grad. Logor za žene i djecu osnovan v rujnu 1941. Iz dokumenata Državne komisije za utvrdjivanje zločina okupatora i njegovih pomagača br. 16.141 o logoru Lobor gradu. — str. 336.

Strahote logora Djakovo. Iz dokumenata Državne komisije za utvrdjivanje zločina okupatora i njegovih pomagača br. 16.142 od 11. IV. 1946, str. 366.

Pokolj dece u logoru Jasenovac. Iz dokumenata Državne komisije za utvrdjivanje zločina okupatora i njegovih pomagača, str. 368.

Naselje i logor Tenje osnovan 1941. Iz dokumenata Državne komisije za utvrdjivanje zločina okupatora i njegovih pomagača, str. 369.

Prihvatilište za djecu izbeglica u Sisku — najstrašniji koncentracijski logor, str. 380.

Djeca iz kolone smrti, str. 383.

[77] Lojze Penič: Taborišče v Strnišču, Ptujski zbornik, II. L. 1962, str. 153 in

Tone Ferenc: Politične in državljanske kategorije prebivalstva na Štajerskem pod nemško okupacijo. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, l. 1960.

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
1	Abram	Rudolf	1918
2	Abram	Stanislaus	1928
3	Achtik	Maria	1869
4	Achtik	Maria	1913
5	Ahaz	Ursula	1868
6	Ajelitsch	Agnes	1896
7	Ajelitsch	Theresie	1901
8	Ajelitsch	Barbara	1911
9	Ambrosch	Albin	1894
10	Ambrosch	Franziska	1899
11	Ambrosch	Maria	1923
12	Ambrosch	Franz	1930
13	Ambrosch	Albine	1932
14	Anschel	Alois	1918
15	Anschel	Gertrud	1915
16	Anschel	Agnes	1921
17	Anschel	Johanna	1924
18	Anschel	Stefanie	1925
19	Ansez	Alois	1894
20	Ansez	Franz	1926
21	Ansez	Anna	1928
22	Ansez	Josef	1930
23	Ansez	Stanislaus	1917
24	Ansez	Antonie	1920
25	Antloga	Andreas	1862
26	Antlogas	Silva	1922

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
27	Antlogas	Theresia	1868
28	Arlitsch	Alois	1886
29	Arlitsch	Maria	1908
30	Arlitsch	Maria	1933
31	Arlitsch	Alois	1931
32	Arlitsch	Apollonia	1870
33	Aram	Anton	1884
34	Aram	Agnes	1887
35	Aschmann	Maria	1902
36	Aschmann	Theresia	1924
37	Aschmann	Michael	1926
38	Aschmann	Maria	1929
39	Aschmann	Angela	1933
40	Auditsch	Theresia	1883
41	Auditsch	Bertha	1908
42	Babitsch	Milan	1882
43	Babitsch	Anna	1892
44	Babitsch	Jakob	1920
45	Babitsch	Peter	1926
46	Babitsch	Duschan	1929
47	Belak	Maria	1893
48	Belak	Stanislaus	1925
49	Berwar	Maria	1895
50	Berwar	Maria	1925
51	Berwar	Brigitte	1881
52	Berwar	Helene	1884
53	Binder	Paula	1893
54	Binder	Roman	1897
55	Binder	Albin	1922
56	Binder	Hilde	1924
57	Binder	Leo	1929
58	Bisiak	Franz	1898
59	Bisiak	Franziska	1899
60	Bisiak	Karoline	1922
61	Bisiak	Agnes	1884
62	Bisiak	Amalie	1894
63	Bisiak	Anna	1916
64	Blaschko	Stefanie	1905
65	Blagotinschek	Anna	1905
66	Blatnik	Emilie	1928
67	Blatnik	Ada	1942
68	Bobnitsch	Josefine	1912
69	Bobnitsch	Franziska	1875
70	Bobnitsch	Fanni	1904
71	Bobnitsch	Anton	1940
72	Blatnik	Elise	1887
73	Bornschek	Agnes	1916
74	Bornschek	Martin	1910
75	Bornschek	Martin	1913
76	Bornschek	Johanna	1876

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
77	Bornschek	Johanna	1908
78	Bornschek	Maria	1909
79	Bostitsch	Maria	1886
80	Brisnik	Sofie	1899
81	Brisnik	Rudolf	1919
82	Bresnik	Maria	1902
83	Branko	Anton	1878
84	Branko	Franziska	1886
85	Branko	Juliane	1920
86	Branko	Rosalie	1921
87	Branko	Franziska	1925
88	Bresnikar	Franz	1908
89	Bresnikar	Stefanie	1912
90	Bresnikar	Franz	1939
91	Bresnikar	Maria	1940
92	Bresownik	Jakob	1901
93	Bresownik	Josefine	1902
94	Bresownik	Josefine	1902
95	Bresownik	Alois	1928
96	Bresownik	Paula	1930
97	Bresownik	Rosa	1931
98	Bresownik	Maria	1933
99	Bresownik	Anna	1937
100	Brunet	Josef	1872
101	Brunet	Martina	1914
102	Brunn	Hermann	1896
103	Brunn	Josefine	1910
104	Brunschek	Martin	1908
105	Brunschek	Anna	1917
106	Brunschek	Valentin	1942
107	Bruntschitsch	Alois	1883
108	Burkek	Vinzenz	1927
109	Burkek	Franz	1933
110	Confidenti	Katharina	1895
111	Confidenti	Maria	1924
112	Confidenti	Annemarie	1927
113	Confidenti	Maida	1928
114	Confidenti	Alexandra	1930
115	Chromi	Maria	1903
116	Chromi	Felix	1940
117	Chromi	Franz	1892
118	Cukala	Max	1882
119	Cukala	Maria	1897
120	Cukala	Valerie	1912
121	Cukala	Maria	1921
122	Cukala	Anna	1926
123	Cukala	Juliana	1930
124	Cukala	Margarethe	1938
125	Debeljak	Maria	1906
126	Debeljak	Maria	1929

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
127	Deberschek	Franz	1890
128	Deberschek	Rosalia	1897
129	Deberschek	Gabriela	1918
130	Deberschek	Johann	1933
131	Delitschek	Josef	1889
132	Deschelak	Justine	1867
133	Deschelak	Matheas	1938
134	Deschelak	Karoline	1930
135	Dobrotinschek	Helene	1887
136	Dobrotinschek	Maria	1916
137	Dobrotinschek	Helene	1922
138	Dobrotinschek	Josefine	1925
139	Draksler	Jakob	1904
140	Draksler	Fanni	1905
141	Draksler	Sofie	1927
142	Draksler	Franziska	1928
143	Drofenik	Theodor	1912
144	Drofenik	Wida	1913
145	Drofenik	Helene	1938
146	Drofenik	Theodor	1940
147	Druschkowitz	Marie	1916
148	Essig	Anna	1929
149	Faidiga	Franziska	1870
150	Farschnik	Anna	1916
151	Farschnik	Anton	1925
152	Farschnik	Johann	1926
153	Filipitsch	Franz	1906
154	Filipitsch	Anton	1915
155	Frankowitsch	Rosalia	1912
156	Frischowitz	Franz	1873
157	Frischowitz	Maria	1908
158	Frischowitz	Anton	1927
159	Frischowitz	Johannn	1934
160	Frischowitz	Maria	1935
161	Frischowitz	Alois	1940
162	Frischowitz	Franz	1942
163	Frischowitz	Lado	1933
164	Frischowitz	Johann	1938
165	Fludernik	Franz	1875
166	Fludernik	Franziska	1877
167	Fludernik	Anna	1911
168	Fludernik	Josefine	1938
169	Fludernik	Josefine	1938
170	Fludernik	Max	1942
171	Gaber	Anna	1907
172	Gaber	Johann	1931
173	Gaber	Anton	1932
174	Gaber	Anna	1934
175	Gaber	Stanislaus	1937
176	Gluschitsch	Christina	1917

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
177	Gluschitsch	Anton	1871
178	Gluschitsch	Rafael	1909
179	Glinschek	Maria	1899
180	Goritschar	Anna	1877
181	Goritschar	Aloisia	1932
182	Golitschnik	Rosa	1924
183	Golitschnik	Maria	1894
184	Golitschnik	Josefine	1926
185	Golitschnik	Franz	1937
186	Golitschnik	Theresia	1934
187	Gorutschan	Maria	1895
188	Gorutschan	Maria	1919
189	Gorutschan	Maria	1864
190	Gorutschan	Josefine	1933
191	Gorutschan	Wilhelm	1942
192	Grabner	Franz	1882
193	Grabner	Aloisia	1881
194	Grabner	Alois	1910
195	Grabner	Franz	1911
196	Graber	Johann	1885
197	Graber	Maria	1882
198	Graber	Quido	1919
199	Graber	Maria	1923
200	Greiner	Alex	1903
201	Greschak	Paula	1910
202	Greschak	Alois	1935
203	Gersina	Marie	1876
204	Grosnik	Anton	1858
205	Hadolin	Josef	1898
206	Hadolin	Maria	1898
207	Hadolin	Helene	1935
208	Haloschan	Gertrud	1892
209	Haloschan	Friedrich	1928
210	Haloschan	Duschan	1931
211	Haloschan	Daniel	1931
212	Haloschan	Martha	1932
213	Hermann	Stefan	1893
214	Hermann	Katharina	1902
215	Hlatschan	Franz	1878
216	Hlatschan	Franz	1905
217	Hlatschan	Maria	1906
218	Hlatschan	Maria	1940
219	Hlatschan	Stanislaus	1925
220	Hlatschan	Amalia	1917
221	Hlatschan	Angela	1915
222	Hlatschan	Milena	1941
223	Hlatscher	Maria	1896
224	Hlatscher	Ludmilla	1921
225	Hlatschar	Anton	1925
226	Hlatscher	Matheus	1887

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
227	Hykel	Anna	1894
228	Hykel	Hugo	1899
229	Hykel	Hedwig	1919
230	Hlebetz	Josef	1874
231	Hlebetz	Maria	1890
232	Hlebetz	Roman	1931
233	Horwatin	Maria	1927
234	Hrastnik	Anna	1900
235	Hrastnik	Franziska	1936
236	Hrastnik	Maria	1937
237	Hrastnik	Karoline	1939
238	Hribar	Vladimir	1937
239	Hribar	Agnes	1874
240	Hribar	Wilhelm	1940
241	Hribar	Amalie	1902
242	Hribar	Karl	1930
243	Hribar	Margarete	1933
244	Hribar	Wida	1934
245	Hriberschek	Franz	1908
246	Hriberschek	Theresia	1912
247	Hriberschek	Friedrich	1934
248	Hriberschek	Franz	1938
249	Hrenitsch	Antonia	1890
250	Hrenitsch	Joahnn	1926
251	Hrenitsch	Anna	1929
252	Jagelditsch	Maria	1909
253	Jagelditsch	Martin	1941
254	Jager	Rosalia	1910
255	Jager	Ursula	1865
256	Juriaschewitsch	Rosine	1904
257	Juriaschewitsch	Maria	1933
258	Juriaschewitz	Aloisia	1935
259	Jakobin	Ludmilla	1909
260	Jakobin	Vieda	1936
261	Jenko	Metod	1891
262	Jelen	Josef	1896
263	Jelen	Maria	1896
264	Jelen	Franz	1926
265	Jelen	Theresia	1927
266	Jelen	Johanna	1930
267	Jelen	Josef	1931
268	Jelen	Aloisia	1933
269	Jelen	Emma	1916
270	Jelen	Anna	1935
271	Jeler	Aloisia	1933
272	Jerai	Maria	1911
273	Jeschonnig	Martin	1924
274	Jeschounig	Eduard	1930
275	Jeschounig	Stefanie	1937
276	Jeschounig	Johanna	1934

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
277	Jedernik	Maria	1907
278	Jogar	Anna	1894
279	Jogar	Maria	1887
280	Jogar	Ivana	1924
281	Jogar	Aloisia	1928
282	Jogar	Bernhard	1930
283	Juwan	Elisabeth	1869
284	Keitna	Antonie	1871
285	Keitna	Mathias	1927
286	Keitna	Magdalena	1930
287	Kaitna	Bertha	1932
288	Kaitner	Bartolomäa	1937
289	Kaitner	Friedrich	1904
290	Kajtner	Frieda	1939
291	Kajtner	Maria	1930
292	Kamenschek	Johann	1880
293	Kamenschek	Rosalia	1881
294	Kanitsch	Julia	1909
295	Kanitsch	Otilie	1919
296	Kantuschar	Hedwig	1898
297	Kantuschar	Alexandar	1923
298	Kantuschar	Josef	1930
299	Kantuschar	Maria	1934
300	Karat	Zita	1912
301	Kauser	Fritz	1897
302	Kauser	Antonie	1899
303	Kauser	Fritz	1921
304	Kerentschitsch	Ursula	1885
305	Kirn	Katharina	1883
306	Kirn	Stanislaus	1923
307	Kersch	Elisabeth	1930
308	Kersch	Elisabeth	1923
309	Kersch	Maria	1927
310	Kersch	Theresia	1929
311	Kersch	Helena	1931
312	Kastelitz	Vida	1922
313	Kladnik	Anton	1901
314	Kladnik	Johanna	1898
315	Kladnik	Anton	1928
316	Kladnik	Alois	1930
317	Klautschnik	Antonia	1881
318	Klatschnik	Ludmila	1922
319	Klinz	Maria	1920
320	Kobilschek	August	1882
321	Kobilschek	Anna	1886
322	Kobilschek	Grete	1928
323	Kloptschitsch	Martina	1938
324	Kordon	Antonie	1892
325	Kordon	Quido	1924
326	Kordon	Julia	1929

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
327	Koss	Anton	1881
328	Koss	Elisabeth	1896
329	Koss	Johanna	1925
330	Koss	Konrad	1928
331	Koss	Willibald	1931
332	Koss	Daniel	1935
333	Koss	Marian	1936
334	Koss	Anna	1930
335	Kos	Johann	1939
336	Kos	Maria	1879
337	Kolar	Franziska	1924
338	Kolar	Franz	1928
339	Kolar	Maria	1930
340	Kolar	Anton	1931
341	Koritnik	Maria	1894
342	Koritnik	Sonja	1930
343	Koritnik	Stenka	1933
344	Knes	Antonia	1872
345	Knes	Theresia	1905
346	Konschak	Paula	1948
347	Konschak	Magdalena	1941
348	Koncshak	Anton	1937
349	Kosmel	Apollonia	1895
350	Kosmel	Ludmilla	1920
351	Kosmel	Johanna	1924
352	Kosmel	Josef	1927
353	Kolschek	Franziska	1896
354	Kolschek	Anton	1930
355	Kolschek	Agnes	1891
356	Kolschek	Anna	1909
357	Koritnik	Franz	1896
358	Koritnik	Aloisia	1904
359	Koritnik	Karl	1925
360	Koritnik	Hilde	1926
361	Koritnik	Lydia	1927
362	Kolir	Johann	1926
363	Kopriwetz	Maria	1907
364	Kopriwetz	Helene	1883
365	Kopriwetz	Franz	1938
366	Koschak	Maria	1896
367	Koschak	Angela	1928
368	Koschak	Daniele	1924
369	Kotnik	Apolonia	1886
370	Kotnik	Maria	1889
371	Kotnik	Anton	1938
372	Koren	Anna	1871
373	Kowatschitsch	Paula	1910
374	Kowatschitsch	Anna	1934
375	Kowatschitsch	August	1930
376	Kosirnik	Josefine	1868

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
377	Kowatsch	Anton	1881
378	Kowatsch	Anna	1883
379	Kerschitsch	Maria	1911
380	Kerschitsch	Hugo	1931
381	Kesche	Paula	1880
382	Krainz	Franz	1889
383	Krainz	Maria	1897
384	Krainz	Maria	1920
385	Krainz	Stanislawa	1922
386	Krainz	Johanna	1923
387	Krainz	Alois	1927
388	Krainz	Stefan	1929
389	Krainz	Damian	1932
390	Krainz	Johann	1934
391	Krainz	Viktor	1937
392	Krainz	Maria	1866
393	Krainz	Franziska	1901
394	Kralj	Josef	1882
395	Kralj	Aloisia	1884
396	Kralj	Ludmila	1921
397	Kralj	Paula	1927
398	Kralj	Alois	1911
399	Kralj	Angela	1908
400	Kralj	Aloisia	1941
401	Kralj	Franz	1880
402	Kralj	Josefine	1893
403	Kralj	Hermann	1926
404	Kralj	Marie	1932
405	Kralj	Johann	1936
406	Kronouschek	Amalie	1874
407	Kronouschek	Amalie	1907
408	Kruschitsch	Josefa	1868
409	Kresnik	Jakob	1894
410	Kresnik	Maria	1896
411	Kristan	Martin	1888
412	Kristan	Josefine	1898
413	Kristan	Josefine	1923
414	Kristan	Aloisia	1926
415	Kristan	Daniele	1929
416	Koschir	Franz	1870
417	Koschir	Maria	1874
418	Kotar	Emil	1922
419	Kotar	Josefine	1892
420	Kotar	Maria	1915
421	Kozian	Jakob	1883
422	Krumpak	Veronika	1880
423	Krumpak	Maria	1907
424	Krumpak	Jakob	1912
425	Kugowitsch	Josefine	1898
426	Kugowitsch	Maria	1924

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
427	Kugowitsch	Stefanie	1925
428	Kugowitsch	Josef	1927
429	Kugowitsch	Alois	1931
430	Kugowitsch	Franz	1938
431	Kuder	Johann	1867
432	Kukmann	Maria	1923
433	Kukmann	Ludmilla	1924
434	Kukmann	Vlademir	1927
435	Kukowetz	Ludwig	1900
436	Kukowetz	Maria	1897
437	Kumperger	Anton	1880
438	Kumperger	Stefan	1877
439	Kumperger	Ursula	1876
440	Kuschar	Antonia	1875
441	Kuschar	Martin	1868
442	Kuschar	Anna	1867
443	Kuschar	Paul	1919
444	Krischnik	Milena	1922
445	Janeschitsch	Franz	1883
446	Janeschitsch	Maria	1876
447	Janeschitsch	Martin	1911
448	Janeschitsch	Aloisia	1920
449	Janeschitsch	Martin	1941
450	Jenko	Maria	1914
451	Jenko	Johann	1941
452	Lemes	Theresia	1919
453	Leskowar	Maria	1907
454	Leksche	Juliane	1879
455	Leksche	Maria	1910
456	Leksche	Maria	1937
457	Leksche	Josefine	1938
458	Leskowschek	Anna	1875
459	Leskowschek	Jakob	1868
460	Leskowschek	Mathilde	1915
461	Leskowschek	Maria	1940
462	Leskowschek	Anna	1942
463	Lewar	Anton	1895
464	Lewar	Marian	1895
465	Lewar	Maria	1923
466	Lewar	Anton	1930
467	Lewar	Wilhelm	1938
468	Latzko	Josefine	1889
469	Latzko	Maria	1923
470	Latzko	Josef	1924
471	Latzko	Emil	1926
472	Latzko	Elisabeth	1928
473	Letonia	Maria	1869
474	Limowschek	Maria	1897
475	Limowschek	Manda	1934
476	Limowschek	Doris	1940

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
477	Lipold	Heinrich	1902
478	Lipowschek	Anton	1912
479	Lipowschek	Mathilde	1916
480	Lipowschek	Anton	1937
481	Lipowschek	Daniel	1938
482	Lipowschek	Franz	1938
483	Lipowschek	Ferdinand	1940
484	Lobnikar	Franziska	1893
485	Lontschar	Josef	1856
486	Lontschar	Josefine	1896
487	Lubei	Franziska	1890
488	Lubei	Anton	1917
489	Lubei	Franz	1919
490	Lubei	Franziska	1925
491	Lubei	Maria	1926
492	Lubei	Michael	1928
493	Lubei	Vinzenz	1930
494	Lubei	Stanislaus	1931
495	Lubei	Agnes	1933
496	Lubei	Juliane	1909
497	Lubei	Felix	1934
498	Lubei	Maria	1934
499	Lubei	Franz	1907
500	Lubei	Paula	1909
501	Lubei	Erna	1941
502	Lubei	Franziska	1874
503	Lukanz	Franziska	1870
504	Lukanz	Lorenz	1910
505	Lukanz	Marian	1932
506	Lusker	Maria	1882
507	Lusker	Maria	1922
508	Marholt	Klara	1892
509	Malis	Rosalia	1879
510	Mandriera	Karl	1909
511	Mandriera	Daniela	1916
512	Mandriera	Friderika	1939
513	Maroschek	Fanni	1891
514	Marolt	Katharina	1896
515	Marolt	Anna	1924
516	Marolt	Alois	1925
517	Marolt	Olga	1932
518	Marolt	Helene	1915
519	Matko	Stanislaus	1938
520	Matko	Johann	1904
521	Matko	Hedwig	1934
522	Matko	Ludwig	1935
523	Matko	Erika	1941
524	Matko	Cyrilie	elternlos
525	Marot	Maria	1887
526	Marot	Emma	1937

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
527	Marot	Josephine	1926
528	Mastnak	Agnes	1933
529	Medwed	Lucia	1903
530	Medwed	Frieda	1927
531	Medwed	Lucia	1933
532	Medwed	Ferdinand	1882
533	Medwed	Barbara	1891
534	Medwed	Franz	1924
535	Medwed	Josephine	1925
536	Medwed	Angela	1930
537	Merzel	Ignatz	1886
538	Merzel	Josefa	1894
539	Meterz	Mathäus	1882
540	Meterz	Aloisia	1887
541	Mindrasch	Aloisia	1871
542	Mindrasch	Gottfried	1897
543	Minrdrasch	Josefa	1896
544	Minrdrasch	Engelbert	1926
545	Mladenitsch	Franz	1989
546	Mlinar	Maria	1855
547	Mlinar	Anna	1895
548	Mlinar	Anna	1918
549	Mlinar	Karl	1926
550	Martinz	Jakob	1870
551	Martinz	Luzia	1882
552	Marolt	Angela	1896
553	Marolt	Christine	1922
554	Marolt	Ignaz	1925
555	Marolt	Martin	1927
556	Marolt	Franz	1937
557	Mentschak	Franziska	1912
558	Mentschak	Theresia	1868
559	Mibautz	Emil	1928
560	Mibautz	Daniel	1932
561	Mibautz	Marie	1938
562	Mibautz	Franziska	1888
563	Mlinaritsch	Johanna	1923
564	Mlinaritsch	Franziska	1925
565	Mlinaritsch	Albine	1933
566	Meschko	Karel	1913
567	Meschko	Franz	1904
568	Mokotar	Agnes	1904
569	Mokotar	Franz	1931
570	Mokotar	Ludmilla	1939
571	Mogn	Margarete	1882
572	Mogn	Alois	1867
573	Mosel	Anna	1910
574	Mosel	Johann	1940
575	Mosel	Karl	1914
576	Mutz	Franz	1881

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
577	Mutz	Aloisia	1887
578	Mutz	Franz	1909
579	Mutz	Raimund	1920
580	Mutz	Aloisia	1927
581	Naprudnik	Maria	1893
582	Naprudnik	Theresia	1924
583	Naprudnik	Maria	1926
584	Naprudnik	Anna	1928
585	Nemez	Maria	1886
586	Nemez	Willibald	1922
587	Nowak	Theresia	1914
588	Nowak	Josephine	1931
589	Nowak	Sophie	1927
590	Nowak	Wida	1925
591	Nowak	Maria	1898
592	Obed	Veronika	1911
593	Obresa	Josef	1909
594	Ogradi	Dorothea	1876
595	Ogradi	Maria	1912
596	Ograjenschek	Paula	1917
597	Obu	Franz	1870
598	Obu	Aloisia	1913
599	Obu	Max	1930
600	Obu	Felix	1931
601	Obu	Josef	1863
602	Obu	Theresia	1867
603	Obu	Maria	1908
604	Obu	Maria	1937
605	Obu	Adolf	1939
606	Okorn	Viktor	1894
607	Okorn	Maria	1893
608	Okorn	Milena	1935
609	Oratsch	Maria	1986
610	Oreschnik	Katharina	1898
611	Oreschnik	Katharina	1926
612	Oreschnik	Aloisia	1931
613	Oreschnik	Maria	1935
614	Oroschen	Maria	1907
615	Oroschen	Maria	1887
616	Oroschen	Marian	1930
617	Oroschen	Martine	1931
618	Oroschen	Johanna	1933
619	Oroschen	Peter	1937
620	Oroschen	Markus	1940
621	Oroschen	Maria	1941
622	Oroschim	Josefa	1920
623	Oroschim	Maria	1927
624	Oroschim	Josef	1929
625	Oroschim	Ernst	1931
626	Osoinik	Olga	1938

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
627	Oschlownik	Johanna	1893
628	Oschlownik	Vera	1920
629	Oschlownik	Julius	1931
630	Oschtier	Sizilie	1904
631	Oschtier	Johann	1929
632	Oschtier	Anton	1931
633	Oschtier	Maria	1933
634	Ozwirk	Antonia	1886
635	Ozwirk	Paula	1918
636	Ozwirk	Josefine	1882
637	Ozwirk	Emma	1912
638	Ozwirk	Josef	1907
639	Ozwirk	Franz	1929
640	Ozwirk	Josefa	1931
641	Ozwirk	Theresia	1934
642	Ozwirk	Rosalia	1939
643	Palko	Ursula	1904
644	Palko	Kristian	1931
645	Papesch	Franziska	1880
646	Paulitsch	Berta	1906
647	Perbil	Johann	1914
648	Perbil	Anton	1924
649	Perbil	Alois	1922
650	Penzir	Franz	1895
651	Penzir	Franziska	1898
652	Penzir	Vinzenz	1927
653	Petek	Angela	1910
654	Petek	Raimund	1938
655	Perpil	Aloisia	1886
656	Perpil	Maria	1920
657	Persche	Angela	1892
658	Persche	Angela	1912
659	Persche	Franz	1913
660	Persche	Martha	1936
661	Panze	Johann	1893
662	Panze	Sophie	1896
663	Panze	Karl	1912
644	Panze	Sophie	1921
665	Pantschitsch	Rosalie	1909
666	Pantschitsch	Martha	1938
667	Pantschitsch	Karl	1941
668	Pelko	Johanna	1892
669	Pelko	Franz	1922
670	Pelko	Katharine	1908
671	Petritsch	Leopold	1901
672	Petritsch	Aloisia	1901
673	Petritsch	Alois	1928
674	Petritsch	Eduard	1930
675	Petritsch	Anton	1932
676	Petritsch	Leopold	1934

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
677	Papesch	Antonia	1923
678	Petschar	Mathilde	1906
679	Petschar	Kristine	1920
680	Petschar	Anna	1889
681	Pintar	Juliane	1889
682	Pintar	Juliane	1910
683	Pirnat	Martin	1880
684	Pirnat	Franziska	1884
685	Pirnat	Adolf	1916
686	Pirsch	Justina	1908
687	Planinz	Franz	1886
688	Planinz	Josefine	1884
689	Planinz	Anton	1919
690	Planinz	Josefine	1922
691	Planinz	Johanna	1920
692	Plauschek	Juliane	1875
693	Plauschek	Martha	1908
694	Plauschek	Sophie	1932
695	Plauschek	Emilie	1937
696	Plauschek	Helene	1940
697	Planowschek	Franziska	1914
698	Planowschek	Josef	1938
699	Piretschnik	Paula	1910
700	Piretschnik	Johann	1941
701	Plewnik	Franziska	1877
702	Plok	Theresia	1890
703	Plok	Aloisia	1923
704	Plok	Franz	1925
705	Perschon	Maria	1912
706	Pock	Berta	1906
707	Pock	Josefa	1886
708	Pock	Josef	1913
709	Pock	Anna	1909
710	Pock	Rudolf	1938
711	Pock	Franziska	1938
712	Podwinschek	Mathäus	1972
713	Podwinschek	Maria	1888
714	Podwinschek	Sophie	1918
715	Podwinschek	Mathäus	1913
716	Podwinschek	Cäzilie	1936
717	Podeinschek	Mathäus	1941
718	Podwatnik	Vera	1870
719	Podgorelez	Ciril	1899
720	Podgorelez	Karoline	1900
721	Podgorelez	Franz	1924
722	Podgorelez	Maria	1926
723	Podgorelez	Johann	1900
724	Podneberschek	August	1900
725	Pokleka	Theresia	1892
726	Polianschek	Johann	1885

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
727	Polianschek	Theresie	1889
728	Polianschek	Johanna	1922
729	Polianschek	Gertrude	1942
730	Poteko	Josef	1860
731	Potisek	Franz	1888
732	Potisek	Franziska	1900
733	Poteken	Anton	1883
734	Poteken	Barbara	1885
735	Poteken	Otto	1918
736	Poteken	Balerie	1921
737	Poteken	Berta	1929
738	Poteken	Franz	1928
739	Pototschin	Anton	1863
740	Pototschnik	Johanna	1889
741	Pototschnik	Josefa	1895
742	Pototschnik	Johann	1930
743	Pototschnik	Josef	1933
744	Pototschnik	Anton	1936
745	Pototschnik	Josefa	1938
746	Powch	Johann	1894
747	Powch	Franzicka	1891
748	Powch	Oskar	1923
749	Powch	Albin	1924
750	Powch	Emma	1928
751	Praprotnik	Johann	1894
752	Praprotnik	Franziska	1903
753	Praprotnik	Angela	1924
754	Praprotnik	Aloisia	1926
755	Praprotnik	Johann	1928
756	Praprotnik	Theresia	1929
757	Praprotnik	Marianne	1933
758	Praprotnik	Franziska	1941
759	Praschnikar	Franziska	1886
760	Praschnikar	Josef	1926
761	Praschnikar	Alois	1926
762	Preloschnik	Vinzenz	1932
763	Preloschnik	Alois	1930
764	Preloschnik	Valeria	1936
765	Premrl	Maria	1915
766	Premrl	Friderike	1940
767	Predownik	Agnes	1873
768	Prislan	Maria	1912
769	Prislan	Stanislaus	1937
770	Prislan	Aloisia	1941
771	Prodentschar	Michael	1880
772	Prodentschar	Franziska	1887
773	Puffler	Maria	?
774	Puffler	Alfons	1938
775	Punzer	Mathäus	1857
776	Punzer	Anton	1902

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
777	Punzer	Maria	1907
778	Punzer	Franz	1931
779	Punzer	Anton	1902
780	Punzer	Mathäus	1935
781	Punzer	Johann	1938
782	Punzer	Theresia	1890
783	Punzer	Maria	1913
784	Punzer	Johanna	1926
785	Punzer	Gabriele	1929
786	Punzer	Vladimir	1931
787	Punzer	Elisabeth	1933
788	Purnat	Johann	1875
789	Purnat	Anna	1886
790	Purnat	Anna	1919
791	Preschetschnik	Anton	1871
792	Preschetschnik	Maria	1878
793	Preschetschnik	Sophie	1914
794	Puschnik	Lydia	1921
795	Puschnik	Rudolf	1941
796	Putzelj	Cäzilie	1894
797	Radel	Maria	1892
798	Ramschak	Mathäus	1887
799	Ramschak	Gertrude	1888
800	Ramschak	Wilhelm	1913
801	Ramschak	Emma	1915
802	Ramschak	Berta	1925
803	Ramschak	Martha	1934
804	Raisp	Romana	1931
805	Raisp	Aleksander	1936
806	Ramschak	Paula	1926
807	Rasborschek	Franziska	1906
808	Rasborschek	Fortunat	1932
809	Rasborschek	Franziska	1931
810	Rasborschek	Franz	1937
811	Raspotnik	Philipp	1891
812	Raspotnik	Anna	1892
813	Raspotnik	Franz	1921
814	Ratschek	Franziska	1913
815	Ratschek	Maria	1882
816	Ratschek	Stefanie	1918
817	Reduak	Maria	1912
818	Reduak	Johanna	1938
819	Reduak	Maria	1941
820	Remetz	Franz	1935
821	Remič	Emilie	1905
822	Remič	Maria	1934
823	Remič	Johann	1936
824	Remič	Katharina	1937
825	Remič	Anton	1939
826	Resch	Karolina	1931

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
827	Resch	Johann	1936
828	Richtar	Anna	1900
829	Rissmann	Franz	1897
830	Rissmann	Maria	1902
831	Rissmann	Marija	1927
832	Rissmann	Karl	1931
833	Rissmann	Franz	1933
834	Rischwar	Maria	1908
835	Rischwar	Maria	1940
836	Rob	Johanna mit zwei Kindern ins Krankenhaus abgegeben	
837	Robitsch	Paula	1892
838	Rosonitschnik	Agnes	1903
839	Rosonitschnik	Josef	1933
840	Rosonitschnik	Josefine	1936
841	Rosonitschnik	Stefanie	1934
842	Rosonitschnik	Agnes	1940
843	Rosonitschnik	Franz	1941
844	Reisp	Erna	1932
		im Krankenhaus	
845	Reisp	Viktor	1938
		im Krankenhaus	
846	Resch	Mathilde	1938
		im Krankenhaus	
847	Resch	Olga	1940
		im Krankenhaus	
848	Sabukowschek	Michael	1875
849	Sagoschan	Anton	1878
850	Sagoschan	Franziska	1886
851	Sagoschan	Anton	1909
852	Sagoschan	Kristine	1921
853	Sagoschan	Stanislava	1927
854	Sagoschan	Johann	1929
855	Sabawnik	Amalie	1914
856	Sabawnik	Sora	1924
857	Sabawnik	Karl	1925
858	Sagoschen	Josef	1911
859	Sagoschen	Sophie	1914
860	Sagoschen	Josefa	1941
861	Sagoschen	Aloisia	1909
862	Sagoschen	Franz	1865
863	Sagoschen	Maria	1877
864	Sagoschen	Adolf	1905
865	Sagoschen	Maria	1905
866	Sagoschen	Maria	1930
867	Sagoschen	Franziska	1935
868	Sagoschen	Franz	1903
869	Sagoritschnik	Elisabeth	1862
870	Sagoritschnik	Aloisia	1898
871	Sagoritschnik	Franziska	1893

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
872	Saischek	Maria	1897
873	Sagode	Josef	1894
874	Sagode	Maria	1895
875	Sagode	Emilie	1924
876	Sagode	Stanislaus	1927
877	Sagode	Max	1930
878	Sawetz	Maria	1892
879	Sawetz	Karl	1925
880	Sawetz	Vladimir	1927
881	Sawol	Franz	1883
882	Sawol	Vladimir	1925
883	Sisai	Maria	1892
884	Sisai	Maria	1925
885	Sicherl	Anna	1914
886	Sicherl	Nada	1938
887	Sagoschen	Maria	1891
888	Sagoschen	Josef	1913
889	Sagoschen	Karl	1914
890	Sagoschen	Wilhelm	1916
891	Sagoschen	Maria	1922
892	Sagoschen	Rosa	1923
893	Sagoschen	Martin	1926
894	Sagoschen	Nikolaus	1932
895	Sagradischnik	Maria	1882
896	Sagoschen	Johann	1899
897	Sagoschen	Maria	1905
898	Sagoschen	Aloisia	1931
899	Sagoschen	Johann	1934
900	Sagoschen	Jakob	1937
901	Sagoschen	Franz	1942
902	Sagoschen	Franziska	1907
903	Sagoschen	Friedrich	1921
904	Sagoschen	Anna	1886
905	Sagoschen	Franziska	1888
906	Sawolowschek	Anton	1876
907	Sawolowschek	Maria	1893
908	Sawolowschek	Johanna	1926
909	Sawolowschek	Stefanie	1919
910	Sawschek	Anna	1926
911	Sitar	Franziska	1887
912	Skornschek	Anton	1875
913	Skornschek	Maria	1882
914	Slokan	Franz	1884
915	Slokan	Franz	1921
916	Slokan	Sophie	1925
917	Slokan	Karoline	1927
918	Slokan	Stanislaus	1932
919	Slokan	Justine	1933
920	Sinkowitsch	Josef	1892
921	Sinkowitsch	Maria	1900

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
922	Sinkowitsch	Gottfried	1921
923	Sinkowitsch	Maria	1926
924	Skorianz	Josef	1873
925	Skorianz	Maria	1891
926	Snoi	Franziska	1916
927	Snoi	Franziska	1941
928	Skok	Josef	1878
929	Skok	Josefine	1881
930	Skok	Katharina	1912
931	Skok	Bernhard	1927
932	Skornschek	Josefine	1909
933	Skornschek	Rafaela	1931
934	Skornschek	Maria	1934
935	Skornschek	Josef	1938
936	Skornschek	Anna	1878
937	Skornschek	Franz	1872
938	Skornschek	Cäcillie	1903
939	Skornschek	Karl	1907
940	Simonitsch	Maria	1905
941	Simonitsch	Maria	1921
942	Sodin	Aloisia	1907
943	Sodin	Slawa	1925
944	Sodin	Josefa	1934
945	Sorko	Gertrude	1855
946	Sorko	Veronika	1928
947	Sorko	Franz	1930
948	Sorko	Josef	1889
949	Sorko	Maria	1896
950	Sorko	Kristine	1925
951	Sorko	Maria	1930
952	Sormann	Theresia	1892
953	Sormann	Julianne	1923
954	Sormann	Stanislaus	1926
955	Sowitsch	Vinzenz	1903
956	Sowitsch	Josefine	1879
957	Sowitsch	Franz	1872
958	Sowitsch	Franz	1909
959	Sowitsch	Franziska	1916
960	Spegel	Martin	1887
961	Spegel	Maria	1892
962	Spegel	Veronika	1930
963	Spevger	Franz	1926
964	Spevger	Eduard	1928
965	Spiller	Justina	1911
966	Spiller	Daniela	1934
967	Spindler	Spiridio	1912
968	Spindler	Gisela	1913
969	Spindler	Alexander	1940
970	Spindler	Siegfried	1941
971	Supan	Helene	1871

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
972	Supan	Katharina	1875
973	Supan	Franziska	1890
974	Supan	Maria	1904
975	Supan	Martine	1917
976	Supan	Juliane	1907
977	Supantschitsch	Karl	1875
978	Supantschitsch	Franziska	1874
979	Supantschitsch	Elisabeth	1902
980	Supantschitsch	Sophie	1912
981	Supantschitsch	Johann	1924
982	Suppe	Katharina	1906
983	Suppe	Anna	1941
984	Srebotnik	Franz	1881
985	Swet	Juliane	1907
986	Swet	Walter	1932
987	Schager	Antonia	1879
988	Schager	Franziska	1912
989	Schager	Anna	1922
990	Schager	Maria	1934
991	Schager	Franz	1937
992	Schager	Johann	1938
993	Schager	Marian	1940
994	Schager	Jakob	1883
995	Schager	Maria	1894
996	Schager	Maria	1922
997	Schager	Jakob	1926
998	Schager	Karl	1930
999	Scharch	Elisabeth	1900
1000	Scharch	Alois	1926
1001	Scharch	Josef	1928
1002	Scharch	Johann	1929
1003	Scharch	Feliks	1931
1004	Scharch	Karl	1933
1005	Scharch	Gabriele	1935
1006	Scharch	Anna	1937
1007	Scharch	Franz	1939
1008	Schawritsch	Josef	1892
1009	Schawritsch	Anna	1896
1010	Schawritsch	Sophie	1922
1011	Schawritsch	Franz	1924
1012	Schawritsch	Maria	1926
1013	Schawritsch	Anton	1929
1014	Schawritsch	Alois	1933
1015	Schawritsch	Johann	1937
1016	Schener	Karl	1905
1017	Schener	Paula	1911
1018	Schener	Hedwig	1883
1019	Schergan	Franz	1865
1020	Schergan	Maria	1875
1021	Schketa	Amalie	1927

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
1022	Schketa	Theresia	1935
1023	Schkruba	Elisabeth	1886
1024	Schkruba	Maria	1927
1025	Schkruba	Rosalia	1918
1026	Schlander	Maria	1896
1027	Schlander	Franziska	1939
1028	Schlachta	Josef	1878
1029	Schlaus	Johann	1879
1030	Schlaus	Analia	1889
1031	Schlaus	Emma	1913
1032	Schlaus	Kristine	1921
1033	Schmank	Maria	1870
1034	Schmank	Peter	1937
1035	Schmank	Johanna	1928
1036	Schmank	Johann	1930
1037	Schmautz	Maria	1932
1038	Schmautz	Angela	1912
1039	Schmautz	Anna	1932
1040	Schmautz	Freda	1933
1041	Schmautz	Martin	1934
1042	Schmautz	Olga	1906
1043	Schmautz	Johann	1932
1044	Schmautz	Andreas	1934
1045	Schmautz	Franziska	1882
1046	Schmautz	Josefine	1915
1047	Schmautz	Peter	1925
1048	Schmidt	Antonia	1913
1049	Schmidt	Friedericke	1940
1050	Schoster	Aloisia	1883
1051	Schoster	Maria	1889
1052	Schoster	Stanislaus	1927
1053	Scholn	Johann	1869
1054	Scholn	Anna	1891
1055	Schrammel	Susanne	1896
1056	Schrammel	Stanislaus	1928
1057	Schrammel	Anton	1930
1058	Schrammel	Vinzenz	1933
1059	Schuster	Franz	1891
1060	Schuster	Maria	1893
1061	Schuster	Silvia	1924
1062	Schuster	Maria	1926
1063	Schuster	Franz	1929
1064	Schupeutz	Alois	1899
1065	Schupeutz	Maria	1885
1066	Stakne	Maria	1896
1067	Stakne	Maria	1922
1068	Stakne	Franz	1925
1069	Stakne	Josef	1931
1070	Stakne	Valentin	1933
1071	Stampar	Franziska	1916

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
1073	Stampar	Franziska	1905
1074	Stampar	Johanna	1934
1075	Stampar	Martha	1936
1076	Stanitsch	Hedwig	1915
1077	Stante	Karl	1886
1078	Stante	Maria	1891
1079	Stante	Pia	1923
1080	Staube	Maria	1881
1081	Steiner	Josef	1871
1082	Steiner	Fanni	1878
1083	Steblovnik	Maria	1892
1084	Steblovnik	Eduard	1920
1085	Steblovnik	Stanislaus	1923
1086	Steblovnik	Josef	1925
1087	Steblovnik	Maria	1927
1088	Steblovnik	Franziska	1918
1089	Steblovnik	Franz	1942
1090	Stermann	Franz	1893
1091	Stermann	Rosalie	1893
1092	Stermann	Sora	1921
1093	Stermann	Maria	1896
1094	Stormann	Anna	1900
1095	Stormann	Franziska	1906
1096	Strafela	Genovefa	1885
1097	Strafela	Stanislaus	1925
1098	Strametz	Julianne	1896
1099	Strametz	Maria	1919
1100	Strametz	Johanna	1921
1101	Strametz	Anton	1925
1102	Strametz	Andreas	1929
1103	Strametz	Blasius	1941
1104	Strmschek	Josefine	1889
1105	Strmschek	Peter	1885
1106	Strmschek	Vladimir	1929
1107	Strmschek	Josefine	1920
1108	Straschownik	Amalie	1865
1109	Strnad	Ludmilla	1898
1110	Strnad	Friedrich	1921
1111	Strnad	Johann	1936
1112	Stropnik	Franziska	1898
1113	Stropnik	Josefa	1924
1114	Stropnik	Rosina	1929
1115	Stropnik	Martha	1934
1116	Stropnik	Maria	1877
1117	Stropnik	Maria	1890
1118	Stroscher	Anton	1886
1119	Stroscher	Maria	1875
1120	Stroscher	Ferdinand	1914
1121	Stroschitsch	Mathäus	1867
1072	Stampar	Anna	1914

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
1122	Stroschitsch	Apolonia	1874
1123	Stuler	Josef	1878
1124	Stuler	Maria	1866
1125	Tajnik	Josefine	1916
1126	Tajnik	Ludwig	1935
1127	Tajnik	Vinzenz	1936
1128	Tajnik	Vido	1938
1129	Tantegl	Josefine	1891
1130	Terglav	Stefanie	1926
1131	Terpin	Maria	1902
1132	Terpin	Milada	1928
1133	Tomelj	Maria	1898
1134	Tomelj	Paula	1928
1135	Tomelj	Method	1893
1136	Tometz	Hermine	1916
1137	Tomitz	Theresia	1888
1138	Tomitz	Mathilde	1923
1139	Tovornik	Martin	1870
1140	Tovornik	Maria	1882
1141	Tovornik	Viktor	1914
1142	Tschander	Franz	1929
1143	Tschater	Vinzenz	1885
1144	Tschater	Franziska	1894
1145	Tschater	Gottfried	1920
1146	Tschater	Anton	1924
1147	Tschebula	Franz	1892
1148	Toplak	Johann	1909
1149	Toplak	Johann	1935
1150	Toplak	Maria	1936
1151	Toplak	Franz	1937
1152	Toplak	Aloisia	1939
1153	Trschek	Franz	1941
1154	Trschek	Elisabeth	1913
1155	Tschernila	Maria	1912
1156	Tschernila	Maria	1941
1157	Tscheplak	Franz	1891
1158	Tscheplak	Maria	1892
1159	Tscheplak	Anna	1924
1160	Tscheplak	Franziska	1926
1161	Tscheplak	Josef	1928
1162	Tscheplak	Anton	1913
1163	Tscheplak	Ursula	1874
1164	Tscheplak	Anna	1920
1165	Tscherownik	Antonia	1908
1166	Tschischmeg	Michaela	1893
1167	Tschopp	Luzia	1891
1168	Ulrich	Michael	1861
1169	Ulrich	Elisabeth	1874
1170	Umek	Borislava	1919
1171	Umek	Mathias	1928

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
1172	Umek	Maria	1893
1173	Usar	Josefine	1909
1174	Usar	Venceslaus	1937
1175	Usar	Magdalena	1939
1176	Wabitsch	Andreas	1878
1177	Wabitsch	Franziska	1885
1178	Wabitsch	Felix	1920
1179	Wabitsch	Stanislaus	1924
1180	Wabitsch	Johann	1927
1181	Wanovschek	Angela	1893
1182	Wanovschek	Ludmilla	1928
1183	Wanovschek	Max	1931
1184	Waslitsch	Kaspar	1884
1185	Waslitsch	Pauline	1881
1186	Waslitsch	Johann	1921
1187	Waslitsch	Eduard	1926
1188	Wasche	Franziska	1875
1189	Wasche	Angela	1907
1190	Weinberger	Antonia	1900
1191	Weinberger	Daniele	1924
1192	Weinberger	Antonia	1926
1193	Weinberger	Ella	1928
1194	Weinberger	Ladislaus	1933
1195	Weinberger	Berta	1938
1196	Werlitsch	Maria	1925
1197	Wenek	Paula	1939
1198	Wertod	Franziska	1871
1199	Widali	Wilhelm	1897
1200	Widali	Maria	1897
1201	Widali	Sophia	1921
1202	Widali	Karl	1927
1203	Widali	Johann	1921
1204	Widali	Josef	1933
1205	Widali	Paul	1939
1206	Widali	Maria	1940
1207	Weselko	Karl	1917
1208	Weselko	Josef	1919
1209	Widitz	Justine	1913
1210	Widmar	Stanislaus	1913
1211	Widmar	Josefine	1878
1212	Wigetz	Blasius	1892
1213	Wigetz	Maria	1897
1214	Wigetz	Gottfried	1927
1215	Wigetz	Milan	1937
1216	Widmeier	Maria	1884
1217	Widmeier	Stanislava	1920
1218	Wischnar	Gisela	1903
1219	Wischnar	Darinka	1935
1220	Wipotnik	Franziska	1912
1221	Wipotnik	Albin	1937

Lfd. Nr.	Name	Vorname	Geburtsjahr
1222	Wipotnik	Franz	1868
1223	Wipotnik	Helena	1874
1224	Wranjek	Johann	1883
1225	Wranjek	Maria	1892
1226	Wressnig	Antonia	1889
1227	Wodownik	Maria	1927
1228	Wodownik	Angela	1909
1229	Wodownik	Maria	1875
1230	Wodownik	Franziska	1898
1231	Wodownik	Helene	1938
1232	Wodownik	Johanna	1926
1233	Wolar	Franz	1914
1234	Wolk	Amalia	1905
1235	Wolk	Michaela	1932
1236	Wouk	Elisabeth	1879
1237	Wouk	Cäcilia	1902
1238	Wretschko	Konrad	1900
1239	Wukelitsch	Sophie	1900
1240	Wukelitsch	Soran	1925
1241	Zamlek	Martha	1924
1242	Zamlek	Daniele	1940
1243	Zeleretz	Anna	1909
1244	Zeleretz	Anna	1939
1245	Zestnik	Ferdinand	1894
1246	Zestnik	Marija	1889
1247	Zestnik	Johann	1921
1248	Zestnik	Ludmilla	1934
1249	Colet	Agnes	1926
1250	Ganz	Martin	1924
1251	Mrawlak	Martin	1893
1252	Mrawlak	Margaretha	1888
1253	Petek	Wilhelm	1933
1254	Salabaric	Julius	1894
1255	Salabaric	Lerka	1907
1256	Slaiko	Franziska	1927
1257	Wionowitsch	Amalie	1899
1258	Wiolowitsch	Anton	1925
1259	Wiolowitsch	Stanislaus	1930
1260	Zisej	Sylvester	1923

Opomba:

Pod tekočo številko 836 je vpisana Rob Ivana in njena dva otroka. Tako je bilo skupno število aretiranih v taborišču okoliške šole 1262 oseb.

Opombe št. 30

Seeberger, vodja otroškega taborišča Saldenburg je dne 18. III. 1944 sestavil seznam naših otrok in mladink, ki so živeli v tem taborišču:

Zap. štev.	Ime, priimek	Datum rojstva	Izselitveni kraj	Okrožje	Starost, leta
1	Ambrožič Franc	29. 7. 37	Založje		6
2	Anžel Štefka	22. 12. 25	Žabjek	Ptuj	18
3	Arlič Marija	13. 8. 33	Plešivec	Celje	10
4	Belina Krista	3. 12. 32	Gubno (Pilštajn)	Celje	11
5	Belina Marija	21. 3. 31	Gubno (Pilštajn)	Celje	13
6	Brglez Justina		Sv. Martin-Tuhinje	Kamnik	6
7	Brglez Marija		Sv. Martin-Tuhinje	Kamnik	9
8	Brglez Stanka		Sv. Martin-Tuhinje	Kamnik	10
9	Blakežič Ana	8. 12. 37	Leskovec		6
10	Brezovnik Alojz	20. 5. 28	Čeple-Bočna	Celje	15
11	Brezovnik Ana	10. 1. 37	Čeple-Bočna	Celje	7
12	Brezovnik Pavla	28. 6. 30	Čeple-Bočna	Celje	13
13	Brezovnik Roza	29. 8. 31	Čeple-Bočna	Celje	12
14	Debelak Marija	16. 2. 25	Celje	Celje	15
15	Dobrotinšek Jožefa	12. 2. 25	Vojnik	Celje	19
16	Ermenc Ivana	24. 4. 32	Bočna	Celje	11
17	Gašperšič Lojzka	21. 2. 31	Šentjur	Celje	13
18	Goličnik Lojzka	26. 6. 32	Šmihel-Mozirje	Celje	11
19	Goličnik Jožefa	11. 5. 26	Šmihel-Mozirje	Celje	17
20	Goličnik Roza	30. 9. 24	Šmihel-Mozirje	Celje	19
21	Goličnik Tereza	26. 10. 34	Šmihel-Mozirje	Celje	9
22	Brezovnik Marija	22. 3. 33	Čeplje-Bočna	Celje	11
23	Goručan Jožefa	18. 2. 33	Celje	Celje	11
24	Grad Marija	15. 2. 30	Zlato polje	Kamnik	14
25	Haložan Danijela	22. 5. 31	Središče	Ptuj	12
26	Haložan Marta	26. 7. 32	Središče	Ptuj	11
27	Homer Cecilija	14. 11. 30	Gradišče	Kamnik	13
28	Homer Jakob	2. 6. 36	Gradišče	Kamnik	7
29	Homer Ivan	10. 7. 39	Gradišče	Kamnik	4
30	Hrenič Ana	1. 7. 29	Štuklje	Ptuj	14
31	Hrenič Ivan	20. 7. 26	Štuklje	Ptuj	17
32	Hribar Marjeta	9. 11. 33	Paška vas	Celje	10
33	Hribar Vida	30. 6. 34	Paška vas	Celje	9
34	Hribar Viljem	9. 12. 40	Prebold	Celje	3
35	Hrvatin Marija	11. 3. 27	Liboje	Celje	17
36	Jakobin Vida	27. 5. 36	Laze	Celje	7
37	Jeler Alojzija	9. 6. 33	Rajhenburg	Celje	10
38	Ježovnik Štefka	26. 9. 34	Plešivec	Celje	9
39	Jager Alojzija	9. 6. 28	Podlipovec	Celje	15
40	Jurkošek Jožefa	5. 3. 31	Podlipovec	Celje	13
41	Jurjaševič Alojzija	12. 10.	Središče	Ptuj	11
42	Jurjaševič Marija	23. 1. 33	Središče	Ptuj	11
43	Jurkošek Marija	15. 8. 25	Središče	Celje	18
44	Kajtna Jernej	10. 9. 37	Griže	Celje	6
45	Kajtna Berta	17. 8. 32	Griže	Celje	11
46	Kajtna Magda	24. 8. 30	Griže	Celje	13
47	Kerš Helena	4. 4. 31	Vojnik	Celje	12
48	Kral Ivan	21. 11. 36	Preloge	Celje	7
49	Krempuš Ljudmila	34	Zg. Rečica	Celje	10

Zap. štev.	Ime, priimek	Datum rojstva	Izselitveni kraj	Okrožje	Starost leta
50	Krempuš Vinko	36	Zg. Rečica	Celje	8
51	Kopriva Ljudmila	16. 9. 30	Šentjur	Celje	13
52	Košak Anton	5. 5. 37	Bočna	Celje	6
53	Letonja Ljudmila	22. 10. 30	Paška vas	Celje	13
54	Letonja Marija	22. 3. 33	Paška vas	Celje	11
55	Letonja Vera	7. 6. 36	Paška vas	Celje	7
56	Medved Angela	27. 5. 30	Ravne	Celje	13
57	Medved Lucija	3. 12. 33	Trnovlje	Celje	10
58	Meglič Emilija	15. 9. 36	Vičava	Ptuj	7
59	Mlinarič Albina	18. 2. 33	Hrastnik	Trbovlje	11
60	Obu Adolf	17. 8. 39	Škofja vas	Celje	4
61	Obu Marija	24. 12. 37	Gorenje	Celje	6
62	Okorn Milena	20. 4. 35	Gorenje	Celje	8
63	Orešnik Alojzija	7. 11. 31	Godenice	Ptuj (?)	12
64	Orešnik Marija	29. 1. 35	Godenice	Ptuj (?)	9
65	Oset Frančiška	20. 2. 32	Šentjur	Celje	12
66	Oset Marija	8. 11. 38	Šentjur	Celje	5
67	Pančič Marta	24. 8. 38	Celje	Celje	5
68	Petek Rajmund	24. 1. 38	Pesje	Celje	6
69	Planovšek Jože	9. 11. 38	Sp. Rečica	Celje	5
70	Preložnik Marija	19. 5. 36	Vojnik	Celje	7
71	Puncer Eliza	19. 11. 35	Paška vas	Celje	10
72	Podvinšek Cecilija	21. 11. 33	Gaberke	Celje	7
73	Rednak Ivana	17. 6. 38	Št. Ilj	Celje	5
74	Rajšp Aleksander	9. 36	Dolič	Celje	7
75	Rajšp Erna	18. 5. 32	Sv. Urban	Ptuj	11
76	Rajšp Romana	29. 2. 31	Dolič	Celje	13
77	Rajšp Viktor	8. 1. 36	Sv. Urban	Ptuj	6
78	Reš Ivan	18. 8. 36	Vitarjevci	Ptuj	7
79	Reš Karla	7. 6. 31	Vitarjevci	Ptuj	12
80	Rosoničnik Jožefa	4. 4. 36	Šmihel-Mozirje	Celje	7
81	Rosoničnik Štefka	22. 12. 34	Šmihel-Mozirje	Celje	9
82	Zavec Terezija	12. 9. 30	Krčevina	Maribor	13
83	Sketa Terezija	3. 3. 35	Orla vas	Celje	9
84	Skoberne Jožefa	6. 2. 30	Šentjurij	Celje	14
85	Skornšek Jožef	29. 3. 38	Libija-Mozirje	Celje	6
86	Skornšek Marija	29. 3. 34	Libija-Mozirje	Celje	10
87	Skornšek Rafaela	14. 11. 31	Libija-Mozirje	Celje	12
88	Škruba Antonija	15. 5. 31	Ravne	Celje	12
89	Zorko Ana	26. 1. 32	Senovo	Brežice	12
90	Zorko Marija	27. 5. 30	Dovsko	Brežice	13
91	Špegel Veronika	30. 4. 30	Pesje	Celje	13
92	Žagar Franc	37	Zakl	Celje	7
93	Žagar Ivan	23. 10. 38	Zakl	Celje	5
94	Žagar Marija	33	Ločica	Celje	11
95	Šarh Ana	25. 10. 37	Lobnica-Ruše	Maribor	6
96	Šarh Jelka	3. 1. 35	Lobnica-Ruše	Maribor	9
97	Žličar Matilda	5. 2. 32	Šentjurij	Celje	12
98	Žmavc Andreja	13. 10. 34	Gornji grad	Celje	9

Zap. štev.	Ime, priimek	Datum rojstva	Izselitveni kraj	Okrožje	Starost leta
99	Žmavc Marija	12. 3. 32	Kropa-Bočna	Celje	11
100	Žmavc Peter	6. 12. 37	Bočna	Celje	6
101	Šoster Jožefa	28. 2. 30	Višnja vas	Celje	14
102	Štiglic Franc	27. 11. 38	Bočna	Celje	5
103	Štiglic Ivan	27. 11. 38	Bočna	Celje	5
104	Stropnik Marija	22. 7. 34	Preloge	Celje	9
105	Veinberger Marija	7. 9. 34	Rog. Slatina	Celje	9
106	Veinberger Silva	2. 11. 29	Rog. Slatina	Celje	14
107	Vnuk Pavla	30. 6. 38	Celje	Celje	5
108	Vigec Emil	27. 12. 38	Ruše	Maribor	5
109	Vodovnik Helena	23. 2. 38	Letuš	Celje	6
110	Volk Mihaela	24. 9. 32	Pesje	Celje	11
111	Cestnik Ljudmila	11. 3. 27	Liboje	Celje	17